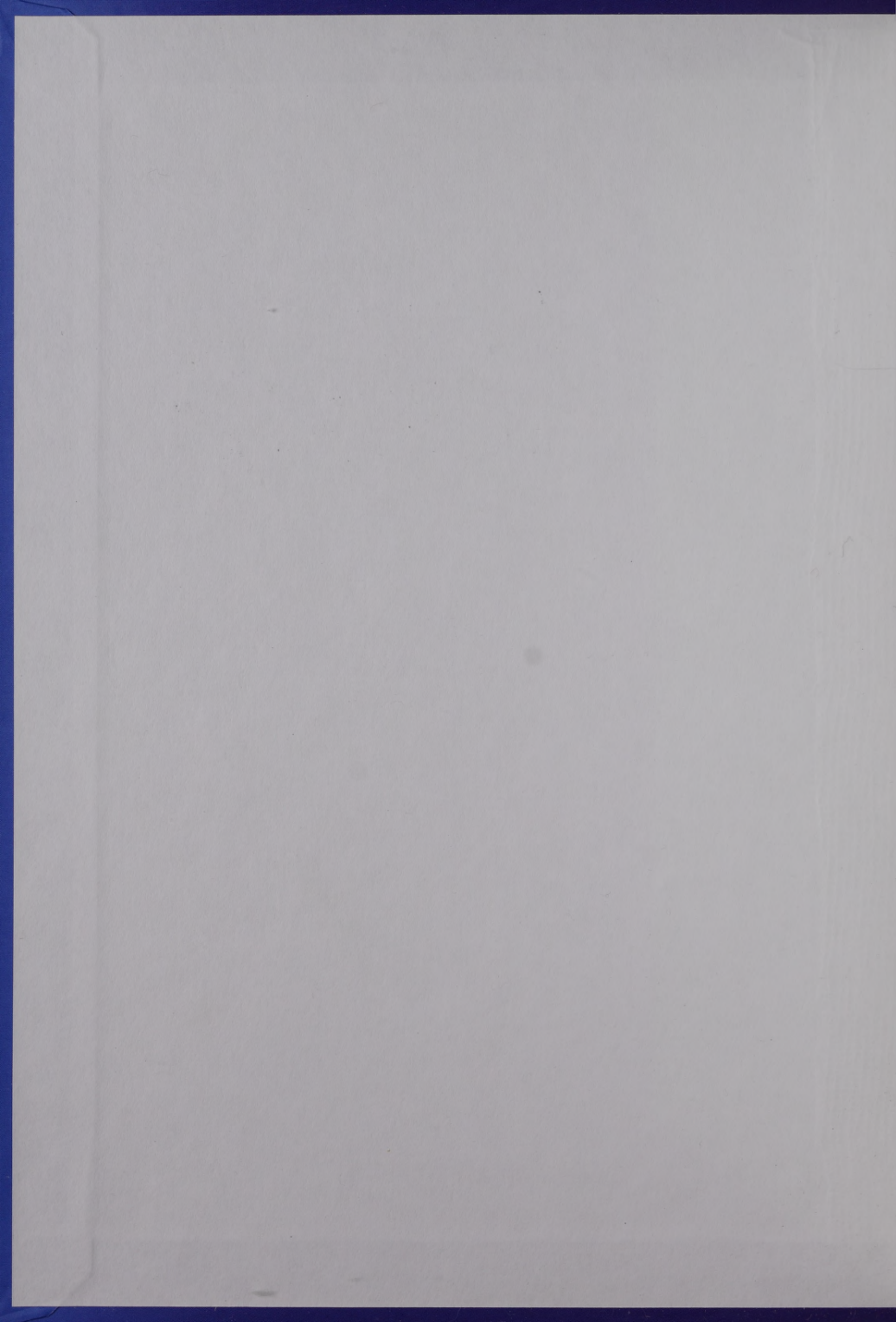

Gunārs Tauriņš

Politiskā sistēma un politiskā kultūra

12,5687

L 2008-3
116

Gunārs Tauriņš

L
3

POLITISKĀ SISTĒMA UN POLITISKĀ KULTŪRA

Rīga – Štutgarte
2007

Laiļos Nacionālā
BIBLIOTEKA

Grāmata izdota autora redakcijā

Tauriņš G. Politiskā sistēma un politiskā kultūra. Rīga – Štutgarte:
2007. – 216 lpp.

Pētījums “*Politiskā sistēma un politiskā kultūra*” aptver padomju laiku un neatkarīgo Latvijas Republiku (1991–2007). Tas balstās uz Rietumu politikas zinātnes sasniegumiem – uz Īstona (*Easton*) izvirzīto politiskā procesa modeli, Olmonda (*Almond*) un Povela (*Powell*) atziņām par politiskās sistēmas modeli un tā funkcionēšanu saistībā ar politisko kultūru un politisko socializāciju. Politiskās sistēmas struktūras un funkciju analīze ļauj izprast arī pāreju no totalitārisma uz demokrātiju, pāreju, kurā iezīmējās jauna demokrātijas vēsturiskā forma – pēcpadomju demokrātija ar tai specifisko politiskās kultūras vēsturisko formu, bijušajās PSRS republikās.

Politiskā kultūra rodas un veidojas lēnām un pakāpeniski, atpalielot no politiskās sistēmas revolucionārajām pārmaiņām PSRS sabrukuma rezultātā. Politiskā resocializācija ir jaunu politisko vērtību veidošana un ieaudzināšana sabiedrībā. Pēcpadomju demokrātijā izveidojās jaunu politisko vērtību deficīts un radās pretruna starp politisko sistēmu un politisko kultūru: demokrātiska politiskā sistēma un nedeokrātiska politiskā kultūra.

Grāmata ir veidota kā *Politikas pamati* demokrātiskas politiskās kultūras izpratnei un ieaudzināšanai, balstoties uz Rietumu (*Vācijas*) pamatkursu *Politiskā sistēma*, bet ņemot vērā Latvijas vēsturi un politikas specifiku pēc neatkarības atjaunošanas.

Grāmata paver ceļu lasītājam patstāvīgi apzināties un izprast reālo situāciju Latvijas politikā: politiskās sistēmas kvalitāte, politiskās kultūras izpausmes sabiedrībā, valsts varas institūcijās, priekšvēlēšanu kampaņās. Tā domāta plašam lasītāju lokam, sākot ar augstskolu studentiem un pasniedzējiem, politiķiem un valstsvīriem, kā arī beidzot ar ikvienu, kurš vēlas izprast savu un sabiedrības politisko kultūru, tās izpausmi *Saeimas* un *Ministru kabineta* darbībā.

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

0302062539

PRIEKŠVĀRDS

Pētījums “*Politiskā sistēma un politiskā kultūra*” turpina risināt darbā “*Pēcpadomju demokrātija Latvijā*” (2005) aizsāktās problēmas, kurā tika analizēta vēstures vieta un loma politikā un pāreja no padomjlaika totalitārās politiskās sistēmas uz demokrātisku politisko sistēmu revolucionārā ceļā PSRS pēkšņā sabrukuma rezultātā. **Tapa jauna demokrātijas vēsturiskā forma – pēcpadomju demokrātija – ar tai raksturīgo politisko sistēmu un politisko kultūru.** Rietumu demokrātija kļuva ne vien par ceļrādi un paraugu, bet radīja arī nopietnas problēmas visās bijušajās PSRS republikās. Politiskā kultūra palika padomiska, jo vakardienas padomju cilvēkam bija priekšā tāls ceļš līdz Rietumu demokrātiskajai personībai, kurai raksturīgas attiecīgas garīgās un politiskās vērtības, izteikta politiskā tolerance un personiskā atbildība.

Mūsu pētījumā ir aplūkota pēcpadomju demokrātijas politiskā sistēma un politiskā kultūra, balstoties uz Rietumu politiskas zinātnes sasniegumiem – uz Īstona (*Easton*) izvirzīto politiskā procesa modeli (1986), Olmonda (*Almond*) un Povala (*Powell*) atziņām par politiskās sistēmas modeli un tā funkcionēšanu (1988), Olmonda (*Almond*) un Verbas (*Verba*) pētījumu par pilsoņu politisko kultūru un tās tipiem (1966), kā arī uz darbiem par politisko kultūru (*Gabriel, Greiffenhagen*, 2002; *Pelinka*, 2005), politisko socializāciju (*Clauben, Steinkamp*, 2002), politisko korupciju (*Roth*, 2002), politisko identitāti un vērtību mainīšanos (*Pelinka*, 2005; *Klage*, 2002), politiskās iekārtas pamatmodeļiem (*Hättich*, 1969) u.c.

Politiskās attīstības *Zelta likums* (*Tocqueville*, 1805–1859) raksturo pāreju no nebrīves uz brīvību: “*Pats ātrākais ceļš uz brīvību noved pie vissmagākās verdzības formas.*” Tas attiecas arī uz revolucionāro pāreju no totalitārisma uz demokrātiju pēc PSRS sabrukuma. Tad visās bijušajās republikās un *sociālistiskajās Austrumeiropas* valstīs pēkšņi un negaidīti pavērās ceļš uz brīvību, bet vakardienas padomju cilvēki palika sociālistiskās politiskās kultūras važās, kultūras, kurai raksturīga kolektīvā bezatbildība un neiecietība pret citādu domu. Iegūstot brīvību, cilvēki uzreiz nekļuva par demokrātiskām personībām un likuma kalpiem. Demokrātiski pārkartojumi tika veikti par jebkuru cenu un atgādināja padomjlaikā piespiedu kārtā veikto kolektīvizāciju laukos un nacionalizāciju pilsētās. Radās nabadzība, organizētā noziedzība un pasūtījuma slepkavības, alkoholisms un narkomānija kļuva par ikdienas dzīves parādību, sākās tirdzniecība ar cilvēkiem, kuri nonāca verdzībā, vecāka

gadagājuma cilvēkus pārņēma bezcerība un zuda ticība labākai dzīvei. Piepildījās Hobsa paredzējums – *cilvēks cilvēkam vilks*. **Valsts varas patvaļa bija līdzīga komunisma celtniecības patvaļai padomjlaikā.** Lūk, šīs važas, kurās nokļuva vakardienas padomju cilvēks līdz ar lēcienu no totalitārisma demokrātijā.

Arī attieksme pret vēsturi un vēstures pieminekļiem palika padomiska: visu iepriekšējo padomjlaika vēsturi nosodīt, noliegt, pieminekļus nojaukt un tautas ienaidniekus atmaskot, nosodīt vai sodīt kā nodevējus. Valsts vara Latvijā ar *Deklarāciju par Latvijas okupāciju* (22.08.96.) noteica, kā rakstāma padomjlaika vēsture: okupācija un aneksija. **Tā ir normatīvi politiska attieksme pret vēsturi. Šāda attieksme noliedz jēgas meklējumus un pārvelk svītru politiskajam pluralismam vēstures notikumu izpratnes jomā.** Līdz ar to pēc neatkarības atjaunošanas Latvijas politikā sāka dominēt okupācijas ideja, radot izkropļotu un vienpusīgu vēsturisko apziņu, šķeļot sabiedrību un liekot nepārvaramus šķēršļus demokrātiskas personības tapšanai un līdz ar to arī demokrātiskas politiskās kultūras veidošanai un ieaudzinašanai.

Bija taču latvieši un cittautieši, kuri ar ziediem rokā 1940.gada 17.jūnijā sagaidīja *Sarkano armiju*. Bet bija arī cita latviešu tautas daļa, kura ar ziediem rokā 1941.gada jūnijā sagaidīja *Vācijas armiju* kā atbrīvotājus no komunisma jūga. Bija latvieši, kuri brīvprātīgi iestājās *Waffen SS* leģiona rindās un Vācijas *Vērmahta*¹ pusē cīnījās pret *Sarkano armiju*. **Kurzemes cietoksnī latvietis cīnījās pret latvieti. Tādēļ ar valsts varas uzspiestu vēstures notikumu normatīvi politisku vērtējumu mēs pārvelkam svītru demokrātiskas politiskās kultūras attīstībai Latvijā, radot nepārvaramas pretrunas starp demokrātisku politisko sistēmu un nedemokrātisku politisko kultūru.** Pret ko un par ko cīnījās latviešu leģionāri kopā ar *Vērmahta* karavīriem? Pret ko un par ko cīnījās latvieši *Sarkanās armijas* rindās? Lūk, jautājumi, uz kuriem ar savu dzīvību deva atbildes gan latviešu leģionāri, gan latviešu sarkanarmieši. Padomju vara vienus politiski novērtēja kā tautas ienaidniekus un bandītus, tagad Latvijas Republikas valsts vara tos paceļ varoņu līmenī, bet otru iecel tautas nodevēju kārtā. Lasītājam savās pārdomās vajadzētu pārcelties tajā vēsturiskajā laikmetā, lai veidotu savu izpratni par šiem notikumiem neatkarīgi no valsts varas vēlmes. Šie notikumi ir aprakstīti dokumentālo atmiņu krājumā (Arnolds Šinķis. Kurzemes cietoksnis. R., 1997). **Vēsturi taču raksta, lai stāstītu par pagājību, nevis kaut ko pierādītu šodienas politikas kontekstā.**

Mūsdienās ir vajadzīga vēsture, kas brīva no notikumu politiska vērtējuma, sākot ar 1940.gadu un beidzot ar šodienu. Tas nepieciešams, lai pavērtu ceļu demokrātiskas personības tapšanai uz vēstures izpratnes

¹ **Vērmahts** – Vācijas bruņotie spēki līdz 1945.g. 8.maijam. *Wehr* – ieroči + *Macht* – spēks = ieroču spēks.

pamata. Katrs no mums pats **cenšas izprast** savas valsts vēsturi uz konkrētu notikumu faktu pamata. Teiktais attiecas uz *Otrā pasaules kara* vēsturi, kas vēl nav uzrakstīta ne Austrumos, ne Rietumos, vēsturi, kuru neietekmētu valsts varas uzspiests politisks viedoklis. Runa ir par tādu politisko socializāciju, kur pati sabiedrība, katrs tās loceklis veido savu neatkarīgu izpratni par konkrētu notikumu. Diemžēl neatkarīgās Latvijas Republikas valsts vara nespēj izlemt ne par 16.martu (*Leģionāru atceres diena*), ne par 9.maiju (*Uzvaras diena Lielajā Tēvijas karā*). **Vēstures notikumu politiska vērtēšana vienmēr būs vienpusīga, nepilnīga un netaisnīga. Tā izkropļo vēsturisko apziņu un apgrūtina demokrātiskas politiskās kultūras tapšanu.**

Demokrātiskas politiskās kultūras deficīts itin spilgti izpaužas kārtējā parlamenta vēlēšanu gaitā. Tā 9.Saeimas priekšvēlēšanu kampaņā bija jūtama tāda kā atgriešanās padomju laikā: partiju solījumi, lozungi un aicinājumi un pretinieku nomelnošana bija atrauti no reālās dzīves un vērsti nākotnē, tiem nebija politiska seguma. Iepriekšējie solījumi tika aizmirsti, bet paveikto darbu slavēšana liecināja par atrautību no tautas interesēm. Lūk, daži partiju solījumi un aicinājumi vēlētājiem: *Mēs apturēsim valsts izzagšanu* (JL); *Kopā pret nabadzību; Pārcirst nabadzības cilpu* (LSDSP); *Dzīvot plaukstošā Latvijā* (ZZS); *Balsojiet par tiem, kas dara* (TP); *Viens likums, viena taisnība visiem* (PCTVL). Partiju propagandā dominēja solījumi, aicinājumi, vēlmes un sevis slavināšana, kura nereti mijās ar pretinieka nomelnošanu. Šī priekšvēlēšanu kampaņa liecina, ka patlaban Latvija nav ne tiesiska, ne sociāla valsts, bet tā pauž reālu šodienas politisko kultūru – **pēcpadomju sabiedrības politisko kultūru.**

Vai 9.Saeima spēs izvirzīt un diskutēt par tematiem, kuros skartas šādas problēmas?

1. Politiskā integrācija: Kā mums – tik dažādām sociālajām, etniskajām un politiskajām grupām – sadzīvot?
2. Dzīves līmenis: Kāpēc Latvija joprojām ir viena no nabadzīgākajām ES valstīm un nabadzīgākā Baltijas valsts?
3. Ārpolitika: Vai pastāv reāla ārpolitikas koncepcija? Kāpēc Latvija un Krievija nespēja 15 gadu laikā parakstīt robežlīgumu?
4. Politiskā komunikācija: Vai 8.Saeimas partijas spēja realizēt demokrātisku politisko komunikāciju? Vai uz to ir spējīga 9.Saeima?
5. Politiskā sistēma: Kādas demokrātiskas politiskās sistēmas vērtības nespēja realizēt 8.Saeima un kādas nespēj 9.Saeima?
6. Politiskā kultūra: Vai pašreizējā politiskā kultūra 9.Saeimā ir demokrātiska pamatvērtību skatījumā?

7. Demokrātiskas
sabiedrības un
politikas dzinējspēks:

Vai 8.Saeima spēja īstenot demokrātiskas
politikas dzinējspēku, vai to spēj 9.Saeima?

Mūsu pētījums aicina lasītāju nodoties patstāvīgām pārdomām par Latvijas politiskās sistēmas pašreizējām vērtībām, par sabiedrības un valsts varas politiskās kultūras vērtībām, lai izprastu reālo politisko kultūru *Saeimas* un valdības darbībā, kā arī sabiedrībā. Runa ir nevis par kritiku, nosodīšanu vai slavēšanu, bet gan par politiskās kultūras veidošanu un ieaudzināšanu katrā cilvēkā.

*
* *
*

Autors pateicas Štutgartes universitātes profesoram Oskaram Gabrielam (*Oscar Gabriel*) un profesoram Dīteram Fuksam (*Dieter Fuchs*) par padomu un pavērto iespēju izmantot šajā pētījumā politiskās sistēmas modeļus.

Štutgarte, 30.08.2007.

Gunārs Tauriņš

PREFACE

In the research „*Political system and political culture*” the author continues to deal with the problems started in his work „*Post-Soviet Democracy in Latvia*” (2005), in which he analysed the role of history in politics and transition from the totalitarian Soviet time political system towards democratic political system in revolutionary way that was caused by the sudden collapse of the USSR. **A new historical form of democracy – Post-Soviet democracy together with political system and political culture characteristic to it, emerged.** Western democracy became not only a signpost and model but created also serious problems in all the former republics of the USSR. Political culture remained Soviet like as a former Soviet person had a far way towards a Western democratic personality who possesses correspondent characteristic intellectual and political values, explicit political tolerance and personal responsibility.

Our research deals with the political system and political culture of Post Soviet democracy basing on the achievements of Western political science – on political process model proposed by Easton, on conclusions drawn by Almond and Powell on the model of a political system and its functioning (1988), on the research by Almond and Verba on the political culture of citizens and its types (1966) and on the works about political culture (*Gabriel, Greiffenhagen, 2002; Pelinka, 2005*), political socialization (*Claußen, Steinkamp, 2002*), political corruption (*Roth, 2002*), political identity and changes in values (*Pelinka, 2005; Klage, 2002*), and about basic models of the political system (*Hättich, 1969*), etc.

The Golden Rule of the political development (*Tocqueville, 1805–1859*) characterizes transition from captivity towards freedom “*The fastest way towards freedom leads towards the most severe type of slavery.*” It refers also to the revolutionary transition from totalitarianism towards democracy after the collapse of the USSR. At that time suddenly and unexpectedly a way towards freedom opened in all the former republics and *socialist East European* countries but the former Soviet people remained in chains of the socialist political culture, the culture that is characterized by collective irresponsibility and intolerance against different way of thinking. When people obtained freedom they did not immediately become democratic personalities and people who abide by the law. Democratic rearrangements were made at

any cost, and they reminded collectivization in the countryside and nationalization in cities violently performed during the Soviet times. Poverty arose, organised crime, ordered murders, alcoholism and drug addiction became phenomena of everyday life. Trade with people started who were sold into slavery, elderly people were driven to despair and the hope for the better future was lost. Hobbs' prediction that *a person is like a wolf to another person* became true. **Arbitrariness of the state power was similar to the arbitrariness of the construction of communism during the Soviet times.** These are the chains obtained by a former Soviet person together with the leap made from totalitarianism into democracy.

Also the attitude towards history and historical monuments remained Soviet like: to condemn and to deny all the previous history of the Soviet times, to pull down monuments and to expose national enemies and to condemn them or to punish them as traitors. The state power in Latvia with its *Declaration on Occupation of Latvia* (22.08.96.) determined how to write the history of the Soviet times: occupation and annexation. **This is a normative political attitude towards history. Such attitude denies search of sense and crosses out political pluralism in the field of comprehension of historical events.** With this after renewal of independence the idea of occupation started predominate in the politics of Latvia thus creating distorted and biased historical awareness, splitting the society and putting insurmountable obstacles for the development of a democratic personality and with it also for the development and inculcation of democratic political culture.

Indeed, there were Latvians and aliens who met *the Soviet Army* with flowers on 17 June 1941. But there was also another part of the Latvian nation who met *the German Army* with flowers in June 1941 considering them as liberators from the yoke of communism. There were Latvians who voluntarily joined the ranks of *Waffen SS* legion and fought against *the Red Army* on the side of German *Wehrmacht*¹. A Latvian fought against a Latvian in *Kurzeme fortress*. **So with the normative political assessment of historical events forced by the state power we cross out the development of democratic political culture in Latvia creating insurmountable contradictions between a democratic political system and undemocratic political culture.** Against what and for what did Latvian legionaries fight together with the *Wehrmacht* soldiers? Against what and for what did Latvians fight in the ranks of the *Red Army*? These are the questions that were given answers to by lives of both Latvian legionaries and Latvian soldiers of the *Red Army*. The Soviet power politically judged ones as enemies of the nation

¹ **Wehrmacht** – Armed forces of Germany till 8 May 1945. *Wehr* – arms + *Macht* – force = force of arms.

and bandits, whom the state power of the Republic of Latvia now raises to the height of heroes while the others are enlisted among the enemies of the nation. In order to develop one's understanding of these events apart from the wish of the state power a reader in his reflections should transfer to that historical period. These events are described in the collection of documentary reminiscences (Arnolds Šķiņķis. *Kurzemes cietoksnis. /Kurzeme Fortress/* R., 1997). **History is written in order to tell about the past events but not to prove anything in the context of the modern politics.**

Nowadays we need history starting from 1940 to the present time that is free from political assessment of events. It is necessary to open the way towards development of a democratic personality on the basis of comprehension of history. Each of us tries to comprehend the history of his country himself basing on the certain facts of events. The above said refers to the history of the *Second World War* that has not been written neither in the East nor West yet. It refers to the history that would not have been influenced by the political opinion forced by the state power. It refers such political socialization when society itself and each its member develops his own independent comprehension of a particular event. Unfortunately, the state power of the independent Republic of Latvia cannot decide neither on 16 March (*Commemoration Day of Legionaries*) nor on 9 May (*Victory Day in the Great Patriotic War*). **Political assessment of historical events will always be biased, incomplete and unfair. It distorts historical consciousness and hinders the creation of democratic political culture.**

Lack of democratic political culture expresses itself especially strikingly during the regular elections of the parliament. So, return to some extent to the Soviet times was felt during the pre-election campaign for the 9th Saeima: promises by the parties, slogans and appeals and slander of opponents were isolated from the real life and directed towards the future. They did not have any political coverage. The former promises were forgotten but the praise of the accomplished work indicated the isolation from the interests of the people. Here are some of the promises and appeals of the parties: *We will stop theft from the state* (New Era Party); *Together against poverty*; *To cut the loop of poverty* (Latvian Social Democratic Labour Party); *To live in the flourishing Latvia* (Union of Greens and Farmers); *Vote for those who do* (People's party); *The same law, the same truth for everyone* (For Human Rights in United Latvia). Promises, appeals, wishes and self-glorification prevailed in propaganda of parties that very often interchanged with slander of opponents. This pre-election campaign testifies that at this time Latvia is neither legal nor social state but it expresses the realistic political culture of these days - **political culture of the Post-Soviet society.**

Will the 9th Saeima be able to put forward and discuss the topics that hit the following problems?

1. Political integration:	How should we – so different social, ethnic and political groups get on?
2. Standard of life:	Why Latvia is still one of the poorest countries in the EU and the poorest Baltic country?
3. Foreign policy:	Does a real foreign policy concept exist? Why had not Latvia and Russia been able to sign the border agreement during the period of 15 years?
4. Political communication:	Did the parties of the 8 th Saeima manage to implement democratic political communication? Is the 9 th Saeima capable of it?
5. Political system:	What values of a democratic political system could not the 8 th Saeima implement and what values cannot implement the 9 th Saeima?
6. Political culture:	Is the present political culture of the 9 th Saeima democratic in the aspect of its basic values?
7. Driving force of a democratic society and politics:	Was the 8 th Saeima able to implement the driving force of democratic politics and is the 9 th Saeima able to do it?

Our research invites a reader indulge in independent reflection about the present values of the political system of Latvia, about the values of political culture of the society and the state power in order to comprehend the real political culture in the activities of the *Saeima*, government and the society. It does not mean criticism, condemnation or praising but the development and inculcation of political culture into each person.

*
* * *

The author thanks the professor Oscar Gabriel of University of Stuttgart and the professor Dieter Fuchs for their advice and for the given opportunity to use models of political system in this research.

Stuttgart, 30 August, 2007

Gunārs Tauriņš

IEVADS

Demokrātiskas politiskās kultūras veidošana un ieaudzināšana kļūst arvien aktuālāka visās bijušajās PSRS republikās. PSRS sabrukums pavēra ceļu demokrātiskās politiskās sistēmas tapšanai, bet politiskā kultūra kā katra indivīda vērtības, uzskati un attieksme pret politiku kopumā palika iepriekšējā. **Vakardienas padomju cilvēks nevarēja pēkšņi kļūt par demokrātisku personību kā demokrātiskas politiskās kultūras subjekts.** Radās nepārvarama pretruna starp demokrātisku politisko sistēmu un nedemokrātisku politisko kultūru. Politiskā sistēma kļuva neefektīva un nespēja funkcionēt kā demokrātiska politiskā sistēma. Centīsimies izprast šo situāciju Latvijā pēc neatkarības atjaunošanas 1991.gada 21.augustā.

Latvijā 50 gadu laikā izveidojās padomju cilvēks ar attiecīgu dzīvesveidu, politisko kultūru un politisko morāli. "*Cilvēks uz viņam apkārtējo sociālo īstenību, uz visiem mūsdienų pasaules revolucionārākās šķiras – strādnieku šķiras interešu viedokļa... Uzticība komunismam nozīmē cīņu par komunisma ideju triumfu un cīņu pret tā ienaidniekiem, pret visu, kas kavē šo ideju īstenošanu dzīvē*" (Komunistiskās morāles pamati. R., 1982, 32.–33.lpp.). Izveidojās padomju cilvēka politiskā kultūra, kas pamatojās uz revolucionāro šķiru cīņu. Gan vēsture, gan pati dzīve tika vērtēta no partijiskā šķiru cīņas viedokļa: "*Vēsture ir šķiru cīņas epizodes*" (Ļeņins); "*Visu līdz šim pastāvošo sabiedrību vēsture bija šķiru cīņas vēsture*" (Markss un Engels); "*Revolūcijas ir vēstures lokomotīves*" (Markss). Zinātniskā komunisma propaganda aptvēra visu sabiedrību, sākot ar skolu un augstskolu un beidzot ar darba kolektīvu. Tā izveidojās padomju cilvēka politiskā kultūra kā sociālistiskās kultūras sastāvdaļa. Par augstāko politiskās kultūras vērtību kļuva komunisma ideja, un kalpošana šai idejai bija katra padomju cilvēka svēts pienākums. **Citāda doma tika apspiesta ar represijām, cenzūru un čekas modro uzraudzību.**

PSRS politiskā sistēma sabruka, bet palika vakardienas padomju cilvēks ar savu politisko kultūru un marksistisko vēstures uztveri. Tā rezultātā izveidojās un sāka funkcionēt pēcpadomju demokrātijas politiskā sistēma, kuras politiskā kultūra būtībā bija padomiska.

Mūsu uzdevums

1. Veidot pēcpadomju demokrātijas politiskās sistēmas izpratni, balstoties uz Rietumu politikas zinātnes sasniegumiem, proti, Īstona (*Easton*)

politiskā procesa modeli, Olmonda (*Almond*) un Povela (*Powell*) politiskās sistēmas modeli, Hatiča (*Hättich*) politiskās kārtības modeļiem un tiem.

2. Veidot politiskās kultūras izpratni ciešā saistībā ar politisko sistēmu, balstoties uz Olmonda (*Almond*) un Verbas (*Verba*) politiskās kultūras un tās tipu pētījumu.

3. Atklāt PSRS politiskās sistēmas sabrukumu un tā sekas Latvijā.

4. Izskaidrot un pamatot pēcpadomju demokrātijas politiskās kultūras tapšanu un attīstību Latvijā (1991–2007).

Mērķis

1. Individuālas, brīvas un neatkarīgas vēsturiskās apziņas veidošana Latvijā bez valsts varas normatīvi politiskajiem norādījumiem – demokrātiskas personības tapšanas priekšnoteikums.

2. Politiskās kultūras subjekta – demokrātiskas, politiski tolerantas personības veidošana un audzināšana uz politiskās resocializācijas pamata.¹

3. Politiskās kultūras vērtību veidošana un ieaudzināšana, sākot ar ģimeni un beidzot ar masu medijiem, politiskajām partijām un valsts varas institūcijām.

4. Politiskās atbildības ieaudzināšana sabiedrībā un valsts varas institūcijās.

5. Attīstīt spēju izprast *Saeimas* un *Ministru kabineta* piekopto politiku, kā arī partiju programmas, solījumus un lozungus kārtējās *Saeimas* vai pašvaldību priekšvēlēšanu kampaņās.

Pēc PSRS sabrukuma aktuāla kļuva politiskā resocializācija. Tā tika nopietni traucēta un dažkārt kļuva pat neiespējama, jo valsts varas institūcijas turpināja piekopt padomiska rakstura politisko kultūru, kurai bija raksturīga kolektīvā bezatbildība, tukši, no reālās dzīves atrauti un nākotnē vērsti solījumi, neiecietība pret citādu domu, ienaidnieka tēla veidošana un nosodīšana, balstoties uz valsts varas normatīvi politisko vēstures notikumu vērtējumu, interešu konflikti, kas nereti pārvēršas par cīņu starp ienaidniekiem politikā un sabiedrībā u.tml. Jaunas politiskās kultūras resocializācija kļuva par klupšanas akmeni visās bijušajās PSRS republikās. Tādēļ politiskās sistēmas un politiskās kultūras pētījums kļūst aktuāls.

I nodaļa "*Politiskās sistēmas un politiskās kultūras pamati*" ir veltīta rietumnieciskās politiskās domāšanas veidošanai sabiedrībā, masu medijos, partijās un valsts varas institūcijās.

Politiskās sistēmas izpratne, kas balstīta uz Olmonda un Povela izvīzīto modeli, ļauj atklāt un izprast revolucionāro pāreju no PSRS

¹ "Politiskā resocializācija ir jaunas politiskās kultūras veidošana un ieaudzināšana (*Neukonstituierung*). Uz jaunu politisko vērtību pamatiem vecās iepriekšējās politiskās kultūras vietā vajag nākt principiāli jaunai politiskajai kultūrai" (Pelinka, 2005, S.101).

totalitārās politiskās sistēmas uz demokrātisku politisko sistēmu ar visām no tās izrietošajām problēmām: politiskā resocializācija, interešu konflikti, politiskā atbildība, politiskā tolerance, politiskās sistēmas uzdevumi un politiskā procesa uzdevumi.

Politiskās sistēmas iespējas un ietvari, nepastāvība un gatavība uz pārmaiņām ir atkarīga no politikas subjekta (pilsoņa) politiskās kultūras, kura palika padomiska. Tādēļ politiskās kultūras izpratnes veidošanā un ieaudzinašanā būtisku vietu ieņem **Olmanda un Verbas politiskās kultūras pētījums**. Tas ļauj atklāt politiskās kultūras tipus gan Padomju Savienībā, gan sabiedrībā pēc PSRS sabrukuma.

II nodaļa "**PSRS politiskās sistēmas sabrukums un demokrātiskas politiskās sistēmas tapšana Latvijā (1991–2007)**" ir veltīta izpratnes veidošanai par PSRS sabrukumu un politiskā, ekonomiskā, sociālā un garīgā mantojuma analīzei. Uz šiem pamatiem tapa jauna politiskā sistēma atbilstoši 1922.gada *Satversmei*. Pilnā apjomā *Satversmes* darbība tika atjaunota līdz ar 5.*Saeimas* darba uzsākšanu (5.07.93.). Reālā situācija valstī bija tāda, ka priekšā pavērās tāls ceļš līdz patiesi demokrātiskai republikai. Tā rezultātā radās jauna demokrātijas vēsturiskā forma – pēcpadomju demokrātija, kura bija raksturīga visām bijušajām PSRS republikām. Rietumu tipa demokrātija kļuva par paradigmu un ceļrādi. Izveidojās pretruna starp reālo dzīvi un konstitūciju, kura noteica demokrātisku politisko sistēmu.

Latvijā pēc *Satversmes* darbības atjaunošanas izveidojās pretruna starp *Satversmē* noteikto politisko sistēmu – Latvija ir neatkarīga **demokrātiska republika** – un reālo situāciju valstī. Līdz demokrātiskai sabiedrībai vēl bija ļoti tālu. Politiskās darbības kultūra nebija un nevarēja būt demokrātiska, jo trūka demokrātisku personību – politiskās kultūras subjektu. *Saeimas* politiskā darbība nonāca pretrunā ar *Satversmi*. **Atjaunotās neatkarīgās Latvijas Republikas politika nekādi nevarēja pretendēt uz demokrātiskas politikas statusu**. Par to liecināja arī šīs politikas empīriskā izpausme (G.Tauriņš. *Politika, I-III. R.*, 1999–2002): valsts vara ar deklarāciju nosaka, kā rakstāma vēsture, sākas ienaidnieka tēla veidošana un tautas nodevēju atmaskošana; padomju laika pieminekļu nojaukšana un ne tikai (Pētera I piemineklis); politisko interešu konfliktu vietā izveidojās un joprojām pastāv jau 15 gadu ilgusi cīņa starp ienaidniekiem; kolektīvā bezatbildība par situāciju valstī (tautas grimšana nabadzībā, noziedzības uzplaukums, sabiedrības šķelšanās naidīgās grupās u.c.); *čekas maisu* izmantošana parlamenta vēlēšanās par ieroci pret politisko pretinieku. Tas viss būtiski apgrūtināja politisko resocializāciju – jaunas demokrātiskas politiskās kultūras veidošanu padomju laika politiskās kultūras vietā ciešā saistībā ar demokrātiskas personības tapšanu sabiedrībā un politiskajā darbībā.

III nodaļa "**Demokrātiskas politiskās kultūras tapšanas un attīstības specifika Latvijā (1991–2007)**". Visa padomiskā nosodīšana un noliegšana

notika un notiek padomjlaika tradīciju garā: *kas nav ar mums, tas ir pret mums*; ko tu darīji padomjlaikā? Kāpēc laikus neizstājies no PSKP? Ko tu darīji 1991.gada janvārī (barikāžu laikā)? Vakardienas padomju cilvēks, nonākot pie varas, nebija un nevarēja būt demokrātiska personība. Viņš prata cīnīties ar paša radīto ienaidnieku, ar citādi domājošo, paliekot kolektīvisma važās. Personiskās atbildības milzīgais deficīts kļūst acīmredzams it sevišķi politikas jomā. **Demokrātiskas politikas virzītājspēks**, dzinējspēks (*treibende Kraft*) – interešu konflikts – tika paralizēts, proti, novests līdz cīņai starp ienaidniekiem. Drauga–ienaidnieka domāšana (*Freund-Feind-Denkens*) politikā neļauj īstenoties demokrātiskam kompromisam. Tieši uz šādiem pamatiem Latvijā tapa pēcpadomju demokrātija. Rietumu demokrātija balstās uz atziņu, ka kompromiss ir racionāls instruments interešu konfliktu regulēšanai un risināšanai plurālistiskajā demokrātijā (*Handwörterbuch zur politischen Kultur Bundesrepublik Deutschland, Wiesbaden, 2002, S.241*). Tātad runa ir par politiskās kultūras problēmu Latvijā pēcpadomju demokrātijas apstākļos, cenšoties izprast šīs problēmas rašanos.

Attieksme pret padomjlaika vēsturi kļuva par vienu no galvenajiem šķēršļiem, kas kavēja demokrātiskas personības un demokrātiskas politiskās kultūras tapšanu Latvijā pēc PSRS sabrukuma. Okupācijas idejas gaisotnē radās *Deklarācija par Latvijas okupāciju*, izraisot sabiedrībā šķelšanos naidīgās interešu grupās – pilsoņos un nepilsoņos –, kur interešu konflikts pārvērtās *drauga–ienaidnieka domāšanā* un attiecīgā politiskā rīcībā. Nepilsoņu naidīgo noskaņojumu pret valsts varu pastiprināja neapdomāti politiskie lozungi: “Latvieti nepadodies!”, “Krievus ārā no Latvijas!” **Tā izveidojās un joprojām pastāv nopietni politiskās resocializācijas šķēršļi Latvijā, arī politiskā krīze Latvijas un Krievijas attiecībās līdz pat šai dienai (30.04.2007.) nav pārvarēta.**

Lūk, galvenie politiskās resocializācijas šķēršļi Latvijā: attieksme pret padomjlaika vēsturi, nepilsoņi, labklājības līmenis, politisko partiju, mediju un valsts varas padomiskā politiskā kultūra, politikas atrautība no reālās dzīves, demokrātiskas personības deficīts gan sabiedrībā, gan politikā. Politiskās resocializācijas process cieši savijas ar apgrūtinātu tādu jaunu politisko vērtību tapšanu un ieaudzināšanu sabiedrībā kā *tautas suverenitāte*¹, *sabiedrības politiskā integrācija (vienotība)*, *plurālisms (vērtību, dzīves orientāciju, vēstures notikumu izpratnes un interešu plurālisms)*, *taisnīgums, arī politiskais taisnīgums u.c.* Patlaban tauta nespēj realizēt *Satversmē* tai noteiktās tiesības un pienākumus: *Latvijas valsts suverēnā vara pieder Latvijas tautai* (I, 2). Vēlētāji kārtējās *Saeimas* vēlēšanās, līdzīgi padomju cilvēkam, gaida partiju solījumus un lozungus, kā arī tūlītēju

¹ Patiesi suverēna var būt tikai tā tauta, kura sastāv no demokrātiskām personībām ar attīstītu politiskā konflikta apziņu, izteiktu politisko toleranci un personisko atbildību, kura ir brīva no nabadzības.

problēmas risinājumu – šeit un tagad. Latvijā trūkst demokrātisku personību, kuras apzinās savu atbildību kā par balsojumu, tā arī valsts priekšā. Vēlēšanās uzvar tā partija, kura vairāk sola, kura piedāvā atbrīvot cilvēkus no atbildības un uzvej to savos plecos. **Atkārtosim dažus partiju solījumus 9.Saeimas priekšvēlēšanu kampaņā:** “Balsojiet par tiem, kas dara!” (TP); “Mēs apturēsīm valsts izzagšanu!” (JL); “Dzīvot plaukstošā Latvijā!” (ZZS); “Pārcirst nabadzības cilpu!” (LSDSP); “Viens likums, viena taisnība visiem!” (PCTVL).

Politikas atrautība no reālās dzīves sākas ar nereāliem solījumiem un lozungiem līdzīgi tam, kā tas bija padomjlaikā: “Uz priekšu, uz komunisma uzvaru!” Pēc PSRS sabrukuma padomju cilvēks līdz ar valsts iekārtas pēkšņo un negaidīto maiņu nekļuva par demokrātisku personību, kurai raksturīga politiskā tolerance. Sabiedrības garīgā atdzimšana ir atkarīga no dzīves līmeņa, valsts varas politikas, politiskās kultūras, interešu grupu attiecībām sabiedrībā u.c. faktoriem. Reālo situāciju bijušajās PSRS republikās pēc tās sabrukuma raksturo tas, ka pastāv **demokrātiska konstitūcija un politiskā sistēma, bet nedemokrātiska politika.** Valsts vara nespēj realizēt demokrātisku politiku, jo trūkst demokrātisku personību – demokrātiskas politiskās kultūras subjektu. Turklāt lielākā tautas daļa, kas nonākusi nabadzībā, nespēj realizēt savas konstitucionālās tiesības – savu suverēno valsts varu. Tāpat kā padomjlaikā, tauta gaida no valsts varas tādus solījumus, kas skar katru personīgi.

Pēc PSRS sabrukuma **Latvijas sabiedrībā galvenokārt ir raksturīgs patriarhālais un pavalstnieciskais politiskās kultūras tips¹**, proti, politisko interešu ierobežotība ar pasīvo politisko kultūru, vienaldzība pret valsts varas politiku, neattīstīta politiskā aktivitāte. Tas būtiski apgrūtina gan valsts varas politikas realizēšanu dzīvē, gan jaunas politiskās kultūras veidošanu un ieadzināšanu sabiedrībā.

Sabiedrības aktivitāte attiecībā uz piedalīšanos politikā ir niecīga, turklāt tai trūkst demokrātiskas politiskās kultūras. Nepilsoņi ir naidīgi noskaņoti pret valsts varu, un šo noskaņojumu veicina dažu partiju patriotisms, kas tiek pausts ar neapdomātiem lozungiem, aicinājumiem un likumprojektiem vai grozījumiem *Pilsonības likumā*. Šeit par kaut kādu politisko toleranci nevar būt runa. Interešu konflikts noveda pie drauga–ienaidnieka domāšanas un destruktīvas politikas Latvijas un Krievijas attiecībās, kuras joprojām nav atrisinātas. Trūkst tālredzīgas ārpolitikas koncepcijas.

Politiskās tolerances deficīts partiju komunikācijā neļauj interešu konfliktu novest līdz kompromisam valsts un tautas labā. Valsts vara

¹ Mēs izmantojam *Olmonda un Verbas* politiskās kultūras pētījumu “*Pilsoņa kultūra...*” (1963), kurš aptvēra Vāciju, Angliju, Itāliju, ASV un Meksiku. Protams, PSRS politikajai kultūrai ir sava specifika – komunisma ideja, bet kopēji ir politiskās kultūras pamattipi.

nespēj izmantot demokrātiskas politikas virzītāj spēku – interešu konfliktu – lai rastu kompromisu. Kompromisa vietā – cīņa starp ienaidniekiem. Interešu konflikts, pārvēršoties par cīņu starp ienaidniekiem, pārvelk svītru demokrātiskai politikai. Kāpēc tā notiek?

Ienaidnieka sindroms¹ bija raksturīgs padomjlaika politikai, kas balstījās uz šķiru cīņas teoriju. Šī tendence ir raksturīga arī pēcpadomju demokrātijai, kura aicina cīņā ar visu padomisko, radot tautas ienaidnieka un nodevēja tēlu. Interešu konflikts pārvēršas par cīņu starp ienaidniekiem, un demokrātiska politika beidzas. Tā bija un ir parasta parādība *Saeimā* un *Ministru kabinetā*, tā izpaužas partiju un pat koalīcijas partiju rīcībā. Pozīcijas un opozīcijas līmenī tipiska šāda cīņa vērojama starp TB/LNNK un PCTVL, pat starp pozīcijas partijām, proti, starp LPP un JL (8. Saeimā).

Pēcpadomju demokrātijai raksturīgais drauga–ienaidnieka domāšanas princips neļauj attīstīties demokrātiskai politikai, jo pārvērš interešu konfliktu par cīņu starp draugiem un ienaidniekiem. Atcerēsimies E.Repšes vadītās valdības revolucionāros pārkārtojumus, balstoties uz *gaismas* un *tumsas spēku* cīņas principu. Valsts intereses tika aizmirstas, un to vietā stājās kārtējās valdības gāšanas centieni ar cēliem lozungiem: E.Repšes–I.Emša–A.Kalviša valdības. *Gaismas* un *tumsas spēku* cīņa maz atšķiras no padomjlaika šķiru cīņas, jo gan vienā, gan otrā gadījumā tiek izslēgts politisks kompromiss, paverot ceļu politiķiem–revolucionāriem. Tas neļāva veidoties demokrātiskai politiskajai kultūrai, demokrātiskām personībām ar izteiktu politisko lojalitāti. Radās milzīgs kompromisa mākslas deficīts, jo trūka tās subjektu – demokrātiskas, politiski tolerantas personības.

Vēstures politizēšana reanimēja ienaidnieka sindromu padomjlaika garā: tautas ienaidnieki un nodevēji, čekas maisu kampaņa kārtējās parlamenta vēlēšanās, bijušo čekistu paraugprāvas, A.Rubika tiesa. Demokrātisku personību veidošanos un audzināšanu līdz pat šai dienai apgrūtinā

¹ **Sindroms** (gr.*syndromē* – satecēšana, saplūšana): 1) kādas slimības pazīmju saplūšana; 2) slimīgu pazīmju jeb simptomu kopa, kas raksturīga konkrētai slimībai; 3) par sindromu sauc arī pazīmju grupu, kurām ir kopīga izcelsme vai kuras radušās vienā laikā. **Ienaidnieka sindroms** ir no padomjlaika pārmantotā politiskā neiecietība pret citādi domājošiem, ienaidnieka tēla veidošana un cīņa ar tautas ienaidniekiem un nodevējiem. **Ienaidnieka sindroma atdzimšanu pēc PSRS sabrukuma veicināja valsts varas attieksme pret vēsturi ar Deklarāciju par Latvijas okupāciju** (22.08.96.). Okupācijas ideja radīja okupanta tēlu un nepilsoņus. **Pilsonības likumā tika iemiesota okupācijas ideja, reanimējot ienaidnieka tēlu politikā, ideja, kura pēc tam izpaudās konkrētos notikumos pat uz ielas.** Galu galā valsts vara bija spiesta 2006.gada 16.martā (*leģionāru atceres diena*) uzcelt drāšu žogu ap *Brīvības pieminekli*. Kas tad bija tie latvieši–sarkanarmieši, kuri šāva uz latviešiem–leģionāriem, *Kurzemes cietokšņa* aizstāvjiem? Kuri tad bija varoņi un kuri – kangari? Minētā *Deklarācija* pārvelk svītru demokrātijai, jo interešu konflikta vietā izveidojās cīņa starp ienaidniekiem, cīņa, kurā iesaistījās arī jaunā paaudze. **Tas ir politisks strupceļš demokrātiskas politiskās kultūras veidošanā un ieaudzināšanā.**

tas, ka tiek politizēta padomjlaika vēsture. Līdz šim nav uzrakstīta *Otrā pasaules kara vēsture ne Austrumos¹, ne Rietumos, kura būtu brīva no politizēšanas, kurā valdītu notikumu izpratnes plurālisms, kur notikuma jēgu radītu pati tauta, sabiedrība, lasītājs, nevis valsts varas vēlmes*. Patlaban Latvijā trūkst vēstures, kura stāstītu par svarīgiem politiskiem notikumiem un pavērtu ceļu demokrātiskas personības tapšanai. Tā vietā ir vēsture, kura pierāda Latvijas okupāciju un aneksiju un kalpo okupācijas idejai politikā.

Atsevišķu vietu mūsu pētījumā ieņem 9. Saeimas priekšvēlēšanu kampaņa, kurā atspoguļojās pašreizējā politiskā kultūra Latvijā, politiskās sistēmas kapacitāte (politiskais intelekts, sistēmas vērtības un politikas atbilstība reālai dzīvei). Šeit aptverti šādi svarīgākie jautājumi: 1) demokrātiskas personības deficīts politikā (partijās, *Saeimā*, valdībā) un sabiedrībā; 2) politiskās tolerances vietā ienaidnieka sindroms padomjlaika garā ar pretinieka nomelnošanu un cilvēka pamattiesību pārkāpšanu; 3) politisko interešu konfliktu noved pie ienaidnieku attiecībām; 4) drauga–ienaidnieka attiecības politiskajā komunikācijā; 5) demokrātisku pamatnormu un pamatvērtību deficīts politikā; 6) politisko interešu konflikti un to pamatlīnijas; 7) politiskās sistēmas pretruna ar *Satversmi*; 8) pretruna starp reālo dzīvi un *Satversmi*. Šo jautājumu empīrisko materiālu sk. Tauriņš, *Politika*, I – III. R., 1999–2002.

Mūsu priekšā ir nevis kārtējā mācību grāmata, bet gan ceļrādis demokrātiskas politiskās kultūras veidošanai un ieaudzinašanai. Šis ceļš jāveic katram patstāvīgi un personiski. Tādēļ vispirms runa ir par politiskās sistēmas un politiskās kultūras pamatu izpratnes veidošanu Rietumu politikas zinātnes garā.

Padomjlaika politiskās kultūras resocializācija veido pamatu demokrātiskas politiskās kultūras ieaudzinašanai. **Lūk, svarīgākais uzdevums un katra pilsoņa un nepilsoņa pienākums valsts priekšā.** Lai nojauktu padomjlaika pieminekļus, nebija vajadzīga demokrātiska politiskā kultūra, jo tā nepieļautu pieminekļu nojaukšanu, savulaik arī bolševiki ar “Internacionāles” vārdiem uz lūpām nojauc pieminekļus. **Pietika ar esošo padomjlaika politiskās cīņas kultūru: *nost ar visu iepriekšējo*.** “Mēs varmācības troni grausim, grūs netaisnība, trūkums skarbs. Mēs jaunu pasauli sev celsim, kur valdīs taisnību un darbs” (“*Internacionāle*”). Komunistiskās ideoloģijas paredzējums nepiepildījās. Vēstures sprieduma bija skarbs un nepielūdzams – PSRS politisks, ekonomisks un garīgs sabrukums.

Pēc PSRS sabrukuma atgriezās netaisnība un trūkums skarbs. Būtībā saglabājās iepriekšējā politiskā kultūra: ienaidnieka un nodevēja tēls politikā, revolucionāro pārveidojumu gars, visa padomiskā noliegšana un nosodīšana.

¹ Tikai tagad (06.2007.) Krievijas valsts vara atslepenoja *Lielā Tēvijas kara* dokumentus, svītrotot uzrakstu *Pilnīgi slepeni*, bet ne visus dokumentus.

Latvija kļuva neizprotama ne tikai pašiem politiķiem, bet arī tautai. **Politīķi, tāpat kā padomjlaikā, zināja ko darīt: noliegt un nosodīt padomjlaika vēsturi, atmāskot un sodīt tautas nodevējus, reanimēt Maskavas agentu tēlu. “Čekas maisi”** kļūst par politisku ieroci kārtējās Saeimas vēlēšanās. Tā radās un reāli pastāv *neizprotamā Latvijā*: “Latvijas elites personālijas – tās pašas, kas 1988.gadā?” (*Nedēļa*, 22/2006, 26.–29.lpp.).

Kad *neizprotamā Latvijā* kļūs saprotama tautai un pašiem politiķiem? Tas ir jautājums par mūsu attieksmi pret savas valsts vēsturi. **Kamēr valsts vara noteiks šo attieksmi, tikmēr mēs paši paliksim sev sveši un ieslēgsim tautas nodevēju un ienaidnieku meklēšanā un atmāskošanā “Čekas maisos”.** *Neizprotamā Latvijā* kļūs saprotama katram no mums, kad mēs paši centīsimies izprast savas vēstures traģiskās lappuses, balstoties uz konkrētiem notikumiem un faktiem, nevis vadīsimies pēc Latvijas Republikas valsts varas *Deklarācijas* norādījuma rakstītās vēstures okupācijas ideju garā. Tikai tad sāksies demokrātiskas personības tapšanas process un politiski tolerantas personības augšana. Un tad kārtējās *Saeimas* vēlēšanās katrs pilsonis realizēs sev piederošo suverēno valsts varu: ar mērķtiecīgu, apzinātu un personiski atbildīgu balsojumu par konkrētu partiju. Bet pirms tam arī pašām partijām ir būtiski jāmainās. Tām jākļūst spējīgām piedalīties publiskās diskusijās par aktuāliem politikas tematiem, nevis iet tautā ar utopiskiem, neizprotamiem (bezzēdzīgiem) lozungiem. **Patlaban var runāt par solitāju partijām, kuras ir atrautas no reālās dzīves izpratnes centieniem un kuras ir aizmirsušas iepriekš dotos solījumus.** Tie ir visai līdzīgi PSKP solījumiem padomjlaikā: *Mūžam lai dzīvo un zeļ PSRS tautu brālīgā draudzība; Uz priekšu, uz komunisma uzvaru!* Tā ka ir pamats runāt par demokrātiskas politiskas sistēmas un nedemokrātiskas politikas dziļo pretrunu Latvijā un citās bijušajās PSRS republikās.

Saeimas deputātu ētikas kodekss atgādina komunisma cēlāja morāles kodeksu, piemēram, deputāts godpratīgi ievēros *Saeimas* deputāta svinīgajā solījumā pausto apņemšanos. “...Latvijas tautas priekšā zvēru (svinīgi solu) būt uzticīgs Latvijai” (*Satversme*, 18). Padomjlaikā tika solīta uzticība komunisma idejai. Papildus tam JL pirms 8.*Saeimas* vēlēšanām deva zvērestu *Doma* baznīcā un pēc tam izvērsa revolucionāru cīņu ar valsts varas glēvulību un korumpētību. **Politisko interešu konfliktus tika pārvērsts par cīņu ar tumsas spēkiem, tādējādi politiskam kompromisam pārvelkot svītru.** 8.*Saeima* un valdības, kuras cita citu nomainīja revolucionārās cīņas garā (Repše – Emsis – Kalvītis), nonāca politiskajā stagnācijā ar izteiktu antidemokrātisku politisko kultūru, kas izpaudās attiecībās starp pozīciju un opozīciju. Arī pozīcijas partiju starpā risinājās *revolucionāra cīņa*. Tās rezultātā svarīgi politiski lēmumi netika pieņemti, jo interešu konflikts kā demokrātiskas politikas dzinējspēks tika pārvērsts par cīņu starp ienaidniekiem, par cīņu, kurā visi līdzekļi atļauti. **Savstarpējā nomelnošana,**

telefonsarunu noklausīšanās, nepatiesu ziņu izplatīšana, savstarpēja cieņas un goda aizskaršana. Šeit nepalīdzēja un nevar palīdzēt *Saeimas deputātu ētikas kodekss*, kas būtībā ir kauna lieta. Kodekss liecina vien par to, ka reāli pastāv antidemokrātiska politiskā kultūra un antidemokrātiska politikas morāle. Izrādās, ka deputātam pat jāatgādina par *Saeimas* tribīnes lomu un vietu politikā: “**Deputāts atturas no pašmērķīgas izrādīšanās Saeimas tribīnē.**” Un tā ir patlaban piekoptās politikas kultūras iezīme. Šo pašmērķīgo plātīšanos var pārtraukt nevis ar *kodeksu*, bet gan ar politiskās kultūras ieaudzinašanu tautā. Tad šāda deputātu uzvedība izzudīs pati no sevis, jo viņi gluži vienkārši netiks ievēlēti.

Ja deputātam jāatgādina, ka Satversme jāciena un vienmēr jāievēro, tas liecina par sabiedrības politiskās un tiesiskās kultūras līmeni, kas atspoguļojas arī parlamenta darbā. Tas liecina par to, ka *homo sovjeticus* problēma reāli pastāv pēcpadomju demokrātijā, un par demokrātiskas personības deficītu gan sabiedrībā, gan politiskajā sistēmā. Tas liecina arī par to, ka suverēnā valsts vara nepieder tautai, jo, lai tauta īstenotu šo varu, ir nepieciešamas demokrātiskas personības kā šīs varas subjekti. **Reāli pastāv pretruna starp Satversmi un sabiedrību, starp Satversmi un politisko kultūru.**

9.Saeimas priekšvēlēšanu kampaņa apliecināja minētās pretrunas un pastāvošās politiskās kultūras krīzi. Bet kā lai to liek saprast tautas priekšstāvjiem, kuru rokās atrodas tautas deleģētā valsts vara? – To var izdarīt vienīgi vēlētajī kārtējās *Saeimas* vēlēšanās – 10.Saeimas vēlēšanās. Tādēļ **mūsu pētījums ir veltīts gan nākamās Saeimas vēlētajiem, gan 9.Saeimas deputātiem.** Izvirzās tāds uzdevums kā esošās politiskās kultūras resocializācija un demokrātiskas politiskās kultūras socializācija. Līdz šim ir noticis pretējs process – padomjlaika politiskās kultūras atdzīvināšana.

Turklāt ir nepieciešams veidot politiskās sistēmas un politiskās kultūras izpratni pēc PSRS sabrukuma (1991–2007). Kāda tad bija tā valsts vara un attiecīgā politiskā sistēma, kura radās Latvijā pēc *augusta puča* Maskavā (21.08.91.)? Ir skaidrs, ka šī jaunā valsts vara un tās politiskā sistēma nebija demokrātiska savā funkcionālajā izpausmē un kvalitātē. Pati sabiedrība pēc PSRS sabrukuma pēkšņi nevarēja kļūt demokrātiska, jo demokrātiskas personības veidošanai un audzināšanai nebija ne ekonomiskās, ne sociālās, ne arī politiskās bāzes. Demokrātiskas sabiedrības tapšanai traucēja nedemokrātiska valsts varas politika. **Kādi vēlētajī, tāda bija arī pati demokrātija.** Vakardienas padomju cilvēks spēja radīt tikai jaunu demokrātijas vēsturisko formu – pēcpadomju demokrātiju (G.Tauriņš. Pēcpadomju demokrātija Latvijā. Rīga – Štutgarte, 2005, 36.–80.lpp.). Mūsu pētījumā ir mēģināts rast atbildi uz jautājumu par politisko sistēmu un politisko kultūru Latvijas Republikas pastāvēšanas 15 gados.

Pēkšņi un negaidīti sabrūkot valsts iekārtai vardarbīgā vai mierīgā ceļā,

spēkā stājas politiskās attīstības *Zelta likums*, kurš atklāj pāreju no nebrīves (totalitārisms, absolūtā monarhija) uz brīvību (demokrātija): *pats ātrākais ceļš uz brīvību noved pie vissmagākās verdzības formas*. Mēs ar nolūku atkārtojam šo likumu, kuru atklāja Aleksis Tokvils, pētot *Lielo franču revolūciju*, kurā notika pēkšņa pāreja no absolūtās monarhijas uz demokrātiju. Tika pieņemta *Cilvēka un pilsoņu tiesību deklarācija* saistībā ar revolucionāro teroru, vardarbību un jakobīņu diktatūru. Šādos apstākļos dzima demokrātija Rietumos.

Lielā Oktobra sociālistiskā revolūcija (valsts apvērsums) arī bija pēkšņa iepriekšējās politiskās sistēmas vardarbīga sagraušana revolūcijas ceļā ar *Lielās franču revolūcijas karogu: Brīvība, Brālība, Vienlīdzība*, revolūcija, kas radīja smagas verdzības formas pilsētā un laukos. Iepriekšējā vēsture un kultūra tika noliegta marksisma garā, intelīģence un ekspluatatori – iznīcināti vai represēti, daļa aizbēga uz ārzemēm. Dienas kārtībā – cīņa ar tautas ienaidniekiem, spiegiem un nodevējiem. **Komunisma ideja kļuva par tautas garīgajām vajām.**

1991.gada *augusta pučs* noveda pie PSRS sabrukuma mierīgā ceļā. Tas bija politisks, ekonomisks, sociāls un garīgs sabrukums. Notika pēkšņa revolucionāra politiskās sistēmas maiņa no totalitārisma uz demokrātiju. **Vēsture nepazīna šādu politiskās attīstības pavērsieni – no sociālisma kā komunisma pirmās fāzes atpakaļ uz kapitālismu un ekspluatāciju.** Bet vakardienas padomju cilvēks palika ar padomjlaika politisko kultūru savā dvēselē. Priekšā tāls ceļš līdz Rietumu tipa demokrātiskai personībai, līdz plurālistiskai demokrātijai. Bijušajās PSRS republikās sākās politisks, ekonomisks un sociāls haoss (mežonīgais kapitālisms). Valsts varas patvaļa nereti savijās ar ekonomiskiem noziegumiem privatizācijas jomā: privatizācija par jebkuru cenu līdzīgi kolektīvizācijai padomjlaikā. Tauta strauji grima nabadzībā, zem privatizācijas karoga tika izlaupītas valsts bagātības, un rezultātā radās miljonāri, uzzēla visādu veidu fiktīvas firmas, bankas, *piramīdas*, kur notika tālāka nabadzībā nonākušās tautas aplaupīšana *likumīgā ceļā*.

Kas Latvijā ir mainījies uz labo pusi 15 gadu laikā? – Uz šo jautājumu lasītājs patstāvīgi mēģinās rast atbildi. Pašreizējās politikas realitāti var nosodīt nabadzībā nonākusī tautas daļa, to var slavēt politiskā elite un apmēram 800 miljonāru. Šodienas dzīvi var slavēt, pelt un nosodīt atkarībā no sociālā statusa. Tas ir raksturīgi mūsu dvēselēm kopš padomjlaika – vienu lietu slavēt, citu pelt un nosodīt, jo saprašanas centieniem nebija vietas. *Lielajā padomju enciklopēdijā* (krievu valodā), 30 sējumos, trešais izdevums, 1969–1978) jūs neatradīsiet vārdu SAPRAŠANA (*поинманне*). **Padomju vara 50 gadu laikā izdzēsa no cilvēku dvēselēm to domāšanas veidu, ko sauc par saprašanu.** Mūsu dvēseles nokļuva *zināšanu jūgā*, jo marksisms–ļeņinisms pretendēja uz zinātnes statusu un nākotnes zināšanu: komunisms ir visas

cilvēces gaišā nākotne, kur realizēsies absolūtais taisnīgums: *no katra pēc viņa spējām – katram pēc vajadzības.*

Demokrātiska personība var veidoties, pamatojoties uz reālās dzīves un politikas izpratnes centieniem. Tādēļ atcerēsimies, pie kā noveda un noved nākotnes zināšana politikas jomā: *Nākotnes zināšana paver mūsu priekšā gara tumsības ceļu* (Karls Jaspers). Šodien politikā nereti valda nākotnes zināšana – partiju programmās, politiskos lēmumus u.c.

Mūsu uzdevums ir saprast šodienas Latvijas politisko sistēmu un politisko kultūru, kas reāli pastāv un kas izpaužas *Saeimas* un valdības darbībā un mūsu pašu dzīvē. Lasītājs tiek aicināts vadīties pēc Spinozas (*Spinoza*, 1632–1677) atziņas: **“Ne sašust, ne brīnīties par cilvēka rīcību, bet gan saprast to”** (*Non indignari, non admirari, sed intelligere!* // *Tractatus politicus* I, 4§). Tas ir demokrātiskas personības tapšanas ceļš, tas ir demokrātiskās politiskās kultūras veidošanas un ieaudzinašanas ceļš, kurš katram jānoiet pašam patstāvīgi. Mūsu priekšā ir valsts vēstures notikumu izpratnes ceļš, it sevišķi padomjlaika izpratne, kur izpaliek valsts varas vai vēsturnieku dots vērtējums ar norādījumu, ko slavēt un ko pelt. Katram brīvi un neatkarīgi jācenšas izprast Latvijas Republikas vēsture 15 neatkarības gados un jāatbild pašam sev uz jautājumu: *kas es esmu, ko es vēlos, kas virza uz priekšu demokrātisku politiku un kas liek priekšā nepārvaramus šķēršļus?* Svarīgi ir apzināties un izprast demokrātiskas politikas vērtības un virzītājspēku. Bet to nevar iemācīt, tas viss jāpārdzīvo, jāizjūt katram pašam bez norādījumiem no augšas. Tas ir demokrātiskas politiskās kultūras tapšanas ceļš.

I nodaļa

POLITISKĀS SISTĒMAS UN POLITISKĀS KULTŪRAS PAMATI

Pēc PSRS sabrukuma politiskajā, ekonomiskajā, sociālajā un garīgajā sfērā izveidojās situācija, kas bija līdzīga situācijai pēc valsts apvērsuma 1917. gada oktobrī Krievijā. Pēc tam šis apvērsums tika pārdēvēts par *Lielo Oktobra sociālistisko revolūciju* un pasludināts par valsts svētkiem (7. un 8. oktobris). **Vēsture nepazīna Marksa un Engelsa mācībā sludināto komunisma celtniecību.** Cilvēce uzsāka nepazīstamu, traģisku vēstures gaitu, kas beidzās ar PSRS sabrukumu.

Vēsture nepazīna arī pāreju no sociālisma celtniecības atpakaļ uz brīvo tirgus ekonomiku, atjaunojot privātīpašumu uz ražošanas līdzekļiem. Sociālisma celtniecība kā komunisma pirmā fāze sākās ar revolucionāro šķiru cīņu pret ekspluatatoriem – privātīpašniekiem pilsētā un kulakiem – uz laukiem, cīņu, kas bija saistīta ar īpašuma nacionalizāciju (ekspropriāciju¹), bet pēc PSRS sabrukuma sākās valsts īpašuma privatizācija par jebkuru cenu. Rietumu demokrātija kļuva par visu bijušo PSRS republiku gaišo nākotni. **Sabiedrība gan padomjlaikā dzīvoja, gan tagad dzīvo nākotnes vārdā un tagadnes dzīve tika atstāta novārtā.** Tautas slīgšana nabadzībā bija raksturīga un ir raksturīga abos gadījumos. Pirmajā gadījumā bagātie cilvēki tika pasludināti par ekspluatatoriem un tautas ienaidniekiem, otrajā gadījumā pavērās ceļš jaunbagātņiem – miljonāru tapšanai, no vienas puses, un tautas grimšanai nabadzībā, no otras puses.

Mūs interesē pāreja no sociālisma celtniecības (totalitārisma) uz brīvo tirgus ekonomiku ar privātīpašuma institūta atjaunošanu (demokrātija). Pagājuši atjaunotās neatkarīgās Latvijas Republikas 15 gadi ar uzņemšanu *Eiropas Savienībā* un *NATO*. Ir pienācis laiks apzināties gan politiskās sistēmas, gan politiskās kultūras specifiku salīdzinājumā ar Rietumu demokrātiju. Mēs izmantojam Rietumu politikas zinātnes sasniegumus politiskās sistēmas un politiskās kultūras pētījumu jomā, jo Rietumu demokrātija kļuva par *Saeimas* un *Ministru kabineta* politisko paradigmu.

Pēc PSRS sabrukuma tās bijušajās republikās nebija un nevarēja būt runa par tiešu pāreju uz Rietumu demokrātiju, bet tas netika ņemts vērā Latvijas Republikas augstākajās valsts varas institūcijās – *Saeimā*, *Ministru kabinetā*

¹ **Ekspropriācija** (lat. *expropriatio* – īpašuma atņemšana): 1) ražošanas līdzekļu īpašuma atsavināšana; 2) privātīpašuma atsavināšana un pārvēršana par valsts īpašumu. **Ekspluatatoru šķiru ražošanas līdzekļu privātīpašuma likvidēšana un to nodošana darbaļaužu īpašumā ir sociālistiskās revolūcijas būtība** (Politiskā enciklopēdija. R., 1987, 178. lpp.).

un *Satversmes* tiesā. Reālajai situācijai netika pievērsta uzmanība, un Rietumu demokrātija līdzīgi komunisma idejai kļuva par Latvijas gaišo nākotni. Vispirms ar *Deklarāciju par Latvijas okupāciju* (22.08.96.) tika **pasludināta okupācijas ideja**. Sākās cīņa ar tautas nodevējiem un ienaidniekiem okupācijas idejas gaisotnē, tika veikta privatizācija, nojaukti padomjlaika pieminekļi; viss padomiskais tika kritizēts un noliegts. **Dzīvē izveidojās** nevis Rietumu tipa demokrātija, bet gan jauna, līdz šim nepazīstama demokrātijas vēsturiskā forma – **pēcpadomju demokrātija** – ar tai raksturīgu politisko sistēmu un politisko kultūru (G.Tauriņš. *Pēcpadomju demokrātija Latvijā*. Rīga – Štutgarte, 2005, 33. – 82.lpp.).

Olmonda un Povela izvirzītais politiskās sistēmas modelis paver ceļu pēcpadomju demokrātijas izpratnei, salīdzinot pēcpadomju demokrātijas politisko sistēmu ar PSRS politisko sistēmu un Rietumu demokrātiju politisko sistēmu (sk. *Politiskās iekārtas tipi un sabiedrības politiskās kultūras vēsturiskās formas*, 175. lpp.). Šajā sakarībā pievērsīsim uzmanību politiskās sistēmas un politiskās kultūras izpratnei Rietumu politikas zinātnē.

1. Politiskā sistēma

Politiskās sistēmas modelis ir neitrāls atšķirībā no valsts, kura vienmēr ir vēsturiski, politiski, ekonomiski un garīgi konkrēta. Politiskās sistēmas modeli nenoslogo vēstures problēmas un konkrēta politika. Tas spēj iekļaut sevī jebkuru valsts iekārtu. Politiskā sistēma ir sabiedrības (sociālās sistēmas) apakšsistēma (subsistēma). Šo sistēmu struktūra ietver politiskos un sociālos procesus jebkurā konkrētā valstī. “**Politikas zinātne attiecībā uz valsti par labāku atzīst politiskās sistēmas jēdzienu. Sistēmas jēdziens ir lietīšķs (nüchtern), to nenoslogo vēsturiskas un filozofiskas problēmas (strīdi, diskusijas, hipotēzes. – G.T.). Politiskās sistēmas jēdzienā iekļautā prasība ir tāda, ka šai sistēmai ir jābūt principiāli neitrālai un attiecināmai uz visu laiku politiskajām iekārtām (politischen Konfiguration)**” (Pelinka, 2005, S.15).

Politiskās sistēmas modelis paver iespēju salīdzināt dažādas politiskās iekārtas (režīmus) un atklāj pāreju no vienas politiskās iekārtas uz citu. Mūs interesē pāreja no totalitārisma uz demokrātiju pēc PSRS sabrukuma. Izmantojot šo modeli, salīdzināsim PSRS politisko sistēmu ar *Latvijas Republikas* pašreizējo politisko sistēmu un savukārt Latvijas Republikas pašreizējo politisko sistēmu – ar Rietumu demokrātiju politiskajām sistēmām, lai varētu izprast politiku Latvijā (sk. *Politiskās iekārtas tipi un sabiedrības politiskās kultūras vēsturiskās formas*, 175. lpp.).

Tātad **politiskā sistēma** paver neierobežotas iespējas politikas pētīšanā izmantot empīriski analītisko paradigmu. **Tā ir pielietojama** kā universāls politikas pētīšanas instruments. Mūs interesē tā politiskā sistēma, kura Latvijā

veidojās pēc PSRS sabrukuma un kurai ir raksturīga attiecīga demokrātijas vēsturiskā forma – pēcpadomju demokrātija. Savā pētījumā mēs balstāmies gan uz **Istona** politiskās sistēmas plūsmas modeli, gan uz **Olmonda** un **Povela** politiskās sistēmas modeli, kurš atklāj šīs sistēmas funkcijas un uzdevumus saistībā ar sabiedrību kā sociālo sistēmu. Bet pirms tam jānoskaidro, kas ir politika Rietumu politikas zinātnes aspektā?

a) kas ir politika? – Politikai ir trīs dimensijas – **forma, saturs un process**. Tās ir svarīgas, lai veidotos politiskās sistēmas modeļu izpratne, jo tā paver neierobežotas iespējas empīriski analītiskās politikas paradigmas izmantošanai.

1. Forma (polity). Tās struktūru veido ar konstitūciju noteiktas valsts varas centrālās institūcijas: likumdevēja, izpildvara un tiesu vara. Konstitūcija nosaka valsts iekārtu un politisko režīmu. Formu raksturo valsts varas organizācija, rīcības normas (*Verfahrensregeln*) un iekārta (*Ordnung*). Konstitucionālās normas nosaka politiskās sistēmas pamatfunkcijas, bet pamatstruktūru veido parlaments, valdība un tiesa. Konstitucionālās normas regulē šo institūciju pilnvaras un funkcijas.

2. Saturs (policy): politiskās programmas, politikas uzdevumi un mērķi. Politikas saturu raksturo problēmu risinājums (*Problemlösung*), uzdevumu izpildīšana (*Aufgabenerfüllung*), vērtību un mērķu orientācija (*Wert- und Zielorientierung*) un politikas rezultāts (*Gestaltung*).

3. Process (politics) izpaužas kā interešu veidošana, interešu konflikta tapšana, attīstība un kompromisa sasniegšana vai uzvara starp ienaidniekiem noritošās interešu cīņas rezultātā. Politisko procesu raksturo totalitāra un demokrātiska politiska procesa būtiska atšķirība. Totalitārisms nepazīst **interešu konfliktus**, bet demokrātiskā politikā tas ir **politikas dzinējspēks**. Tādēļ demokrātiska politika balstās uz konsensu, ja runa ir par pamatvērtībām un interešu konflikta novešanu līdz kompromisam politisko lēmumu pieņemšanā.

Politiskās sistēmas pētīšana un salīdzināšana ar citu sistēmu balstās uz empīriski analītisko politikas paradigmu, kur svarīgi ir atšķirt politikas formu, saturu un procesu. Angļu valodā konstitucionālo valsts varas iekārtu sauc par *polity*, politiskās gribas veidošanu (*Willensbildung*), lēmumu pieņemšanas procesu – par *politics* un politikas saturu – par *policy*.

Tātad politika ir ne tikai sabiedrības pārvaldīšana un vadīšana, bet arī materiālo vērtību sadale un pārdale sabiedrībā. Šī funkcija tiek īstenota ar valsts varas lēmumiem, kuri izpaužas likumu formā (budžets, nodokļi, alga, pensija, sociālie pabalsti u.c.). **Svarīgākās politikas funkcijas** ir sabiedrības stabilitātes un vienotības nodrošināšana; sabiedrības mobilizācija kopējai darbībai un šīs darbības nodrošināšana; sabiedrības pārvaldīšana; vērtību sadale un tās regulēšana; politiskā socializācija u.c.

b) politiskā sistēma un valsts. Politiskā sistēma ir neitrāla attiecībā uz

dažādām valsts iekārtām un tādēļ ir iespējams paplašināt tās pielietojumu un attiecināt to uz visām politiskajām iekārtām. Tādējādi paveras iespēja salīdzināt dažādas politiskās sistēmas atkarībā no valsts iekārtas, kā arī **salīdzināt dažādas valsts iekārtas un izskaidrot pāreju no vienas iekārtas uz citu**. Pēc PSRS sabrukuma aktuāla kļuva pāreja no totalitārisma uz demokrātiju. Mūs interesē *Latvijas Republikas* politiskās sistēmas tapšana kā jaunas demokrātijas vēsturiskās formas tapšana un attīstība pēc PSRS sabrukuma. Vēsture nepazīna šādu pāreju, kas notika pēkšņi un negaidīti.

KAS IR POLITISKĀ SISTĒMA?

Jebkurai **sistēmai**¹ ir raksturīga tās spēja norobežoties no apkārtējās pasaules. Ar to sistēma atšķiras no apkārtējās pasaules un identificējas, izveidojot saites un mijiedarbojoties ar to. Politiskā sistēma ir sociālās sistēmas apakšsistēma (subsistēma), kas atspoguļo politiskās sistēmas modeļos.

Īstona (Easton) politiskās sistēmas plūsmas modelis (Flussmodell). Grāmatā izmantots Štutgartes universitātes profesora O. Gabriela izstrādātais modelis (179. lpp.), kā arī ietverts šīs grāmatas autora viedoklis (178. lpp.). Šis modelis atspoguļo politiskās sistēmas funkcionēšanu. **“Politika ir obligātu lēmumu veidošanas un pieņemšanas process atbilstoši konkrētām vērtībām un ideāliem, kas vērsti uz nepārtrauktu līdzsvara atjaunošanu sociālajā un politiskajā sistēmā”** (*Easton D., Framework for Political Analysis*, 1965, p.112). Profesors *Īstons* akcentē politiskās sistēmas funkcionālo kvalitāti *input* un *output* procesos. Politisko procesu kvalitāte ir atkarīga no politiskās sistēmas un sociālās sistēmas kvalitātes: konstitūcija, politiskās kultūras vērtības un ideāli.

***Input*²: sabiedrības interešu veidošana, noskaidrošana, analīze un apkopojums (politics) un iekļaušana politiskajā sistēmā ir process. Tas vienlaikus ir sabiedrības politiskās socializācijas un politiskās kultūras veidošanas process.** Šajā procesā atspoguļojas politiskā kultūra gan sabiedrībā, gan starpniecības aģentūrās – masu medijos, partijās un interešu

¹ **Sistēma** (gr. *systema* – veselums, kopums, kas sastāv no daļām): 1) elementu (piem., priekšmetu, parādību, darbību, jēdzienu) apvienojums un saistība tā, ka starp tiem pastāv noteiktas attiecības un saistības; 2) tehniska ierīce, iekārtā, kas sastāv no savstarpēji saistītām daļām; 3) **sabiedrība kā sociāla sistēma, kura sastāv no apakšsistēmām**; 4) **politiskā sistēma** kā sabiedrības apakšsistēma. Tātad sistēma ir atsevišķu funkcionējošu elementu savienojums, saistība vienotā veselā, kuru raksturo attiecīga struktūra kā elementu saistības forma un darbības vienotība.

² ***Input*** (angl. *input*): tehn. – padeve, iekraušana, ieejas signāls; *spec.* – informācijas ievadīšana. Piem., informācijas ievadīšana datorā. Mūsu gadījumā runa ir par **sabiedrības prasību, atbalsta vai kritikas pacelšana politikas līmenī un iekļaušanu politiskajā sistēmā**. Mēs speciāli arī latviešu valodā lietojam šo angļu val. terminu *input* līdzīgi tam, kā to dara Vācijā politikas zinātnē.

grupās. Ar *input* sabiedrība pauž savas prasības, savu atbalstu vai kritiku – neapmierinātību ar īstenoto politiku.

Tātad, lai sabiedrības intereses kļūtu politiskas, tās vajag veidot, apkopot, artikulēt un ievadīt politiskajā sistēmā. Tas ir *input process*.

Output¹: politiskās sistēmas mērķis un uzdevums ir ievadītās informācijas pārveidošana un mainīšana (*conversion*), lai izstrādātu un pieņemtu politiskus lēmumus – likumus, deklarācijas, normas – un uz šā pamata vadītu sabiedrību. **Tas veido politiskās darbības jomu un tās saturu** (*policy*). *Input* pārvēršana par *output* ir ievadītās informācijas mainīšana. Šajā procesā politiskie mērķi un vērtības tiek īstenotas konkrētā likumā, tiesiskā normā, valsts vadīšanā un labumu sadalē. **Tieši politiskā kultūra valsts centrālajās institūcijās** – parlamentā, valdībā, konstitucionālajā tiesā – nosaka *output* raksturu, kas ir vai nu demokrātisks, vai nedemokrātisks. Izšķirošā loma ir politiskās kultūras pamatvērtībām, kuras atspoguļojas konstitūcijā, kā arī politiskajai morālei.

Politikas saturu veido partiju programmas un pozīcijas partiju deklarācijas par valdības politiku. Pēc 9.Saeimas vēlēšanām pozīcijas partiju koalīcija izstrādāja “*Deklarāciju par Ministru kabineta iecerēto darbību*” (7.11.2006.), kuru parakstīja TP, ZZS, LPP LC un TB/LNNK pārstāvji un akceptēja Saeima. Tā aptver Latvijas izaugsmi, valdības darbības mērķi un pamatuzdevumus: **cilvēks pirmajā vietā**. Mērķis – nodrošināt ikvienam Latvijas iedzīvotājam iespēju pastāvīgi un strauji paaugstināt savu un savas ģimenes dzīves kvalitāti visos tās aspektos.

Politiskās sistēmas modelis paver iespēju dziļāk ielūkoties A.Kalviša valdības deklarācijā un pievērst uzmanību šādiem jautājumiem: 1) uz kādām demokrātijas pamatvērtībām balstās ilgtermiņa uzdevumi un pamatuzdevumi; 2) kāds ir valdības politiskā intelekta līmenis un sabiedrības politiskā kultūra; 3) kāds ceļš paveras sabiedrības interešu konfliktu attīstībai koalīcijas ietvaros un saistībā ar opozīciju; 4) uz kādām koncepcijām balstās pamatuzdevumu realizēšana valdības politikas ietvaros. Šai *Deklarācijai* trūkst politiskas ekspertīzes, balstoties uz reālo politiskās sistēmas kapacitāti un pastāvošo politisko kultūru. **Vai ar pašreizējo politisko kultūru ir iespējams šīs labās ieceres īstenot dzīvē? Vai Saeima un valdība spēs realizēt demokrātisku politikas procesu?**

Politiskās sistēmas procesu (*politics*) veido interešu akceptēšana gan partijās, gan parlamentā, gan to īstenošana valdības darbā. **Bet valdības Deklarācija neiezīmē interešu konflikta līnijas tautas labklājības jautājumā, pilsonības jautājumā, attiecībās ar Krieviju, korupcijas jomā.**

¹ **Output** (angl. *output*): gatavā produkcija, ražīgums, jauda. Kibernētikā, informācijas tehnoloģijās – informācijas izvadīšana no datora un citām sistēmām. **Politikas zinātnē** – politiskās sistēmas funkcionēšanas galarezultāts: likumi, normas, valsts vadīšana, labumu sadale u.tml.

Nav nekādas garantijas, ka interešu konflikti šajos virzienos spēs nonākt līdz kompromisam, jo demokrātisku personību deficīts spilgti izpaužas priekšvēlēšanu aģitācijā. **Bija vērojama politiskā neiecietība pret citādu domu, iezīmējot ienaidnieku attiecības starp partijām.** Politiskā tolerance – lūk, klupšanas akmens svarīgu politisko lēmumu pieņemšanas procesā. Tā ir politiskās kultūras problēma.

Atgriezeniskā saikne (*feedback*) vieno politisko sistēmu ar sabiedrību. Tā ir *output* ietekme uz sabiedrību: politiskie lēmumi (likumi), kuri aptver materiālo labumu sadali, izglītību, algu, nodarbinātību, veselības aprūpi, sociālo grupu attiecības, ģimeni, skolu utt. Valsts ar savas politiskās sistēmas funkcionēšanu maina vai apstiprina esošo stāvokli sabiedrībā. Šeit izpaužas politiskās sistēmas atgriezeniskās saiknes ietekme uz sabiedrību.

Politiskās sistēmas apkārtējā vide, proti, sabiedrība, nepārtraukti mainās gan *output* ietekmes rezultātā, gan arī pašas sabiedrības interešu un prasību pārmaiņu rezultātā. Politiskā sistēma ar parlamenta lēmumiem (likumiem) un valdības darbību valda un vada sabiedrību. Pārmaiņas sabiedrībā rada jaunas prasības, kā arī izraisa politiskās sistēmas atbalstu vai kritiku. Tā rezultātā rodas jauns *input*, kurš ietekmē politiskās sistēmas darbību.

Politiskās sistēmas struktūru veido *polity* – politiskā sistēma šaurākā nozīmē kā tikai tās forma. Šeit *input* tiek pārveidots politiskā lēmuma (parlamentā darbības) rezultātā, kuru īsteno dzīvē valdība ar likumu un rīkojumu palīdzību, bet likumu atbilstību konstitūcijai sargā konstitucionālā tiesa.

Sabiedrība ir sociāla sistēma, kura veido politiskās sistēmas apkārtējo pasauli (*Umwelt*). Šeit nepārtraukti izpaužas jaunas intereses un rodas interešu konflikti. Ar starpniecības aģentūru palīdzību šīs intereses kļūst par politiskās sistēmas *input*, kura kvalitāte ir atkarīga no sabiedrības un politiskās sistēmas kultūras – politiskās kultūras.

Politisko lēmumu pieņemšana veido atsevišķu politisko jomu, un tā rezultātā rodas *output*. Sistēmas spēja regulēt labumu sadali, atsaukties uz sabiedrības prasībām, tās atbalsts vai kritika savukārt ietekmē sabiedrību ar atgriezenisko saiti (*feedback*). Rodas jaunas prasības, kā arī politika tiek atbalsīta vai kritizēta. Politika atgriežas savā izejas punktā – sabiedrībā. Sākas jauna *input* veidošana ar partiju, mediju un interešu grupu palīdzību. Šajā procesā izpaužas sabiedrības un starpniecību aģentūru politiskā kultūra. Izveidojas saikne starp sabiedrību un politisko sistēmu, kura ir atkarīga no politiskās kultūras.

Tātad **Īstona** politiskā procesa modelis atspoguļo politiku kā procesu ar savu saturu (*policy*) un formu (*polity*): politisko interešu veidošana un iekļaušana sistēmā (*input*) → politisko lēmumu pieņemšanas process (*conversion*) → politiskie lēmumi un sabiedrības vadīšana un valdīšana (*output*) un vadīšanas un valdīšanas ietekme uz sabiedrību (*feedback*) → jaunu interešu veidošanās process ar politiskās sistēmas atbalstu vai kritiku (*input*). Tā

izveidojas politiskā procesa mijiedarbība ar sabiedrību: *input* → *output* + *feedback* → *input*. Šis process reāli eksistē kā konkrētas politikas empīriskā izpaušme mijiedarbībā ar sabiedrību. Politikas konkrētus faktus atspoguļo masu mediji partijas informācijas veidā. Empīriski analītiskas politikas paradigma paver ceļu politikas pētīšanai, arī politiskās kultūras empīriskās izpaušmes konkrētu tipu pētīšanai.

c) politiskās sistēmas struktūra un funkcijas:

Olmonda (*Almond*) un Povela (*Powell*) politiskās sistēmas modelis (*Almond Powell*, 1976, S.153)

Šis politiskās sistēmas modelis aptver četras problēmas, kuras veido attiecīgus izaicinājumus: **1) valsts veidošanās; 2) nācijas tapšana; 3) līdzdalība politikā** – vēlēšanu tiesības un partiju tapšana; **4) sadale starp labklājību, ienākumiem un izredzi** (izdevību, iespēju) ar sociālpolitiskiem pasākumiem un izglītības aktivitātēm.

Olmonda un Povela politiskās sistēmas funkcionālais modelis (176. lpp.) ļauj salīdzināt dažādu valstu politiskās iekārtas ar attiecīgām starpniecības aģentūrām, ar attiecīgu sabiedrību un tās politisko kultūru. Tas ļauj ieskatīties Latvijas Republikas politiskās sistēmas un politiskās kultūras tapšanā. (Sk. *Politiskās iekārtas tipi un sabiedrības politiskās kultūras vēsturiskās formas*, 175. lpp.).

Neizprotamā Latvijā kļūst saprotama kā specifiska demokrātijas vēsturiskā forma – pēcpadomju demokrātija.

Politiskās sistēmas struktūra un funkcijas (Olmonda un Povela politiskās sistēmas modelis, 176. lpp.).¹ **Politiskās sistēmas pamatu veido centrālo politisko lēmējinstītūciju sistēma:** parlaments, valdība, tiesa (Latvijā – *Satversmes tiesa*). Šo instītūciju struktūra, pilnvaras un funkcionēšana ir noteikta konstitūcijā, kurā tad arī ir fiksēta politiskās sistēmas valsts iekārta. Kopumā politiskā sistēma aptver visas politiskās instītūcijas un organizācijas to savstarpējā attiecību kopumā, kā arī saistībā ar sociālo sistēmu kā apkārtējo pasauli.

Starpniecības aģentūras (*Vermittlungsagenturen*)

MEDIJI² izpilda svarīgu politiskās sistēmas funkciju. Tie ar TV, preses

¹ Mēs izmantojam Olmonda un Povela politiskās sistēmas modeli Štutgartes universitātes prof. O. Gabriela (*O. Gabriel*) skatījumā (sk. Pielikumā 177. lpp.).

² **Medijs** (angl. *medium*, vāc. *das Medium*): 1) līdzekļi, veids, ceļš; 2) materiāls, ko lieto mākslā, izteiksmes veids – poēzija, stāsti; 3) fiziskā vide; 4) aģents, vidutājs, starpnieks. Šis latviskotais angļu valodas vārds “*medijs*” visprecīzāk raksturo mūsdienu TV, radio, laikrakstu un žurnālu būtību. **Mediji pilda starpnieka funkciju starp sabiedrību un politisko sistēmu.** Ērtības labad mēs latviešu valodā lietotā termina “plašsaziņas līdzekļi” vietā lietojam Rietumu politikas zinātnē pieņemto “*mediji*” saprotot, ka runa ir par masu medijiem.

un radio starpniecību piedalās *input* veidošanā un iekļaušanā politiskajā sistēmā. Runa ir par sabiedrības prasību, atbalsta vai kritikas apjēgšanu vai, citiem vārdiem sakot, par informācijas savākšanu, apjēgšanu un iekļaušanu politiskajā sistēmā (*input*). Šajā procesā tiek realizēta sabiedrības politiskā socializācija – politiskās kultūras veidošana un ieaudzinašana. Masu mediji savā darbībā pauž arī pastāvošo sabiedrības un politiskās sistēmas kultūru – politisko kultūru.

Ne jau velti medijus dēvē par ceturto varu līdztekus likumdevējvarai, izpildvarai un tiesu varai. Tie ir politiskās propagandas un politiskās socializācijas līdzekļi, gan vietējie (TV, prese, radio), gan starptautisko organizāciju informācijas dienesti. Informācijas aģentūra (preses aģentūra) ir speciāla organizācija, kura vāc, apstrādā un piegādā (uz līguma pamata) informāciju laikrakstiem, žurnāliem, TV, radio, izdevniecībām, valsts iestādēm, sabiedriskajām organizācijām, partijām un atsevišķām personām.

Mūsdienu informācijas aģentūras gatavo reportāžas, rakstus, aprakstus, apskatus utt. Tās ietekmē gan sabiedrības, gan politikas kultūru.

Pasaules lielākās aģentūras ir Lielbritānijas *Reuters Ltd*, *ASV Associated Press (AP)* un *United Press International (UPI)*, Vācijas *Deutsche Presse Agentur (DPA)*, Latvijas *LETA* u.c. Tās piedalās sabiedrības politiskajā socializācijā vai arī resocializācijā un līdz ar to arī attiecīgas politiskās vērtības veidošanā, nereti pretēji tās vai citas valsts varas vēlmēm.

Tāpat mediji ir informācijas vācēji un apkopotāji, regulāri publiskotas informācijas paudēji gan atsevišķas valsts, gan starpvalstu mērogā. Tie nodrošina informācijas apmaiņu starp sabiedrību un politisko sistēmu, nereti paužot konkrētas partijas vai ekonomiskās grupas intereses. Mediju loma un ietekme uz sabiedrības politisko apziņu un politisko kultūru palielinās priekšvēlēšanu kampaņas laikā, būtiski ietekmējot vēlēšanu rezultātus. Tie piedalās sabiedrības prasību un vajadzību veidošanā, arī novadīšanā līdz politiskajai sistēmai (*input*). Tie piedalās sabiedrības politiskajā socializācijā, proti, attiecīgas politiskās kultūras veidošanā.

PARTIJA ir nozīmīga starpniecības aģentūra (organizācija), veidojot saikni starp sociālajām grupām un politisko sistēmu, formējot un paužot to intereses kā politiskas intereses. Partija ir politiska organizācija, kurai ir sava organizatoriskā uzbūve atbilstoši tās statūtiem un likumam par politiskajām partijām. Tās darbības pamatā ir programma, kura pauž konkrētu ideoloģiju, kas ir tās garīgais pamats un ceļrādis politiskajā darbībā. Katrai partijai ir savs logo, nosaukums, statūti, bankas konts un citi rekvizīti.

Svarīgākās funkcijas: sociālo grupu interešu apsekošana, veidošana, integrācija, paušana un pārstāvība; sabiedrības sociālā un politiskā integrācija; cīņa par valsts varu un līdzdalību vai dalību tajā; sabiedrības politiskā izglītošana, politiskā kursa izvēle atbilstoši ideoloģijai un reālajai situācijai valstī; politisko piekritēju vervēšana (rekrutēšana); vairākuma valdības izveidošana u.c.

Tā tad **partija** ir tāda politiska organizācija, kura **ietver** sevī vismaz trīs elementus: **organizāciju, ideoloģiju un sabiedrības sociālās grupas**, kuras atbalsta partijas programmu. Bet partija pārstāv ne tikai konkrētas sociālās grupas intereses. Tā pauž arī konkrētas ekonomiskās, sociālās, kultūras un citas intereses politiskā līmenī, proti, valsts varas līmenī. Pati svarīgākā un **nozīmīgākā partijas iezīme un funkcija ir cīņa par politisko varu parlamentā un pašvaldībās**, jo tikai šajās varas institūcijās pārstāvētā partija spēj izpildīt vēlētajiem dotos solījumus, ietekmēt politiku valsts vai pašvaldību līmenī. Varbūt tieši valsts politikas veidošana ir pati svarīgākā partijas funkcija un uzdevums parlamentā? **Partijas intereses taču vēl nav valsts intereses, kuras veidojas parlamentā svarīgu politisku lēmumu pieņemšanas procesā**. Un šeit visspilgtāk izpaužas partijas politiskā kultūra, it sevišķi politisko vērtību jomā.

Valsts intereses sakrīt ar partijas interesēm tikai tad, ja par partiju nobalso 100 procenti vēlētajū. Bet tas demokrātiskā valstī nav iespējams. Šo sliksni gandrīz izdevās sasniegt PSRS, kur valdīja viena partija. Rietumu demokrātijās vidēji vēlēšanās piedalās 60 – 65 procenti vēlētajū. **Tur, kur viena partija pretendē uz valsts interešu paudējas lomu, tur demokrātijā beidzas.**

Demokrātiskā valstī partijas spēja uz politiskiem kompromisiem valsts interešu jomā liecina par tās politisko briedumu, par politiskā intelekta un atbildības līmeni. Tāda ir patiesi demokrātiska partija, nevis domubiedru klubs vai ekonomisko grupu interešu paudēja. Pēcpadomju demokrātijā vienlaikus noris partiju tapšanas process un demokrātisku personību veidošanās sabiedrībā.

Interese grupas. Kas ir intereses? Intereses ir mūsu vajadzības, pieredzes un izvēles nosacīta attieksme pret reālo dzīves īstenību. Tieši mūsu pašu dzīvē top mūsu prasības. **Intereses ir vajadzības, tieksmes, aizraušāns, labums, izdevīgums.** Tās var būt gan garīgas, gan materiālas. Materiālie labumi cieši savijas ar labklājības līmeni valstī un veido svarīgu valsts interešu grupu.

Sabiedrības attīstība rada daudzveidīgu interešu grupu kopumu. Mūsdienu industriālajā sabiedrībā pastāv dažādas saimniecības nozares un darbības veidi (profesijas): lauksaimniecība, zemes dziļu izmantošana (dzelzs rūda, nafta, gāze, urāna rūda u.c.), vieglā rūpniecība (tekstilrūpniecība, pārtikas rūpniecība u.c.), smagā rūpniecība (metāla ieguve, mašīnbūve), transports, enerģētika, komunālie pakalpojumi, izglītība, zinātne, māksla. Nesen ir radušās pilnīgi jaunas nozares un profesijas: atomenerģētika, informācijas tehnoloģijas ar zemes mākslīgo pavadoņu izmantošanu un daudzas citas nozares. Mobilais telefons radīja apvērsumu sakaru tehnoloģijās, to pašu var teikt arī par TV un foto sfēru. Mūsdienu tehnikas un tehnoloģiju attīstība radīja jaunas interešu grupas sabiedrībā. Tas viss sarežģīja materiālo labumu sadali mūsdienu

sabiedrībā un pasaulē kopumā. Bagātība un greznība, kurai blakus iet neiedomājama nabadzība (Indija, daudzas Āfrikas un Āzijas valstis). Bet kā ir Latvijā ar materiālo labumu sadali un pārdali? Par šo jautājumu vajadzēja diskutēt 9.Saeimas priekšvēlēšanu kampaņā, bet tas nenotika.

Līdztekus profesionālajām grupām mūsdienu **sabiedrībā pastāv dažādas etniskās, reliģiskās un citas sociālās grupas ar savām interesēm**. Uz šā pamata veidojas interešu grupu daudzveidība un dažādība, radot interešu konfliktus, kuri nereti beidzas ar karu, vardarbību, pat īpaši bīstamu vardarbības formu – terorismu. **Demokrātija izrādās bezspēcīga cīņā pret terorismu, un tā ir mūsdienu demokrātijas problēma**. Varbūt pat demokrātijas pastāvēšanas jautājums?

Tādad mūsdienu sabiedrība ir dažādu, ļoti atšķirīgu indivīdu grupu kopums, kuras atšķiras pēc vecuma, dzimuma, tautības, izglītības, profesijas, pilsonības, labklājības līmeņa, dzīvesveida, valodas utt. Uz sabiedrības diferenciacijas pamata veidojas minētās grupas ar savām atšķirīgajām interesēm. Interešu grupas ir tāds stabils cilvēku kopums, kuru veido kopīgas intereses. **“Politiskā sistēmā, kura (iz)VEIDOJAS uz brīviem demokrātiskiem pamatiem, interešu grupas ieņem centrālo vietu**. Uz šā pamata realizējas princips (*Grundsatz*) par leģitīmas interešu daudzveidības plurālismu sabiedrībā. Šis princips ietver sevī iespēju, ka **sabiedrības ietvaros dažādas interešu grupas organizējas un iesaistās sacensībā viena pret otru uz pamatkonsensa bāzes un ievērojot sabiedrības kopējā labuma intereses (*Gemeinwohl*)”** (Schreyer, Bernhard; Schwarzmeier, Manfred, 2002, S.103). **Uz šā pamata veidojas demokrātisks interešu konflikts, kas ir sabiedrības un politikas virzītājspēks**. Kad šis konflikts pārvēršas par cīņu starp ienaidniekiem, demokrātiska politika beidz pastāvēt. Tas nereti notiek bijušajās PSRS republikās, kur politiskās tolerances deficīts cilvēku dvēselēs ir saglabājies no padomju laika un ir jūtams arī tagad – 15 gadus pēc PSRS sabrukuma –, izpaužoties kā demokrātisku politisko vērtību deficīts.

Tādad interešu grupas arī ir starpniecības aģentūras starp sabiedrību un politisko sistēmu. To ietekme var būt vērsta gan uz parlamentu un valdību, gan uz partiju un tiesību institūcijām. Tās ar partiju un mediju palīdzību izmanto arī sabiedrisko domu. **PAMATMĒRKIS** – ietekmēt valsts varas institūciju lēmumus, nevis savu pārstāvju ievēlēšanu parlamentā vai pašvaldībās. Interešu grupu darbība ir atkarīga no valsts politiskās iekārtas un politiskā režīma. Tā, piemēram, totalitārajos režīmos nav vietas interešu grupām, jo politisko lēmumu pieņemšana ir monopolizēta vienas partijas vai viena cilvēka rokās.

Demokrātiskās valstīs **interesu grupu** aktivitāti un tās rezultātu ietekmē vairāki faktori. Vispirms **šo grupu darbība ir atkarīga no likumdošanas aktiem, kuri attiecas uz nevalstiskajām organizācijām**. Šo organizāciju ietvaros esošās interešu grupas kā nevalstiskās organizācijas cenšas ietekmēt

publiskās politikas rezultātus. Bet par valsts varas pieņemtajiem lēmumiem tās politiski nav atbildīgas ne sabiedrības, ne savas interešu grupas priekšā.

Nav šaubu par interešu grupu vietu un lomu politikā, kaut arī tās **atrodas ārpus parlamenta vēlēšanu procesa un nav politiski atbildīgas**. Par grupas interesēm liecina attiecīgās nevalstiskās organizācijas programmas un oficiālie paziņojumi, bet par grupas mērķiem – grupas locekļu politiskā uzvedība un darbība. Nevalstisko organizāciju programmatiskie paziņojumi un locekļu uzvedība ir empīriski novērojama un, analizējot šos paziņojumus, var spriest par grupas mērķiem.

Dažādu interešu grupu (= nevalstisko organizāciju) sacensība ir nepārtraukts process, kas ietekmē parlamenta un valdības lēmumus. Šo valsts varas institūciju uzdevums ir interešu konfliktu regulēšana un aizvadīšana līdz kompromisam. Pretējā gadījumā starp interešu grupu organizācijām var rasties cīņa ienaidnieku līmenī. **Ja pretēju interešu grupu pārstāvji kļūst ienaidnieki, tad demokrātiska politika beidzas.** Tieši šī tendence ir raksturīga bijušajās PSRS republikās. Tā, piemēram Latvijā Republikā šīs ienaidnieku attiecības izpaužas ne tikai *Saeimas* līmenī, bet arī pašvaldībās (sk. G.Tauriņš. Politika, I-III.R., 1999–2002).

Valstiski nenoregulēts interešu konflikts Latvijā pārvērtās par cīņu starp ienaidniekiem *Leģionāru atceres dienā* (16.marts) un *Uzvaras svētkos* (9.maijs). *Otrā pasaules kara veterāni* – leģionāri (Waffen SS) un sarkanarmieši – **līdz šim laikam paliek ienaidnieki, kuriem pievienojas jaunā paaudze.** Tas liecina par vēsturiskās apziņas izkropļojumiem, jo *Otrā pasaules kara vēsture* līdz šim nav uzrakstīta. No padomju laika pastāv *Lielā Tēvijas kara vēsture*, kas ir politiski un ideoloģiski izkropļota. Arī neatkarīgās Latvijas laikā rakstītā *Otrā pasaules kara vēsture* ir politiski izkropļota ar *Deklarāciju par Latvijas okupāciju* (22.08.96.). **Okupācijas idejas gaisotnē rakstītā vēsture un attiecīgi veidotā politika pārvērta interešu konfliktus par cīņu starp ienaidniekiem.** Šādā situācijā interešu grupas visai negatīvi ietekmē politiku, jo vēsture tiek politizēta ar valsts varas ideoloģiju (PSRS) vai *Deklarāciju* (Latvijas Republika).

Interese grupu ietekme uz politiku: valsts varas centrālās institūcijas (parlaments, valdība, konstitucionālā tiesa), politiskās partijas un sabiedriskā doma. Šī ietekme var būt tieša vai pastarpināta ar politisko partiju vai sabiedrisko domu. **Tiešā ietekme notiek kā interešu grupas pārstāvju saskarsme ar parlamenta deputātiem, valdības ierēdņiem un ministriem, tiesu varas pārstāvjiem.** Kā piemēru var minēt ekonomisko grupējumu tiešu ietekmi uz *Saeimas* deputātiem un valdības ministriem. Izveidojās politiski ekonomiskās grupas, kuras privatizācijas procesu pārvērta par politisko korupciju – likumīgu valsts materiālo vērtību izzagšanu. **Tas tā varēja notikt tāpēc, ka ekonomiskie grupējumi finansēja partijas, lai realizētu savas intereses Saeimā un valdībā.** Tā, piemēram 7.*Saeimas* politika pārvērtās

par cīņu starp politiski ekonomiskām grupām ar regulāru kārtējās valdības gāšanu, kurā iesaistījās visas partijas. Uzmanības centrā bija cīņa starp divām politiski ekonomiskajām grupām – *Ventspils* un *AveLat* –, lai aizsegtu patiesi reālo politisko korupciju, kas izpaudās privatizācijas jomā. Par politiskās cīņas ieroci tika izmantota *pedofilijas lieta*. Latvijas Republika zaudē demokrātiskas tiesiskas valsts statusu (G. Tauriņš. *Politika*, II. R., 2001, 370. – 490. lpp.). Šeit spilgti izpaudās padomjlaika politiskās kultūras recidīvs zem kolektīvās bezatbildības karoga.

Interesu grupu netieša pastarpināta ietekme uz politiku tiek īstenota ar politisko partiju un sabiedriskās domas starpniecību. Grupu ietekme uz publisko politiku izpaūžas trijās atšķirīgās fāzēs, kuras ietver šādas politiskās darbības stadijas: pirmsparlamentārā, parlamentārā un pēcparlamentārā. **Pirmsparlamentārajā stadijā** interešu grupu ietekme izpaūžas priekšvēlēšanu kampaņas organizēšanā un finansiālā atbalstīšana. Tā, piemēram, pēc 9. Saeimas vēlēšanām tika runāts par *trešo personu* līdzdalību JL, TP, ZZS, LC priekšvēlēšanu kampaņā. Runa bija ne tikai par finansiālo atbalstu, bet arī par ekspertu – polittehnologu – pakalpojumiem, par mediju atbalstu un konsultantiem. Netika ieviesta nekāda skaidrība par šīm *trešajām personām*, kā arī par tā saucamajiem *pelēkajiem kardināliem* politikā.

Parlamentārajā stadijā notiek dažādu interešu grupu pārstāvju izmantošana komisijās un darba grupās, iesaistot viņus par palīgiem un konsultantiem. Tā valsts uzņēmumu privatizācijas komisijās darbojās partiju iecelti valsts pilnvarnieki, kuri puda savas partijas un attiecīgas ekonomiskās grupas intereses. Nereti pat ministri kļuva par savas partijas un attiecīgas ekonomiskās grupas interešu paudējiem (sk. G. Tauriņš, turpat). **Interesu cīņa starp politiskajiem ienaidniekiem kļuva nekontrolējama, kad 7. Saeima nolēma politiskajā cīņā izmantot pedofilijas skandālu, lai aizsegtu reālo politisko korupciju.** Līdz ar to interešu grupas ietekmei parlamentā pavērās *zaļā gaisma*, aptverot komiteju sēdes, debates, likumprojektu izstrādāšanu un akceptēšanu. Šī parlamentārā ietekmēšana izpaudās tipiski padomiskā garā: savstarpēja slavināšana un pretinieku nomelnošana līdz pat apsūdzēšanai kriminālnoziedzumā un prokuratūras ietekmēšanai.

Lobisms ir legītīma politiskā spiediena realizēšana parlamentā vai valdībā. ASV lobisms ir politiskās sistēmas sastāvdaļa līdztekus partiju darbībai un masu mediju iniciatīvām. **Kas ir lobisms?** – Lobisms ir konkrēts, politiskais spiediens uz valsts varas institūcijām, kuru izdara biznesa, arodbiedrību, kultūras, reliģisko vai ekoloģisko organizāciju pārstāvniecības, aģentūras. **Pēcpadomju Latvijā lobisms paliek sveša lieta**, jo tā vietā ir izveidojusies politiski ekonomisko grupu alianse.

Interesu grupas valsts varas politiku var ietekmēt ar partiju palīdzību, bet var arī neizmantot tādu palīdzību. Līdz ar to izveidojas **šādas interešu grupu**

un partiju attiecības: no pilnīgas neitralitātes līdz savas partijas veidošanai.

– **pilnīga neitralitāte:** interešu grupa ir brīva savā rīcībā un tai nav jāatbalsta partija;

– **gadījuma atbalsts:** grupa var spriest par partijas kandidāta atbalstīšanu;

– **privileģētas attiecības ar konkrētu partiju kā savu interešu paudēju;**

– **savas partijas veidošana:** grupa var veidot savu partiju, ja neviena partija to neapmierina.

Interešu grupas un sabiedriskās domas attiecības ir atkarīgas no politiskās kultūras sabiedrībā. Šeit svarīga ir politiskās kultūras tipu proporcija. Tur, kur valda *patriarhālās politiskās kultūras tips*, interešu grupai ir grūti ietekmēt sabiedrisko domu. Mobilizēt var tikai aktīvo sabiedrības daļu ar pilsoniski aktīvo politisko kultūru.

STARPNIECĪBAS AĢENTŪRA — partijas, mediju un interešu grupas — veic tādu svarīgu, politiski atbildīgu funkciju kā sociālo grupu interešu noskaidrošana un analīze, interešu apkopošana un integrācija, politiskā komunikācija. Tās realizē politiskās sistēmas mikrostrukturālo funkcionēšanu — *input* veidošanu.

Interešu noskaidrošana nozīmē padarīt skaidras un saprotamas sociālo grupu intereses. **Mērķis:** noteikt (definēt) tās intereses, kuras izpaužas konkrētas sociālās grupas pārstāvja darbībā un tādēļ jāņem vērā politikā. Visupirms runa ir par partijām un interešu grupām, kuras izmanto mediju palīdzību.

Interešu apkopošanas un integrācijas procesā intereses vispārīna un tām piešķir vispārīgu atsevišķo interešu izpaušmi (politisku, tiesisku, nacionālu, starpnacionālu, starptautisku, reliģisku u.c.). **Izmantojot politisko komunikāciju**, šo funkciju realizē visas politiskās sistēmas starpniecības aģentūras.

POLITISKĀ KOMUNIKĀCIJA UN POLITISKĀ TOLERANCE

Politiskās sistēmas funkcionēšana balstās uz visu tās elementu savstarpēju saistību. Jebkura saistība šeit realizējas ar **informācijas**¹ starpniecību. **Politiskā komunikācija**² ir informācijas apmaiņa starp politikas subjektiem, sākot ar atsevišķiem indivīdiem un beidzot ar partijām un valsts institūcijām.

¹ **Informācija** (lat. *informare* – attēlot, veidot izpratni (par kaut ko) – informēt, sniegt ziņas: 1) ziņojums, ziņas (prese, radio, TV), laikrakstu informācija; 2) ziņas, zināšanu kopums, informācijas meklēšana, uzkrāšana, pārraide.

² **Komunikācija** (lat. *communicare* – apspriesties): 1) sakari, sakaru sistēma, vadu sistēma, komunikācijas līnijas, ceļi; 2) sazināšanās, informācijas pārraide. **Tātad komunikācija ir cilvēku savstarpēja sazināšanās, ideju, priekšstatu, jūtu un atziņu apmaiņa, izmantojot mūsdienu komunikācijas tehnoloģijas. Politiskā komunikācija ir informācijas apmaiņa starp politiskās sistēmas elementiem (diskusija, sludinājums, deklarācija, slavēšana, nomelnošana u.c.).**

Tādas politiskās sistēmas funkcionēšanas pamatā ir partiju, pozīcijas un opozīcijas, parlamenta un valdības, partiju līderu un valstsvīru, politiskās sistēmas un sabiedrības politiskā komunikācija, izmantojot starpniecības aģentūru tiešu līdzdalību.

Politiskās komunikācijas kvalitāte, saturs, intensitāte un apjoms ir ļoti svarīgs priekšnoteikums politiskās sistēmas efektīvai funkcionēšanai. **Katrai politiskajai iekārtai izveidojas sava specifiska politiskā komunikācija, kur izpaužas tās politiskā kultūra. Komunikācijas kvalitāte un politiskās kultūras vērtības, politiskā orientācija un uzskati ir cieši saistīti.** Politiskajā komunikācijā ļoti liela nozīme ir informācijas atbilstībai notikuma faktam. **Svarīga ir politiķa vai valstsvīra konkrēta atziņa saistībā ar kontekstu – vietu un laiku.** Pavisam cita lieta ir komentāri, kritika, slavinājums vai nosodījums. Ne mazāk svarīga nozīme ir informācijas saturam: izsmelošs, nepietiekams, izkropļots, meli utt. Vēl būtu jāatzīmē informācijas ticamības pakāpe, sākot ar faktu un beidzot ar baumām, meliem un citiem informācijas izkropļojumiem.

Politiskās informācijas nozīme ir atkarīga no:

- 1) **informācijas avota** – tieša vai pastarpināta;
- 2) **informācijas satura** – pilnīgs vai nepilnīgs, saprotams vai nesaprotams;
- 3) **informācijas izpratnes** – saprotama vai nesaprotama.

Lasītājam paveras iespēja censties saprast dažus 9.Saeimas priekšvēlēšanu aģitācijas aicinājumus vai solījumus:

Balsojiet par tiem, kas dara (TP); Dzīvot plaukstošā Latvijā (ZZS); Mēs apturēsim valsts izzagšanu (JL); Viens likums, viena taisnība visiem (PCTVL).

Visi šie aicinājumi un solījumi izskanēja LTV1 raidījumos. Tāda bija partiju un vēlētāju politiskās komunikācijas kvalitāte 9.Saeimas vēlēšanu priekšvakarā, un tā liecina arī par politisko kultūru sabiedrībā un partijās. Tādas politiskās komunikācijas kvalitāte ir atkarīga no politiskās kultūras, kas izpaužas sabiedrības politiskajā socializācijā.

No politiskās komunikācijas kvalitātes ir atkarīgs:

- 1) sociālās grupas politiskās intereses vai politiskās idejas liktenis;
- 2) valsts varas centrālo lēmējinstītūciju darbības efektivitāte un kvalitāte;
- 3) politisko lēmumu pieņemšana un īstenošana;
- 4) politiskās sistēmas *input* un *output* kvalitāte.

Tādas politiskā komunikācija ir visu politisko procesu nepieciešams priekšnoteikums, it sevišķi politiskās sistēmas un sabiedrības mijiedarbībā. Tā ir atkarīga no politiskās kultūras un tās subjektiem, no politiskās sistēmas pamatu pamata – konstitūcijas, kas nosaka sistēmas formu. **Demokrātiskās politiskās sistēmas ietvaros var rasties nedemokrātisks politisks process, ja politikas subjekta kultūra ir nedemokrātiska, ja sabiedrībā trūkst demokrātisku personību.** Tas spilgti izpaužas un izpaužas visās bijušajās

PSRS republikās, kurās pēc PSRS sabrukuma nebija un nevarēja būt demokrātisku personību.

Politiskā komunikācija notiek šādi:

1) mediji – TV, radio, prese, visi periodiskie izdevumi – pauž ziņas par īstenoto politiku (fakti, komentāri, problēmas, apskati). Partijas informē par savu politiku, it sevišķi priekšvēlēšanu kampaņās (programmas, partiju avīzes un citi izdevumi). Tā, piemēram, TP 9.Saeimas priekšvēlēšanu kampaņā ar speciālu žurnālveida izdevumu “*Cilvēki & politika*” (2006) reklamēja premjera A.Kalvīša veikumu kā “*grūto ceļu uz sadarbības mākslu*”. Bet šis grūtais ceļš taču nav nekas cits kā demokrātiskas politiskās kultūras ceļš un demokrātiskas politiskās komunikācijas tapšanas ceļš. Partijas aicinājums vēlētajiem *Balsojiet par tiem, kas dara!* liecina, ka partija, kura uzvarēja 9.Saeimas vēlēšanās, vēl tikai neapzināti izjūt uz politisko toleranci balstītas demokrātiskas politiskās komunikācijas deficītu – sadarbības mākslas deficītu.

Neatkarīgie avoti masu medijos ir tādi, kuru politiskās ziņas nav atkarīgas no partiju, valsts varas, ekonomisko vai citu grupu ietekmes. Varbūt par neatkarīgiem avotiem patlaban Latvijā var nosaukt iknedēļas izdevumus *Nedēļa un Republika.lv.*;

2) iekšējās politisko sakaru līnijas veido komunikāciju politiskās sistēmas, partiju vai valsts institūciju ietvaros;

3) tiešie kontakti veidojas starp konkrētām personām – starp partiju līderiem, augstākām valsts amatpersonām, partijas biedriem, starp parlamenta deputātiem utt. Šeit izpaužas tāda svarīga demokrātiskas personības iezīme kā politiskā tolerance.

Tiešie kontakti var būt formāli, oficiāli un neformāli. Tiešie neformālie kontakti veidojas starp politiskās elites pārstāvjiem, valsts amatpersonām, partijām. Tos raksturo savstarpēja uzticība, savstarpējas sarunas, dažādi *kaktu sabati*, domu apmaiņas. Šiem kontaktiem ir raksturīga politiskā tolerance, nereti arī slepenība.

POLITISKĀ TOLERANCE ir demokrātiskas politiskās komunikācijas priekšnoteikums un līdz ar to politiskās sistēmas funkcionēšanas pamats. Politiskā tolerance, proti, iecietība pret citādu politisko domu, ļauj attīstīties demokrātiskam politiskam konfliktam, kas beidzas ar kompromisu. **Bez politiskās tolerances interešu konflikts pārvēršas par cīņu starp ienaidniekiem.** Tad iespēju mākslai kā demokrātiskas politikas raksturīgai iezīmei tiek pārvilkta svītra un sāk valdīt cits princips – visu vai neko. (*Alles oder Nichts.*) Tipisks piemērs ir interešu konflikts A.Kalvīša valdībā (8.Saeima), kas izvēršas starp JL un LPP. Tā rezultātā valdība ilgāku laiku nebija rīcībspējīga.

Revolucionāriem cīnītājiem pēcpadomju demokrātijā ir raksturīgs milzīgs politiskās tolerances deficīts. Tieši šī revolucionārā pazīme bija un ir raksturīga JL ar **E.Repši** priekšgalā kā cīnītājam ar *tumsas spēkiem*. Pēc

valdības krišanas viņš kļūst par aizsardzības ministru un savu darbību vērtē šādi: "...Es jau esmu uztaisījis veselu revolūciju" (Repše: esmu uztaisījis revolūciju//Latvijas Avīze, 14.09.2005.).

Tolerances deficīts ir raksturīgs arī citām partijām un to līderiem, it sevišķi 7.*Saeimā*. Tas pārvilka svītru demokrātiskai politikai, radot pretrunu starp demokrātisku politisko sistēmu un nedemokrātisku politisko procesu un tā rezultātu. Parlamentārās izmeklēšanas komisija ar savu darbību *pedofilijas* lietā pārvilka svītru tiesiskai valstij: *Saeimas* komisija sāka nodarboties ar krimināllietas izmeklēšanu, izdarot spiedienu uz Ģenerālprokuratūras darbību. Šajā skandālā tiešām bija ne tikai zemiski momenti, bet pati politika cieši savijās ar krimināllietu, kuru izmantoja politisku mērķu sasniegšanai (G.Tauriņš. Politika II. R., 2001, 370.–437.lpp.). **Tādējādi 52 Saeimas deputāti pārkāpa varas dalīšanas principu – robežu starp likumdevēju varu un tiesu varu.** Tika reanimēts padomju laika recidīvs – cīņa ar tautas ienaidniekiem. Uzliesmoja cīņas degsme, kur visi līdzekļi labi. Revolucionārā cīņas degsme bija pamatā komunisma celtniecībai, kas savijās ar neiecietību pret citādu domu, bet tā izpaudās arī 7. un 8.*Saeimā*.

Sistēmas politiskais process: *input* un *output*

Politiskais process ir politiskās sistēmas elementu – politikas subjektu – mijiedarbība ar politiskās komunikācijas palīdzību, šajā procesā realizējas sistēmas mijiedarbība ar sabiedrību: *input* → *output*, *feedback* → *input*.

Politiskais process ir nepārtraukts politiskās komunikācijas process, kas vērojams gan pašā sistēmā, gan tās mijiedarbībā ar sabiedrību. Politiskajā procesā galvenais ir politisko spēku veidošanās un to savstarpējā mijiedarbība komunikācijas procesā, politisko spēku mijiedarbība ar valsts varu, politisko spēku attiecību noskaidrošana un izmantošana problēmu risināšanā. Visupirms runa ir par politisko interešu konfliktu vadīšanu un aizvešanu līdz kompromisam.

Sabiedrības prasību, atbalsta vai kritikas apzināšana un to integrācijas process ar starpniecības aģentūru palīdzību norit konkrētās politiskās kultūras gaisotnē. Šo procesu realizē politikas subjektī, paužot savu politisko kultūru. **Tātad politisko procesu ietekmē sabiedrības politiskā kultūra, kas veidojas politiskās socializācijas rezultātā.** Politiskā socializācija un politiskā komunikācija ir sistēmas funkcijas, kuras pauž konkrētu politisko kultūru vai arī veido jaunu kultūru ar savām vērtībām politiskās resocializācijas procesā.

Input ir informācijas ievadīšana politiskajā sistēmā, izmantojot starpniecības aģentūru palīdzību. Bet pirms tam notiek šīs informācijas veidošana, informācijas, kas atspoguļo sabiedrības konkrētas prasības, atbalstu vai kritiku, ko saņem politiskā sistēma. Šeit politiskā socializācija izpaužas gan kā esošā politiskā kultūra, gan kā jaunas politiskās kultūras veidošana un ieaudzināšana sabiedrībā.

Iedzīvotāju politiskā mobilizācija ir politiskās kultūras veidošanas priekšnoteikums. Tajā vispirms piedalās partijas, mediji un interešu grupas. Notiek sabiedrības dažādo interešu grupu prasību apjēgšana. Šajā procesā ļoti nozīmīga ir politisko spēku politiskās komunikācijas kvalitāte. No *input* atbilstības iedzīvotāju prasībām, no iedzīvotāju atbalsta vai kritikas ir atkarīgs politisks lēmums un sabiedrības vadīšana (*output*).

Output ir politiska lēmuma un noteikuma pieņemšanas rezultāts, likumu un noteikumu pielietošana (realizēšana) izpildvaras darbības sfērā, kā arī likumu un noteikumu formalizācija (juridiskā noformēšana, komentāri). Politiskās sistēmas funkcionēšanas (mikrostrukturās funkcionēšanas) priekšnoteikums: **katru politisku un sociālu parādību iekļaut vienotā vērtēšanas un domāšanas sistēmā, t.i., politiskajā kultūrā. Politiskās kultūras vērtības, kā arī pašas sistēmas vērtības kļūst noteicošais garīgais spēks un pamats pašas sistēmas funkcionēšanā.**

Tātad politiskā kultūra ar savām vērtībām nosaka sistēmas funkcionēšanas kvalitāti. Nedemokrātiska politiskā kultūra var nonākt pretrunā ar demokrātisku politisko sistēmu, radot nedemokrātisku politiku. **Pretruna starp demokrātisku politisko sistēmu un nedemokrātisku politisko kultūru radīja bijušajās PSRS republikās specifisku demokrātijas vēsturisko formu – pēcpadomju demokrātiju.** Tai raksturīgs arī demokrātiskas politiskās sistēmas vērtību deficīts.

Politiskās sistēmas stabilitāte un rīcībspēja

Politiskās sistēmas stabilitāti un rīcībspēju (profesionalitāti) nosaka šādas vērtības: a) stabilitāte kā spēja paredzēt iekšpolitikas un ārpolitikas procesu valstī; **b) sistēmas elastīgums** ir spēja pielāgoties sociālajām un politiskajām pārmaiņām, risinot kārtējos interešu konfliktus; **c) līdzdalība politikā** (vēlēšanu norisē, partijās, nevalstiskajās organizācijās); **d) sabiedrības atbalsts** un sistēmas gatavība politisko lēmumu sekām; **e) TAISNĪGUMS**; **f) labklājība un sadales taisnīgums**; **g) dzīves drošība un īpašuma drošība**; **h) atvērtas politiskās iekārtas garantēšana** un valsts ārējā drošība; **i) brīvība** (Politische Güter//Schmidt, Manfred G., 1995, S.743). Lūk, šādas ir demokrātiskas politiskās sistēmas vērtības, kuras daļēji sakrīt ar politiskās kultūras vērtībām: taisnīgums, brīvība u.c. Šīs vērtības ļauj salīdzināt bijušo PSRS republiku politisko sistēmu ar Rietumu demokrātijām un PSRS politiskās sistēmas vērtībām. Aterēsīsimies, ka **politiskās sistēmas vērtības un arī politiskās kultūras vērtības nevar mērīt kā augstas vai zemas, pareizas vai nepareizas, īstas vai neīstas.** Tās jāuztver tādas, kādas tās reāli pastāv savā empīriskajā izpausmē konkrētā politikas notikumā, politiskā lēmumā vai tā realizācijā.

d) politiskās sistēmas uzdevumi

Politiskā socializācija. Tās pamatuzdevums ir politiskās kultūras

veidošana sabiedrībā, aptverot politisko vērtību veidošanu un ieaudzināšanu. Pamatojoties uz šīm vērtībām, attīstās politiskā orientācija. Politiskās sistēmas uzdevums ir veikt politisko socializāciju, iesaistot izglītības institūcijas un izmantojot starpniecības aģentūru (medijus, partiju un nevalstisko organizāciju) palīdzību. Partiju programmas satur politiskās vērtības, kuru popularizēšanā piedalās mediji. Nevalstiskās organizācijas kā interešu grupu organizatoriskā forma piedalās politiskās socializācijas procesā, arī politiskajā resocializācijā – jaunas politiskās kultūras veidošanā un ieaudzināšanā.

Politiskās socializācijas procesa garīgais pamats ir politiskās kultūras vērtību (principu) ieaudzināšana, sākot ar ģimeni un skolu un beidzot ar starpniecības aģentūrām. Sabiedrības politiskā socializācija ir nepieciešams priekšnoteikums *input* veidošanai, aptverot konkrētas prasības, politiskās sistēmas atbalstu vai kritiku. Ar sabiedrības socializācijas palīdzību tiek īstenota politiskās sistēmas un sabiedrības mijiedarbība – politiskā komunikācija.

Rekrutēšana (*Rekrutierung*) ir svarīga partijas funkcija. Tā aptver atbalstītāju vervēšanu (aģitēšanu), politiskā personāla izvēli un arī pašas partijas tapšanu. Šis process kļūst īpaši aktīvs kārtējās parlamenta un pašvaldību vēlēšanās. Rekrutēšanas procesa pamatā ir partijas politisko mērķu un vērtību popularizēšana ar programmas starpniecību. Šajā procesā aktīvi līdzdarbojas arī mediji.

Tāpat rekrutēšana ir gan politiskās kultūras veidošana, gan partijas piekritēju un atbalstītāju vervēšana. Rekrutēšana ir apgrūtināta tur, kur sabiedrībā pārsvarā ir *patriarhālais* politiskās kultūras tips. Tā rašanās ir atkarīga no vairākiem faktoriem: no valsts varas politikas, no labklājības un drošības sabiedrībā, no taisnīgas politikas materiālo labumu sadalē u.c.

Politiskā komunikācija balstās uz pastāvošo politisko kultūru, kur būtisku vietu ieņem pilsoņu politiskā tolerance¹, it sevišķi partiju līderu, kā arī partiju biedru savstarpējā saskarsmē. **Kas ir politiskā tolerance? – Tā ir iecietība pret citādu politisko pārliecību, orientāciju un uzvedību, ar kuru nākas saskarties gan partijas ietvaros, gan starp pozīcijas un opozīcijas partijām.** Politiskā tolerance pieļauj izvēli starp divām iespējām konkrētu jautājumu vai problēmu risināšanā. Bet politiskā tolerance var pastāvēt tikai demokrātisku personību vidē. **Tieši politiskā tolerance veido nepieciešamu priekšnoteikumu interešu konflikta novešanai līdz kompromisam.** Politiskā tolerance paver ceļu demokrātiskas politikas attīstībai, nepieļaujot interešu konflikta pusēm nonākt ienaidnieku attiecībās, kur visi cīņas līdzekļi ir labi, lai uzvarētu par katru cenu.

¹ **Tolerance** (lat. *tolerantia* – pacietība) ir iecietība pret citādu domu, atziņu, uzskatu, ticību, rīcību, uzvedību u.tml. Tās pamatā ir spēja saprast citu cilvēku, kurš ir citāds. Tolerance ir atbilde uz jautājumu: *Kā mums, kas esam tik ļoti dažādi, sadzīvot kopā?*

Plurālistiska demokrātija nevar pastāvēt, ja starp pozīciju un opozīciju nevalda politiskā tolerance. Demokrātiska politiskā komunikācija nav iedomājama, ja politiskās tolerances princips nevalda partiju un partijas biedru savstarpējās attiecībās. **Politiskās komunikācijas defekti pēcpadomju demokrātijā** ir politiskās tolerances un demokrātisku personību deficīts, ienaidnieka sindroms, saprašanas deficīts. Tas nereti padara politisko sistēmu rīcībnespējīgu svarīgu politisko lēmumu pieņemšanā parlamentā, valdībā (sīkāk sk. III nod. 4. §).

e) politiskā procesa (*politics*) uzdevumi

1. Apzināta, mērķtiecīga un aktīva politika, balstoties uz konkrētām koncepcijām svarīgākajās politikas jomās, kur **politiskā kultūra veido politiskā procesa garīgo pamatu konkrētu interešu artikulācijā.**

2. Interešu integrācija, balstoties uz politiskās kultūras pamatvērtībām (pamatprincipiem) un valsts interesēm.

3. Lēmumi par politisko interešu konfliktiem (*policy making*). Interešu dažādība rada konfliktus, kas savukārt veido demokrātiskas politikas dzinējspēku. Interešu konflikts ir demokrātiskas sabiedrības pamatelements un politiskās sistēmas funkcija.

Interešu konflikts ir politiskā un sociālo pārmaiņu dzinējspēks (*treibende Kraft*), bez kura sabiedrībā un politikā iestājas stagnācija. Bet spēja risināt politiskus konfliktus nav atdalāma no gatavības uz kompromisiem bez kaut kādām šaubām vai saistošām pretenzijām, no gatavības uz dažādu atšķirīgu interešu izlīgumu, uz kompromisu. Tiklīdz politiskais konflikts pārvēršas par cīņu starp ienaidniekiem, demokrātijas beidzas, jo tās dzinējspēks (*treibende Kraft*) pārstāj darboties.

4. Politisko lēmumu īstenošana dzīvē ar izpildvaru (sabiedrības pārvaldi) **un tiesu varu** (*policy Implementation und Adjukation*).

Svarīgi ir atcerēties, ka politiskā procesa dzinējspēks, virzītājspēks ir interešu konflikts. Bet tas var rasties, pastāvēt un attīstīties tikai tādā politiskā procesā, kur valda politiskais plurālisms un politiskā tolerance. Protams, pēc PSRS sabrukuma bijušajās padomju republikās politisko interešu konflikti pārvērtās par cīņu starp ienaidniekiem ar regulāru valsts varas krišanu (= gāšanu). 7. Saeimas valdības – V. Krištopana, A. Šķēles un A. Bērziņa valdības – un 8. Saeimas valdības – E. Repšes, I. Emša un A. Kalviša valdības – veidošana un krišana, respektīvi, gāšana, balstījās uz tipisku padomjlaika cīņu starp ienaidniekiem zem cēliem tautas interešu karogiem (G. Tauriņš. Politika, I-III. R., 1999–2002).

f) politiskā procesa un politiskā rezultāta demokrātija

Politiskā procesa demokrātija ir uz input procesu orientēta demokrātija. Tās galvenās pazīmes ir daudzpartiju sistēma, brīvas demokrātiskas vēlēšanas, cilvēku pamattiesību garantija, labklājība. **Lai politiskā sistēma spētu realizēt demokrātisku input procesu, ir nepieciešama ne tikai**

demokrātiska konstitūcija ar atbilstošu politisko sistēmu, bet arī sabiedrība ar demokrātisku politisko kultūru, kuras pamatā ir demokrātiskas personības ar attīstītu politisko toleranci. Pēc PSRS sabrukuma palika padomiska sabiedrības, kurā nebija vietas demokrātiskām personībām un demokrātiskai politiskajai kultūrai. Bija nepieciešama sabiedrības politiskā resocializācija: jaunas politiskās kultūras ieaudzināšana.

Politiskā socializācija ir politiskās kultūras veidošana un demokrātiska politiskā procesa priekšnoteikums *input* veidošanas procesā līdz pat ievadīšanai politiskā sistēmā ar starpniecības aģentūru palīdzību.

Politiskā procesa demokrātija ir nepieciešams priekšnoteikums politiskā rezultāta demokrātijai – uz *output* orientētai demokrātijai (*outputorientierte Demokratie*). Uz *output* orientētas demokrātijas galvenās iezīmes ir šādas: taisnīga labumu sadale (valsts budžets); sociālo pamattiesību garantija (darba alga, nodarbinātība, pensija, iztikas minimums, sociālās garantijas u.c.) (Pelinka, Anton, 2005, S.20–21).

g) politiskās sistēmas iespējas un robežas, stabilitāte un gatavība uz pārmaiņām (Pelinka, Ebenda, S.22–28).

Politiskā sistēma ir sava veida *tabula rasa*¹, kuras saturu veido un funkcijas nosaka konkrēta valsts iekārta ar savu konstitūciju un sabiedrības politiskā kultūra. Tā veic savus uzdevumus – sistēmas uzdevumus un procesa uzdevumus. **Sistēmas uzdevumi** ir politiskā socializācija, rekrutēšana un politiskā komunikācija. **Politiskā procesa uzdevumi** ir aktīva mērķtiecīga politika atbilstoši konkrētām koncepcijām svarīgākajās politikas jomās (labklājība, ārpolitika u.c.); sabiedrības dažādo grupu interešu integrācija; **politisko konfliktu demokrātiska vadīšana un regulēšana kompromisa virzienā**; politisko lēmumu īstenošana dzīvē.

Politiskās sistēmas iespējas un robežas

1. Pašlabuma aksioma (*Eigennutz-Axioma*). Politiskajai sistēmai ir raksturīga racionāla, savu interešu noteikta uzvedība. Savas intereses ir gan sistēmas centrālajām lēmējinstīcijām un tās pārstāvjiem (deputāti, ministri), gan politiskajām partijām un medijiem. **Nav un nevar būt tāda ideāla deputāta, ministra, valsts vīra vai partijas līdera, kurš būtu pilnīgi brīvs no savām personiskajām interesēm** (alga, privilēģijas, biznesa intereses u.c.). Nākot pie varas, E.Repšes valdība vispirms lēma par ministru algas divkāršu palielināšanu. Par ko Latvijā ir kļuvuši bijušie premjeri un ministri, Saeimas deputāti un partiju līderi? – **Pašlabuma aksioma pastāv, un tas ir jāņem vērā**. Tāda ir politiskā realitāte pasaulē.

2. Sistēmas izdzīvošanas intereses pazīme (*Merkmal Überlebensinte-*

¹ **Tabula rasa** (lat. *tabula rasa* – tīrs dēlis, gluds tīrs dēlītis): 1) neapstrādāta lapa; 2) tīrs neskarts; 3) tīra dvēsele. **Politiskā sistēma** savā būtībā ir *tabula rasa* attiecībā uz konkrētas valsts politisko iekārtu.

resse). Sistēma – centrālās sistēmas lēmējinstītūcijas – savu izdzīvošanu izvirza augstāk par visiem citiem mēķiem. “**Politiskā sistēma mainās nevis tāpēc, ka tā vēlas mainīties, bet gan tāpēc, lai ar pārmaiņām padarītu drošu savu pastāvēšanu**” (Pelinka, Ebenda, S.23). Tātad politisko sistēmu pārmaiņu spēks ir tieši to izdzīvošanas interese, nevis valsts intereses. Tas attiecas arī uz demokrātisku politisko sistēmu, it sevišķi bijušajās padomju republikās.

Kāpēc komunisma celtniecība Ķīnā izdzīvoja un turpinās, bet Padomju Savienībā beidzās ar sabrukumu pēc 70 gadus ilgušās cīņas par komunisma uzvaru visā pasaulē? M. Gorbačovā pārbūves pārmaiņas nespēja mainīt pašu sistēmu, un tādēļ to no iekšienes negaidīti ātri sagrāva demokrātiskas pārmaiņas politikajā apziņā un politiskajā uzvedībā.

3. Visu politisko un sociālo fenomenu apvienošana (Vernetzung). *Input* apvieno un saista sabiedrības grupu intereses, sabiedrības, kura nepārtraukti mainās. Politiskās sistēmas lēmumi un valdības darbība – *output* – ietekmē arī dabu un tās resursus. Tādēļ “ne tikai sabiedrība, bet arī daba ir saistīta ar politiku” (Pelinka, Anton, S.24). **Politiskā sistēma ir saistīta ne tikai ar sabiedrību un tās prasībām, bet arī ar dabu, kuru ietekmē politika.**

4. Politiskās sistēmas struktūras un funkciju duālisms. Politiskās sistēmas struktūra, ko nosaka konstitūcija, ir politiskā procesa stabilitātes faktors. Runa ir par politisko institūciju veidoto tīklu atbilstoši pamatlukumam. Sistēmas funkcijas ir tie uzdevumi, kuri tās struktūras ietvaros tiek risināti: *input* → *output*, *feedback* → *input*. “**Sistēmas struktūra un funkcijas ir cēloņsakarīgi viena ar otru saistītas, un tām jāatbilst viena otrai**” (Pelinka, Anton, S.24). Bet šī atbilstība ir atkarīga no politiskās kultūras sabiedrībā un *input* – *output* sistēmā.

Pēcpadomju demokrātijā trūkst politiskās sistēmas struktūras un funkciju savstarpējas atbilstības. Demokrātiska politiskā sistēma realizē nedemokrātisku politikas procesu, jo politiskā kultūra neatbilst demokrātiskai politikajai sistēmai. Tā rezultātā pati sistēma zaudē savas politiskās vērtības (*Gütter*), piemēram, taisnīgumu, un politiskā kapacitāte ir ļoti zema.

Taisnīguma teorija ir sistēmu teorijas aspektā formulēta kā “politikas ekonomiskā teorija” (*Anthony Dows*). “**Taisnīgumu var saprast kā prasību un vajadzību apmierināšanu, kas arī cilvēktiesību izpratnē nosaka vienādu taisnīgu pieeju materiālajiem un nemateriālajiem labumiem**” (Pelinka, Anton, S.26). Šeit sistēmu teorija kļūst par sava veida metateoriju attiecībā uz taisnīguma teoriju. Rolss (*John Rawls*) savā taisnīguma teorijā formulē divus taisnīguma principus.

I. Katram cilvēkam ir vienlīdzīgas tiesības uz galveno brīvību pilnīgi adekvātu sistēmu, kas ir savienojama ar līdzīgu brīvību sistēmu visiem cilvēkiem. Galvenās brīvības: uzskatu un apziņas brīvība; politiskās

brīvības un apvienību brīvība; personas brīvība un integritāte; brīvības, kuras nosaka likums spēks.

II. Sociālajai un ekonomiskajai nevienlīdzībai ir jāatbilst diviem nosacījumiem: pirmkārt, tai jābūt saistītai ar oficiālu amatu un stāvokli attiecībā uz darbu, kas pieejams visiem cilvēkiem godīgu un vienlīdzīgu izdevību apstākļos; otrkārt, šai nevienlīdzībai jānodrošina vislielākais labums tiem sabiedrības locekļiem, kuriem ir vismazāk priekšrocību” (Dž.Rolss. Politiskais liberālisms//Mūsdienu politiskā filozofija. R., 1998, 151.lpp.).

Paveras iespēja spriest par Latvijas Republikas politiskās sistēmas spēju realizēt taisnīgumu sociālajā un ekonomiskajā sfērā.

5. Politiskās sistēmas mērķu maģiskais trīsstūris (*das magische Dreieck der Systemziele*). Politiskajā procesā, kad tiek risināti sistēmas uzdevumi, izveidojas diferenciācija starp vairākām pamatvērtībām, kuras tiek akcentētas: **sistēmas mērķa** (*Systemziele*) **sasniegšana** ir atkarīga no tā, cik personu piedalās politikā (*Partizipation*): **sistēmas stabilitāte** (*Stabilität*) ir spēja atbildēt uz sabiedrības izaicinājumiem un izturēt tos: **sistēmas problēmu risināšanas kapacitāte un profesionālisms** (*Effizienz*) ir atkarīgs no to personu skaita, kuras piedalās šo problēmu risināšanā. **Tā izveidojas spriedze starp politisku mērķu sasniegšanu un minētajām sistēmas vērtībām**, kā arī dalībnieku skaitu. Palielinoties sistēmas stabilitātei, samazinās tās spēja risināt problēmas un profesionālisms. Pēc iespējas lielāks dalībnieku skaits vājina sistēmas stabilitāti un problēmu risināšanas kapacitāti. Lielāka problēmu risināšanas kapacitāte samazina tās stabilitāti un dalībnieku skaitu. Vēl būtu jānosver, ka sistēmas spēja izturēt izaicinājumus un kritiku (*input*), kā arī spēja pieņemt politiskus lēmumus un īstenot tos dzīvē ir atkarīga no politiskās kultūras (Pelinka, Anton, S.29).

h) demokrātisku politisko sistēmu orientācija (Pelinka, Anton, S.20–21). Pastāv divas demokrātisku politisko sistēmu orientācijas: *input* un *output*.

1. Demokrātija, kura orientēta uz *input* sfēru (*Input – orientierte Demokratie*). Šeit runa ir par politiskā procesa demokrātiju, kurai ir raksturīga vairāku partiju sistēma, brīvas aizklātas, vispārējas vēlēšanas, pamattiesību garantija (relīģijas, uzskatu un preses brīvība). Pamattiesību garantija raksturīga šādi orientētai politiskajai sistēmai.

Sistēmas uzdevums: brīva sabiedrības interešu artikulācija un akceptēšana. Sistēmas orientācija balstās uz:

a) liberālām tiesībām – uzskatu un mediju neatkarība un brīvība, atklāta un godīga konkurence cīņā par vēlēšanu balsīm un daudzpartiju sistēma;

b) saskatāmu savstarpējo saistību starp vēlēšanu rezultātu un valsts varu. Vēlētāji nosaka valsts varu;

c) leģitīmāciju – politiskus lēmumus pamatā akceptē vēlētāji pēc vairākuma principa.

2. Demokrātija, kura orientēta uz *output* sfēru, politisko lēmumu un

to īstenošanas pamatā ir **vienlīdzība un taisnīgums**. Šādi orientēta demokrātija garantē sociālās pamattiesības. **Sistēmas pamatuzdevums ir sociālo interešu apmierināšana:**

a) **sociālās tiesības**. Sociālas un labklājības valsts elementus nodrošina uz *output* orientēta demokrātija. Materiālo labumu sadale atbilst sabiedrības grupu interesēm un vajadzībām;

b) **politiskie lēmumi un to īstenošana maina sabiedrībā valdošos uzskatus tāpēc, ka pārmaiņas ir pakāpeniskas, nevis revolucionāras;**

c) **politisks rezultāts (*output*) stabilizē sociālo struktūru sabiedrībā, kura vieno dažādas grupas, nevis sašķel sabiedrību naidīgās grupās vai arī rada jaunas nesamierināmas pretrunas;**

d) **uz *output* orientēta politiskā sistēma, risinot savus uzdevumus, veicina demokrātiskas politiskās kultūras tapšanu.**

Kāda politiskās sistēmas orientācija valdīja un patlaban valda Latvijas Republikā? – Par to skatīt III nodaļā “*Demokrātiskas politiskās kultūras tapšanas specifika Latvijā (1991–2007)*”.

2. Politiskā kultūra un tās vieta politiskajā sistēmā

Kultūra vienmēr ir vēsturiski konkrēta kā cilvēka dzīves visdažādāko sferu garīgais pamats, kuru veido vēsturiski konkrētas vērtības un principi. **Kultūra ir garīgais ceļrādis mūsu dzīvē, sākot ar ģimeni un beidzot ar politiku.** Tā izpaužas mūsu apziņā un mūsu uzvedībā. **Kultūra ir garīgo un materiālo vērtību kopums, kas reāli izpaužas visos cilvēka darbības veidos un sfērās konkrētā vēstures posmā.**

Politiskā kultūra ir specifiska kopējās kultūras sfēra. Politiskā kultūra pastāv mūsu apziņā un domās un izpaužas kā attieksme pret politiku, kā politikas izpratne, kā mūsu attieksme pret valsts varu un tās institūcijām, pret konkrētiem politiķiem un valstsvīriem. Tā raksturo sabiedrības politisko apziņu un politisko uzvedību. **Politiskā kultūra** attiecas arī uz politiskās sistēmas procesiem, **tā izpaužas *input* un *output* kā konkrētu politisko vērtību iemiesojums.** Tātad var runāt par valodas kultūru, saimnieciskās darbības kultūru, par uzvedības kultūru, par reliģisko kultūru, **par politisko kultūru**, par katras cilvēka darbības sfēras kultūru.

Politiskā kultūra izpaužas indivīdu politiskajā apziņā, domās un uzvedībā kā konkrētu politisko vērtību iemiesojums un atspoguļojums. Tā **nepauž kaut ko labu vai sliktu, pareizu vai nepareizu, augstu vai zemu. Politiskā kultūra ir atsevišķa indivīda (pilsoņa) uzskati par politiku, viņa attieksme pret politiku un politiķiem, viņa spriedumi par politisko institūciju darbību.** Tās pamatā ir indivīda politiskās vērtības viņa dvēselē, vērtības uz kurām balstās viņa spriedumi par politiku, par konkrētu valstsvīru un partiju.

Politisko kultūru var pētīt ar socioloģisko aptauju metodēm (intervija, anketēšana u.c.), lai noteiktu konkrēta cilvēka politiskās kultūras tipu. Katrai sabiedrībai piemīt sava politiskā kultūra, kura diferencējās atsevišķos politiskās kultūras tipos. Sabiedrības politiskā kultūra mijiedarbojas ar politisko sistēmu. Politiskā sistēma realizē tādu svarīgu uzdevumu kā politiskās kultūras veidošana ar sabiedrības politisko socializāciju. Savukārt politiskā kultūra veicina vai traucē politiskās sistēmas funkcionēšanu.

a) kas ir politiskā kultūra? – Jau Senajā Grieķijā pastāvēja viedoklis, ka atsevišķām ļaužu grupām ir kopēji uzskati par politiku. Par to liecināja viņu politiskā uzvedība un orientācija. Vēlāk šie uzskati izpaudās politiskajās tradīcijās un ideoloģijās atkarībā no politiskās iekārtas. Amerikāņu pētnieki politikas jomā Olmonds (*Almond*) un Verba (*Verba*) savā pētījumā “Pilsonu kultūra...” (*The Civic Culture...* 1963) lika pamatus politiskajai kultūrai mūsdienu politikas zinātnē.

Politiskās kultūras jēdziens ir politiski neitrāls. Par to liecina centrālā problēma, proti, “kāda nozīme attiecībā uz politisko sistēmu ir indivīdu vērtībām, orientācijām un uzskatiem?” (*Welche Bedeutung haben Werte, Einstellungen und Meinungen der Individuen für das politische System?* // Schreyer, Bernhard; Schwarzmeier, Manfred, 2002, S. 77). Tātad indivīdu politiskās vērtības, orientācijas un uzskati veido politiskās kultūras pamatelementus.

Politiskā kultūra izpaužas indivīdu politiskajā apziņā, kuras garīgo pamatu veido attiecīgas vērtības. Politiskā orientācija, uzskati un viedokļi ir šo vērtību empīriskā izpausme indivīdu uzvedībā, viņu konkrētajā attieksmē pret politiku un politiķiem. **Uzskati, domas un viedokļi** par konkrētiem politikas notikumiem ātri mainās atkarībā no situācijas politikas jomā. **Politiskā orientācija** jau ir stabilāka un izpaužas indivīda attieksmē pret politiskajām partijām, it sevišķi parlamenta vēlēšanās, kur šī attieksme var arī mainīties. **Politiskās vērtības ir indivīda** politiskās apziņas, orientācijas un uzskatu **garīgais pamats**, kas veido pašu stabilāko politiskās kultūras elementu indivīda apziņā.

Politiskās kultūras jēdziena saturu izvērsti var definēt šādi: “**Politiskā kultūra apzīmē politikas subjektīvo dimensiju kā visu iedzīvotāju orientācijas paraugu attiecībā uz politisko sistēmu** (politiskā apziņa). **Politisko orientāciju pauž uzskati, nostāja un vērtējumi** (*Meinungen, Einstellungen, Werthaltungen*). Uzskati var ātri mainīties, bet nostāja (partiju atbalstīšana) ir stabila, savukārt vērtējumi (piemēram, pārliecība par pamatvērtībām) var tikai mazliet mainīties (vērtību maiņa). **Savukārt politisko kultūru raksturo arī tāda cilvēku nostāja dzīves jomās, kura pirmajā acu uzmetienā šķiet nepolitiska**, piemēram, nostāja attiecībā uz darbu, brīvo laiku, reliģiskie priekšstati, audzināšanas stils (*Erziehungsstile*). Saistība starp politisko orientāciju un līdzdalību politikā (*politische Beteiligung*) ir nedroša un šaubīga (*unsicher*). Tā izkristalizējas priekšmets

teorētiskam un metodiskam disputam starp dažādām zinātnēm. Vieni pētnieki uzskata, ka **politiskā darbība** (*politische Handel*) nepieder pie politiskās kultūras un tādēļ savu pētījumu loku ieroežo tikai ar gatavību politiskai darbībai (*Handwörterbuch zur politischen Kultur...* 202, S. 387). Bet politiskajā darbībā taču izpaužas arī politiskā kultūra ar visiem trijiem tās pamatelementiem – politiskajām vērtībām, politisko orientāciju un uzskatiem. Sabiedrības politisko kultūru atspoguļo politiskās sistēmas procesa kultūra. *Input un output* pauž politisko kultūru tās vērtību diapazonā.

Politiskā kultūra vienmēr ir vēsturiski konkrēta atbilstoši attiecīgai politiskajai iekārtai (sk. pielik. "Politiskās iekārtas tipi un sabiedrības politiskās kultūras vēsturiskās formas"). Tā ir izveidojusies sabiedrības politiskās izglītības un politiskās socializācijas rezultātā. **Reāli tā pastāv kā pilsoņu politiskā apziņa (domāšana), politiskie uzskati, politiskā uzvedība un orientācija, kas balstās uz vēsturiski konkrētām politiskām pamatvērtībām un vērtībām.** Iedzīvotāju orientācija uz politisko sistēmu (=politiskās iekārtas sistēmu) veido politisko apziņu un politisko uzvedību, kas vienmēr ir vēsturiski konkrēta, jo ietver sevī arī vēsturisko apziņu. **Politiskā apziņa veidojas, pamatojoties arī uz attieksmi pret vēsturi. Ja valsts vara nosaka mūsu attieksmi pret vēsturi, veidojas politiski ierobežota un izkropļota vēsturiskā apziņa un līdz ar to arī tāda pati politiskā apziņa.** Demokrātijas apstākļos katrs pilsonis kā demokrātiska personība patstāvīgi veido savu notikumu izpratni (sīkāk sk. G.Tauriņš, 2005, 13.–23.lpp.).

Tāpat politiskā kultūra ir subjektīvā politikas dimensija, kura reāli pastāv kā pilsoņu politiskās apziņas un līdz ar to arī politiskās kultūras dažādie tipi. Uzskati par politiku, politiskās orientācijas un vērtību izpausmes, varas cienīšana vai kritika ir cieši saistīti katra indivīda politiskajā kultūrā. Politiskās vērtības veido politiskās kultūras un tāpat arī politiskā procesa garīgo pamatu: *input* → *output*, *feedback* → *input*.

b) politiskās kultūras elementi un tipi. Politiskās kultūras sistēmu veido šādi elementi: **vērtības** (*Werte*), **nostāja, orientācija** (*Einstellungen*) un **uzskati, atziņas, domas** (*Meinungen*) (Schreyer, Bernhard u.c., 2002, S.79–84).

VĒRTĪBAS (politiskās) veido politiskās kultūras garīgo pamatu, un tās ir noteiktas konstitūcijā. No tām ir atkarīga politiskās darbības un politisko lēmumu kvalitāte. **Pilsoņu individuālie vērtību priekšstati ir iekšēji stabili. Tos nevar mainīt ar valsts varas dekrētu vai deklarāciju, pat ne piespiedu kārtā vai ar represijām.** Atcerēsimies *Deklarāciju par Latvijas okupāciju* (22.08.1996.), kurā valsts vara deklarēja okupācijas ideju. Šī ideja palika sveša daļai sabiedrības, sašķeļot to pilsoņos un nepilsoņos. Atcerēsimies staļinlaikus, kad ar represijām visai sabiedrībai **tika uzspiesta komunisma ideja. PSRS sabruka arī tā iemesla dēļ, ka lielai daļai sabiedrības šī ideja**

tā arī palika sveša, bet šodien nepilsoņi un Maskava nepieņem okupācijas ideju.

Demokrātiskas politiskās kultūras pamatvērtības (pamatprincipi) ir demokrātija, tiesiska valsts un sociāla valsts. Šajā pamatvērtību sfērā jāvalda konsensam starp visiem politiskajiem spēkiem un visiem pilsoņiem.

Demokrātija ir pamatvērtība un pamatprincips, kurš ietver šādas vērtības (principus):

– **tautas suverenitātes princips,** kas pauž svarīgu demokrātiskas politikas pamatziņu par to, ka suverēnā valsts vara pieder tautai. Valsts vara tieši vai netieši ar tautas ievēlētiem deputātiem tiek realizēta saskaņā ar tautas gribu;

– **politiskās vienlīdzības princips,** kas izpaužas brīvu, vispārēju, vienlīdzīgu un aizklātu vēlēšanu tiesībās, kuras noteiktas konstitūcijā;

– **politiskā plurālisma princips,** kas izpaužas tiesībās uz opozīciju, politiskā mazākuma aizsardzībā un valsts varas pilnvaru termiņa ierobežošanā ar konstitūciju. Jau senie romieši pazina šo demokrātijas principu: *Kas lēmis, otru pusi neuzklaustījis, ir netaisnīgs, kaut arī lēmums taisnīgs bij* (Seneka, Mēdeja, 199. – 200.). **Tas pārdomām Saeimas deputātiem par demokrātiju pirms kārtējā balsojuma;**

– **informācijas brīvības princips,** kas prasa pavērt iespēju plurālistiskas un brīvas informācijas izveidei un pastāvēšanai un neatkarīgai mediju darbībai;

– **politiskās varas demokrātiskas kontroles princips,** kas juridiski tiek realizēts ar neatkarīgu tiesu un politiski – ar parlamenta komisiju, Latvijā – ar *Satversmes* noteiktu parlamentāro izmeklēšanas komisiju: *Saeimai jāieieļ noteiktiem gadījumiem parlamentāriskas izmeklēšanas komisijas, ja to pieprasa ne mazāk kā viena trešā daļa Saeimas locekļu* (*Satversme*, II, 26);

– **kopējo vērtību princips,** kas izpaužas *Vispārējā cilvēktiesību deklarācijā* (1977), Latvija to ratificēja, izņemot 6. un 9. protokolu, 1999. gadā *Satversmes* 8. nodaļā, kā arī “Cilvēka pamattiesības”.

Tiesiska valsts – tā ir pamatvērtība (pamatprincips). Tiesiskā valstī valda likuma spēks. Politiskais režīms balstās uz tiesību normām, kas ietver vispārīgās cilvēka tiesības un brīvības. Valsts vara savā darbībā strikti ievēro konstitūciju un likumdošanas aktus, kā arī valdības darbībā atzīst starptautiskos paktus, konvencijas, deklarācijas un ANO *Ģenerālās Asamblejas* pieņemtus protokolus (Cilvēktiesības. R., 1992). Tātad pār valsts varu valda konstitūcija un likuma priekšā visi ir vienādi.

Uzraksts Ministru kabinetā “*Viens likums, viena taisnība visiem*” Latvijas valstsvīriem atgādina, ka Latvija ir tiesiska valsts. Bet ar uzrakstu vien nepietiek, lai Latvija tāda būtu. Nereti gan *Ministru kabinetā*, gan *Saeimā* aizmirst šo demokrātisko tiesiskas valsts patiesību, kura ir jārealizē politikā. Par tiesībām kā taisnīguma mākslu sprieda jau senie romieši: “*Taisnība izpaužas tādējādi, ka ikviens saņem to, ko pelnījis*” (Cicerons. Par augstāko

labumu un ļaunumu, V, 23. 67). Rodas jautājums: Vai Latvijas pensionāri ar zemo pensiju ir to pelnījuši?

Vai Latvijā valda tiesiska demokrātija? – Runa ir par trijām pamtvērtībām un pamatkritērijiem: **taisnīgums, brīvība un vienlīdzība** (sk. III nodaļu “*Demokrātiskas politiskās kultūras tapšanas specifika Latvijā, 1991 – 2007*”).

Sociāla valsts ir tāda valsts, kurā tiek īstenotas sociālās tiesības taisnīguma un vienlīdzības vērtību skatījumā. **Sociālās tiesības ietver normu kopumu, kas nodrošina ikviena sabiedrības indivīda pilnvērtīgu dzīvi un ģimenes turpināšanu.** Runa ir par tādu **dzīves līmeni**¹, kas garantē dzīvības un veselības uzturēšanu, apmierina kultūras prasības un nodrošina bērnu audzināšanu un izglītošanu, kā arī vecākās paaudzes nodrošina ar pensiju vecumdienās.

Sociālais taisnīgums ir sociālās valsts pamtvērtība un pamatprincips. Tas aptver taisnīgus labuma sadales principus. Reāli mūsu dzīvē tas izpaužas kā algas lielums, stipendija, medicīniskā un sociālā apdrošināšana. Centrālo vietu ieņem materiālo labumu sadale un pārdale ar valsts budžetu, proti, ar likumu, kuru apstiprina parlaments.

Vai Latvijas Republikā 15 gadu laikā pēc neatkarības atjaunošanas tiek īstenots sociālā taisnīguma princips? – Tas ir jautājums par sabiedrības krasu šķelšanos nabadzīgā vairākumā un bagāto mazākumā. **Vai valsts vara spēj garantēt iztikas minimumu nabadzīgai tautas daļai?** – Tas ir jautājums, kuru vajadzēja izvirzīt 9.Seimas priekšvēlēšanu kampaņā.

Vērtību jomas un tipi (Schmidt, Manfred, 1995, S.1069–1071)

a) vērtību jomas:

– **augsta pienākuma apziņa un vērtību akceptēšana** (*Pflicht und Akzeptanzweise – hoch*);

– **hēdoniski materiālistiska sevis pierādīšana un attīstīšana** (*Selbstentfaltung*);

– **nonkorformie ideālisti** (*nonkorforme Idealisten*): augsta sevis garīgā attīstīšana un apliecināšana dzīvē (žurnālisti, skolotāji, pasniedzēji, mākslinieki, rakstnieki, top-menedžeri, zinātnieki, aktieri u.c.

b) vērtību tipi:

– **konvencionālisti**² **ir indivīdi ar augstu pienākuma apziņu un vērtību akceptēšanu** (*Konventionalisten: Pflicht und Akzeptanzweise hoch*).

¹ **Dzīves līmenis** aptver uzturu, apģērbus, dzīvokli, medicīnisko aprūpi un sociālās garantijas (bērnu pabalsti, alga, nodarbinātība, bezdarbnieku pabalsts, pensija, stipendija u.c.). **Par dzīves līmeni Latvijā liecina tas, ka līdz 2007.gadam Latvija bija nabadzīgākā ES valsts.** Sk. pielikumā “Dzīves līmenis Latvijā 2007”.

² **Konvencionālisms** (lat. *conventionalis* – atbilstošs līgumam, tradīcijai): 1) nosacīts, tāds, kas atbilst kādām tradīcijām, vērtībām; 2) tāds, kas saistīts ar konvenciju – starptautisku līgumu kādā speciālā jautājumā.

Raksturīga vērtību pastāvība. Viņi noliedz vērtību modernizāciju un līdz ar to arī viņu uzvedība ir prognozējama;

– **bezperspektīvie rezignanti**¹ (*perspektivlose Resignierte*) aptver visas trīs vērtību jomas (*Wertebereiche*). Viņi ir orientēti uz neveiksmi. Ļoti zema vērtību izpratne, kas izpaužas politiskajā orientācijā un uzvedībā. Trūkst orientācijas uz panākumiem;

– **aktīvie reālisti** (*aktive Realisten*) aptver visas trīs vērtību jomas. Viņi aktīvi reaģē uz dažādiem izaicinājumiem un ir izteikti orientēti uz panākumiem. Viņiem ir raksturīgs augsts racionāls aktivitātes līmenis un atbildība;

– **hēdoniskie² materiālisti** (*hedonische Materialisten*). Viņiem ir raksturīga augsta hēdoniski materiālistiska sevis izpausme (*Selbstentfaltung*). Galvenokārt tie ir gados jauni cilvēki, kas mobili pielāgojas dažādiem dzīves apstākļiem. **Viņi atšķiras no aktīviem reālistiem ar zemu atbildības izpausmi;**

– **nonkorformie ideālisti atšķiras ar augstu sevis attīstīšanu un realizēšanu** (*Selbstentfaltung*). Viņiem ir raksturīgs augsts garīgās attīstības līmenis.

Vērtību maiņa kļūst aktuāla, mainoties politiskajai sistēmai. Šai maiņai ir vajadzīgs politiskās sistēmas institucionāls atbalsts. Un tad izveidojas **labākais politiskās kultūras vērtību tips: aktīvo reālistu sintēze ar augstu garīgo sevis attīstīšanu un apliecināšanu reālā darbībā**. Tieši šis vērtību tips ir vajadzīgs pēcpadomju demokrātijas politiskajai kultūrai: garīgs dvēseles uzplaukums līdz ar sevis aktīvu apliecināšanu darbībā, uzvedībā. Tad demokrātiskai politiskajai sistēmai pavērsies iespēja izpausties politikā un sabiedrībā. Cik šādu cilvēku ir tapuši 15 gadu laikā neatkarīgās Latvijas Republikas politikā? Cik šādu cilvēku tika ievēlēti 9.Saeimā? – Tas ir jautājums Saeimas deputātiem un valstsvīriem. Tas ir jautājums par pēcpadomju demokrātijas politiskās kultūras specifiku Latvijā.

Politiskā orientācija un politiskā uzvedība (*Einstellung, Verhalten*) veidojas, balstoties uz politiskās kultūras vērtībām. Tās realizē sevi ar indivīda piedalīšanos (*Beteiligung*) politikā. Katram indivīdam politiskā orientācija kā politiskās kultūras elements ir subjektīva. Tā ir stabila savā saistībā ar vērtībām un izpaužas konkrētā uzvedībā ar piedalīšanos vai līdzdalību politikā. Šeit reāli, empīriski izpaužas politiskās vērtības.

Domas, uzskati, atziņas (*Meinungen*) mainās ļoti ātri atkarībā no konkrētās situācijas, vietas un laika. Runa ir par konkrēta indivīda attieksmi

¹ **Rezignanti** (angl. *resignation* – atteikšanās no amata, pakļaušanās, samierināšanās) ir tādi cilvēki, kuri pakļaujas neveiksmei un nesaskata perspektīvu.

² **Hēdonisms** (gr. *Hēdonē* – baudīšana) ir ētikas teorija, kas atzīst baudu par cilvēka galveno mērķi un tikumības kritēriju. Vēršas pret askētisko reliģijas morāli.

pret politiku konkrētā jautājumā, par viņa attieksmi pret partijas līderi, par viņa attieksmi pret konkrētu politisko lēmumu parlamentā saistībā ar viņa vērtību sistēmu un politisko orientāciju. Individīda atziņas un domas ir spontānas, emocionālas un pa lielākai daļai tās nepauž situācijas izpratni, tie nav refleksijas priekšstati par konkrētu politisko faktu. Individīda domas par politiku konkrētā vietā un laikā viegli mainās dažādu faktoru ietekmes rezultātā (Schreyer, Bernhard; Schwarmeier, Manfred, 2002, S, S. 78–79).

Politiskās kultūras tipi (Almonds un Verba. Pilsoņu kultūra. Politiskā nostāja un demokrātija piecās valstīs // *Almond, Gabriel A.; Verba, Sidney. The Civic Culture. Political Attitudes and Democracy in Five Nations.* 1963). Šis pētījums lika pamatus politiskajai kultūrai un tās pētījumiem Rietumu politikas zinātnē. Trīs politiskās kultūras tipi aptver trīs dažādas indivīdu politiskās nostājas veidus demokrātiskās valstīs. Tas ir demokrātijas vēsturiskās attīstības rezultāts politiskās kultūras jomā.

1) Patriarhālā politiskā kultūra (*The parochial political culture*). Tai ir raksturīga politiskā indiferece un vienaldzība. Šeit izpaužas indivīda vienaldzība pret politiku un politisko interešu ierobežotība. Viņš maz ko zina par valsts varu un tās funkcijām.

2) Pavalstnieciskā politiskā kultūra (*The subject political culture*). Tā izpaužas pilsoņu politiskajā pasivitātē. Viņu orientācijai uz valsts politisko sistēmu ir raksturīga vāji izteikta līdzdalība tajā. Tā ir uz *output* orientēta politiskā kultūra.

3) Aktīva pilsoņu politiskā kultūra (*The participant political culture*). Šās politiskās kultūras indivīdi aktīvi līdzdarbojas politikā. Tā ir uz *input* un *output* orientēta politiskā kultūra. **Pilsoņi ar šādu politisko kultūru politiskajai sistēmai izvirza augstas prasības.**

Pilsoņu politiskā kultūra attiecas uz cilvēku subjektīvo politisko orientācijas tipu (paraugu) nācības vai grupu ietvaros. Tā veidojas politiskās socializācijas rezultātā, sākot ar bērnību, un turpinās visu dzīvi.

c) politiskās kultūras vēsturiskās formas (sk. *Politiskās iekārtas tipi un sabiedrības politiskās kultūras vēsturiskās formas*, 175. lpp.) Politiskā iekārta attiecīgā valstī vienmēr ir vēsturiski konkrēta. Politisko iekārtu nosaka konstitūcija un konkrēts laikmets. Tai atbilst vēsturiski konkrēta sabiedrība ar savu politisko kultūru un attiecīgām starpniecības aģentūrām. **Politiskās kultūras vēsturiskās formas atbilst konkrētai politiskai iekārtai un līdz ar to arī – vēsturiski konkrētai politiskajai sistēmai.**

Sabiedrība ir politiskās sistēmas apkārtējā pasaule ar savu politisko kultūru, kuras vēsturiskā forma atbilst attiecīgai politiskajai iekārtai konkrētā valstī. Paveras iespēja salīdzināt dažādas politiskās kultūras vēsturiskās formas, pārejot no vienas politiskās iekārtas uz citu. **Mūs interesē pāreja no totalitārās politiskās sistēmas (PSRS) uz demokrātisku politisko sistēmu bijušajās republikās. Kā notiek politiskā resocializācija?**

Totalitārās diktatūras politiskais terors (*staļinlaiks*) radīja sabiedrību, kurai ar varu tika uzspiesta ideoloģizēta totalitāra politiskā kultūra. Politiskās audzināšanas sistēma aptvēra ģimeni, skolu, augstskolu un darba kolektīvus (PSKP biedrus un bezpartejiskos). Preses brīvība tika aizliegta, un pati prese tika pakļauta cenzūrai. Tā rezultātā **izveidojās padomju cilvēks un attiecīga sabiedrība – padomju sabiedrība, kur augstākā politiskās kultūras vērtība bija komunisma ideja un ticība šai idejai**. Par reālo dzīvi tika aizmirsts, jo viss tika darīts nākotnes vārdā, ceļot komunismu.

Pēc Staļina nāves (1953) politiskā kultūra joprojām tika ideoloģizēta marksisma-ļeņinisma garā. Preses brīvība tā arī palika ierobežota. Izveidojās ideoloģizētas politiskās kultūras vēsturiskā forma. Disidentu vajāšana turpinājās, bet tas vairs nebija staļinlaika terors. M. Gorbačova pārbūve pavēra ceļu demokratizācijas procesiem sabiedrībā. (*M. С. Горбачев. Перестройка и новое мышление для нашей страны и для всего мира. М., 1988, с. 11–101*). Tā rezultātā sabiedrības politiskajā kultūrā notiekošās pārmaiņas nonāca pretrunā ar veco politisko sistēmu, kuru M. Gorbačovs un partija nevēlējās mainīt. PSRS sabruka negaidīti ātri, jo lielākā sabiedrības daļa vairs neaizstāvēja komunisma celtniecību. Bijušajās PSRS republikās pavērās ceļš uz Rietumu tipa demokrātiju: pāreja no totalitārisma uz demokrātiju. Bet nebija sociālekonomiska un garīga pamata. **Izveidojās jauna, līdz šim nepazīta demokrātijas vēsturiskā forma – pēcpadomju demokrātija**. Politiskā resocializācija sastapās ar nopietniem šķēršļiem – vakardienas **padomju cilvēks nebija demokrātiska personība, turklāt sociālekonomiskie apstākļi traucēja šādas personības tapšanai**. Politiskā neiecietība pret citādu domu neitralizēja demokrātiskas politikas virzītāj spēku (*treibende Kraft*). Tipiski padomjlaika garā izvērtās cīņa starp politiskajiem ienaudiniekkiem. **Tapa pēcpadomju demokrātijas politiskā kultūra**, kura nepazīna demokrātiskas politiskās kultūras vērtības un principus. Tas ir saprotams, jo nebija šādas politiskās kultūras subjekta – demokrātiskas personības.

Politiskā kultūra nevar mainīties revolucionārā ceļā. Ar valsts varu nevar uzspiest jaunu politisko kultūru, lai kāda tā arī būtu. Politiskā kultūra veidojas katra cilvēka individuālās pieredzes rezultātā līdz ar demokrātiskas personības audzināšanu skolā, augstskolā un darba kolektīvā, kā arī ar masu mediju un partiju aktīvu līdzdalību. Par politiskās kultūras resocializāciju Latvijā sk. III nodaļu *Demokrātiskas politiskās kultūras tapšanas specifika Latvijā* (1991 – 2007): Kāda ir mūsu politiskā kultūra?

d) politiskās kultūras resocializācija un vēsturiskā apziņa. Resocializācijas process kā jaunas politiskās kultūras veidošana un ieaudzināšana vispirms balstās uz vērtību maiņu (*Wertewandel*). Resocializācijas garīgo pamatu rada vēsturiskā apziņa, kuru katrs indivīds veido pats bez valsts varas ietekmes un norādījumiem.

Politiskā kultūra vienmēr ir vēsturiski konkrēta. Mainoties politiskajai iekārtai, sabiedrības politiskā kultūra nevar pēkšņi un revolucionāri mainīties. Lai mainītos politiskās vērtības, ir nepieciešams audzināšanas process, kas balstās uz labvēlīgiem ekonomiskajiem un sociālajiem apstākļiem. **Nabadzība un sabiedrības šķelšanās naidīgās grupās¹ ir nopietnākie šķēršļi, kas neļauj mainīties politiskajām vērtībām.** Šo vērtību maiņu nopietni ietekmē arī pati valsts varas politika. Ja tā nav demokrātiska, demokrātisku politisko vērtību tapšana ir apgrūtināta vai pat neiespējama.

Politiskā resocializācija ir jaunas politiskās kultūras veidošana un audzināšana. Tas ir svarīgākais politiskās sistēmas uzdevums. Šeit būtu jāatceras, ka vērtības, būdamas politiskās kultūras garīgais pamats, ir normatīvi stabilas un pastāvīgas. Tām ir vēsturiska izcelsme: tradīcijas, tabu, reliģiskie priekšstati, tikumiskās vērtības un politiskās vērtības. Mainoties politiskajai iekārtai, vērtības nevar palikt nemainīgas. **Vajadzīgs politiskās resocializācijas process, kur saskaras vecās un jaunās politiskās vērtības, kur saskaras vēsture ar tagadni.**

Resocializācijas procesā vecās vērtības zaudē savu nozīmi sabiedrībā un politiskajos procesos. Pastāv vairākas vērtību maiņas teorijas. Mūs interesē **Parsona (Parsons)² modernizācijas teorija.** Tā balstās uz notikumu kauzālu interpretāciju. Viņš uzskata, ka vērtību (pār)maiņa (*Wandlung*) ir parādība, kas modernā sabiedrībā izpaužas sociālajā un kultūras jomā. **Līdz ar sociālekonomiskajām pārmaiņām sabiedrībā, izmantojot izglītības institūcijas un mainot izglītības saturu, tiek veidotas un audzinātas jaunas politiskās vērtības.** Šajā procesā piedalās arī masu mediji. Bet politiskās resocializācijas process kopumā balstās uz indivīdu ikdienas pieredzi (*Alltagsvefahryung*). Tieši mūsu ikdienas dzīvē veidojas arvien jaunas prasības (*Lebensbedürfnisse*), kuras ietekmē jaunu vērtību tapšanu. Politiskās, ekonomiskās, sociālās un garīgās dzīves pārmaiņas veido jaunu orientāciju un nostāju politikas jomā. Rodas jauni uzvedības un rīcības izaicinājumi, kas skar arī politiku. Tā rezultātā saglabājas viennozīmīgi skaidrs kopējais dzīves un politikas novirziens, kuru katrs indivīds personīgi uztver kā savu dzīvi. **Vērtību pārmaiņa ir jāizjūt savā dzīvē, lai taptu jaunas vērtības ģimenē, skolā, darbā un politikā.** “*Vērtību maiņas galvenās tendences un virziena iekšējā kapacitāte pastāv cilvēku elastīgā spējā attiecīgā brīdī pielāgoties izveidotajām orientācijām un nostājām, kā arī uzvedības*

¹ Par sabiedrības šķelšanos liecina arī ikgadējie notikumi **9.maijā** pie Brīvības pieminekļa un **16.martā** pie Uzvaras pieminekļa, kur satiekas Otrā pasaules kara veterāni ar jauno paaudzi. **Tur top arī šodienas politiskā kultūra ar izkropļotu vēsturisko apziņu.**

² **Parsons (Parsons, Tollkot, 1902 – 1979)** – amerikāņu sociologs – teorētiķis. Viens no galvenajiem pārstāvjiem struktūras funkcionālajā novirzienā socioloģijā. **Pētījis sociālās sistēmas funkciju adaptāciju, arī vērtību maiņu sabiedrībā.**

izaicinājumiem, tajā pašā laikā saglabājot viennozīmīgi interpretētu kopēju virzienu” (Handwörterbuch zur politischen Kultur... 2002, S. 642).

Tāda politiskā pamatvērtība (pamatprincips) kā, piemēram, demokrātija patlaban ar grūtībām veidojas ikdienas dzīvē un politikā visās bijušajās PSRS republikās. Nopietnākie šķēršļi: trūkst ekonomiskās un sociālās bāzes demokrātiskas personības tapšanai; **valsts vara nosaka, kā rakstāma vēsture. Tā rezultātā rodas politiski un ideoloģiski izkropļota vēsturiskā apziņa, un tas ir viens no nopietnākajiem šķēršļiem demokrātiskas personības tapšanai.**

Politiskā resocializācija ir cieši saistīta ar demokrātisku vēsturiskās apziņas veidošanu. **Valsts varas uzdevums ir nevis noteikt, kā vērtējama un rakstāma vēsture, bet gan pavērt iespēju katram sabiedrības loceklim pašam veidot savu notikuma izpratni.** Tikai demokrātiska personība spēj ieskatīties agrākajās politiskajās vērtībās, lai tās izprastu sava laikmeta kontekstā.

Kas ir vēsturiskā apziņa? – “*Vēsturiskā apziņa ir tas mentālo formu, satūra un procedūru ansamblis, kur pagājība izskaidrojoši atsaucas mūsu apziņā, kur mēs pagājību atceramies un iztēlojamies*” (Handwörterbuch zur politischen Kultur... 2002, S. 169). Bet šo pagājības izskaidrojošo atsaukšanos mūsu apziņā nedrīkst noteikt valsts vara ar savu politisko vērtējumu. **Pagājība izskaidro tagadnes notikumus mūsu apziņā tikai tad, ja to veic indivīds bez kaut kādiem valstiskajiem politiskajiem norādījumiem.** Tikai šāda brīva vēsturiskā apziņa mums spēj izskaidrot tagadnes notikumus, arī vērtību maiņu (*Wertewandel*) politikā. Un tad vēsture tiešām kļūst par dzīves skolo-tāju, izskaidrojot pašreizējos notikumus un attiecīgo politiku. Atcerēsimies **Cicerona** atziņu par vēstures lomu mūsu dzīvē. “*Vēsture – laiku lieciniece, patiesības gaisma, atmiņas dzīve, dzīves skolotāja, senatnes paudēja*” (Cicerons. Par oratoru. II, 9, 36). Demokrātiskas personības tapšanai nav vajadzīga tāda vēsture, kas kaut ko politiski vērtē vai pat pierāda kādu politisko ideju. **Vēsturei ir jāstāsta patiesi par pagājību, lai indivīds pats tagadnes situācijā neatkarīgi un patstāvīgi spriestu par konkrētiem notikumiem.**

Katrs pats atceras pagājību, tās notikumus tad, kad gribam rast tagadnes notikumu jēgu, kad politiskās resocializācijas rezultātā veidojam jaunas vērtības. **Ja valsts vara ar savu ideoloģiju – PSKP padomjlaikā –, vai ar politisku deklarāciju par okupāciju – neatkarīgā Latvijas Republikā pēc 1991. gada – norāda, kā rakstāma vēsture, notiek vēsturiskās apziņas ideoloģis-ka, politiska izkropļošana. Un tad sabiedrības sašķeļas naidīgi noskaņotās grupās.**

Vēsture tagadnes dzīvi; pastāvošo politiku dara saprotamu tikai tad, kad mēs atsakāmies no normatīvi ideoloģiskas, politiskas attieksmes pret vēsturi, kad mēs atsakāmies vēstures notikumus kritizēt vai slavēt pēc valsts varas norādījumiem. **Valsts varas iejaukšanās vēsturē, pagājībā nozīmē, ka**

oficiāli tiek leģitimēta normatīvi politiska attieksme pret vēstures notikumiem un līdz ar to arī politiski izkropļota vēsturiskā apziņa, lai veidotu valsts varai tīkamu politisko kultūru. Atcerēsimies padomjulaika vēstures materiālistisko izpratni. Tā kalpoja komunisma idejas vēsturiskai pamatošanai un attiecīgas politiskās kultūras vērtību veidošanai skolās, augstskolās, darba kolektīvos PSKP vadībā. Pēc PSRS sabrukuma Latvijas Saeima pieņēma *Deklarāciju par Latvijas okupāciju* un noteica, ka Latvija tika okupēta 1941.gada 17.jūnijā. Okupācijas idejas gaisotnē tapa gan *Pilsonības likums*, gan *Latvijas vēsture. 20.gadsimts* (R., 2005). Vēsturiskā apziņa tiek izkropļota un demokrātiskas personības veidošanās apgrūtināta. **Demokrātiskas politiskās kultūras tapšanas process Latvijā nonāk strupceļā**, okupācijas ideja sašķēļ sabiedrību pilsoņos un nepilsoņos.

Vēstures izpratne kā vēsturiskās apziņas pamats veido politiskās kultūras garīgo horizontu, kuru katrs indivīds nosaka personiski bez valsts varas iejaukšanās. Valsts vara nedrīkst normatīvi politiski noteikt vēsturiskās apziņas garīgo horizontu, ja tā vēlas pavērt ceļu demokrātiskas personības tapšanai. **Ja valsts vara ar savu politiku iejaucas vēsturē** un nosaka, kā vērtēt notikumus, tad “*vēsturiskā apziņa var atšķirīgās stratēģijās (politiskā ideoloģija vai valsts varas deklarācija. – G.T.) sagādāt visneprātīgākos jēgas veidojumus un spēt pierādīt atšķirīgas orientācijas (politikā. – G.T.)*” (Handwörterbuch zur politischen Kultur..., 2002. S.171). Komunistiskā ideoloģija ar vēstures materiālistisko izpratni zinātniski pierādīja vēstures gaitas virzienu uz komunismu. Latvijas Saeimas *Deklarācija par Latvijas okupāciju* pretendē uz okupācijas idejas politisku pamatošanu. Pēc tam sekoja vēsturiska okupācijas idejas pamatošana *Latvijas vēsturē. 20.gadsimts* (R., 2005). Šāda vēsturiska apziņa orientē sabiedrību un politiku valsts varai vēlamā virzienā. “*Šai ziņā vēsturiskā apziņa ir fiktīva konstrukcija vai izdomājums, ja uz vadošo, noteicošo jēgas kritēriju tiek atvērta normatīva iedomīga notikumu lappuse*” (Handwörterbuch... Ebenda, S. 170–171). Lasītājam atliek pārdomāt, kādu vēstures notikumu lappusi atvēra *Latvijas vēsture. 20.gadsimts* (R., 2005)? Kādas politiskās vērtības veidojas uz šādas vēsturiskās apziņas pamata? Vai iespējama demokrātiska politiskā kultūra, balstoties uz šādu vēstures interpretāciju? Tas ir jautājums par demokrātisku politisko kultūru un tās vērtību sistēmu Latvijā pēc 1991.gada.

e) demokrātiska politiskā kultūra un tās vērtību sistēma. Politiskās kultūras vērtības (principi) nosaka tās kvalitāti un kalpo par sava veida ceļrāžiem politiskajā komunikācijā un politiskajā sabiedrības socializācijā. Tā rāda ceļu politisko lēmumu tehnoloģijās un vada interešu konfliktus kompromisa virzienā. **Demokrātiskas politiskās kultūras garīgo pamatu veido pamatvērtības** (pamatprincipi), kuras savukārt rāda ceļu politiskās sistēmas procesiem.

PAMATVĒRTĪBAS (PAMATPRINCIPI)

1. Demokrātijas princips ietver: vēlēšanu tiesības, vairākuma principu, institucionālās normas atbilstoši demokrātiskai konstitūcijai. Pamatprincips ietver vairākus apakšprincipus, tādus kā politiskā vienlīdzība, tautas suverenitāte, politiskais plurālisms, informācijas un vārda brīvība, politiskās varas īstenošana demokrātiska kontrole ar neatkarīgu tiesu un politiski – ar parlamentārās izmeklēšanas komisijām, kopējo vērtību principi (pamattiesības un cilvēka tiesības).

2. Tiesiskas valsts princips ietver cilvēka pamattiesības un normas, neatkarīgu tiesu varu, vienlīdzību likuma priekšā. Tas pauž demokrātijas tiesiskuma būtību: *viens likums, viena taisnība ikkatram*. Juridiskais taisnīgums atšķiras no sociālā taisnīguma.

3. Sociālais valsts princips pauž sociālā taisnīguma būtību materiālo labumu sadalē un pārdalē. Bet sociālais taisnīgums nevar pastāvēt, ja nav personas brīvības, kuru nosaka *Cilvēka pamattiesības*. Latvijas Republikā tās iekļautas *Satversmes* 8.nodaļā.

Politiskās kultūras vērtību sistēma

Pamatvērtības (pamatprincipi) ir demokrātiskas **politiskās kultūras** garīgais fundamentis. Tās nosaka **politiskās sistēmas funkcionēšanas mērķi, uzdevumus, politisko orientāciju centrālajās valsts varas lēmēj-institūcijās – input – output orientāciju. Pamatvērtības tiek konkretizētas politiskās kultūras vērtību sistēmā.** Uz pamatvērtībām balstās konstitūcija. Demokrātiskas politiskās kultūras vērtību sistēma ietver šādas turpmāk minētās vērtības.

1. Tautas suverenitāte ir nepieciešams priekšnoteikums demokrātiskas politiskās sistēmas tapšanai, funkcionēšanai un sabiedrības vadīšanai. Tā ir politiskās kultūras vērtība, kura atspoguļojas *Satversmes* 2.pantā: *Latvijas valsts suverēnā vara pieder Latvijas tautai*. Bet šī vara reāli pieder tautai tikai tad, ja tauta sastāv no demokrātiskām personībām ar demokrātisku politisko kultūru. **Tātad tautas suverenitāte ir atkarīga ne tikai no konstitūcijas, kura nosaka demokrātisku politisko iekārtu, bet arī no sabiedrības politiskās kultūras.**

2. Politiskā vienotība balstās uz minētām trim demokrātiskas politiskās kultūras pamatvērtībām, kuras sevi īsteno politiskās sistēmas funkcijās un uzdevumos: parlamenta pieņemtajos politiskajos lēmumos (likumos), deklarācijās un valdības darbā. Uz šā pamata pilsoņu politiskajā apziņā veidojas politiskās vienotības sajūta attiecībā uz pastāvošo valsts iekārtu.

Pēc PSRS sabrukuma radās nepieciešamība pēc politiskās vienotības gan parlamentā un politikā, gan arī sabiedrībā. Aktuāla kļuva politiskā resocializācija – demokrātiskas personības un demokrātiskas politiskās kultūras

veidošana un ieaudzināšana (sk. I, 3 §. Politiskā socializācija un politiskā resocializācija.).

Savstarpēji naidīgi noskaņotās sabiedrības grupas šķel politisko vienotību. Tas ir nepārdomātas politikas rezultāts vai arī politiski izkropļotas vēsturiskās apziņas sekas. Kā piemēru var minēt nepilsoņu tapšanu Latvijā un Igaunijā pēc PSRS sabrukuma. Radās politiskā un tiesiskā nevienlīdzība.

3. Politiskā un tiesiskā vienlīdzība. Politiskā vienlīdzība visupirms izpaužas brīvās, vispārīgās, vienlīdzīgās un tiešās vēlēšanās. Ja daļai valsts iedzīvotāju šīs tiesības ir liegtas, rodas jautājums par politisko vienlīdzību un politisko taisnīgumu. **Latvijā okupācijas ideja radīja šo nevienlīdzību vakardienas PSRS pilsoņu vidū.** Rodas jautājums par politisko nevienlīdzību Latvijā – tās lietderību vai nelietderību.

Tiesiskā vienlīdzība ir visu pilsoņu vienlīdzība likuma priekšā. Šo vienlīdzību grauj uzpērkami tiesneši, prokurori, advokāti, policijas darbinieki. Tiesisko vienlīdzību pauž *Satversmes* 8.nodaļa: *Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā* (91). Atkal izvirzās jautājums: vai nepilsoņu tiesības tiek ierobežotas ar likumu? Vai Latvijā pastāv tiesiskā vienlīdzība?

4. Politiskais plurālisms pauž tiesības uz opozīciju. Opozīcija kā politiskais mazākums ir nepieciešams priekšnoteikums demokrātijas pastāvēšanai. Runa ir par mazāko tautas daļu, kuras intereses atšķiras no vairākuma interesēm, kurai ir atšķirīga attieksme pret valsts varu un kura pauž kritiku, nevis atbalstu.

Politiskā mazākuma aizsardzība ir svarīgs aspekts politiskās sistēmas demokrātiskā funkcionēšanā, kur taisnīguma princips saskaras ar plurālisma principu. Šeit vietā būtu atcerēties **demokrātijas paradoksu: vērtīgākās demokrātiskā politikā izrādās citādas atziņas un viedokļi, jo tas paplašina politisko lēmumu centru sociālo horizontu un palīdz laikus ieraudzīt problēmas.** Tas atklāj **vairākuma principa trūkumus, vājās puses.**

5. Vairākuma princips ir cieši saistīts ar taisnīgumu sabiedrībā un politikā. **Demokrātijā nav un nevar pastāvēt absolūts taisnīgums** – *no katra pēc spējām, katram pēc vajadzības*, jo paši cilvēki ir visai dažādi savu spēju, interešu, mērķu un dzīves jēgas izpratnes ziņā. Tāpēc **demokrātija negarantē absolūtu taisnīgumu materiālo un garīgo labumu sadalē, tā negarantē arī simtprocentīgu nodarbinātību.** Bet tās pamatprincipi – tiesiska valsts un sociāla valsts – nodrošina arī mazākumam taisnīgu labumu sadali ar budžetu un sociālajām garantijām.

6. Taisnīgums ir gan demokrātiskas politiskās sistēmas vērtība, gan arī politiskās kultūras vērtība. Visupirms runa ir par **politisko taisnīgumu**, kas izpaužas valsts varas veidošanā brīvprātīgās, vispārīgās un vienlīdzīgās aizklātās parlamenta vēlēšanās: *Visiem vienādas politiskās tiesības!* **Vēstures vērtējums, vadoties pēc valsts varas ideoloģijas vai deklarācijas, noved**

pie sociālās un politiskās netaisnības sabiedrībā: šķiru cīņa un politiskā terora attaisnošana padomju laikā un nepilsoņu tapšana Latvijas Republikā pēc neatkarības atjaunošanas¹.

7. **Politiskā sabiedrības integrācija** balstās uz sabiedrības politisko socializāciju. Tā aptver politiskā taisnīguma un politiskās vienlīdzības veidošanu, ieaudzināšanu sabiedrībā un realizēšanu politikā. **Politiskās sistēmas uzdevums ir sabiedrības politiskā integrācija**, izmantojot politiskus lēmumus un politisko izglītību, kā arī iesaistot medijus, partijas un interešu grupas. Jautājums lasītājiem: kā patlaban Latvijā norit sabiedrības politiskā integrācija?

f) **politiskā morāle ir politiskās kultūras sfēra**, kas aptver politisko pieredzi, politisko apziņu un politisko uzvedību. **Šeit nav runas par tikumību**. Politiskā morāle ietver principus, normas, vērtības, kurām ir trīs atšķirīgas dimensijas: *normatīvā, vēsturiskā un kultūras*. Demokrātiska politiskā morāle balstās uz trim pamatprincipiem – demokrātiju, tiesisku valsti un sociālu valsti.

Savā vispārīgā nozīmē politiskā morāle iezīmē normatīvās pārlicības kopumu – principus, normas, vērtības, kuras pilsoņi uzskata par politiskās sistēmas vērtējuma un leģitimitātes pamatu. Valsts varas leģitimitātes līmenis ir augstāks, jo sabiedrībā rodas vairāk konsensa par nozīmīgiem politiskās sistēmas principiem un vērtībām, jo vairāk politisko institūciju atbilst pilsoņu spriedumiem par tiem (Forst, Reiner. Politische Moral // Handwörterbuch zur politischen Kultur..., 2002, S. 401).

Savā šaurākajā nozīmē politiskā morāle attiecas uz politisko kultūru kā pilsoņu morālās cerības (*moralische Erwartungen*), kuras izpaužas attiecībā uz konkrētu politisko darbību, proti, it sevišķi uz konkrētu partiju konkrētiem politikājiem. Tā attiecas uz visiem pilsoņiem (*an Bürger ganz allgemein*), kuri spriež par valsts varu savu cerību kontekstā (Ebenda, S. 402).

Šajās divās nozīmēs politiskā kultūra un politiskā morāle ir savstarpēji cieši saistītas, jo pilsoņu spriedumi par valsts varu balstās uz viņu politiskās kultūras principiem, vērtībām un normām. Runa ir par to, ka **atšķirīgi politiskās kultūras tipi pauž atšķirīgu spriedumu par politiku**.

Politiskās morāles normatīvā dimensija norāda to, kuri principi, normas un vērtības atrodas pilsoņu vērtējumu – spriedumu (*Beurteilung*) uzmanības centrā. Bet šīs vērtības un principi veidojas sabiedrības politiskās socializācijas rezultātā. Demokrātiska politiskā morāle balstās uz demokrātiskās politiskās kultūras pamatprincipiem.

Politiskās morāles normas un vērtības ietekmē vēsturiskā un kultūras dimensija. Runa ir par minēto vērtību un normu tapšanu un izpratni. Pēc

¹ MK spriež par darbaspēka ieviešanu Latvijā (18.06.2007.), bet nesēn skanēja lozungs *Latviju latviešiem* (TB/LNNK lozungs, kura tagad piedalās šā jautājuma apspriešanā).

PSRS sabrukuma demokrātiskas politiskās morāles principi un vērtības bija svešas vakardienas padomju cilvēkiem, it sevišķi tiem, kuri Latvijā kļuva par nepilsoņiem. Tā rezultātā politiskā resocializācija sastapās ar nopietnām problēmām demokrātiskas politiskās kultūras un demokrātiskas politiskās morāles veidošanā. **Pretpadomiskais valsts varas pamatkonsenss – Latvijas okupācija un aneksija – iezīmēja padomisko politisko vērtību reanimāciju – vēstures politizāciju un ienaidnieka tēla pamatošanu.** Ar okupācijas idejas karogu demokrātiskas politiskās morāles veidošana sabiedrībā kļuva neiespējama. Tapa kolektīva valstiska neiecietība pret citādu domu.

Politiskā morāle kā politiskās kultūras sfēra pauž indivīdu normatīvi vērtējošu attieksmi pret politiskās sistēmas *input* un *output* procesiem. Tā vērsas pret valsts amatpersonu un politiķu uzvedību, kur notiek amata ļaunprātīga izmantošana (*ex negativo*):

a) **korupcija** (krāpšana, mānīšanās, viltus, blēdības, kukuļņemšana);

b) **politiskā korupcija** (parlamenta deputātu un valdības locekļu amata ļaunprātīga izmantošana savās vai citu personu interesēs).

Normatīvas politiskās morāles standarts

a) **godīgums** (*Ehrlichkeit*);

b) **nepiekukuļojamība** (*Überstecklichkeit*);

c) **kopējas labklājības veicināšana** (*die Forderung des Gemeinwohls*);

d) **taisnīgums** (*Gerechtigkeit*).

Ar šo normatīvās politiskās morāles mērauklu katrs sabiedrības indivīds personīgi vērtē valsts varas politisko morāli. **Lasītājam paveras iespēja ar šo mērauklu vērtēt 9.Saeimas priekšstāvju un A.Kalviša vadītā Ministru kabineta locekļu politisko morāli.** Šajā procesā veidosies sabiedrības politiskā morāle Latvijas Republikā. Priekšā smags gara darbs, no kura būs atkarīga 10.Saeimas politiskā kvalitāte un politiskā morāle. **Mēs nedrīkstam aizmirst, ka pāreja no totalitārisma uz demokrātiju politiskās morāles un politiskās kultūras jomās tikai sākas. Tādēļ svarīgi būtu apzināties, kas mēs šodien esam, ko mēs vēlamies, uz kurieni ejam?** – Uz šiem jautājumiem katram lasītājam būtu jāmeklē atbilde pašam, nevis jāgaida, ko teiks partiju līderi savos solījumos kārtējās Saeimas priekšvēlēšanu kampaņā. Demokrātiskas politiskās morāles veidošanā un ieaudzināšanā cita ceļa nav, jo morāli nevar iemācīt – tā apzināti un mērķtiecīgi ir jāveido katram pašam.

3. Politiskā socializācija un politiskā resocializācija

Politiskā socializācija ir viens no politiskās sistēmas pamatuzdevumiem, kurus risinot politiskā sistēma realizē attiecīgu pamatfunkciju. Bez tās *input* veidošana ir apgrūtināta vai pat izkropļota. Tā rezultātā valsts varas lēmējinstiūciju darbība un tās rezultāts *output* neatbilst sabiedrības interešu grupu prasībām un valsts interesēm kopumā. Likumi neapmierina sabiedrības prasības, un līdz ar to arī valdības darbs neatbilst sabiedrības interesēm.

Politiskā socializācija vienmēr ir sabiedrības politiskās kultūras veidošana un ieaudzināšana, kas nepieciešama sabiedrības prasību veidošanai, vienlaikus izraisot vai nu atbalstu politiskajai sistēmai, vai tās kritiku. Pēc PSRS sabrukuma politiskā socializācija – demokrātiska politiskā socializācija – bija neiespējama vai labākajā gadījumā tā sastapās ar nepārvaramām grūtībām. **Bija nepieciešama politiskā resocializācija – jaunas politiskās kultūras veidošana un ieaudzināšana.** Bet šo procesu traucēja gan padomjlaika politiskā kultūra un tās subjekts – padomju cilvēks –, gan padomjlaika *patriarhālais politiskās kultūras tips* (sīkāk sk. G.Tauriņš. Politika, I-III, R., 1999–2002). Visupirms bija nepieciešama vecās politiskās kultūras resocializācija, proti, jaunas politiskās kultūras veidošana.

a) sabiedrības politiskā socializācija. Vispirms noskaidrosim, kas ir socializācija? – “*Socializācija ir vērtību un nostāju (Einstellungen) veidošana, un tādēļ tā vispirms ietekmē apziņu un uzvedību*” (Pelinka, Anton, 2005, S.92). Ir primārā un sekundārā socializācija.

Primārā un sekundārā socializācija

Primārā socializācija sākas ģimenē, kur veidojas apziņa un uzvedība. Primārās socializācijas īstenošana ir ģimenes uzdevums visās sabiedrībās.

Sekundārā socializācija ir vērsta uz jau izveidojušos apziņu un uzvedību (*beformtes Bewusstsein und Verhalten*). Tā ir esošo vērtību un orientāciju korekcija, kā arī jaunu vērtību veidošana.

Kas ir politiskā socializācija? – Tā ir indivīdu politiskā audzināšana – politiskās kultūras veidošana un ieaudzināšana. Tā ir līdzīga indivīda socializācijas procesam, kur sevi realizē gan primārā, gan sekundārā politiskā socializācija. Tātad runa ir par atsevišķu cilvēku iekļaušanos politiskās sistēmas procesos, un tas nav iedomājams bez valsts mērogā īstenotas politiskās izglītības.

Tātad politiskā socializācija ir politiskās sistēmas uzdevums un funkcija, bez kuras nav iespējama *input* veidošana. Politiskā socializācija ir process, kuru apzināti un mērķtiecīgi īsteno centrālās lēmējinstiūcijas ar starpniecības aģentūru līdzdalību. Tas ir mācību un audzināšanas process, kur apzināti veidojas sabiedrības politiskā kultūra katrā paaudzē.

Primārā politiskā socializācija aptver ģimeni, kas ir primārās politiskās socializācijas avots. Ģimenē vecāki veido garīgo pamatu saviem bērniem. Bērība ir svarīga dzīves fāze, kur veidojas ne-politiska jeb priekšpolitiska orientācija (*nicht politischer oder vorpolitischer Orientierung*). Ģimenē veidojas personības garīgie pamati, un tas ir svarīgs priekšnoteikums politiskajai socializācijai. Ģimenē, pirmsskolas izglītības iestādēs, vienaudžu grupās (*Gleichaltrigengruppe*) veidojas primārā politiskā socializācija.

Sekundārā politiskā socializācija ir valsts instiūciju organizēta politiskā

izglītība atbilstoši konkrētai skolas vai augstskolas programmai. Šīs programmas balstās uz konstitūcijas pamatnostādņēm, kas nosaka valsts politisko iekārtu un attiecīgas politiskās institūcijas – parlamentu, valdību, tiesu un valsts prezidentu. Liela nozīme sekundārajā politiskajā socializācijā ir arī sabiedrībā un politikā pastāvošajām tradīcijām.

Sekundārajā politiskajā socializācijā liela nozīme ir starpniecības aģentūrām. Masu medijus ne jau velti dēvē par ceturto varu. Partijas un nevalstiskās organizācijas arī piedalās politiskajā socializācijā.

Politiskās socializācijas uzdevums: politikas izpratnes veidošana un audzināšana; politisko vērtību veidošana un ieaudzināšana; politiskās orientācijas un nostājas veidošana. Šo uzdevumu politiskā sistēma risina mērķtiecīgi, aptverot visu politiskās kultūras elementu veidošanas procesu – vērtības (*Werte*), orientāciju, nostāju (*Einstellung*), uzskatus (*Meinungen*). Tātad politiskās sistēmas uzdevums ir nepārtraukts politiskās kultūras veidošanas un ieaudzināšanas process: *input* → *output*, *feedback* → *input*.

Mediālā politiskā socializācija

Socializāciju veic arī masu mediji. Izveidojas mediālā politiskā socializācija, kuru īsteno masu mediji neatkarīgi no politiskās sistēmas, ja runa ir par demokrātisku politisko sistēmu. Mediālā politiskā socializācija ir abpusēja.

1. Mediji ietekmē indivīda politisko orientāciju un viņa uzskatus par politiku, viņa spriedumus par politiku, izdarot spiedienu (*ein Druck ausüben*) uz apziņu ar informāciju vai tās komentāriem. Šis spiediens ir atkarīgs no indivīda politiskās kultūras tipa. Mediju ietekme uz *patriarhālās* politiskās kultūras tipa pārstāvjiem ir nenozīmīga vai tās vispār nav. Tikai aktīvs pilsoniskais politiskās kultūras tips izjūt šo ietekmi, jo tā pārstāvji aktīvi līdzdarbojas politikā.

2. Mediji veicina personas politiskās orientācijas izvēli un politikas izpratnes centienus, balstoties uz politiskās informācijas saturu. Tā rezultātā rodas arī neizpratne, nepatika vai sajūsma par konkrētu politisku notikumu vai konkrēta politiķa rīcību. Šeit veidojas indivīdu atbalsts vai kritika. Gan atbalsts, gan kritika ir vērsti uz politisko sistēmu kā *input*.

3. Mediji aktīvi ietekmē jaunu politisko vērtību tapšanu veco vērtību vietā, vienlaikus veicot politisko resocializāciju un politisko socializāciju. Šis process notiek divos līmeņos: apzināti un neapzināti mūsu zemapziņā. Tādējādi mediju loma pieaug, pārejot no vienas politiskās sistēmas uz citu. Kārtējās parlamenta vēlēšanās mediji ietekmē indivīdu politisko orientāciju. Priekšvēlēšanu kampaņā mediji var būtiski mainīt vēlēšanu rezultātus. Tātad vēlēšanu izvēle, par kuru partiju vai kandidātu balsot, ir atkarīga arī no televīzijas, radio un preses.

Kāda tad ir mediju loma politikajā socializācijā? – “*Masu medijiem piedēvē ne tikai informācijas izplatīšanas lomu, varas kontroli un interešu artikulāciju, bet tie kļūst arī par pazīstamu politiskās socializācijas instanci. Valsts politiskā kultūra nosaka masu mediju sistēmas robežu un līdz ar to arī socializācijas funkciju*” (Katja Neller. Politische Sozialisation: Massenmedien // Handbuch zur politischen Kultur... S, 439). Tātad ceturtais varas loma un funkcija ir politiskās apziņas un uzvedības veidošana politikajā kultūrā.

b) sabiedrības politiskās apziņas un uzvedības daudzveidība. Politiskās socializācijas rezultātā izveidojas dažāda indivīdu politiskā apziņa un uzvedība, kas veido reālu politiskās kultūras pastāvēšanas dažādību. Sabiedrības politiskā kultūra ir politiskās apziņas (intelekta) un politiskā procesa kultūra. Tā liecina par politiskās sistēmas un sabiedrības civilizācijas pakāpi. Šai sakarībā būtu lietderīgi atkārtot politiskās apziņas un uzvedības tipus, kādi izvirzīti **Olmonda** un **Verbas** pētījumā “*Pilsoņu kultūra...*”. Politiskā apziņa un politiskā uzvedība reāli pastāv kā tādi pilsoņu politiskās kultūras tipi, kuri empīriski izpaužas viņu apziņā un uzvedībā.

1. *Patriarhālajam* politiskās kultūras tipam ir raksturīga interešu politiskā ierobežotība un vienaldzīga attieksme pret politiku. Pilsoņi nepazīst valsts varu un par to arī neinteresējas. Politiskās kultūras vērtības viņiem ir svešas.

2. *Pavalstnieciskajam* tipam ir raksturīga pasīva politiskā apziņa un uzvedība. Pilsoņi uzskata sevi par politiskās sistēmas pasīviem objektiem.

3. *Aktīvam pilsoniskajam* tipam ir raksturīga intensīva līdzdalība politikā. Pilsoņi vēlas aktīvi piedalīties politikā – vēlēšanās, nevalstiskajās organizācijās – un viņi atbalsta partijas. Interese par politiku un līdzdalība tajā raksturīgas šim politiskās kultūras tipam.

Politiskās socializācijas rezultātā sabiedrībā izveidojas politiskās apziņas un uzvedības dažādība, kura empīriski izpaužas minētajos trijos politiskās kultūras tipos. Tie reāli pastāv kā indivīdu atšķirīga politiskā apziņa un viņu uzvedības dažādas izpausmes. **Tie ir vēsturiski izveidojušies indivīdu politiskās apziņas un uzvedības tipi, kuri ir raksturīgi attiecīgām cilvēku grupām.** Viņu apziņa un uzvedība balstās uz politiskajām vērtībām. Politiskās vērtības vai to trūkums izpaužas konkrētā attieksmē pret politiku. Šī attieksme sāk veidoties jau ģimenē, pēc tam turpina veidoties skolā, augstskolā un darbavietā. Mediālā politiskā socializācija šeit ieņem būtisku vietu.

Politiskā socializācija ir atkarīga arī no sociālekonomiskā stāvokļa sabiedrībā un no valsts varas politikas. Trūkums un nabadzība negatīvi ietekmē politisko socializāciju un līdz ar to arī sabiedrības vienotību. Tas liecina par to, ka politikajai sistēmai trūkst tādas vērtības kā sociālais taisnīgums.

Politiskās apziņas veidošanā un ieaudzināšanā būtisku vietu ieņem vēsturiskā apziņa, proti, katra pilsoņa attieksme pret vēstures notikumiem: brīva, neatkarīga vai valsts varas uzspiesta, sākot ar vēstures priekšmetu

skolā. Šeit vietā būtu atcerēties, kam tiek rakstīta vēsture? Mēs vēlreiz atgādināsim **Kvintiliāna**¹ atziņu par vēsturi: “*Vēsturi raksta, lai stāstītu, nevis lai pierādītu*” (Kvintiliāns. Daiļrunības māksla, X, 1,31). Totalitārais politiskais režīms Padomju Savienībā rakstīja vēsturi, lai pierādītu, ka visas cilvēces gaišā nākotne ir komunisms. Līdz ar to vēsturiskā apziņa un politiskā apziņa tika izkropļota komunisma idejas garā. Tas neatstāja vietu personības tapšanai politikas jomā, kultūras jomā un arī saimnieciskajā dzīvē, jo viss tika reglamentēts ar valsts varas norādījumiem. Atjaunotajā neatkarīgajā Latvijas Republikā vēsture tika rakstīta, lai pierādītu okupācijas ideju (*Latvijas vēsture. 20.gs. R., 2005*), bet tā neļauj veidoties demokrātiskai personībai.

c) demokrātiskas personības tapšana politiskās socializācijas procesā. Politiskā socializācija ir nepieciešams priekšnoteikums *input* veidošanā, kuru realizē personības. Šajā procesā veidojas indivīda personības iezīmes un spējas. Indivīds apgūst politiskās vērtības, veidojot savu politisko apziņu un balstoties uz demokrātiskas politiskās kultūras vērtībām.

Demokrātiskas personības veidošana un audzināšana ir aktuāla visās bijušajās PSRS republikās. Bet tās tapšanai ir nepieciešami attiecīgi sociālekonomiskie apstākļi: labklājība, draudzīga un labvēlīga attieksme starp indivīdiem, sociālajām, etniskajām un reliģiskajām grupām. Politiskās sistēmas un sabiedrības mijiedarbībai (*feedback*) ir jābūt demokrātiskai, it sevišķi politiskās socializācijas procesā. **Nedemokrātiska politika ir nopietns šķērslis demokrātiskas personības tapšanai.** Tās veidošanos traucē arī nabadzība un noziedzība, politiskā korupcija un kukuļdošana – kukuļņemšana.

Demokrātiskas personības politisko apziņu raksturo šādas iezīmes, kuras izpaužas tās politiskajā morālē un uzvedībā:

- nekādu šaubu par universālajām cilvēktiesībām;
- tolerance politikas jomā;
- sociālo, kultūras, reliģisko un etnisko atšķirību akceptēšana;
- dažādu vērtību un orientāciju atzīšana;
- personiskā atbildība un spēja saprast citādi domājošu cilvēku.

Cilvēka pamattiesības (*Satversmes* 8.nodaļa): vienlīdzība likuma un tiesas priekšā; ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu; ikvienam ir tiesības uz brīvību un personas neaizskaramību; valsts aizsargā cilvēka cieņu un godu; privātās dzīves un mājokļa neaizskaramība; domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvība; vārda brīvība, cenzūra ir aizliegta; ikvienam ir tiesības uz izglītību utt.

Tolerance politikas jomā ir iecietība pret citādu uzskatu un domu

¹ Marks Fabijs **Kvintiliāns** (*Marcus Fabius Quintilianus*, ap 35.–96. pēc Kristus) – Senās Romas ritors. Viņš deva atbildi uz jautājumu: ko cilvēki parasti nosoda? – *Viņi nosoda to, ko nesaprot* (Daiļrunības māksla, X,1,26).

paudējiem politikā. Cilvēku, partiju un sociālo grupu demokrātiskas attiecības balstās uz izpratnes centieniem – notikušā, pateiktā izpratnes centieniem.

Dažādu sociālo, kultūras, etnisko un reliģisko atšķirību akceptēšana. Tas ir svarīgs priekšnoteikums mieram un saskaņai sabiedrībā, nepieļaujot ienaidnieku attiecību veidošanos.

Dažādu vērtību un orientāciju atzīšana politikas jomā balstās uz demokrātijas pamatvērtību konsensa. Demokrātiska personība pati lemj par to, kuras materiālās un garīgās vērtības ir svarīgas un nozīmīgas un kuras vērtības ir mazsvarīgas. No šejienes izriet būtiska atziņa: **demokrātiskas personības tapšana ir apgrūtināta vai pat neiespējama tādā sabiedrībā, kur tautas lielākā daļa grimst nabadzībā.**

Personiskā atbildība un spēja saprast citādi domājošu cilvēku ir demokrātiskas personības būtiska iezīme. **Kolektīvā atbildība ir pretstatā demokrātiskas personības uzvedībai, it sevišķi politikas jomā.** Tur, kur valsts vara pasludina kolektīvo solidāro atbildību, arī beidzas demokrātija un beidz pastāvēt demokrātiska personība. Demokrātiska politika un kolektīvā atbildība ir nesavienojamas lietas. **Cilvēks nepiedzimst kā demokrātiska personība, šādas personības veidojas politiskās socializācijas procesā.**

d) politiskā resocializācija¹ un vēsturiskā apziņa. Jaunas politiskās kultūras veidošana un ieaudzinašana ir resocializācija. Tā kļūst aktuāla tur un tad, kur un kad viena politiskā iekārta nomaina otru. Veidojas jauna politiskā sistēma atbilstoši konstitūcijai. Un tad iepriekšējā – vecā sabiedrības politiskā kultūra kļūst par nopietnu šķērslī politiskās sistēmas funkcionēšanai. **Izveidojas pretruna starp jauno politisko sistēmu un veco – iepriekšējo politisko kultūru.** Tā notika 1917.gadā Krievijā, 1940.gadā Latvijā, 1945.gadā Vācijā un 1991.gadā visās bijušajās PSRS republikās. **Politiskās resocializācijas īstenošana ir jaunās politiskās sistēmas uzdevums minētajos vēstures notikumos.** Tā cieši savijas ar valsts varas attieksmi pret vēsturi, kura radīja iepriekšējo politisko kultūru.

Politiskā kultūra nemainās pati par sevi līdz ar valsts iekārtas maiņu. Vispirms priekšā stāv svarīgs uzdevums – apzināties vecās politiskās kultūras vērtības, kuras neatbilst jaunajai sistēmai. Un šeit paveras divi ceļi valsts varas attieksmei pret vēsturi.

1. Iepriekšējā vēsture, tās notikumi un kultūra tiek izmantota, lai pierādītu to vai citu politisko ideju, mērķi un lai pamatotu valsts varas politiku. Tas ir totalitārais revolucionārais jaunas politiskās kultūras tapšanas ceļš.

¹ **Resocializācija** ir tāds socializācijas veids, kurš vērsts uz iepriekšējās kultūras vērtību un orientāciju maiņu. **Politiskā resocializācija** ir jaunas politiskā kultūras veidošana un ieaudzinašana. Mēs ar nolūku atkarojam šo atziņu.

2. Vēsture tiek rakstīta, lai stāstītu par pagājības notikumiem, un katrs pilsonis tos brīvprātīgi un patstāvīgi mēģina saprast bez valsts varas iejaukšanās. Tad jauna politiskā kultūra veidojas brīvi kā demokrātiskas personības politiskā apziņa un uzvedība. **Demokrātiskas politiskās sistēmas uzdevums ir īstenot politisko resocializāciju bez valsts varas diktāta vai iejaukšanās vēstures notikumu politiskā vērtēšanā.**

Tāad politiskā resocializācija visupirms balstās uz vēsturisko apziņu, kuras veidošana un ieaudzināšana paver ceļu demokrātiskas personības tapšanai.

Politiskā resocializācija un politiskā socializācija ir divi nedalāmi, cieši saistīti procesi, kas noris tad, kad ir mainījusies politiskā iekārta. Bet politiskā resocializācija ir primāra, pārējot no vienas politiskās sistēmas uz citu, jo tā paver ceļu jaunas politikas veidošanai un realizēšanai. Attiecībā uz demokrātiskas politikas veidošanu un realizēšanu dzīvē bijušajās PSRS republikās jāteic, ka politiskā resocializācija ir apzināti vērsta uz demokrātiskas personības veidošanu. Šajā procesā centrālās politiskās lēmējinstiūcijas iesaista izglītības iestādes, partijas un medijus. Notiek plašs un vispusīgs jaunas politiskās apziņas un uzvedības veidošanas process, kurā vēsturiskās apziņas veidošana ieņem būtisku vietu. **Vajadzīga kļūst tāda vēsture, kura apraksta notikumus, nevis cenšas kaut ko pierādīt, nosodīt vai arī slavēt.** Nereti valsts vara iet pa politiskās apziņas izkropļošanas ceļu, veidojot politiski ideoloģizētu vēsturisko apziņu. Tad demokrātiskas personības tapšana kļūst neiespējama. Tas notika Latvijā tad, kad *Saeima* pieņēma *Deklarāciju par Latvijas okupāciju* (22.08.96.). Okupācijas idejas gaisotnē tika ievirzīta visa neatkarīgās Latvijas Republikas politika.

Politiskā resocializācija sākās visās bijušajās PSRS republikās pēc 1991.gada decembra. To raksturoja šādas iezīmes:

- tautas orientācija uz piedalīšanos politikā ar demokrātiskas personības tapšanas perspektīvu;

- politisko partiju tapšana;

- politiskās tolerances tapšana kā nepieciešams priekšnoteikums plurālistiskai demokrātijai politikas jomā;

- visa padomiskā, it sevišķi vēstures jomā, nosodišana un kritika.

Katrā republikā šīs kopējās iezīmes izpaudās visai atšķirīgi, bet tajās visās bija vērojamas līdzīgas negatīvas tendences sabiedrībā un politikā – tautas grimšana nabadzībā, politiskās korupcijas un kukuļdošanas izplatīšanās kļuva par nopietnu šķērslī demokrātijai kopā ar vēstures politizāciju

e) politiskā tolerance un plurālistiska demokrācija (Bettina Westle. Politische Toleranz // Handwörterbuch zur politischen Kultur..., 2002, S.467–471). Padomjlaika sociālistiskā demokrācija bija monistiska — marksistiski - ļeņiniska (sk. *Politiskās iekārtas tipi un sabiedrības politiskās kultūras vēsturiskās formas*, 175. lpp.).

Kas ir politiskā tolerance? – Politiskā tolerance ir demokrātiskās politikas dzinējspēka – interešu konflikta – rašanās, pastāvēšanas un attīstības priekšnoteikums. **Tā ir demokrātiskas personības raksturīga politiskā iezīme.** Politiskā tolerance ir iecietība pret citādi domājošu cilvēku politikas jomā, cilvēku ar citādu politisko pārliecību, orientāciju, ar citādu politisko kultūru, citādu etnisko izcelsmi. Šis citādums nesakrīt ar manu politisko pārliecību, ar manām politiskajām vērtībām un orientāciju. **Tā tad politiskā tolerance ir cita cilvēka domu, uzskatu un atziņu brīvība.** Tā paver ceļu interešu konfliktu attīstībai līdz kompromisam, balstoties uz demokrātisko pamatvērtību konsensu.

Tolerance izpaužas kā interešu konfliktā iesaistītās pretējās puses atzīšana un atbalstīšana, protams, runa ir tikai par pieļaujamiem nosacījumiem, ka abas puses atzīst pamatvērtības (pamatprincipus). Demokrātiska politiskā tolerance balstās uz tādu pamatvērtību atzīšanu kā demokrātija, tiesiska valsts, sociāla valsts. Politiskā tolerance ir raksturīga tikai demokrātiskam politiskam režīmam. Bijušajās PSRS republikās politiskās tolerances nav vai tā tikai sāk attīstīties līdz ar demokrātiskas personības tapšanu, t.i., politiskās tolerances subjekta veidošanos.

Demokrātiska politiskā sistēma nespēj realizēt demokrātisku politikas procesu, ja politiskās tolerances trūkst centrālajās lēmējinstīcijās un sabiedrībā, jo pats politikas virzītājspēks kā interešu konflikts nespēj sasniegt kompromisu. Valsts vara nespēj interešu konfliktu novadīt līdz kompromisam valsts labā. **Pretējo pušu konflikta situācija, kurā trūkst politiskās tolerances, pārvēršas par cīņu starp ienaidniekiem, un plurālistiska demokrātija beidzas.** Kā izpaužas politiskā tolerance? – Tā izpaužas šādās atziņās un spriedumos: *Tiklab..., kā arī...; gan...gan (arī); vai nu..., vai arī...*

Politiskās tolerances problēma ir raksturīga pārejas periodam no totalitārisma uz demokrātiju, no sociālistiskās demokrātijas, kas pastāvēja bijušajā Padomju Savienībā, uz Rietumu plurālistisko demokrātiju.

Plurālistiska demokrātija (*pluralistische Demokratie*) jeb Rietumu tipa demokrātija. Tā atzīst uzskatu konfliktu (*Widerstreit*) kā tolerances izpaušmes veidu politikā tajā nozīmē, ka pastāv neitralitāte pasaules uzskata jautājumos un aktīvi tiek akceptēti atšķirīgi reliģiskie, nereliģiskie (*irreligiöser*), kultūras un politiskie uzskati, viedokļi, domas. **Plurālistiska demokrātija balstās uz plurālisma principu un politisko toleranci, kas veido uzskatu un interešu konflikta pamatu.** “*Plurālistiskai demokrātijai ir raksturīgs uzskatu un interešu konflikts, sadursme, strīds, ko rada tolerances princips, kas, pauzdams neitralitāti attiecībā uz pasaules uzskata jautājumiem, līdz ar to savā iecietībā aktīvi akceptē atšķirīgus reliģiskos, kultūras un politiskos uzskatus, tāpat kā mazākuma aizstāvēšanu kā savas brīvprātīgās saistības*”

(Handwörterbuch zur politischen Kultur..., 2002, S. 469). Tas liecina par pozīcijas spēju saprast un apzināties opozīcijas intereses un tās brīvprātīgi aizstāvēt.

Rodas jautājums: **vai Latvijas Republikas 5. – 9.Saeima spēja un spē izprast un aizstāvēt opozīcijas intereses un līdz ar to arī realizēt plurālistisku Rietumu tipa demokrātiju?** – Tas ir jautājums par valsts varas politisko toleranci, par sabiedrības politisko toleranci, par plurālistisku demokrātiju Latvijā. Tas ir jautājums par demokrātiskas politikas dzinējspēku *Saeimā* un Ministru kabinetā. Tas ir jautājums par valsts varas un sabiedrības demokrātisku politisko kultūru Latvijā. Lasītājam paveras iespēja pārdomām par politiku Latvijā (1991 – 2007).

Plurālistiska demokrātija balstās uz politikas subjektu politisko toleranci un ir savstarpēji cieši saistīta ar to:

– **politiskā tolerance** atbalsta uzskatu, domu un atziņu konfliktus ciešā saistībā ar gatavību kompromisam;

– **plurālistiska demokrātija** nepieļauj spēka un varas, spaidu un draudu pielietošanas iespēju, it sevišķi valstiski svarīgos parlamenta balsojumos (*demokrātiskā vairākuma diktatūra*);

– **politiskās tolerances** subjekti ir demokrātiskas personības, kuras spēj izprast citādu atziņu, domu, uzskatu, nostāju un intereses politikas jomā, kā arī atzīt to pastāvēšanas nepieciešamību. **Tātad interešu, domu, uzskatu un atziņu konflikts ir normāls demokrātiskas sabiedrības un demokrātiskas politikas pastāvēšanas priekšnoteikums un dzinējspēks, ja galarezultāts ir kompromiss valsts interešu un sabiedrība labā.**

f) konflikts – kompromiss – konsenss (demokrātiskas politikas virzītājspēks) (Klauss Wasmund. Konflikt – Konsens // Handwörterbuch zur politischen Kultur... 2002, S. 239–243). Konflikts, kompromiss un konsenss ir demokrātiskas sabiedrības un demokrātiskas politikas pamatelementi un funkcijas. To rašanās, pastāvēšana un attīstības vadīšana prasa politisko toleranci saistībā ar plurālistisku demokrātiju. Šeit atklājas demokrātiskas politiskās kultūras loma valsts varas funkcionēšanā: valdīšana un vadīšana.

1. Konflikts¹ ir demokrātiskas sabiedrības pamatelements un funkcija. Šajā nozīmē **demokrātija ir konfliktu regulēšanas un kārtošanas sistēma** (*System der Konflikt-Regeln*) (Ebenda, S.239). Demokrātiska politiskā sistēma ar politiskās socializācijas procesu orientē un virza konfliktus uz kompromisu, veidojot un audzinot demokrātisku personību ar izteiktu politisko toleranci. Ja nav politiskās tolerances, konflikts vai nu apsīkst, vai arī kļūst par cīņu starp ienaidniekiem, un tad demokrātija beidzas.

¹ **Konflikts** (lat. *conflictus* – sadursme) ir pretēju interešu, uzskatu, centienu un orientāciju sadursme. Tas ir pretrunu, strīda, sadursmju atspoguļojums un izpausme mākslas darbā, kā arī cilvēku attiecībās utt. **Politiskais konflikts ir pretēju interešu sadursme sabiedrībā un politikā.**

Konflikts, ja tas balstās uz pretējo pušu izpratnes centieniem, ir demokrātisku sociālo un politisko pārmaiņu dzinējspēks (*die treibende Kraft*). Bez konfliktiem sabiedrības politikā un sociālā dzīvē sastingst, iestājas stagnācija. Šeit atklājas politiskās kultūras loma sabiedrības socializācijas procesā. **“Attīstīta pilsoņu konfliktu apziņa** (*Konflikt-Bewusstsein*) **ir tā pazīme, kas liecina par viņu politisko briedumu”** (Ebenda, S, 239).

Atcerēsimies padomju laiku, kad sabiedrībā un politikā valdīja ar valsts varu uzspiesta vienprātība un absolūts atbalsts visiem PSKP lēmumiem un norādījumiem. Politikā apziņā bija sveša tolerance attiecībā uz citādu politisko atziņu, domu, uzskatu un uzvedību. **Politiskajā apziņā un uzvedībā valdīja marksistiski-ļeņiniska vienprātība.** Ar konstitūciju tika nostiprināta partijas vadošā un virzošā loma sabiedrībā un politikā. Jau Staļinlaikā tapa sabiedrība, kur konflikti tika apspiesti un citādi domājošie represēti vai nogalināti. Valdīja politiskais terors, kas bija vērstš pret citādi domājošiem. Jā, totalitārais režīms, izmantojot teroru, nepieļāva konfliktu rašanos. Atsauksim atmiņā Hruščova laika *atkusni*, kad demonstrantu apspiešanai, kurā bija arī cilvēku upuri, tika izmantota armija. Sabiedrība un politika zaudēja savu dzinējspēku, bet valsts vara arvien tālāk un vairāk atpalika no reālās dzīves prasībām un problēmām. Izveidojās specifiska sabiedrības vēsturiskā forma – padomju sabiedrība ar padomju cilvēku. Sabiedrības intereses un mērķus noteica valsts vara, vadoties no Marksa – Engelsa – Ļeņina atziņām. Valsts vara pilnībā valdīja pār sabiedrību un tās reālajām interesēm. Ar spēku un represijām tika uzspiesta komunisma celtniecība. **Bet būtu jāatceras, ka liela sabiedrības daļa tiešām ticēja Staļinam un komunisma idejai, pat tie, kuri atradās Staļina lēģeros, protams, ne jau visi.** Tāpat interešu konfliktiem un sabiedrības prasībām tika pārvilkta svītra visas cilvēces gaišās nākotnes – komunisma vārdā. Pār sabiedrības politisko apziņu un uzvedību valdīja PSKP solījumi, lozungi un aicinājumi kārtējā partijas kongresā. Miljoniem cilvēku visā pasaulē tam tiešām ticēja, taču ar katru gadu arvien vairāk cilvēku sāka šaubīties par komunisma ideju.

Šī novirze no temata bija vajadzīga, lai lasītājs censtos izprast situāciju PSRS republikās pēc tās sabrukuma: **padomju sabiedrība nebija demokrātisku personu sabiedrība ar demokrātisku politisko kultūru**; šī sabiedrība nespēja iniciēt interešu konfliktus, kuri tiešām pastāvēja, un politiķi nespēja tos vadīt. Turpinājās padomju laika reanimācija sabiedrībā un politikā – **izveidojās pēcpadomju demokrātija, kur politisko interešu konflikti kļuva par cīņu starp ienaidniekiem.** Šajā cīņā sava loma bija arī organizētajai noziedzībai, nereti saistībā ar politiķiem, ar valsts varu. Jaunbagātnieku (*oligarhu*) laikmets pēcpadomju demokrātijā turpina pastāvēt līdzās tautas nabadzībai. *Oligarhu* vieta un loma politikā un ekonomikā līdz šim nav politiski apzināta.

2. Kompromiss.¹ Konflikts ir demokrātiskas politikas un demokrātiskas sabiedrības pamatelements, bet kompromiss ir arī konfliktu regulēšanas vispārējā forma. Tās garīgo pamatu veido demokrātiskas personības ar attīstītu konfliktu apziņu un politisko toleranci. **Konflikts zaudē savu spēju būt par politikas un sabiedrības pārmaiņu virzītājspēku, ja konfliktā iesaistītās puses nav gatavas atzīt kompromisu.** Runa ir par politikas subjektu gatavību atšķirīgo interešu izlīgumam ar abpusēju piekāpšanos. Tā ir politiskās kultūras sfēra, kura reāli izpaužas politiskajā apziņā un politiskajā uzvedībā. Kompromisa jeb izlīguma pamatā ir citādu – pretēju interešu, uzskatu, viedokļu atzīšana un izpratnes centieni. Tiklīdz politiskajās atziņās, domās, uzskatos sāk valdīt *es zinu* normatīvais motīvs ar pretenziju uz patiesību, konfliktā iesaistītās puses vairs nespēj saprast viena otru, un abpusēja vienošanās kļūst neiespējama. Tad paveras divi ceļi – konflikts ievirzās stagnācijas guļtnē vai arī kļūst par cīņu starp ienaidniekiem. Demokrātiska politika un demokrātiska sabiedrība zaudē savu spēju mainīties. **“Tas, kurš interešu konfliktu sajauc ar bezkompromisa sava mērķa sasniegšanas veidu, sajauc arī politiskā konflikta jēdzienu ar cīņas jēdzienu, kas izpaužas kā drauga – ienaidnieka domāšana”** (Ebenda, S.241). Tieši šo domāšanas veidu esam mantojuši no padomju laika, un tādēļ bijušajās PSRS republikās interešu konflikts sabiedrībā un politikā nereti kļūst par cīņu starp ienaidniekiem. **Ienaidnieka sindroms** – tā ir raksturīga pēcpadomju demokrātijas iezīme, kas liecina, ka nav demokrātiskas personības ar politisko toleranci.

Demokrātisks interešu konflikts iespējams starp demokrātiskām personībām ar izteiktu politisko toleranci, un tas paver ceļu kompromisam starp konfliktā iesaistītajām pusēm – starp atsevišķiem indivīdiem, starp politiskajām partijām, starp pozīciju un opozīciju. Demokrātiskā konfliktu apziņa kā iespēju māksla politikā balstās uz pretējo pušu saprašanās spēju, personisko atbildību un politisko toleranci. Tā stājas pretī totalitāras politiskās kultūras modelim – visu vai neko (*Alles oder Nichts*). Tātad iespēju māksla politikā ir kompromisu māksla, kas balstās uz pretējo pušu savstarpējas izpratnes centieniem, personisko atbildību un atteikšanos no spēka pielietošanas (*Gewaltverzicht*). To spēj tikai demokrātiska personība. Bet padomju cilvēks nebija un nevarēja būt demokrātiska personība.

¹ **Kompromiss** (lat. *compromissum* – izlīgums) ir izlīgums, kas panākts, savstarpēji piekāpjoties konfliktējošajām pusēm: 1) kompromiss ir pretrunu samierināšana un saskaņošana starp pretējiem uzskatiem, interesēm, novirzieniem, kura panākta, savstarpēji piekāpjoties; 2) politisks kompromiss ir vienošanās, izlīgums starp atšķirīgu vai pretēju interešu, uzskatu, vērtību paudžiem, kas panākta, abpusēji piekāpjoties. Tā pamatā ir demokrātiskas personības attīstīta konfliktu apziņa, politiskā tolerance un konsenss attiecībā uz pamatvērtībām.

3. Konsenss¹ ir tāds lēmumu pieņemšanas veids, ko nevar panākt balsojot un balstoties uz vairākuma principa. Tā, piemēram, lēmuma politisku tekstu pilnveido tik ilgi, līdz tam piekrīt visi dalībnieki. Visu dalībnieku piekrišana, saskaņa un vienprātība ir konsensa raksturīga iezīme.

Konsenss ir nepieciešams priekšnoteikums demokrātiskas politiskās kultūras veidošanai un ieaudzināšanai, attīstītas konflikta apziņas pastāvēšanai. Demokrātija kā iespēju māksla politikā nevar pastāvēt bez konsensa attiecībā uz pamatvērtībām (pamatprincipiem): demokrātija, tiesiska valsts un sociāla valsts. Bez konsensa nevar attīstīties interešu konflikts līdz kompromisam. Ja konsensa trūkst, kā tas nereti ir bijušajās PSRS republikās, kompromisa vietā rodas ienaidnieku attiecības – cīņa līdz uzvarai vai zaudējums.

Ir vajadzīgas pamatnormas un pamatvērtības, lai politikā un sabiedrībā rastos un attīstītos konflikti – politisko un sociālo pārmaiņu lokomotīves. **“Bez konsensa neviena demokrātiska politiskā sistēma nevar ilgi pastāvēt. Konflikts un konsenss ir nevis antagonistiska² pretruna, bet gan dialektiskas attiecības** (starp saskaņu un konfliktu. – *G.T.*). **Tie pastāv savstarpējā saistībā līdzīgi tam, kā virzulis un cilindrs dzinējā. Konsensam vajag, piemēram, valdīt pār konfliktu radošām attiecībām. Tātad valdīt pār demokrātiskas spēles un rīcības noteikumiem. Ar konsensu vajag aptvert tikai vienošanos par politiskiem noteikumiem, par politisku rīcību un izturēšanos. Konsenss ir politiskās mākslas pamatnorma un pamatvērtība”** (Ebenda, S.241 – 242).

Konsensa politiskās pamatnormas un pamatvērtības ir šādas:

- a) cilvēka cieņas neaizskaramība;
- b) cilvēka pamattiesību ievērošana;
- c) vairākuma princips;
- d) valsts varas monopols;
- e) indivīda gatavība atteikties no varas pielietošanas.

Ierobežots un regulējams konflikts politikā nav iespējams bez konsensa attiecībā uz politiskās iekārtas pamatvērtībām (pamatprincipiem), kurus pauž konstitūcija. Ja nav konsensa, demokrātiska politiskā sistēma kļūst rīcībnespējīga un iet bojā.

Konstitūcija ir politikas un sabiedrības pamatvērtību un pamatnormu orientieris. Tā nosaka valsts varas politisko iekārtu – centrālo lēmējinstiūciju tiesības un pienākumus, kā arī politiskās pamatvērtības. Bet konstitūcija nav

¹ **Konsenss** (lat. *consensus* – saskaņa, vienprātība, piekrišana) ir lēmuma pieņemšana pilnīgas vienprātības un saskaņas gaisotnē: 1) **politikā konsenss ir lēmuma vai līguma akceptēšana pilnīgas vienprātības un saskaņas gaisotnē;** 2) metode, kuru pielieto, izstrādājot starptautiskos līgumus.

² **Antagonisms** (gr. *antagōnismos* – strīds, cīņa) ir nesamierināma pretruna, strīds, konflikts, kas paver ceļu cīņai līdz uzvarai vai zaudējumam. Tas liecina par tolerances trūkumu.

un nevar būt mūžīga, tai ir jāmainās. Tādēļ **arī konsenss kā interešu konflikta attīstības pamats nevar būt mūžīgs**. Īpaši tas attiecas uz multikultūras sabiedrību, kur itin bieži rodas vērtību konflikti. Tādā gadījumā veidojas *consensus omnium* (vispārēja piekrišana), kura attiecas uz jaunām kompromisa paradigmām (*neue Kompromissparadigmen*) Ebenda, S.242). Teiktais attiecas arī uz mūsdienu Latviju un tās *Satversmi*, kura neietver jaunas konfliktu līnijas un attiecīgas pamatvērtības.

g) konfliktu līnijas (Rainer-Olaf Schulze; Tanja Zinterer. Konfliktlinien // Handwörterbuch zur politischen Kultur..., 2005, S.243–248). Sabiedrība ir diferencēta (sadalīta) sociālā sistēma, kurā veidojas un pastāv dažādas iedzīvotāju grupas, slāņi ar dažādām interesēm, ar dažādu politisko orientāciju, nostāju un apziņu, ar dažādu dzīves līmeni un etnisko izcelsmi. Tas rada dažādas konfliktu līnijas (novirzienus).

Rietumu industriālajā sabiedrībā veidojas un pastāv dažādas konfliktu līnijas, bet tikai dažas saglabājas ilgstoši: dominējošā un pakļautā kultūra un valoda, centrs un perifērija (nomale), kapitāls un darbs u.c. Tās ietekmē vēlētajū politisko orientāciju un uzvedību. **Indivīdu līmenī** šīs līnijas izpaužas politiskajā apziņā un uzvedībā, politiskajā līdzdalībā un attieksmē pret valsts varu. **Kolektīva līmenī** konfliktu līnijas izpaužas partiju sistēmā kā konflikts starp partijām, sabiedrībā – kā konflikts starp darba devējiem un darba ņēmējiem.

Konfliktu līnijas veidojās un pastāv arī visās bijušajās PSRS republikās un sociālisma valstīs Austrumeiropā. **Latvijā pēc PSRS sabrukuma izveidojās šādas konfliktu līnijas sabiedrībā un politikā:** pilsoņi – nepilsoņi; nabadzīgā tautas daļa – miljonāri (oligarhi); latviešu – krievu partijas; politiski ekonomisko grupu un partiju konfliktu līnijas (*Ventspils – Ave Lat grupa* u.c.). Konfliktu līniju atklāšana un konfliktu regulēšana¹ ir svarīga demokrātiskas politiskās sistēmas funkcija un uzdevums. Šeit saskaras valsts un sociālo politisko grupu intereses konfliktu formā.

¹ **Slēptas konflikta līnijas** veido pamatu 9. Saeimā tādām parādībām politikā un tiesu sfērā kā *digitālgeita* un *grūtuipiāde* (NRA, 14.09.07.), A. Lemberga *stipendiāti* 9. Saeimā. Ar savu oriģinalitāti izceļas L. Lapsas publikācija “Tiesāšanās kā ķēķis” (R; 2007), kura balstās uz telefonsarunu noklausīšanos. Trūkst līdzīga publikācija tikai politikas jomā “*Politika kā ķēķis*”. **Vai tad patlaban nepastāv medijiem nepieejams politikas ķēķis**, kurš valdīja 7. un 8. Saeimā? – Piemēram, *kaktu sabati* 7. Saeimā. J. Dombura raidījumos “*Kas notiek Latvijā?*” ir jūtama *kaktu sabatu* pastāvēšana politikā, bet tā nav pieejama medijiem. Noklausītāji netiek klāt. Tikai nesen atklājās slepenā vienošanās pret A. Šķēli 7. Saeimā.

PSRS POLITISKĀS SISTĒMAS SABRUKUMS UN DEMOKRĀTISKAS POLITISKĀS SISTĒMAS TAPŠANA LATVIJĀ

Lai izprastu demokrātijas tapšanu Latvijā pēc PSRS sabrukuma un pašreizējo politiku, mēs izmantojam Rietumu politikas zinātnes sasniegumus politiskās sistēmas un politiskās kultūras jomā: Īstona (*Easton*), Olmonda (*Almond*), Povela (*Powell*), Verbas (*Verba*), Hetiča (*Hättich*), Štutgartes universitātes profesora Gabriela (*Gabriel*) u.c. pētījumus. Pamatojoties uz viņu izteiktajām atziņām, neizskaidrojamā Latvija kļūst saprotama. Šo trāpīgo Latvijas politikas apzīmējumu lieto žurnālā *Nedēļa* savai slejai *Neizskaidrojamā Latvija: ar smaidu par notiekošo*. Vai tiešām ir pamats runāt par 9.Saeimas priekšvēlēšanu laika murgiem? (Neizskaidrojamā Latvija // *Nedēļa*, 37/2006, – 4.lpp.) Acīmredzot daudz kas priekšvēlēšanu kampaņās tiešām ir neizprotams. Bet kā tad ir ar tautu, kura balso par šiem murgiem? – **Tas jau ir jautājums par sabiedrības politisko socializāciju, kas kļūst aktuāla tieši priekšvēlēšanu kampaņās.**

Politiskā realitāte un pati sabiedrība 15 gadus pēc PSRS sabrukuma ir līdzīga visās bijušajās republikās. Jā, daudz ko tiešām varētu nosaukt par *priekšvēlēšanu laika murgiem* vai runāt par *neizskaidrojamo Latviju*. Bet tas viss būs tikai kritika un nosodījums. **Atcerēsimies, ka cilvēki parasti nosoda to, ko nespēj vai negrib izprast.**

Varbūt tomēr centīsimies izprast dažus 9.Saeimas priekšvēlēšanu aģitācijas faktus, kuri daudz ko pasaka par politisko komunikāciju, politisko morāli un sabiedrības politisko socializāciju un kuri ir apkopoti *Nedēļā*:

1.N.Kabanovs (PCTVL): *Lembergs¹ būtībā ir saimnieks, nopietns, taču sarežģīts cilvēks, bet es Latvijā nevienu politiķi nevaru salīdzināt ar Lembergu*

¹ **A.Lembergs** – Ventspils mērs un Ventspils domes priekšsēdētājs. Miljonārs. ZZS izvirzīja par premjera kandidātu (2006., 2007.). Ģenerālprokuratūra uzrādīja apsūdzību par kukuļņemšanu, noziedzīgi iegūto naudas līdzekļu legalizēšanu un ar likumu noteikto amatpersonas ierobežojumu pārkāpšanu (2006., 2007.) (Aivars Lembergs dzīvē un bildēs // *Nedēļa*. 12/2007. – 42.lpp.). KNAB policija aiztur A.Lembergu (14.03.2007.), un viņš ar tiesas lēmumu atrodas apcietinājumā. Pēc viņa aresta masu medijos sākas runas par A.Lemberga *stipendiātiem* 9.Saeimā. (J.Dombura raidījums *Kas notiek Latvijā?* par tematu “Kas notiek pēc Valsts prezidentes paziņojumiem un notikumiem ar Aivaru Lembergu?” (21.03.2007.). Protams, sākumā, kā parasti, viss notiek baumu līmenī bez tiesībaizsardzības institūciju atziņām par šiem stipendiātiem. Bet būtībā tā ir politiskās morāles sfēra, jo runa ir par politisko korupciju.

svara ziņā, manuprāt, viņš ir stiprāks nekā visa pašreizējā valdība... Lembergs Latvijai ir drīzāk laime nekā nelaime. Salīdzinot ar citiem, viņš ir optimāls premjera kandidāts.

2. A.Šlesers (LPP): *Repše iepriekšējās vēlēšanās gāja pa priekšu kā briedis, bet tagad slēpjas aiz sieviešu brunčiem.*

3. J.Pliners (PCTVL): *Kādā ziņā okupācijas fakts ir sarežģīts jautājums? No vienas puses, ir skaidrs, ka latvieši negaidīja padomju karaspēku utt. No otras puses, formāli viss tika izdarīts pēc tā brīža likumiem. Ulmanis pateica: "Es palieku savā vietā, jūs savā." Nebija kaujas, kas ir viens no okupācijas pamatiem; nebija komandantūras; LKP CK, Ministru kabinetā, kolhozu un sovhozu priekšsēdētāji, rūpnīcu direktori ap 70 procentiem latvieši... Nav klasisku pazīmju. Piemēram, nacistiskā Vācija okupēja Franciju. Pēc tam Francija atzina, ka notikusi okupācija, un sodīja kolaboracionistus. Vai pie mums sodīja galveno ideologu Gorbunovu, Čepāni – divus rajona partijas sekretārus... Ja mēs pasakām A. jāpasaka arī B (Nedēļas citāti // Nedēļa, 27/2006, – 5.lpp.).*

Kas tad notiek Latvijā priekšvēlēšanu kampaņas laikā? – Par to liecina arī šie trīs citāti. Tas viss rāda, ka sabiedrībā ir milzīgs demokrātiskas personības un politiskās tolerances deficīts, to apstiprina arī divu partijas līderu – A.Šlesera (LPP) un E.Repšes (JL) attiecības. Mūsu priekšā ir arī vēstures izmantošana okupācijas idejas pierādīšanai. J.Pliners pauž daudzu cittautiešu attieksmi pret okupācijas ideju. Ko darīt? – TB/LNNK izvirzīja likumprojekta papildinājumu: *cietumsods līdz trim gadiem tiem, kuri neatzīst okupācijas faktu*. Tomēr 9.Saeimai pietika veselā saprāta, lai to noraidītu (22.01.2007.). **Izvirzās jautājums par demokrātiskas valsts varas attieksmi pret vēsturi.**

8.Saeimas vēlēšanās uzvarēja **JL ar E.Repši priekšgalā**. Lūk, partijas **pamatnostādnes**: *Mēs godīgi kalposim Latvijas tautai; Ikviens no mums būs personiski atbildīgs saviem vēlētājiem; Vara Latvijā beidzot piederēs tautai (Priekšvēlēšanu programma, 31.08.02.). Tālāk seko solījumi, solījumi un vēlreiz solījumi: JL divkāršos veselības aprūpes budžetu; Tev vairs netiks atteikta sociālā palīdzība; Valsts pārvaldē tiks izskausta korupcija un nodrošināta pilnīga atklātība...*

9.Saeimas priekšvēlēšanu programmā **JL formulēja savu mērķi**: *"Mūsu mērķis – labklājība godīgā Latvijā, kur vara kalpo tautai, nevis tauta – varai. Mēs klausāmieš, dzirdam, lemjam, rīkojamies"* (9.Saeimas priekšvēlēšanu programma). Tālāk atkal seko bezgalīgi solījumi, izceļot godīgumu: *"Mēs nepieļausim, ka viena cilvēka labklājība pieaug uz citu labklājības rēķina. Viens likums visiem."*

Ielūkosimies arī TP 9.Saeimas priekšvēlēšanu aģitācijā, priekšvēlēšanu politiskajā socializācijā. Mūsu priekšā žurnāls *Cilvēki & politika* (2006).

Partijas priekšsēdētājs A.Slakteris sola: *Mēs būsīm droša labklājības valsts, kurā vecāki varēs atļauties tik bērnu, cik vēlēties.* **Premjers A.Kalvītis redz šādu vīziju:** *Latvijai ilgstoša izaugsme nākotnē; Mēs nebūsīm lēta darbaspēka zeme, jo mēs esam Eiropas Savienībā, mēs būsīm salīdzināmi ar Vāciju un Lielbritāniju;* **ārlietu ministrs A.Pabriks:** *Ja skatāties uz Latviju pašreiz, tad esam valsts ar augošu politisko pašapziņu. Šodien inflācija pārsniedz 10 procentu (18.09.2007.).*

Šajos skaistajos solījumos savu disonansi ienes *Sociālā taisnīguma partija* ar savām 9.Saeimas priekšvēlēšanu programmas pamatnostādnēm, kur līdzīgi TP arī tiek sludināts taisnīgums, bet jau konkrēts taisnīgums – sociālais taisnīgums: *Mēs nākam politikā, jo Latvijā 75 procenti iedzīvotāju dzīvo nabadzībā un bez cerības uz labāku dzīvi...Mūsu mērķis – ieviest Taisnīgu valsts pārvaldes sistēmu.* Partija apņemas ar referendumu izdarīt grozījumus **Satversmē:**

a) *jaukta vēlēšanu sistēma: Saeimā ievēlē 50 procentus deputātu no partijām, 50 procentus – no reģioniem;*

b) *tautas uzticību zaudējuša deputāta pirmstermiņa atsaukšana;*

c) *tautas vēlēts Valsts prezidents.*

Tā ir politiskā socializācija, kuru partijas īstenoja gan pirms 8.Saeimas vēlēšanām, gan pirms 9.Saeimas vēlēšanām. **Mēs atsakāmies vienu partiju slavēt, bet citu pelt, jo tur nav vajadzīgs liels prāts.** Mūsu uzdevums, izmantojot šo grāmatu un reālus politiskās dzīves faktus, kā arī mūsu pašu dzīvi bez izpušķojumiem pavērt ceļu ikvienam Latvijas iedzīvotājam savas politiskās kultūras veidošanai un palīdzēt rast atbildi uz šādiem jautājumiem: 1) *vai mūsu valsts politiskā sistēma ir demokrātiska, vai tā spēj realizēt demokrātisku politiku?* 2) *vai minētajām trim partijām rūp tautas labklājība?* 3) *ar ko triju partiju solījumi atšķiras no PSKP solījumiem padomjlaikā?* 4) *kura no šīm partijām spēja ieskatīties dzīves realitātē un to paust?* 5) *vai šo partiju programmās jūtams demokrātisku politisko vērtību iemiesojums?* 6) *vai Satversme atbilst reālajai situācijai valstī?* 7) *vai 8.Saeima spēja un 9.Saeima spēj realizēt demokrātisku politiku, vai Latvija ir demokrātiska republika?*

Lasītājam pašam nāksies atbildēt uz šiem jautājumiem un tikt skaidrībā, par to, kuri tiešām ir *priekšvēlēšanu murgi* un kura ir politiski apzināta dzīves realitāte. Mēs atsakāmies lietot šos apzīmējumus un turpmākajā tekstā izmantosim Rietumu politikas zinātnē pieņemto terminoloģiju: sabiedrības politiskā socializācija, politiskā kultūra un politiskais intelekts, sabiedrības politiskā kultūra un valsts varas politiskā kultūra, politiskā sistēma un politiskā kultūra.

Mēs gribam lasītāju atbrīvot no politiskiem maldiem. Kaut arī Latvija ir uzņemta Eiropas Savienībā, tas tomēr nenozīmē, ka Latvijā ir Rietumu

tipa demokrātija. **Latvijai tikai pavērās ceļš uz Rietumu tipa demokrātijām, un mēs atrodamies šā ceļa sākumā.** Jā, Latvija ir uzņemta Eiropas Savienībā ar nepilsoņu institūciju, tomēr nenozīmē, ka ES to atzīst par normālu parādību demokrātiskā valstī. Lūk, tādēļ **ir runa par demokrātijas vēsturisko formu – pēcpadomju demokrātiju visās bijušajās PSRS republikās.**

Mūsu mērķis – sabiedrības politiskā resocializācija, proti, jaunas politiskās kultūras veidošana – Rietumu tipa demokrātiskas politiskās kultūras veidošana. Lasītājam pašam nāksies apzināties pašreizējo politisko kultūru Latvijā, pašreizējās politiskās sistēmas vērtības, balstoties uz šīs grāmatas I nodaļu **“Politiskās sistēmas un politiskās kultūras pamati”**. Un tad visupirms izvirzās jautājums par PSRS sabrukšanu un atstātā mantojuma apjēgšanu politiskās sistēmas un politiskās kultūras skatījumā.

1. Kāpēc sabruka PSRS?

Politisko sistēmu var sagraut gan revolūcijas ceļā, gan ar pakāpenisku evolūciju, gan okupācijas ceļā. Bet tā var pati sabrukt arī politisko pamatvērtību krīzes rezultātā, kad iedzīvotāju apziņā un uzvedībā sāk veidoties un izpausties citas politiskās sistēmas vērtības. **Runa ir par PSRS sabrukuma izpratni.** Lai tiktu skaidrībā, lasītājam nāksies patstāvīgi iepazīties ar vēstures materiālistisko izpratni (G.Tauriņš. Vēstures filozofija. R., 1996. – 492.–514.lpp.).

Atcerēsimies augstāko politisko principu un vērtību, kuram ticēja miljoni visā pasaulē, arī šīs grāmatas autors, kamēr netika atlaists no darba augstskolā (1974). PSKP vadībā miljoniem propagandistu, lektoru un augstskolu pasniedzēju sludināja komunistisko idejiskumu skolās, augstskolās un darba kolektīvos. Notika obligāta, valsts mērogā organizēta marksisma – ļeņinisma apgūšana, veidojot personisko pārlicību saistībā ar uzticību tautas revolucionārajām, kauju un darba tradīcijām. Daudzos cilvēkos tiešām izveidojās šis komunistiskais gara stiprums. Tie bija ne tikai komunisti, bet arī bezpartejiskie. Būtu vērts atcerēties, ka LPSR Zinātņu akadēmijā uz iestāšanos partijā bija rinda.

Vēstures gaitā ticība komunisma ideālam – visas cilvēces gaišajai nākotnei – jau sākot ar 1917.gadu, sāka mazināties. Pilsoņu karš Krievijā atklāja komunisma idejas nežēlīgo seju. Staļinlaikā tika piedzīvots pats asiņainākais terors pret savu tautu. Proletariāta diktatūra (=padomju vara) balstījās uz vardarbību un teroru, kurš bija vērstas pret buržuāziju. **“Proletariāta diktatūrā, kura dzima 1917.gada oktobrī, vardarbība ieņēma centrālo vietu”** (Д.Волко-гонов. Сталин. Книга I. Вожди. М., 1999, с.327). Tieši šī vardarbība kļuva par galveno komunisma idejas kaprāci.

Staļinlaika terors samazinājās Hruščova "atkusnī", kad tika nosodīts Staļina kults un viņa liķis iznests no Mauzoleja¹ un aprakts pie *Kremļa*² sienas. Hruščovs no PSKP kongresa tribīnes pasludināja: *mūsu paaudze dzīvos komunismā*. Pēc tam nāca Brežņevlaiki, kad partija pasludināja: *uzcelts attīstīts sociālisms*. **Gorbačova pārbūve pavēra ceļu demokrātiskām pārmaiņām cilvēku apziņā un uzvedībā**. Līdz ar šīm pārmaiņām vienlaikus radās grūtības ekonomikā. Tika ieviesta talonu sistēma: cukurs, ziepes, kafija, degvīns u.c. preces. Pārmaiņas sabiedrības politiskajā apziņā vērsās plašumā, un šo spiedienu nespēja izturēt PSKP – politiskās sistēmas kodols. Tā sabruka negaidīti ātri pēc *augusta puča* Maskavā (1991). Kāpēc?

a) Politiskā sistēma nespēja mainīties un pielāgoties demokrātiskajām pārmaiņām valstī un sabiedrībā. Baltijas republikas pieprasīja neatkarību. PSKP kļuva politiski rīcībnespējīga, bet tās nepiekāpība politiskās sistēmas pārmaiņām pātrināja PSRS sabrukumu, kas sākās jau 1985.gadā ar Gorbačova pārbūves ideju ietekmi tautā. Gorbačovs gribēja savienot marksistisko sociālismu ar Rietumu tipa demokrātiju. Pārbūves būtība ir tāda, ka *tā savieno sociālismu un demokrātiju, teorētiski un praktiski atjauno ļeņinisko sociālisma celtniecības koncepciju*" (М.Горбачев. Перестройка и новое мышление для нашей страны... М., с.31). **Bet ļeņinisms nav savienojams ar Rietumu tipa demokrātiju, kuras idejas kļuva arvien populārākas**. Netika izvirzīts jautājums par privātīpašumu un ekspluatāciju. Līdz ar to pārbūve bija nolemta neveiksmei jau pašā tās sākumā.

b) PSRS bija lemta sabrukumam, sākot ar pilsoņu karu un sarkano teroru Ļeņina vadībā, sākot ar vēsturiskās un politiskās apziņas izkropļošanu: **vēsture tika rakstīta, lai pierādītu un attaisnotu šķiru cīņu kā nepieciešamu komunisma celtniecības priekšnoteikumu**. Vēsture zaudēja savu jēgu, kalpojot komunisma celtniecībai. Sabiedrība zaudēja dzīves skolotāju un patiesības gaismu.

c) PSRS sabrukumu veicināja neapdomāta sacensība ar ASV bruņošanās jomā: Varšavas pakts un NATO. Paritāte tika sasniegta par ļoti dārgu maksu – ekonomika neizturēja bruņošanās tempus un sabruka.

d) Vienpartijas politiskā sistēma nebija spējīga demokrātisku pār-kārtojumu apstākļos vadīt valsti – īstenot komunistisku sabiedrības socializāciju. Gorbačova pārbūves ietekmē sākās sabiedrības politiskā resocializācija.

¹ **Mauzolejs** – piemineklis, kapliča Maskavā, Sarkanajā laukumā pie Kremļa sienas. (Sēru zālē novietots sarkofāgs ar iebalzamēto Ļeņina ķermeni.) Kopš 27.01.24. pie Mauzoleja stāv godasardze.

² Maskavas **Kremlis** – senākā centrālā pilsētas daļa, galvenais PSRS, tagad Krievijas Federācijas sabiedriskais, vēsturiskais un mākslas komplekss. Krievijas Prezidenta rezidence.

e) Marksisma – Ļeņinisma izpratne tika aizliegta, un PSKP politika nespēja vadīt valsti pārbūves apstākļos.

f) *Augusta pučs* (1991) Maskavā apliecināja, ka liela daļa komunistu un tautas neatbalstīja padomju varu, kura nolēma ar ārkārtas stāvokļa ieviešanu glābt PSRS no sabrukuma.

g) Ar Maskavu bija saistīta Baltijas valstu neatkarības zaudēšana 1940.gadā un neatkarības atgūšana 1991.gadā. B.Jeļcins, būdams Krievijas Federācijas prezidents, parakstīja dekrētu par Latvijas neatkarību (24. 08. 1991.).

PSRS sabrukuma cēloņi vispirms meklējami marksisma – Ļeņinisma ideoloģijā. **Viens no sabrukuma cēloņiem slēpjas tieši vēstures materiālistiskajā izpratnē: vēsture tika rakstīta un izmantota, lai pierādītu komunisma ideju.** Valsts vara nonāca vienas partijas rokās, kuru Ļeņins nosauca par mūsdienu laikmeta prātu, godu un sirdsapziņu (*Партия – ум, честь, совесть нашей эпохи*).

Padomjlaikā PSKP uzraudzībā rakstītā vēsture nespēja kļūt par dzīves skolotāju un jaunu iedvesmu avotu, jo kalpoja vienai partijai, un pati vēsturiskā apziņa tika izkropļota šķiru cīņas teorijas skatījumā. **Tika sarautas saites ar iepriekšējo vēsturi.** Komunisma celtniecību uzspieda ar valsts varu, izmantojot teroru un cīnoties pret visu nemarksistisko. **Izkropļotā vēsture radīja tādu pašu izkropļotu vēsturisko apziņu, padarot dzīvi garīgi nabagu, paverot gara tumsības ceļu zem nākotnes zināšanas karoga. Bet miljoni visā pasaulē un liela daļa Latvijas iedzīvotāju ticēja komunisma idejai, kas pasludināja principu: katram pēc spējām, katram – pēc vajadzības.** Runa ir par apzinātu vēlmi uzsākt komunisma celtniecību Latvijā 1940.gadā. Bet pirms tam, 1918. – 1920.gadā, daļa latviešu strēlnieku cīnījās par padomju varu Latvijā. Uz neilgu laiku tā tika nodibināta Latgalē un Rīgā. Tika izveidota *Latvijas Padomju pagaidu valdība* ar P.Stučku priekšgalā (4.12.18.). “1919. gadā no 3.janvāra līdz 22.maijam vara Rīgā piederēja boļševiku (lielinieku) valdībai, kas viscaur sastāvēja no latviešiem” (F.Gordons. *Latvieši un žīdi. Spilēs starp Vāciju un Krieviju. Stokholma, 1994. – 30.lpp.*). Cīņas par Latvijas neatkarību nebeidzās ar *Tautas padomes* 18.novembra aktu – Latvijas valsts svinīgu pasludināšanu 1918.gadā. Cīņa starp Padomju Latvijas piekritējiem un neatkarīgās Latvijas armiju beidzās tikai 1920.gadā, kad Padomju Latvijas armijas daļas atstāja Latviju (1920). Tāda ir 1940.gada 17.jūnija priekšvēsture, kad Latvija zaudēja neatkarību.

Ja mēs negribam atkārtot padomjlaika attieksmi pret vēsturi, tad jāraksta vēsture, kura stāstītu par šiem un citiem notikumiem, sākot ar 1917.gadu un beidzot ar 2007.gadu. Vienai tautas daļai 1940.gads bija traģēdija – gāja bojā neatkarīgā Latvijas Republika, citai – sociālisma celtniecības sākums Maskavas vadībā. **Nedrīkst izmantot vēsturi, lai pierādītu sociālisma**

celtniecību vai okupāciju, jo šāda pieeja vēstures notikumus izkropļo ideoloģiski un politiski.

Demokrātiskas sabiedrības politiskajai socializācijai ir nepieciešama vēsture, kas stāstītu par šiem notikumiem, nevis pierādītu vienu vai otru politisko ideju. **PSRS sabrukuma apjēgšana nav iespējama bez vēstures, kura stāstītu par šiem notikumiem.** Tieši šeit slēpjas daudzas problēmas, kas palikušas pēc PSRS sabrukuma Latvijā? – Visupirms runa ir par sabiedrības politisko resocializāciju.

2. KĀDU POLITISKO, EKONOMISKO, SOCIĀLO UN GARĪGO MANTOJUMU ATSTĀJA PSRS SABRUKUMS LATVIJĀ?

PSRS kā pasaules lielvalsts un tās politiskā sistēma sabruka, bet visās bijušajās republikās palika vakardienas padomju cilvēks ar PSRS pilsonību, ar savu politisko apziņu un uzvedību. Arī viņa politiskā kultūra palika iepriekšējā. Protams, ticību komunisma idejai saglabāja nedaudzi. Tiem, kas bija uzticīgi komunisma idejai, PSRS sabrukums bija personiska traģēdija. **TURPINĀJA PASTĀVĒT PADOMJU SABIEDRĪBA UN PADOMJU CILVĒKS.**

Padomju cilvēka politiskās kultūras vērtības – kolektīvisms, neiecietība pret citādu politisku domu, cīņas gars, attieksme pret vēsturi utt. – **joprojām mājō mūsu dvēselēs un itin spilgti izpaudās politikas jomā.** Pie varas nāca tas pats padomju cilvēks ar savu padomisko attieksmi pret vēsturi, tagad tā bija attieksme pret padomjlaika vēsturi. Tā kā jaunā politiskā sistēma tika veidota pēc Rietumu demokrātiju parauga, radās pretruna starp demokrātisku politisko sistēmu un nedemokrātisku politisko subjektu – vakardienas padomju cilvēku. **Tapa tā demokrātijas vēsturiskā forma, kuru mēs saucam par pēcpadomju demokrātiju** (sk. G.Tauriņš. Pēcpadomju demokrātija Latvijā. R., 2005).

Nedemokrātisku politiku atspoguļo *input* un *output* procesi. Izveidojās **pēcpadomju demokrātijas paradokss: vārdos un darbos tiek nosodīts un noliegts viss padomiskais, bet pati politika būtībā paliek padomiska.** Šis paradokss spilgti izpaudās un izpaužas Latvijā jau 15 gadu garumā pēc neatkarības atjaunošanas (G.Tauriņš. Politika I – III. R., 1999 – 2002). Runa ir gan par sabiedrību, gan politiku, kas liecina, ka vēl joprojām ir jūtams milzīgs demokrātisku personību un politiskās tolerances deficīts. Ne sabiedrība, ne valsts vara nespēj ar cieņu un godu vērst savu skatienu tur, no kurienes esam nākuši. **Politizēta vēsture kļūst par nopietnāko šķērslī demokrātiskas politiskās kultūras tapšanai Latvijā.**

Cilvēks pēc PSRS sabrukuma nespēja pēkšņi kļūt pat par demokrātisku personību ar demokrātisku politisko kultūru. Cilvēks nevar būt brīvs no tā garīgā mantojuma, kurš izveidojās viņa dvēselē padomjlaikā. **Vajadzīga**

sabiedrības politiskā resocializācija, bet trūkst attiecīgi politiskie, ekonomiskie un sociālie apstākļi. Nabadzība un trūkums pēc PSRS sabrukuma neveicināja demokrātiskas personības tapšanu, bet gan būtiski bremzēja to. **Kārtējā priekšvēlēšanu kampaņā politiķi (partijas) sola uz nebēdu, aizmirstot par reālo dzīvi un reālām iespējām tāpat kā padomjlaikā.** Tāds ir politiskais mantojums – padomjlaika politiskā kultūra. Solījumi, kurus gaida tauta, ir atrauti no reālās dzīves, un tiem nav politiska seguma. Latvijā tas viss sākās 1991.gadā un turpinās līdz pat šai dienai. Lasītāju zināšanai atkārtosim dažus 9.Saeimas priekšvēlēšanu solījumus: *Balsojiet par tiem, kas dara* (TP); *Dzīvot plaukstošā Latvijā* (ZZS); *Mēs nepieļausim valsts izzagšanu* (JL); *Viens likums, viena taisnība visiem* (PCTVL). Par ko liecina šie aicinājumi un solījumi? Par tautas un valsts varas politisko kultūru. **Tas ir padomjlaika atstātais politiskais un sociālais mantojums.**

Ekonomiskais mantojums ir visas tautas, valsts īpašums. Pēc neatkarības atgūšanas sākās privatizācija par jebkuru cenu līdzīgi tam, kā padomjlaikā notika ražošanas līdzekļu privātipašuma likvidācija – ekspropriācija jeb komunisma celtniecības sākums par jebkuru cenu piespiedu kārtā ar teroru. **Latvijā līdz pat šai dienai nav politiski izvērtēta privatizācija:** valsts zaudēja miljardus, iegūstot dažus miljonus. Tika sarautas ekonomiskās saites ar Krieviju, un sākās strauja slīgšana nabadzībā. Latvija tika uzņemta Eiropas Savienībā un kļuva par nabadzīgāko valsti tajā. **Valsts vara tautai uzvēla nabadzības nastu, it sevišķi veciem cilvēkiem.** Tas pats notika padomjlaikā.

Garīgais mantojums ir padomju cilvēka dvēsele, kuru nevar mainīt ar valsts varu, ar valsts varas dekrētu. Kādi tad īsti bijām mēs, padomju cilvēki, un kādi esam šodien? – Padomjlaikā visi tika audzināti marksisma-ļeņinisma garā kā internacionālisti un nesamierināmi cīnītāji ar buržuāzisko ideoloģiju. Buržuāziskais nacionālisms tika pretstatīts proletāriskajam internacionālismam. Padomju patriotisms – strādnieku šķiras revolucionārā morāle – tika audzināta jau no skolas skola. Bet šī garīgā mantojuma pamatu pamats bija uzticība komunismam. Šā pamata brukšana aizsākas jau 1917.gadā, pilsoņu kara laikā, un kulmināciju sasniedza 1991.gada *augusta puča* laikā Maskavā. **Tautas lielākā daļa neatbalstīja PSKP, un pati partija izrādījās rīcībnespējīga.**

Vakardienas padomju cilvēka dvēselē vairs neatlika vietas komunisma ideālam, bet saglabājas citas būtiskas politiskās kultūras iezīmes: neiecietība pret citādu domu, atziņu, it sevišķi politikas jomā kolektīvisma aizsegā, bet **interesu konflikts kā demokrātiskas politikas dzinējspēks nereti pārvērtās par cīņu starp ienaidniekiem,** jo trūka demokrātisku personību un bija jūtams milzīgs politiskās tolerances deficīts. **Politiskā tolerance vispār bija sveša padomju cilvēkam, un līdz ar to valsts varas institūcijās nevarēja rasties un pastāvēt plurālistiska Rietumu tipa demokrātija.** Politikā turpināja valdīt padomjlaika nostādne: *kas nav ar mums, tas ir pret mums.*

Vēsturiskā apziņa joprojām ir padomiska. Valsts vara nosaka, kā rakstāma vēsture, it sevišķi padomjlaika vēsture: *ko sodīt un kritizēt, ko slavēt un godā celt*. **VĒSTURE TIEK RAKSTĪTA NEVIS LAI STĀSTĪTU PAR NOTIKUMIEM, BET GAN LAI PIERĀDĪTU TO VAI CITU POLITISKU IDEJU. VEIDOJAS IZKROPLOTA VĒSTURISKĀ APZIŅA, UN DEMOKRĀTISKAS SABIEDRĪBAS TAPŠANA TIEK APGRŪTINĀTA VAI TĀ PAT KĻŪST NEIESPĒJAMA.** Politiskā socializācija, kas balstīta uz vēstures izmantošanu politiskiem mērķiem, sabiedrībā rada naidīgi noskaņotas grupas. Šis naidīgums izpaužas gan savā starpā, gan attiecībā uz valsts varu. Latvijā tapa pilsoņi un nepilsoņi. Šādos apstākļos Latvijā pēc 1991.gada veidojās politiskā sistēma, kura nevar pretendēt uz Rietumu tipa demokrātiju.

3. PĒCPADOMJU DEMOKRĀTIJAS POLITISKĀS SISTĒMAS TAPŠANA

1990.gadā Rietumi vēl nebija gatavi atzīt Baltijas valstu neatkarību *de jure*. 1991.gada 21.augustā tika atjaunota Latvijas neatkarība *de facto*, kā arī formāli atjaunota 1922.gada Satversmes darbība. **Sākās demokrātiskas politiskās sistēmas tapšana pēc Rietumu parauga.** Bet faktiski 5.Saeima *Satversmes* darbību atjaunoja, īstenojot tiesiskas nepārtrauktības principu: *“Latvija ir neatkarīga demokrātiska republika.”* Latvijai vēl priekšā stāvēja tāls ceļš līdz patiesi demokrātiskai republikai. Bija tikai pavērusies iespēja demokrātiskas politiskās sistēmas veidošanai saskaņā ar *Satversmi*. Lai sistēma varētu demokrātiski funkcionēt, trūka paša galvenā: **DEMOKRĀTISKU PERSONĪBU SABIEDRĪBA AR ATTĪSTĪTU POLITISKO TOLERANCI.** Pie varas nāca vakardienas padomju cilvēki, kuri nebija demokrātiskas personības.

Formāli tika izveidota demokrātiska politiskā sistēma atbilstoši *Satversmei*, bet **trūka paša galvenā – attiecīgas demokrātiskas politiskās sistēmas vērtības**, lai sistēma spētu realizēt demokrātisku politiku. Šīs vērtības sistēma iegūst tikai tad, kad attiecīgi politiskie subjekti kļūst par demokrātiskām personībām ar izteiktu politisko toleranci. **Politisko kultūru raksturoja:** 1) *cīņa pret visu padomisko, izmantojot politizētu vēsturi, lai pierādītu okupācijas faktu;* 2) *visupirms Deklarācija par Latvijas okupāciju (22.08.96.), pēc tam Pilsonības likums un beidzot “Latvijas vēsture. 20.gadsimts” (2005), kura ar vēstures faktiem pierādīja okupācijas ideju;* 3) *interesu konflikti valsts varas institūcijās – Saeimā un Ministru kabinetā – pārvērtās par cīņu starp ienaidniekiem;* 4) *okupācijas ideja radīja gan pilsoņus un nepilsoņus, gan kangarus un īstos patriotus;* 5) *tautas grimšana nabadzībā un jaunbagātnieku tapšana – arī no politiķu aprindām (pēc deputāta pilnvaru termiņa beigšanās);*

6) izveidojās latviešu un krievu politiskās partijas, kuras nespēj viena otru uzrunāt, jo tās šķir izkropļota vēsturiskā un līdz ar to arī politiskā apziņa.

Tātad izveidojas nevis demokrātiska politiskā sistēma, nevis demokrātiska sabiedrība, bet gan pēcpadomju demokrātijas politiskā sistēma un pēcpadomju sabiedrība, kura joprojām reāli pastāv. Neviena partija 9.Saeimas priekšvēlēšanu kampaņā nespēja konstatēt šo realitāti mūsu dzīvē. Pēcpadomju demokrātija – jauna demokrātijas vēsturiskā forma, kura izveidojās bijušajās PSRS republikās. Centīsimies to izprast, izmantojot *salīdzināmo politiku* kā politikas zinātnes nozari¹.

Lūk, Rietumu demokrātiskas politiskās sistēmas vērtības (vācu – *Politische Güter*, angļu – *political goods*):

- 1) iekšpolitikas un ārpolitikas stabilitāte (spēja paredzēt);
- 2) sistēmas spēja pielāgoties politiskajām pārmaiņām;
- 3) līdzdalība politikā – *input* veidošanā;
- 4) sistēmas piekāpība un gatavība politiskā lēmuma sekām;
- 5) taisnīga politika;
- 6) labklājība un sadales taisnīgums;
- 7) dzīvības un īpašuma drošība;
- 8) atvērtas politikas garantēšana;
- 9) personiska atbildība valsts varas institūcijās un sabiedrībā.

Pēc PSRS sabrukuma Latvijā izveidojās politiskā sistēma, kurai nepiemita šīs demokrātiskas politiskās sistēmas vērtības. Rodas jautājums: *cik lielā mērā Latvijas Republikas pašreizējā politiskā sistēma spēj realizēt šīs vērtības savā politikā?* – Mēs lasītājam paveram iespēju atpazīt Latvijas valsts varu un valstsvīrus kā politikas subjektus. Mūsu priekšā deviņas demokrātiskas politiskās sistēmas vērtības un attiecīgi deviņi jautājumi par 9.Saeimu un A.Kalvīša valdību.

1. *Vai pašreizējā valsts vara spēj realizēt stabilu iekšpolitiku un ārpolitiku?*
2. *Vai valsts vara spēj pielāgoties politiskajām pārmaiņām?*
3. *Kāda ir tautas līdzdalība politikā? Kāda ir tās attieksme pret politiku?*
4. *Vai Saeima un Ministru kabinets spēj piekāpties sabiedrības prasībām, vai sistēma ir gatava politisko lēmumu sekām sabiedrībā un starptautiskajā arēnā?*

5. *Vai pašreizējā valsts varas politika ir taisnīga?*
6. *Vai valsts vara spēj savā politikā realizēt labklājības palielināšanos sabiedrībā un sadales taisnīgumu?*

7. *Vai patlaban Latvijā ir garantēta dzīvības un īpašuma drošība?*

8. *Vai valsts vara spēj garantēt atvērtu politiku?*

9. *Vai valsts varas institūcijās un priekšvēlēšanu kampaņās valda*

¹ Sīkāk par salīdzināmo politiku sk. M.Rodins. Politoloģija. Ievads salīdzināmajā politikā. R., 2000.

personiskā atbildība – Saeimas deputātu un valstsvīru personiskā atbildība?

Šie jautājumi skar Latvijas Republikas politiskās sistēmas vērtības un politisko kapacitāti. Lasītājam paveras iespēja pašam spriest par Latvijas politisko sistēmu. Vai tā ir demokrātiska atbilstoši *Satversmei*? – Paveras ceļš demokrātiskas personības tapšanai Latvijas sabiedrībā un politikas jomā. Šai sakarībā rodas vēl daži fundamentāli jautājumi lasītājam. **1. Vai pašreizējā politiskā sistēma spēj realizēt demokrātisku sabiedrības politisko socializāciju un demokrātisku politisko komunikāciju? 2. Vai 9.Saeimā un A.Kalvīša valdībā var atrast patiesi demokrātiskas personības ar izteiktu politisko toleranci vai arī šādām personībām tajā tiešām nav vietas? 3. Vai pašreizējā politiskā sistēma spēj realizēt politisko resocializāciju – demokrātiskas politiskās kultūras tapšanu?**

Ar šiem jautājumiem sākas demokrātiskas personības tapšana Latvijā.

Input – sabiedrības prasību veidošana, kā arī valsts varas atbalsta vai kritikas noskaidrošana ir politiskās sistēmas uzdevums. Tas izpaužas politiskajā socializācijā ar politiskās komunikācijas starpniecību. Input tiek izkropļots, ja demokrātiska politiskā socializācija nav pa spēkam politiskajai sistēmai, partijām, masu medijiem un interešu grupām. Ja pati politiskā sistēma pēc savām vērtībām un pēc savas kvalitātes nav demokrātiska, tad arī demokrātiska politiskā socializācija kļūst neiespējama. Par sabiedrības politisko socializāciju pirms 9.Saeimas vēlēšanām jau tika runāts, un lasītājam būs iespēja arī patstāvīgi spriest par to. Arī par politisko komunikāciju starp partijām, starp pozīciju un opozīciju tika spriests, un lasītājs varēs pats spriest par šo jautājumu. VAI PAŠREIZĒJĀ LATVIJAS POLITISKĀ SISTĒMA SPĒJ REALIZĒT DEMOKRĀTISKU POLITISKO KOMUNIKĀCIJU? – Atcerēsimies, ka politiskā komunikācija pat pozīcijas partiju starpā pārvērtās par cīņu starp ienaidniekiem: JL – LPP, E.Repše – A.Šlesers. Atcerēsimies 8.Saeimas valdību krišanu: E.Repše → I.Emsis → A.Kalvītis. Ko darīt? – Ja demokrātiska politiskā socializācija nav iespējama, tad atliek tikai politiskā resocializācija.

4. POLITISKĀ RESOCIALIZĀCIJA

Visās bijušajās PSRS republikās ir nepieciešama politiskā resocializācija kā jaunas politiskās kultūras veidošana un ieaudzināšana. Tā nepieciešama tur, kur vecā politiskā kultūra – padomjlaika politiskā kultūra – zaudējusi savu nozīmi un ir kļuvusi par šķērslī demokrātiskas politiskās sistēmas funkcionēšanai. Mēs šo jautājumu vēlreiz akcentējam sakarā ar demokrātiskas politiskās sistēmas uzdevumu Latvijā.

Komunisma ideja mūsdienās tiešām ir zaudējusi savu pievilcību, un tagad ticība šai idejai faktiski neietekmē ne sabiedrību, ne politiku. Attiecībā uz

cīņu ar politisko pretinieku, izmantojot visus līdzekļus, arī cilvēka tiesību pārkāpšanu, jāteic, ka tā liecina par padomjlaika politiskās vērtības – revolucionārās cīņas gara – reanimāciju. Nākas pat dzirdēt šādus vārdus: “*Esmu uztaisījis revolūciju*” (E.Repše). Būtībā patriotisma sludinātāji ir paši aktīvākie padomjlaika politiskās cīņas īstenotāji patlaban. Atcerēsimies, kas savulaik tika veikts padomju patriotisma un socialistiskā internacionālisma vārdā: “...*Apzinīgo proletāriešu patriotisma galvenais saturs ir cīņa pret savas valsts valdošo šķiru īstenoto tautas paverdzināšanu*” (Komunistiskās morāles pamati. R., 1982.–37.lpp.). Patriotisms kļuva par šķiru cīņas karogu.

Saeimā nereti nākas dzirdēt patriotisma sludināšanu, it sevišķi priekšvēlēšanu aģitācijas laikā (TB/LNNK). Bet **Rietumu demokrātijās patriotisms nav politiskās sistēmas vērtība**. Tās sludina *cīņu pret šovinismu, etnocentrismu un nacionālismu. Nacionālo vēsturu vietā ir pasaules vēsture* (Politische Bildung für Europa... Bd.306. Bonn, 1991, S.277). **Sabiedrības uzticība** (vienotība) (*Treuebildung*) **politikas jomā nevis attiecībā uz tēvzemi, dzimteni vai nāciju, bet gan attiecībā uz demokrātiskas valsts konstitūciju, tās principiem un valsts institūcijām** (Schmidt manfred G. Wörterbuch zur Politik, 1995, S.712). Vācijā tēvzeme apvieno visus vāciešus, bet primāro sabiedrības uzticību bauda konstitūcija, tās principi un politiskā sistēma.

Patriotisma un nacionālās nostājas pacelšana politiskās vienotības un politikas līmenī ir pretrunā Rietumu demokrātijai. Šai sakarībā derētu atcerēties arī vienu negatīvu atziņu par patriotismu: *patriotisms ir neliešu pēdējais patvērumš*. Šodien patriotisma vārdā tiek veikti terorisma akti un pašnāvnieki dodas pēdējā gaitā ar patriotisma vārdu uz lūpām.

Lai realizētu demokrātisku sabiedrības socializāciju, vispirms jāveic sabiedrības politiskā resocializācija. Šajā nolūkā ir vajadzīgas demokrātiskas personības, kuru rokās atrastos valsts vara. **Demokrātiska politika ir pirmais politiskās resocializācijas priekšnoteikums**. Kur rast šīs demokrātiskās personības? – Pašreizējā politiskā sistēma nespēj tādas veidot un audzināt, jo pati politika nav demokrātiska un tās sistēmai trūkst demokrātisku vērtību. Šī situācija Latvijā turpinās jau 15 gadus. Par to liecināja 8.Saeimas politiskā kultūra, kura izpaudās regulārā valdību krišanās.

Milžu cīņas 9.Saeims priekšvēlēšanu kampaņā bija tipisks padomjlaika politiskās kultūras recidīvs ar kompromatiem un apmelojumiem, ar partiju pašpārliecinātību par saviem solījumiem, kuriem nebija itin nekādas saistības ar dzīvi un politisko segumu. *Balsojiet par tiem, kas dara* (TP); *Mēs apturēsim valsts izzagšanu* (JL); *Dzīvot plaukstošā Latvijā* (ZZS). Tauta balsoja par šiem lozungiem. Lasītājam paveras iespēja nosties saprast, par ko tad īsti tauta balsoja, kāda ir šo lozungu jēga un ar ko tie atšķiras no padomjlaika lozungiem un aicinājumiem? – Tad tika cildināta partija, skanēja aicinājumi celt komunismu, aizmirstot par reālo dzīvi. Bet tagad...?

Ko darīt? – Gatavu recepšu nav tāpat kā nav vēsturiska precedenta¹. Vispirms vajadzētu apzināties, vai pašreizējā politiskā sistēma ir demokrātiska nevis formāli, bet gan pēc būtības. Ja tai trūkst demokrātiskas politiskās sistēmas vērtību, sākot ar prognozējamu politiku un beidzot ar personisko atbildību *Saeimā* un *Ministru kabinetā*, tad arī politiskā socializācija ir nedemokrātiska. **Saeimas un pašvaldību priekšvēlēšanu kampaņas ir politiskās sistēmas vērtību indikators.** Par šo jautājumu sīkāk lasītājs varēs spriest nākamajā nodaļā “*Demokrātiskas politiskās kultūras tapšanas specifika Latvijā*” (1991 – 2007).

Varbūt tiešām atteikties no *Milžu cīņām* pirms kārtējām *Saeimas* vēlēšanām un pārvērst tās par konkrētu politisko tematu diskusijām partiju līderu starpā tā, kā tas notiek Rietumos? – Tas ir vairāk kā aktuāli, jo priekšvēlēšanu aģitācija un īstenotā politika atražo padomjulaika politisko kultūru, un izveidojas apburtais loks. Pastāv acīmredzams demokrātiskas politiskās kultūras vērtību deficīts un zema politiskās sistēmas kvalitāte. Un tas ir saprotami, jo *Saeimā* un valdībā ir milzīgs demokrātisku personu deficīts. **Jādomā par demokrātisku personu veidošanu un audzināšanu sabiedrībā, no kuras tad arī nāks demokrātiskas personības politikā.** Tagad gadu desmitiem politisko toni nosaka vienas un tās pašas personas. Atliek vērsties gan pie lasītāja, gan valsts varas pārstāvjiem *Saeimā* un valdībā, izvīzot jautājumus pārdomām.

1. Vai 9. Saeima un A. Kalvīša valdība spēj savā politikā īstenot demokrātiskas politiskās kultūras pamatvērtības un personisko atbildību?

2. Vai pastāvošā valsts vara spēj organizēt publiskas diskusijas par tādiem svarīgiem tematiem politikas jomā kā: a) politiskā sabiedrības vienotība un tās pamati; b) taisnīgums sociālajā sfērā un politiskā sabiedrības integrācija; c) sabiedrības politiskā kultūra un tās atspoguļojums *Saeimas* un *Ministru kabineta* darbībā. Runa ir par tādām demokrātiskas politikas vērtībām kā politiskā vienotība, labklājība un sadales taisnīgums, atvērtas politikas garantēšana u.c.

3. Vai iespējams veidot demokrātisku vēsturisko un līdz ar to arī demokrātisku politisko apziņu, pamatojoties uz *Deklarāciju par okupāciju*?

4. Kādu politisko kultūru sabiedrībā veidoja 9. Saeimas priekšvēlēšanu kampaņa?

Šie jautājumi slēpj sevī pretrunu starp formāli demokrātisku politisko sistēmu un nedemokrātisku tās politisko kvalitāti, pretrunu starp esošo politiku un sabiedrību, kurā trūkst demokrātisku personību, pretrunu starp partiju solījumiem un to īstenošanu personiskās atbildības skatījumā.

¹ **Precedents** (lat. *praecedens, praecedentis* – ejošs pa priekšu, iepriekšējais) ir tas, kas noder par paraugu, attaisnojumu kaut kam citam.

5. POLITISKĀS SISTĒMAS UN POLITISKĀS KULTŪRAS PRETRUNAS

Pēc PSRS sabrukuma politiskā resocializācija Latvijā saskārās ar nopietnām grūtībām un šķēršļiem. Gan sabiedrībā, gan politikā bija un joprojām ir jūtams demokrātisku personību deficīts. **Jautājums lasītājiem: vai patlaban politikas jomā joprojām valda padomju laika politiskās kultūras garīgums: revolucionāri pārkārtojumi par jebkuru cenu; ienaidnieka tēla veidošana un politiskā cīņa pret to, pamatojoties uz vēstures politizāciju (okupācijas ideja); neiecietība pret citādu politisko domu jeb politiskās tolerances deficīts; kolektīvisms personiskās atbildības vietā; demokrātisku politisko konfliktu vietā intrigas, apmelojumi, telefonsarunu noklausīšanās, lai apvainotu politisko pretinieku; priekšvēlēšanu kampaņu lozungi, kas atrauti no reālās dzīves; nepārdomāti solījumi un aicinājumi vēlētajiem.** Ja šie fenomeni (parādības) tiešām valda mūsu politikā, tad kļūst acīmredzams, ka formāli demokrātiska politiskā sistēma rada nedemokrātisku politiku. Tā ir pretruna starp formāli demokrātisku politisko sistēmu un nedemokrātisku politisko kultūru. Tādēļ **mūsu pētījumā runa ir par pēcpadomju demokrātijas politisko sistēmu un pēcpadomju demokrātijas politisko kultūru, kā arī pēcpadomju sabiedrības politisko kultūru.** Mēs taču patlaban vēl nevaram pretendēt uz Rietumu demokrātisko sabiedrību ar demokrātiskām personībām un demokrātisku politisko kultūru.

Kāpēc radās šīs pretrunas? – Valsts vara atjaunoja demokrātisku 1922.gada *Satversmi*, kura nonāca pretrunā ar nedemokrātisku sabiedrību un nedemokrātisku politiku, ko īstenoja nedemokrātiskas personības – vakardienas padomju cilvēki. Šo pretrunu saasina tas, ka Latvijā tikai pēc 15 neatkarības gadiem var sākt veidoties Rietumu tipa politiskās partijas, turklāt ar lielām grūtībām. Līdz pat šai dienai latviešu *partijas nespēj uzrunāt krievu partijas un otrādi. Kāpēc? Tāpēc, ka ar Deklarācijām par okupāciju ir izkropļota politiskā apziņa.* Partiju augstais pašvērtējums neatbilst reālajai situācijai valstī, bet gan tuvina tās PSKP. Lūk, ko par sevi sludina partija, kura uzvarēja 9.Saeimas vēlēšanās: *Tautas partija (TP) ir vadošais politiskais spēks, kas vienīgais spēj konstruktīvi vienot labējo koalīciju*” (9.Saeimas priekšvēlēšanu programma). Bet šajā programmā trūkst reālās situācijas apzināšana (izpratne) valstī – sabiedrībā un 8.Saeimā (politikā). Tā vietā notiek premjera A.Kalviša un viņa komandas slavēšana. Programma līdzīgi mācību grāmatai aptver it kā visu, bet būtībā neko: **nekas nav pateikts par pašreizējo politisko situāciju valstī, par politisko sistēmu un tās vērtībām, par sabiedrības politisko kultūru, par konfliktu pamatlīnijām Saeimā un valdībā.** Mēs speciāli minējam TP tādēļ, ka tā uzvarēja 9.Saeimas vēlēšanās

(TP – 23, ZZS – 18, JL – 18, SC – 17, LPP/LC – 10, TB/LNNK – 8, PCTVL – 6) un ka tā pretendē uz vadošo politisko spēku Latvijā. Vēlētāji nobalsoja par tiem, kuri solīja: “*Balsojiet par tiem, kas dara.*” Mūsu grāmata aicina 10.Saeimas vēlētājus balsot par tiem, kuri spēj apzināties reālo situāciju valstī un publiskajās diskusijās runāt par konkrētiem tematiem.

TP savu politiku balsta uz četriem principiem: brīvība, taisnīgums, privātīpašums un nacionālais valstiskums. Tālāk seko solījumi. **Vai Latvijā pirms 9.Saeimas vēlēšanām varēja pretendēt uz labklājību sabiedrībā un sadales taisnīgumu?** – Uz šo jautājumu lasītājam un politiķiem ir vērts meklēt personisku atbildi, nevis balstīties uz kailu statistiku. Neiedziļinoties šo principu analīzē saistībā ar partijas sasniegumiem politikas jomā 7. un 8.Saeimā, akcentēsim demokrātiskas politiskās kultūras pamatvērtības (pamatprincipus): *demokrātija, sociāla valsts, tiesiska valsts*. Lasītājam izvirzās daži jautājumi saistībā ar TP programmu. *Vai patlaban Latvija ir Rietumu tipa demokrātiska valsts? Vai Latvija var pretendēt uz sociālas valsts statusu? Vai Latvija ir tiesiska valsts?* – Atbildes meklējamas nevis to partiju programmās, kuras iekļuva 9.Saeimā, jo tur tās atrast nevarēs, bet gan reālajā dzīvē, reālajā 8. un 9.Saeimas politikā. Tad kļūst saprotamas vairākas svarīgas pretrunas starp *Satversmi* un reālo situāciju sabiedrībā, starp *Satversmi* un *Saeimas* politiku, starp partiju priekšvēlēšanu programmām un paveikto darbu, starp politisko sistēmu un politisko kultūru. **Šo pretrunu apjēgšana paver ceļu jaunas demokrātiskas politiskās kultūras veidošanai pašreizējās politiskās kultūras vietā. Tas arī nosaka šā pētījuma pamatuzdevumu.**

Sāksim ar pārdomām par TP un *Sociālā taisnīguma partijas* (185., 205. lpp.) priekšvēlēšanu programmatisko nostādņu salīdzināšanu. “Tautas partija ir vadošais politiskais spēks valstī, kas vienīgais spēj konstruktīvi vienot labējo koalīciju... Tautas partija ir pārliecināta... Esam pārliecināti... Balsojiet par tiem, kas dara.” Viss teiktais pauž optimismu un cerību, tāpat kā 8.Saeimas priekšvēlēšanu programma: “*Veselība. Algas. Nodokļi. Trīs uzdevumi, kuru risināšanas mehānismi ir skaidri un ir pa spēkam mūsu profesionālajiem ministriem.*” Varbūt tiešām mūsu priekšā ir demokrātiska politiskā programma? – Bet tajā taču nav neviena vārda par demokrātiskas politikas virzītāj-spēku (*treibende Kraft*), interešu konfliktiem un politisko toleranci. Kādēļ krita E.Repšes valdība un pēc tam I.Emša valdība? Kādēļ A.Kalviša valdība vairākus mēnešus bija rīcībnespējīga pēc tam, kad JL izstājās no koalīcijas? Varbūt tiešām *Sociālā taisnīguma partija* (205. lpp.) *pauž reālo situāciju valstī un politikā un Tautas partija to nespēj saskatīt?* Kāpēc vēlētāji nobalsoja par TP, bet STP neiekļuva Saeimā?

Tie ir jautājumi, kuri skar politisko kultūru un politiskās sistēmas vērtības. Līdz šim laikam ne *Saeimā*, ne partijās, ne kārtējās *Milžu cīņās* neviens vārds netiek teikts par sabiedrības politisko kultūru, par *Saeimas* un *Ministru*

kabineta politiku demokrātiskas politiskās sistēmas skatījumā. Būtībā politiskā pašapziņa gan sabiedrībā, gan valsts varas institūcijās nav manāma. Dziļi pārliedzināts par augstu politisko pašapziņu ir ārlietu ministrs A.Pabriks: “*Ja skatāmies uz Latviju pašreiz, tad esam valsts ar augošu politisko pašapziņu*” (Cilvēki & politika, 2006). Kā tad īsti ir ar tautas un valsts varas augošu politisko pašapziņu? – Lasītājs var paskatīties A.Dombura raidījumu “*Kas notiek Latvijā?*” un patstāvīgi spriest par *augošo politisko pašapziņu* Latvijā. Atliek atcerēties *Milžu cīņas* pirms 9.Saeimas vēlēšanām un spriest par *augošo politisko pašapziņu*. **Atliek atcerēties kārtējās valdības krišanu 8.Saeimas pilnvaru laikā un spriest augošo politisko pašapziņu. Atliek ieskatīties partiju attiecībās un spriest par augošo politisko pašapziņu** utt. Kas tad ir šī *augošā politiskā pašapziņa* – politiķu vai sabiedrības pašapziņa? **Vai valstij vispār piemīt politiskā pašapziņa?** Kas tā īsti ir par apziņu, kura apzinās pati sevi? Tie ir jautājumi par politisko kultūru – sabiedrības politisko kultūru, no kuras vidus nāk arī Saeimas deputāti un valdības ministri.

Tātad TP konstatē, ka Latvija ir valsts ar *augošu politisko pašapziņu*. Mēs atļausimies jautājumu formulēt šādi: “*Vai Latvija ir valsts ar augošu sabiedrības politisko kultūru?*” – Lasītājam pašam nāksies meklēt atbildi uz šo jautājumu, jo mēs tikai rādīsim ceļu. Lasītājs varēs pārliedzināties, ka 8. un 9.Saeimas partijas savās priekšvēlēšanu programmās neizvirza jautājumu par politisko kultūru.

Politiskā kultūra ir katra indivīda politiskā pašapziņa, kura vienmēr būs subjektīva. Tā reāli izpaužas kā indivīda attieksme pret politiku, kā interese par politiku vai vienaldzība pret to. Tā balstās uz konkrētām politiskās kultūras vērtībām. Demokrātiska politiskā kultūra iespējama tikai, pamatojoties uz demokrātisku personību kā šīs kultūras subjektu.

Sabiedrības politisko kultūru nevar iemācīt skolā un augstskolā kā var iemācīt valodu vai matemātiku. Tās garīgais pamats – pamatvērtības (pamatprincipi) – ir jāveido ar izglītības institūciju sistēmu, un tas ir politiskās sistēmas uzdevums. Starptautības aģentūru uzdevums ir politiskās socializācijas realizēšana. Ja runa ir par jaunu politisko vērtību veidošanu un jaunas politiskās kultūras ieaudzināšanu, tad politiskā sistēma vada politisko resocializāciju – jaunas politiskās kultūras veidošanu. Tā balstās uz politisko vērtību maiņu, kuru nevar īstenot piespiedu kārtā. Tā katram ir jāpārdzīvo individuāli reālas valsts varas politikas ietekmē.

Šajā sakarībā izvirzās vairāki jautājumi. Kāda tad īsti ir pašreizējā sabiedrības politiskā kultūra, kura izpaužas priekšvēlēšanu kampaņās? *Kāda ir valsts varas politika, kuru realizē Saeima un Ministru kabinets? Vai Latvija var pretendēt uz Rietumu tipa demokrātiju?* Uz šiem jautājumiem atbilde jāmeklē lasītājam, bet mēs centīsimies rādīt ceļu nākamajā nodaļā.

6. VAI NĀKOTNI VAR ZINĀT¹, VAI NĀKOTNI VAR PAREDZĒT²?

Partiju solījumi kārtējās Saeimas un pašvaldību priekšvēlēšanu kampaņās liecina par to, ka partijas uzņemas pareģotāju lomu. Jo pareģojums ir vairāksološs vai tīkamāks, garantējot tūlītēju rezultātu, jo vairāk vēlētajū par šo partiju nobalso. Tā tas turpinās jau 15 gadu. Kāpēc? – Mūsu dvēselēs mājo padomjlaika politiskā kultūra. Atcerēsimies, cik gadu PSKP solīja komunisma uzvaru – visas cilvēces gaišo nākotni – cik liela tautas daļa tam ticēja, cik gadu tika celts komunisms? Tagad Latvijā ir brīvas, aizklātas, vispārīgas un vienlīdzīgas vēlēšanas, bet tauta turpina ticēt partiju solījumiem? Rodas jautājums: **vai nākotni var zināt?** Atcerēsimies lielākos un izcilākos nākotnes pareģotājus: Nostradams (1503 – 1566), Markss, Engelss, Ļeņins u.c. Pareģojumi nepiepildījās. Piepildījās Karla Jaspersa (*Jaspers*, 1883 – 1969) **atziņa par nākotni: “Absolūta pārliecība par nākotni var novērst mūsu uzmanību no šodienas, bet būtībā tikai šodienas pieder mums”** (Karl Jaspers. *Vom Ursprung und Ziel der Geschichte*, Zürich, II. III. Zukunftsproblem). Varbūt šī *absolūtā pārliecība par nākotni* patlaban valda partiju priekšvēlēšanu solījumos?

Pārliecība par nākotnes solījumiem atrauj partijas no reālās dzīves. Tā nav atspoguļota nevienā tās partijas priekšvēlēšanu programmā, kura iekļuva 9.Saeimā. To aizstāj solījumi, kuri vijas ar aicinājumiem: *Mēs apņemamies godprātīgi strādāt Saeimā un valdībā, lai nodrošinātu Māra Kučinska vadībā izstrādāto Nacionālās attīstības plāna 2007. – 2013.gadam izpildi* (TP); *Mēs rūpēsimies par tautas labklājību, algu, darba vietām, sociālām vajadzībām* (JL); *Lai sasniegtu augstāku dzīves līmeni, īpaša uzmanība tiks pievērsta izglītībai... Nodrošināsim racionālu un efektīvu veselības aprūpi...* (ZS); Minētās partijas iekļuva 9.Saeimas pirmajā trijniekā ar šādu rezultātu: TP –23; ZS – 18; JL – 18. Tātad gan partijas, gan arī vēlētajū ir atrauti no reālās dzīves, no vienīgās mūsu realitātes. Bet runa taču ir par 9.Saeimas politikas sākumpunktu, par 8.Saeimu.

Varbūt atteikties no nākotnes prognozēm vajag saglabāt savu jēgu: pavērt mums iespējas, izprast šo iespēju sākumpunktu mūsu plāniem un rīcībai, atklāt nākotnes horizontu, stiprināt mūsu brīvības izjūtu ar iespējamā apzināšanu” (Jaspers, Ebenda). **Tātad mūsu plānu sākums atrodas tagadnes realitātē. Nākotnes plāni, atrauti no šīs**

¹ **Zināt:** 1) būt informētam par kaut ko; būt iepazinušam kaut ko; 2) prast, pārzināt. Pretstats **Nezina:** stāvoklis, kad kaut ko nezina; nezinašana, neskaidrība. **Pārspilējums:** viņš iedomājas, ka viņš ir nezin kas.

² **Paredzēt:** 1) veidot priekšstatu, plānu par kaut ko tādu, kas iespējami notiks, būs; 2) plānot, pieņemt par pieļaujamu kaut ko nākotnē.

realitātes izpratnes centieniem, zaudē savu sākumpunktu, savu pamatu. Nelaime ir tā, ka **partiju programmās** šā nākotnes sākumpunkta trūkst¹. Tur nav neviena vārda par to, kāda tad mūsu pašreizējā dzīve reāli ir. Trūkst arī nākotnes politikas sākumpunkta – 8.Saeimas politikas izpratnes. Tieši tas ir 9.Saeimas darbības sākumpunkts, kuru vajag apzināties un izprast.

Par nelaيمي ar Latvijas neatkarības atjaunošanu nākotnes sākumpunkts tika nosodīts un noliegts, pieņemot *Deklarācijas par Latvijas okupāciju*. Atkārtojas boļševiku kļūda, kuri arī komunisma celtniecības sākumpunktu iznīcināja. **Padomjlaika vēsture tā arī netika uzrakstīta, lai stāstītu par tā laika notikumiem un pavērtu ceļu demokrātiskas personības tapšanai. Padomjlaika vēsture tika izmantota, lai pamatotu politisku ideju – okupācijas ideju, uz kuras pamata tika veidots *Pilsonības likums un radīti nepilsoņi.***

Ko darīt? – Atcerēsimies, ka “*jūtas, kuras iedvesmo mūsu pastāvēšanu (mūsu dzīvi. – G.T.), eksistē tāpēc, ka mēs nezinām nākotni, bet piedalāmies tās īstenošanā (šodien veidojam rītdienu. – G.T.) un redzam nākotni tās kopumā un nepārredzamībā (nākotni nevar paredzēt. – G.T.). Nākotnes zināšana kļūtu par mūsu garīgo nāvi*” (Jaspers, Ebhenda).

Tāpat tikai šodien mēs varam celt nākotni, jo nākotne reāli nepastāv. **Šodien ir nākotnes sākumpunkts un pamats.** Tieši šis sākumpunkts ir nepieciešams kā pamats jebkurai demokrātiskai partijas programmai, kā pats galvenais un svarīgākais, kas kļūst par ceļrādi šodienas domās un darbos. **Saprast šodien, lūk, demokrātiskas politikas svarīgākais priekšnoteikums, bet šodienas jēga, izpratne meklējama vakardienā, vēsturē.** Izvirzās šādi svarīgi jautājumi: *kādi tad mēs paši šodien esam? Kāda ir mūsu dzīve un kāda ir mūsu politika? Kāda ir mūsu Saeima, kurai mēs deleģējam savas tiesības uz četriem gadiem?* Runa ir par *Satversmes 2.pantu “Latvijas valsts suverēnā vara pieder Latvijas tautai.”* Lūk, par šiem jautājumiem lasītājam paveras iespēja patstāvīgi spriest, veidojot savu politisko kultūru, savu politisko apziņu un politisko uzvedību.

¹ Šodien, gadu pēc 9. Saeimas vēlēšanām, rodas pārdomas par valdošās koalīcijas solījumiem ar TP priekšgalā. Inflācija pārsniedz 10% robežu. Premjers A. Kalvītis nosauca šo robežu par *magīsko skaitli*. Rožaino solījumu vietā skarba realitāte – jauns sākumpunkts politikā. “... Inflācija draud sasniegt citus *magīskos skaitļus*, par ko liecina ziņas no uzņēmumiem (NRA, 19.09.2007.) Bet personiskās atbildības vēsmas nav jūtamas valsts varas koridoros, jo valda kolektīvā bezatbildība.

III nodaļa

DEMOKRĀTISKAS POLITISKĀS KULTŪRAS TAPŠANAS SPECIFIKA LATVIJĀ (1991 – 2007)

Politiskā sistēma, kura izveidojās Latvijā pēc neatkarības atjaunošanas atbilstoši 1922.gada Satversmei, **formāli bija demokrātiska**. Bet sistēma nespēja realizēt Rietumu tipa demokrātiju. Sabiedrībā nebija demokrātisku personību, bet pašai politiskajai sistēmai trūka demokrātiska politiskā kapacitāte: nebija iekšpolitikas un ārpolitikas stabilitātes; sistēma nespēja pielāgoties politiskajām pārmaiņām valstī – privatizācija un partiju izveidošanās radīja totālu politisko korupciju; valsts varu savās rokās pārņēma politiski ekonomiskās grupas; tautas līdzdalības līmenis politikā bija zems un ietekme – niecīga, jo trūka demokrātisku personību; sistēma nespēja garantēt labklājību un sadales taisnīgumu; tauta strauji grima nabadzībā; valsts vara nespēja garantēt dzīvības un īpašuma drošību (organizētā noziedzība un pasūtījuma slepkavības); sistēma nespēja garantēt atvērtu politiku; tauta nebija spējīga izmantot *Satversmē* garantētās tiesības: *Latvijas valsts suverēnā vara pieder Latvijas tautai*, jo pati sabiedrība nebija un nevarēja būt demokrātiska; politikā turpināja valdīt kolektīvā bezatbildība līdzīgi kā padomjlaikā (sk. G.Tauriņš. Politika I – III, R., 1991 – 2002). Vakardienas padomju cilvēks nebija spējīgs realizēt demokrātisku politiku, kaut arī politiskā sistēma tika veidota kā demokrātiska. Tā nespēja realizēt sabiedrības politisko resocializāciju. **Tapa pēcpadomju demokrātija ar savu specifisko politisko kultūru**. Savukārt tauta nespēja realizēt savas tiesības atbilstoši Satversmei: *Latvijas valsts suverēnā vara pieder Latvijas tautai* (I,2). Šīs tiesības spēj realizēt tikai demokrātiskas personības ar aktīvu politisko kultūru.

Izveidojas politiskās kultūras problēma – demokrātisku personību deficīts sabiedrībā un politikā. Bet paralēli šādas personības veidošanai **jāveic politiskā resocializācija** – jaunas demokrātiskas politiskās kultūras veidošana un ieaudzinašana. Vai politiskā sistēma 9.Saeimas pilnvaru laikā spēs uzsākt sabiedrības politisko resocializāciju? – Atbildi meklēsim 9.Saeimas priekšvēlēšanu kampaņā. Lasītājam nāksies pašam meklēt atbildi partiju programmās (182. – 206. lpp.). Tas tad arī būs demokrātiskas personības tapšanas sākums sabiedrībā un politikā, kur nebūs vietas valsts varas diktātam attiecībā uz to, kā jādoma.

1. PĒCPADOMJU DEMOKRĀTIJAS POLITISKĀS KULTŪRAS VĒSTURISKĀS FORMAS TAPŠANA

Pēcpadomju demokrātija pēc PSRS sabrukuma radās visās bijušajās republikās kā specifiska līdz šim nepazīta demokrātijas vēsturiskā forma. Runa ir par pāreju no totalitārisma uz demokrātiju (sk. *Politiskās iekārtas tipi un sabiedrības politiskās kultūras vēsturiskās formas*. 175. lpp.). Tieša pāreja no ideoloģizētas totalitārās politiskās kultūras uz Rietumu tipa demokrātisko politisko kultūru nebija iespējama. Nebija šīs kultūras subjektu – demokrātisku personību. Tapa pēcpadomju demokrātijas politiskā kultūra.

Pēc Staļina nāves sabiedrības politiskā kultūra būtībā nemainījās. Tā joprojām palika totalitāra un ar valsts varu uzspiesta tautai. Tās garīgo pamatu veidoja marksisms-ļeņinisms ar centrālo politisko pamatvērtību – uzticību komunisma idejai. **Kolektīvisms bija politiska un sabiedriska vērtība, kas visās dzīves sfērās un it sevišķi politikā ierobežoja personības un personiskās atbildības tapšanu.** Sabiedrība palika iepriekšējā – bezpersonību sabiedrība. Bet uzticība komunisma idejai sāka mazināties. Cīņa ar disidentiem bija raksturīga pēc Staļina nāves (1953) un turpinājās līdz pat PSRS sabrukumam.

a) Trešās Atmodas politiskā kultūra (1988 – 1991). Solžeņicins (Солженицин, Александр, 1918) un Saharovs (Сахаров, Андрей, 1921 – 1989) bija pazīstamākie disidenti¹. Viņi lika pamatus politiskajai apziņai, kura sāka veidoties un attīstīties Gorbačova *pārbūves* laikā. Notika sabiedrības politiskās apziņas un uzvedības demokratizācija. Politikas jomā nonāca līdz *Neatkarīgu Republiku Savienībai*, bet valsts vara nebija gatava šādām pārmaiņām. Turklāt pārbūve pavēra ceļu plašai tautas kustībai par neatkarību Baltijas valstīs, kur radās *politiska ideja par šo valstu okupāciju 1940. gadā*, balstoties uz Molotova – Ribentropa pakta slepenajiem protokoliem. Latvijā sākās *Trešā Atmoda* (1988 – 1991) *Latvijas Tautas frontes* (LTF) vadībā. “Kas mēs esam? Prāta un jūtu neskaidrības laikā nav lieki uzdot šo jautājumu” (D. Īvāns. Vērts turpināt. Vilšanās/Latvijas Tautas fronte. R., 1988. – 13. lpp.).

Neatkarības ideja ciešā saistībā ar okupācijas ideju kļūst par LTF garīgo pamatu. Bet par kādu neatkarību ir runa? Kādā veidā to panākt? – Lūk, ko raksta PSKP CK Politbiroja Latvijas KP pirmais sekretārs A. Rubiks: “LTF programmā un statūtos vairs nav runa par pārkārtošanos, balstoties uz PSKP principiem un platformu. Tajos nav padomju kā valsts varas orgānu, bet ir vara, ko vada LTF, LNNK un citi politisko partiju veidojumi. Kongresa delegātu vidū bija 24% biedru, taču neviens no viņiem pat nemēģināja dot pretsparu ekstrēmistiskajiem un separātiskajiem centieniem un aizstāvēt PSKP

¹ **Disidentus** (lat. *dissidere* – nepiekrīst, apstrīdēt): persona, kas nepiekrīt valdošajai ideoloģijai vai pastāvošajai valsts iekārtai.

līniju” (A.Rubiks, 12.10.89. // Latvijas Tautas fronte, – 133.lpp.). Tas liecina, ka gandrīz ceturtā daļa Latvijas komunistu ir zaudējuši uzticību komunisma idejai. Viņi tiešām iekšēji bija gatavi demontēt padomju varu un graut PSRS. Par to liecināja LTF otrais kongress (7. – 8.10.1989.).

Okupācijas ideja tapa pēc tam, kad nāca gaismā slepenie protokoli (*Секретный дополнительный протокол / Geheimnis Zusatzprotokoll*, 23.08.39.) Runa ir par slepeno protokolu Vācijas un Padomju Savienības neuzbrukšanas līgumam (Договор о ненападении между Германией и Советском Союзом), ar kuru tiek sadalītas ietekmes sfēras starp šīm lielvalstīm. Baltijas valstis nokļūva PSRS interešu sfērā. Tas būtiski atviegloja 1940.gada 17.jūnija notikumos pavērt ceļu sociālisma celtniecībai Maskavas un vietējo komunistu vadībā Latvijā tai tautas daļai, kas to vēlējās. Jāteic, ka “okupācijas problēma joprojām ir Maskavas un Baltijas valstu domstarpību objekts” (turpat, 242.lpp.). Līdz pat šai dienai Krievija mums atgādina par nepilsoņiem, kuri tapa līdz ar okupācijas idejas izvirzīšanu Latvijas Republikas politikas līmenī. ES un Krievijas sammitā (18.05.2007.) tika apspriests jautājums par krievu nepilsoņiem Latvijā un Igaunijā. Krievijas prezidents V.Putins nosodīja nepilsoņu institūtu Baltijā.

LTF laikā (1988 – 1991) vēsture tika izmantota okupācijas idejas pamatošanai. Vēlāk šo ideju politiski deklarēja Saeima ar *Deklarāciju par Latvijas okupāciju* (22.08.96.) un deklarāciju *Par Latvijā īstenotā PSRS totalitārā komunistiskā okupācijas režīma nosodījumu* (12.05.2005.).

Jau LTF darbības laikā sākās sabiedrības politiskā socializācija, neatkarības ideju un okupācijas ideju padarot par politiskajām pamatvērtībām. Neatkarības cīņu gaisotnē tapa jauna antikomunistiska politiskā kultūra. “Pēc prezidenta pārvaldes sākt plašu pilsoniskās nepakļaušanās kampaņu... Ar nicināšanu un boikotu vērsties pret prezidenta pārvaldes ieliktniem un viņu atbalstītājiem” (LTF valde, 11.12.1990.). Sabiedrība sašķēlas naidīgās nometnēs: *par un pret* padomju varu. **Tapa jauna sabiedrības politiskā kultūra, bet tajā nebija vietas politiskai tolerancei un demokrātiskai personībai.**

Tātad *Trešā Atmoda* (1988 – 1991) pavēra ceļu jaunas politiskās kultūras tapšanai naida un cīņas gaisotnē. Tā bija politiskā kultūra, kas raksturoja cīnītājus par neatkarību, tā bija vakardienas padomju cilvēka politiskā kultūra. Tapa **pēcpadomju demokrātijas politiskā kultūra**, kuru 10 gadus pēc *Atmodas* laika vienotības mācītājs **J.Rubenis**¹, aktīvs *Atmodas* dalībnieks raksturo, izvirzot šādus jautājumus:

a) kāpēc neparastā *Atmodas* laika vienotības sajūsma un augstā cilvēku motivētība ir tik ātri pazudusi?

¹ **Kāpēc mācītājs, nevis politiķi, partiju līderi, izvirza aktuālus jautājumus par politisko kultūru, par cilvēku vilšanos, par sašķelto sabiedrību? Tas pārdomām lasītājam. Trūkst politiķu un valstsvīru atziņas par šiem jautājumiem.**

b) vai to vispār vairs ir iespējams atjaunot?

c) kāpēc cilvēki, kas ar tik lielu degsmi grāva totalitāro okupācijas iekārtu, tagad ir tik rezignēti, vīlušies un neieinteresēti piedalīties jaunās Latvijas celtniecībā?

d) vēl vairāk – kāpēc daži pat sāk sapņot pēc vecajiem laikiem?

e) kāpēc pēc lielā sajūsmas viņa ir nācis vēl lielāks rūgtums, neapmierinātība un pat naida vilnis?

f) nu esam tik ļoti sašķelti interešu grupās. Vai ir vēl vispār kas tāds, kas mūs varētu vienot (J.Rubenis, Dr.theol. Kas mūs var vienot šodien? // Latvijas Tautas fronte, – 382.lpp.).

Desmit gadus pēc *Atmodas* sākuma mācītājs J.Rubenis redz un saskata to, ko vajadzēja vispirms ieraudzīt valsts varai. Kāpēc tas nav noticis arī 15 gados pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas un 9.Saeimas priekšvēlēšanu kampaņas laikā? – Varam ar empīriskiem faktiem konstatēt to pašu, ko ieraudzīja mācītājs J.Rubenis 1998.gadā. **Vienotības sajūta un augstā cilvēku motivētība ir pazudusi naidīgi sašķeltā sabiedrībā:** bagātie – nabagie, pilsoņi – nepilsoņi, īstie patrioti – kangari. Kur tad palika šī tautas vienotības sajūta? – Ieklausīsimies mācītāja J.Rubeņa atziņās: **“Lai cilvēks būtu laimīgs un piepildīts, ir vajadzīgas divas lietas – komunikācija ar Dievu un komunikācija ar citiem cilvēkiem.** Komunikāciju ar Dievu var paust arī citos jēdzienos – augstākā ideja, patiesība, dziļākā motivācijas jēga u.tml. Citiem vārdiem sakot, cilvēkam viņa dzīvē ir vajadzīgas divas pamatvajadzības jeb pirmvajadzības. Tās būtībā ir vērtības:

“a) attiecības ar kādu, kas ir pārāks, augstāks, pilnīgāks par mani, kas motivē manu dzīvi – attīstību, izaugsmi, rīcību, uzvedību, argumentāciju;

b) attiecības ar kādu sev līdzīgu, tikpat ierobežotu kā es, bet kurš šī iemesla dēļ mani var saprast tādu, kāds es esmu” (turpat, 382.lpp.).

Padomju laikā šīs pirmvajadzības, pirmvērtības bija komunisma ideja, uzticība tai un kolektīvisms cilvēku attiecībās. Komunistiskā politiskā sistēma balstījās uz komunisma ideju un kolektīvismu. Mācītājs J.Rubenis vērsās pret komunistisko politisko sistēmu, kura bija ļauna un cilvēkam naidīga. Viņš runā par šīs sistēmas izdarīto postu, kas *atklājās neredzami sakropļotās cilvēku dvēselēs*. Bet viņš aizmirst, ka miljoni visā pasaulē, arī Latvijā, ticēja komunisma idejai un aktīvi piedalījās komunisma celtniecībā. Komunistiskā režīma attieksmi pret baznīcu un Dievu tiešām var raksturot kā barbarismu un noziedzību. **Komunistisko socializāciju Latvijā veica padomju vara 50 gadu garumā. Tā atstāja mantojumā padomju sabiedrību ar tās subjektu – padomju cilvēku.**

Bet nedrīkst aizmirst, ka daļa latviešu un cittautiešu ticēja komunisma idejai un viņiem PSRS sabrukums bija personiska traģēdija. Viņi 1940.gadā *Sarkano armiju* sagaidīja ar puķēm, lai pēc tam Maskavas vadībā celtu

sociālismu. Balstoties uz komunistiskās politiskās kultūras vērtību pamatiem, izveidojās padomju sabiedrība un izauga vesela padomju cilvēku paaudze. Mūs interesē PSRS sabrukums mācītāja J.Rubeņa interpretācijā: “*Sociālistiskā iekārta bija garīgās bojāejas zīme, viss, ko varēja darīt pret to, bija glābiņš*” (turpat, 383.lpp.). Tas ir padomju varas gāšanas attaisnojums. Šai sakarībā atcerēsimies **Jaspersa** atziņu par nākotnes zināšanu, uz ko pretendēja zinātniskais komunisms. “*Nākotnes zināšana paver mums priekšā gara tumšības ceļu.*” Komunisma celtniecībā neatlika vietas attiecībām ar Dievu. J.Rubenis *Atmodas* laika vienotību pamato ar zaudētā valstiskuma atgūšanu, kā arī ar reliģisku motivāciju. Runa ir par *Atmodas* reliģiskajām saknēm, nevis par demokrātiskas politiskās kultūras pamatošanu un par šīs kultūras vērtībām. *Atmoda* lika pamatus un pavēra ceļu jaunai sabiedrībai ar līdz šim nepazīstamu politiskās kultūras vēsturisko formu – **tapā pēcpadomju sabiedrība ar savu specifisko politiskās kultūras vēsturisko formu** (sk. Politiskās iekārtas tipi un sabiedrības politiskās kultūras vēsturiskās formas, 175. lpp.). **J.Rubenis jau 1998.gadā** ar saviem jautājumiem būtībā **raksturoja šīs sabiedrības politisko kultūru**: ir zudusi *Atmodas* laika sabiedrības vienotība un cilvēku rīcības augstā motivācija; cilvēki ir vīlušies un nav ieinteresēti jaunās Latvijas celtniecībā; daži pat sāk ilgoties pēc vecajiem laikiem; sabiedrībā valda liels rūgtums, neapmierinātība un strāvo pat naida vilnis; sabiedrība ir sašķelta interešu grupās. Tas ir patiess **pēcpadomju sabiedrības un tās politiskās kultūras raksturojums**, ko līdz pat šai dienai nespēj atpazīt un atzīt pie varas esošās politiskās partijas.

b) politiskās kultūras specifika pēc *Atmodas*

Centīsimies saprast pēcpadomju sabiedrības un tās politiskās kultūras tapšanu. *Atmoda* beidzās, un 1991.gadā pēc neatkarības atjaunošanas sākās Latvijas Republikas politiskās sistēmas veidošana atbilstoši 1922.gada Satversmei. 1998.gadā radās minētie jautājumi, par kuriem runāja mācītājs J.Rubenis un kurī joprojām ir aktuāli 15 gadus pēc neatkarības atjaunošanas.

1. Kāpēc *Atmodas* laika vienotība un politiskā rīcības motivācija tik *strauji* beidzās?

2. Vai tiešām iemesls ir tikai tas, ka cilvēki ir vīlušies valdošajās aprindās un savos naivajos ekonomiskajos sapņos? (turpat, 384.lpp.).

Lasītājs varēs patstāvīgi meklēt atbildi šajā grāmatas nodaļā. Mums palīdzēs J.Rubeņa pārdomas par *Atmodas* beigām. Runa būs par jaunas politiskās kultūras tapšanu – **pēcpadomju demokrātijas politiskās kultūras vēsturisko formu. Tā ir tagadējās sabiedrības politiskās kultūras vēsturiskā forma.**

Izveidojās jauna politiskā iekārta ar savu politisko sistēmu. J.Rubenis runā par *brīvā tirgus iekārta*, kura nostādīja cilvēkus izvēles priekšā: *aktīvi radoši* sevi izteikt. Šo izvēli realizēja niecīga daļa jaunbagātnieku tad, kad tauta ieslīga nabadzībā – daudz dziļākā un bezcerīgākā kā padomjlaikā. *Atmodas* vienotība un sajūsma beidzās acīmredzami un traģiski vecākajai paaudzei, kuras stāvoklis

klūva bezcerīgs pēc naudas reformas 1:200. Privatizācijas sertifikāti vēl dziļāk sašķēla sabiedrību bagātajos un nabagajos. **Izveidojās politiskā sistēma, kura "cilvēkam neatceļ sevī pazaudēšanas un iznīcināšanas iespēju"** (turpat, 384.lpp.). Tapa pēcpadomju demokrātija, kura lielākajai daļai Latvijas iedzīvotāju šādu iespēju pavēra. *Atmodas* laika *divvaldība* iezīmēja cīņu par neatkarīgu Latviju un pret padomju varu. Sabiedrība sašķēlās naidīgās grupās (4.05.1990. – 21.08.1991.): īstie patrioti, neatkarības cīnītāji – nodevēji, tautas ienaidnieki. Okupācijas ideja, kas ar *Deklarāciju par Latvijas okupāciju* (22.08.1996.) tika izvirzīta politiskās vērtības līmenī, neatgriezeniski sašķēla sabiedrību un radīja uz okupācijas idejas pamatotu politisko kultūru. Paveras iespēja atpazīt pašreizējo politisko kultūru Latvijā, kura tapa *Atmodas* divvaldības laikā.

Atmodas laika vienotība, sajūsma un politiskā motivācija vairs nebija saskatāma jau 1998.gadā, spriež J.Rubenis, bet palika cīņas gars pašas cīņas dēļ. **"Vēl mazliet ilgāk noturējās *Atmodas* laika sajūsmas deģenerējis produkts – absolūti nepieciešamā cīņa "pret" šī paša "pret" dēļ... Kriticisms kā princips bija atstājies laikā, kad cilvēks sabiedrībā neko nevarēja mainīt, vienīgais, ko viņš varēja, – kritizēt. Tagad piepeši kļuva iespējams sabiedrību mainīt, bet daudzi turpināja braukt vecajā gultnē, ar to pierādīdami, ka tieši viņos sociālisms turpina dzīvot vēl dziļāk nekā citos"** (turpat, 385.lpp.). Kuru cilvēku dvēselēs tad sociālisms bija iesakņojies dziļāk? – Vispirms tie bija politiķi 1989.gadā un pēc tam arī tagadējie. Viņi ne tikai reanimēja padomju laikam raksturīgo cīņu pret tautas ienaidniekiem un saviem politiskajiem oponentiem. Tika celti gaismā *čekas maisi* (G.Tauriņš. Politika I. – 117., 151., 160.lpp.), meklēti tautas ienaidnieki un kangari.

Kas tad īsti bija cīņa "pret" šī paša "pret" dēļ? – *Atmodas* laikā tā bija cīņa "pret" padomju varu un "par" neatkarīgu Latviju. **"No vienotas "pret" motivācijas bija jāatrod daudz maz "par" kopīga motivācija, kas izrādījās grūts un tikpat kā neiespējams uzdevums"** (turpat, 385.lpp.). Šis uzdevums nav atrisināts arī 15 gadus pēc neatkarības atjaunošanas. Sabiedrība ir sašķelta tādās grupās, kuru interešu konfliktus valsts vara nespēj vadīt un vērst kompromisa virzienā: pilsoņi un nepilsoņi, jaunbagātņiki un nabadzīgā tautas daļa. **Demokrātiskas politikas virzītāj spēku paralizē nedemokrātiska politiskā kultūra.** Vairāk nekā puse Latvijas iedzīvotāju ir neapmierināti ar demokrātiju Latvijā. Par to liecināja JL uzvara 8.Saeimas vēlēšanās. Bet kāds tad izrādījās un uz ko bija spējīgs JL šo četru gadu laikā? – Varbūt tuvu patiesībai ir šāda atziņa, kas izteikta par JL : *"Jaunais laiks, šī vēl neredzēti ciniskā, liekulīgā ļaužu kopa, kas vārdos izliekas godīga kā māte Terēze, bet darbos līdz elkoņiem strādā personīgu labumu gūšanā no varas, jau labi pasen ar troksni ir pametusi valdošo koalīciju, ir uzvedusies destruktīvi, pret bijušajiem partneriem naidīgi, populistiski un bezatbildīgi"* (M.Krautmanis. Cinis un ciniķi // NRA, 29.09.2006.). Teiktais vairāk vai mazāk attiecas arī uz citām

partijām. Bet pastāv taču **Pašlabuma aksioma** (*Eigennutz-Axioma*). **Savas intereses ir ne tikai Saeimas deputātiem, valdības ministriem, bet arī augstākām valsts amatpersonām.** Nav un nevar būt ideāla deputāta, ministra, valstsvīra vai partijas līdera. Šajā kontekstā var saprast gan deputātu algas paaugstināšanu, gan ministru algu palielināšanu. Acīmredzot runa ir par demokrātisku personību deficītu gan *Saeimas* deputātu, gan partijas līderu un biedru vidū. Mēs izvēlējamies tieši JL, jo tur šis deficīts izpaužas spilgtāk.

Tai pašā laikā jārūnā par jaunu līdz šim nepazītu politiskās kultūras vēsturisko formu (sk. 175. lpp.), kura vairs nav padomiska, bet tā nav arī Rietumu tipa demokrātijas politiskā kultūra. Tā ir pēcpadomju demokrātijā ar attiecīgu pastāvošās sabiedrības politiskās kultūras vēsturisku formu.

Ko darīt? – Desmit gadus pēc *Trešās Atmodas* sākuma (1998) mācītājs J. Rubenis dod šādu atbildi: “Laikam nav jācenšas velti nopūlēties ar *Atmodas* laika noskaņas reanimēšanas vai aizvietošanas pasākumiem, bet jāatrod jauna motivācija, kas varētu būt svarīga un vienojoša sabiedrības lielākajai daļai... Cilvēki ir noguruši, nomocīti un iebiedēti no vienas ideoloģijas valdīšanas, tāpēc tie vairs negrib kādu jaunu ideju... **cilvēkiem ir jānogurst no jebkādu augstāku ideju trūkuma, lai tie atkal būtu gatavi kopīgi jautāt pēc vienojošā**” (J. Rubenis, turpat, 386. lpp.). *Valsts ir cilvēka dēļ*, spriež mācītājs. Viņš skaidro to, kas patlaban ir svarīgi: “...Atrast to lielo, ne tikai vienu tautu vai vienu valsti, bet veselu pasauli vienojošo prieku, kas pamatojas kopīgi atrastās lielajās *Atbildēs*” (turpat, 396. lpp.). Runa ir par Dievu, *Vecās un Jaunās Derības Svētajiem rakstiem*, kur atrodams šis vienojošais prieks, kur dotas lielās *Atbildes*.

Lūk, dažas atbildes no *Mateja evaņģēlija*: *Nekrājiet sev mantu virs zemes, kur kodes un rūsa tās maitās, un kur zagļi rok un zog* (6,19); *Tad nu visu, ko jūs gribat, lai cilvēki jums dara, tāpat darāt arī jūs viņiem. Jo tā ir bauslība un pravieši* (6,12); *Bet ikviens, kas šos manus vārdus dzird un nedara, līdzināms ģeķim, kas savu mantu cēlis uz smiltīm* (7,27). Ja *Bībeles* Gudrību realizētu valsts vara, tad tagad būtu pavisam cita situācija politikas jomā un mūsu dzīvē. Tas nav noticis. **Baznīca ir atdalīta no valsts**, turklāt liels šķērslis ir “*neredzami sakropļotās dvēseles*”. Šī dvēseļu sakropļošana notika padomju laikā un turpinās joprojām gan ar vēstures politizāciju, gan ar priekšvēlēšanu kampaņām.

Patlaban kristietības vienojošais Prieks ir nepietiekams, lai vienotu pilsoņus un nepilsoņus, bagātos un nabagos. **Vajadzīga arī sabiedrības politiskā vienotība.** Vajadzīgs demokrātiskas politiskās kultūras vienojošais spēks, kurš balstās uz pamatvērtībām (pamatprincipiem) – **demokrātiju, tiesisku valsti un sociālu valsti.** Bet šo vienotību politikā un dzīvē var realizēt tikai īsteni demokrātiskas personības. Desmit gadus pēc *Trešās Atmodas* sākuma (1998) J. Rubenis runā par “sociālisma paliekām, kas turpina mājot cilvēkos, veidojot jauno iekārtu”. Vakardienas padomju cilvēks pēc neatkarības atjaunošanas

spēja izveidot tikai to, kas šobrīd reāli pastāv: **sašķelta sabiedrība bez vienojošas idejas, sabiedrība, kurā valsts vara nepieder tautai.**

Kad pavērās iespēja ar politisko resocializāciju mainīt sabiedrības politisko kultūru, valsts vara nebija tam gatava. Politikas jomā *“daudzi turpināja braukt vecajā gultnē, ar to parādīdami, ka tieši viņos sociālisms turpina dzīvot vēl dziļāk nekā citos”*. Mēs atkārtojam šo atziņu tāpēc, lai lasītājs saprastu, par ko ir runa: ***braukt vecajā gultnē būtībā nozīmē tikai to, ka sabiedrības politiskā kultūra paliek padomiska.*** Bet cita ceļa taču arī nebija. Šajā ziņā J.Rubenim ir taisnība: *“...Vainojama nav ne tik daudz jaunizveidojamā demokrātiskā valsts iekārta, cik cilvēkus sakropļojošie aizvadītie 50 okupācijas gadi”* (turpat, 385.lpp.). Bet šodien vajag šīs dvēseles saprast.

Formāli Latvija ir demokrātiska republika atbilstoši *Satversmei*. Arī **politiskā sistēma ir demokrātiska**, bet **tikai formāli**, jo **tā nespēj realizēt tādas demokrātiskas politiskās sistēmas vērtības kā iekšpolitikas un ārpolitikas stabilitāte, SPĒJA PIELĀGOTIES POLITISKAJĀM PĀRMAIŅĀM VALSTĪ, SUVERĒNĀ VALSTS VARA FAKTISKI NEPIEDER TAUTAI, TRŪKST SISTĒMAS PIEKĀPĪBA UN GATAVĪBA POLITISKĀ LĒMUMA SEKĀM SABIEDRĪBĀ UN ĀRVALSTĪS, POLITISKĀ SISTĒMA NESPĒJ NODROŠINĀT TAUTAS LABKLĀJĪBU UN ĪSTENOT SADALES TAISNĪGUMU, GARANTĒT ATVĒRTU POLITIKU, KĀ ARĪ TRŪKST SABIEDRĪBU VIENOJOŠAS IDEJAS.** Kāpēc tā ir noticis 15 neatkarības gados? – **Politīki šo jautājumu apiet. Atliek ieklausīties mācītāja J.Rubeņa atbildē.** Tādēļ, *“ka tieši viņos (politiķos un valstsvīros. – G.T.) sociālisms turpina dzīvot vēl dziļāk nekā citos”* (turpat, 385.lpp.). Rodas jautājums: *kuras 9.Saeimas partijas politikā padomjlaiks turpina dzīvot vēl dziļāk nekā citās partijās?* – Runa ir par politisko kultūru.

Pēc PSRS sabrukuma *“kļuva iespējams sabiedrību mainīt”*, bet valsts vara radīja tikai pēcpadomju demokrātiju un pēcpadomju sabiedrību ar attiecīgu nedemokrātisku politisko kultūru.

Tātad izvirzās uzdevums – mainīt gan politiku, gan sabiedrību. Līdz ar to **būs jāveic gara darbs** gan politiķiem, gan politikas pētniekiem, gan masu medijiem un politiskajām partijām: **ATPAZĪT PAŠREIZĒJO POLITISKO SISTĒMU UN POLITISKO KULTŪRU.**

Šis smagais darbs jāveic katram patstāvīgi, personiski. **Valsts varai tikai jānovāc esošie šķēršļi.** Vispirms tas attiecas uz politizēto vēsturi (1939 – 2007), kura balstās uz okupācijas ideju. Tās pirmsākumi meklējami M.Vulfsona *atklāsmē* par 1940.gada notikumiem (arī viņš bija šo notikumu dalībnieks) saistībā ar Molotova – Ribentropa pakta slepeno protokolu nāķšanu gaismā: *1940.gada 17.jūnijā* nav notikusi sociālistiska revolūcija. Okupācijas ideja kļuva par pamatvērtību gan *Atmodas* laikā, gan arī pēc tam. Tā rezultātā mēs ieguvām politizētu Latvijas vēsturi, **sašķeltu sabiedrību un pašreizējo sabiedrības politisko kultūru.** Tas ir pats nopietnākais šķērslis ceļā uz

demokrātisku politiku, demokrātisku sabiedrību, demokrātiskas personības veidošanu un audzināšanu. **Nākamais šķērslis – zemais tautas labklājības līmenis un netaisna sadales politika.** Abi šie šķēršļi noveda pie valsts varas un sabiedrības atsvešināšanās. Patlaban suverēnā valsts vara nepieder tautai. Par to liecina *Saeimas* priekšvēlēšanu kampaņas, kur **tikai JL spēja konstatēt *Satversmes 2.panta neatbilstību reālajai situācijai valstī.*** Bet partija nespēja atbildēt uz jautājumu, kuru tā izvirzīja. **Kāpēc suverēnā valsts vara nepieder tautai?** – Pagājuši taču 15 neatkarības gadi! *Kur skatās Satversmes tiesa?*"?

2. POLITISKĀS KULTŪRAS PAMATTIPI, VĒRTĪBAS UN TO SPECIFIKA

Mēs izmantojam *Olmonda (Almond)* un *Verbas (Verba)* politiskās kultūras koncepciju, kura balstās uz indivīdu politiskās uzvedības dažādību piecās valstīs: Anglijā, Vācijā, Itālijā, Amerikas Savienotajās Valstīs un Meksikā. Viņi savā pētījumā "**Pilsoņu kultūra...**" (*The Civic Culture...*) nonāca pie atziņas, ka katrai nācijai ir sava specifiska politiskā kultūra un ka pastāv trīs politiskās kultūras pamattipi: **patriarhālā, pavalstnieciskā un aktīvā pilsoņu politiskā kultūra.** Mūs interesē *Olmonda* un *Verbas* atziņas par to, ka katrai nācijai ir ne tikai sava atšķirīga politiskā kultūra, bet tajā sastopami visi trīs sabiedrības politiskās kultūras pamattipi. Tas ir pamats tās politiskās kultūras pamattipu izpratnei, kura izveidojās Latvijā pēc PSRS sabrukuma.

Vispirms atkārtosim politiskās kultūras pamattipus (*Idealtipen*), vadoties pēc *Olmonda* un *Verbas* pētījuma "Pilsoņa kultūra. Politiskā uzvedība un demokrātija piecās valstīs" (*The Civic Culture. Political Attitudes and Democracy in Five nations*, 1963).

1. Patriarhālā politiskā kultūra. Tai raksturīga **indivīdu¹ vienaldzība pret politiku.** Viņiem ir minimāls priekšstats par valsts varu un tās politiku. Viņi neinteresējas par politiku un no tās arī neko negaida.

2. Pavalstnieciskā politiskā kultūra. Tai ir **raksturīga indivīdu orientācija uz output** – uz valsts varas lēmumiem un valdīšanu. **Tā ir pasīva politiskā kultūra.** Indivīdi ir orientēti uz politiskās sistēmas funkcionēšanas galarezultātu – uz *output*, viņiem ir raksturīga vāji izteikta līdzdalība tās funkcionēšanā. Tā, piemēram, viņi piedalās parlamenta vēlēšanās vienīgi tāpēc, ka tā vai cita partija viņiem kaut ko sola, uzņemoties atbildību.

3. Aktīva politiskā kultūra. Indivīdi interesējas par politiku un apzināti piedalās tajā. **Viņiem ir raksturīga input un output orientācija attiecībā**

¹ Mēs lietojam terminu "indivīds", lai apzīmētu atsevišķu cilvēku kā sabiedrības locekli, aptverot Latvijas pilsoņus un nepilsoņus. Tad paveras iespēja spriest par politisko kultūru Padomju Savienībā un pēcpadomju Latvijā.

uz politisko sistēmu. Olmonds un Verba šo politiskās kultūras tipu sauc par **aktīvu pilsonisko politisko kultūru.** Situācija mainās, kad sabiedrībā liela daļa ir nepilsoņi. **Runājot par demokrātiju, jāteic, ka aktīvās politiskās kultūras subjekti ir tieši demokrātiskas personības ar izteiktu politisko toleranci un personisko atbildību.**

Vai ir pamats izmantot minēto politiskās kultūras pamattipu klasifikāciju, lai saprastu, kādu politiskās kultūras mantojumu mēs saņēmām pēc PSRS sabrukuma? – Tas ir jautājums mums pašiem: kādi mēs bijām padomjlaikā un kādi esam pašreiz politiskās kultūras skatījumā? Pie kādas politiskās kultūras pamattipa piederu es?

a) kādu politiskās kultūras mantojumu saņēmām pēc PSRS sabrukuma? – Mēs atļausimies izmantot amerikāņu pētnieku Olmonda un Verbas izvirzītos politiskās kultūras pamattipus¹, lai spriestu par politisko kultūru Gorbačova pārbūves laikā un pēc PSRS sabrukuma. Padomjlaikā līdzīgi pētījumi netika veikti, jo vispār neviens nedrīkstēja domāt par negatīvu attieksmi pret partiju, pret padomju varu, nemaz nerunājot par marksisma-ļeņinisma apšaubīšanu.

Vispirms iepazīsimies ar sabiedrības politisko socializāciju padomjlaikā, kaut arī tad šāds termins lietots netika. Pastāvēja **partijas izglītības sistēma kā svarīga PSKP ideoloģiskā darba sastāvdaļa.** “Tās mērķis – veidot komunistiem un bezpartijiskiem aktīvistiem zinātnisko pasaules uzskatu, idejisko pārliecību, prasmi uz marksisma-ļeņinisma pamatiem pareizi vērtēt sabiedriskās dzīves parādības, apzinīgi īstenot dzīvē un izskaidrot darbaļaužu masām partijas politiku” (Politiskā enciklopēdija. R., 1987. – 510.lpp.). Tāda bija sabiedrības politiskās socializācijas būtība, kas sevišķi aktīva kļuva pēc kārtējā PSKP kongresa. Šeit iezīmējas politiskās kultūras pamatvērtības: zinātniskais pasaules uzskats, uzticība komunisma idejai jeb idejiskā pārliecība. Izskaidrot tautai un īstenot dzīvē partijas politiku – padomjlaika politiskās socializācijas būtība.

Mūs interesē politiskās kultūras izpratne padomjlaikā. Kas ir politiskā kultūra? – “**Politiskā kultūra – politisko uzskatu, zināšanu un pārliecības kopums, prasme to izmantot politiskajā darbībā; sociālo vērtību, tradīciju un normu saturs, kas regulē politiskās attiecības... Sociālismā izveidojusies vienota politiskā kultūra, kas izsaka visu šķiru, citu sociālo grupu un slāņu politisko kultūru. Tā balstās uz politisko interešu, prasību un mērķu kopību, uz vienotu attieksmi pret pastāvošo politisko varas mehānismu. Taču pēc sava šķiriskā rakstura politiskā kultūra paliek strādnieku šķiras kultūra. Padomju cilvēka politiskā kultūra izpaužas viņa sociālajā aktivitātē, līdzdalībā valsts politiskajā dzīvē, valsts un sabiedrības lietu**

¹ Latviešu valodā par salīdzinošo politikas analīzi sk. M.Rodins. Politoloģija. Ievads salīdzināmajā politikā. R., 2000.

pārvaldīšanā, prasmē aizstāvēt savu ideoloģiju cīņā pret buržuāzisko ideoloģiju” (turpat, 547.lpp.). Tāda bija padomju cilvēka politiskā kultūra ar tās vērtībām. Būtībā runa ir par diviem politiskās kultūras tipiem.

1. **Pasīvais**, pavalstnieciskais politiskās kultūras tips, kas orientēts uz *output*. Tas gaida kārtējos solījumus PSKP kongresa lēmumos. **Šis politiskās kultūras tips nav pārliecināts komunisma piekritējs, varbūt pat pretinieks, bet tas neizpaužas rīcībā.**

2. **Aktīvais politiskās kultūras tips aptver komunistus un bezpartijiskos aktīvistus.** Partijas vadībā tas gadu no gada realizē politisko sabiedrības socializāciju marksisma-ļeņinisma garā. Komunisti un bezpartijiskie aktīvisti tika pakļauti regulārai un labi organizētai politiskai un ekonomiskai izglītošanai ik gadu no septembra līdz jūlija beigām.

Propagandistu teorētiskā un metodiskā līmeņa celšanai tika izveidoti politiskās izglītības nami un politiskās izglītības kabineti. Partijas vadībā politiskās izglītības realizēšanā piedalījās masu mediji – TV, prese, radio. PSKP CK izdevumi ar laikrakstu *Правда* priekšgalā ik dienu realizēja sabiedrības politisko socializāciju marksisma-ļeņinisma garā. Partijas un padomju prese kļuva par vienu no galvenajiem masu informācijas un propagandas līdzekļiem. Šajā procesā tika iesaistīti arī kino, literatūra un māksla.

1978.gadā tika izveidota PSKP CK *Sabiedrisko zinātņu akadēmija*, kas kļuva par vadošo zinātnisko un metodisko centru visai “partijas, padomju un ideoloģisko kadru gatavošanas sistēmai” (turpat, 512.lpp.). Šī sistēma aptvēra 15 republikāniskās un starppagabalu augstākās partijas skolas.

Partijas vienotība bija viens no revolucionārās partijas uzbūves un darbības pamatprincipiem. Tas bija ierakstīts arī PSKP Statūtos: “**Nepārkāpjams PSKP dzīves likums ir idejiska un organizatoriska vienotība, tās rindu saliedētība**” (turpat, 513.lpp.). Jau Ļeņina laikā citādi domājošas frakcionāru grupas tika sagrautas, bet staļinlaikā – gluži vienkārši fiziski iznīcinātas partijas kārtējās tūrīšanas gaitā.

LKP skaitliskais sastāvs 1987.gadā bija 180 773 partijas biedru un 5524 partijas biedru kandidāti. Latvijas Ļeņina Komunistiskās Jaunatnes Savienības biedru skaits tajā pašā gadā bija 300 333 komjauniešu. Aptuveni tāda bija padomju tautas aktīvā daļa Latvijā arī 1991.gadā. Bet tā jau vairs nebija vienota. Lūk, ko raksta LKP pirmais sekretārs A.Rubiks (12.10.89.). PSKP biedrs LTF priekšsēdētājs D.Īvāns vērsās pret PSKP vadošo lomu sabiedrībā un viņa runa LTF otrā kongresā “*bija aicinājums demontēt padomju varu un graut PSRS*”, ievirzot sabiedrisko domu un latviešu tautu “*buržuāziski demokrātiskās kārtības restaurēšanas gultnē*” (Latvijas Tautas fronte. R., 1998. – 133.lpp.). Šajā kongresā delegātu vidū bija 24 procenti PSKP biedru, kuri vairs neaizstāvēja partiju. Bet cik bija vienaldzīgo? – Tālākie notikumi liecināja, ka **lielākā partijas daļa bija vienaldzīgo**. Aktīvo cīnītāju ar A.Rubiku priekšgalā bija mazākumā. Pēc A.Rubika liecības, “*apmēram puse uz*

pusi" (turpat, 197.lpp.). Viņš liecina: "Bet, ja Padomju Savienība būtu stingri turējusies uz kājām un ja tās vadītājs būtu Jelcins, tad mēs visi vēl šodien būtu Padomju Savienībā... Tādēļ cilvēkiem, kas te, Latvijā, nāca pie varas, viņiem tiešām uz pleciem gūlās ļoti liels slogs, uz ko viņi patiesībā nebija gatavi" (turpat, 197.lpp.). Tie bija gan vakardienas komunisti, gan bezpartijiskie, bet viņiem visiem bija raksturīga padomju tautas politiskā kultūra. Tie bija cīnītāji pret visu padomisko zem neatkarības un okupācijas karoga.

Kas tad notika Latvijā politikas jomā? – "Vis, kas še tika darīts," spriež A.Rubiks, "bija ārzemju speciālistu ieteikums." Viņi savukārt balstījās uz tiem, "kas nebija apmierināti, kuriem solīja, ka nu notiks brīnums, kad tiksīm vaļā no Savienības" (turpat, 201.lpp.). **Bet brīnums nenotika, jo kļuva vēl sliktāk nekā Padomju Savienībā.** Trūka vēsturiska precedenta pārejai no totalitārisma uz Rietumu tipa demokrātiju. **Tiešā pāreja bija neiespējama.** Pēc PSRS sabrukuma palika padomju tauta ar padomju cilvēku, kuram bija ļoti tāls ceļš ejams līdz Rietumu demokrātijai, līdz demokrātiskai personībai. Lūk, pamatojoties uz šo sociālo mantojumu, sākās demokrātiskas politiskās sistēmas veidošana un funkcionēšana Latvijā. Bet tā nespēja demokrātiski funkcionēt, jo pati sabiedrība nebija demokrātiska. **Pirmkārt,** vakardienas padomju cilvēks nebija demokrātiska personība. **Otrkārt,** viņš nebija spējīgs ņemt suverēno valsts varu savās rokās. Tādēļ **politiskā sistēma tikai formāli bija demokrātiska, jo tai trūka paša galvenā politikas subjekta – demokrātiskas personības.** Uz šiem pamatiem tapa jauna politiskās kultūras vēsturiskā forma – pēcpadomju demokrātijas politiskā kultūra ar savām nedemokrātiskām vērtībām.

b) politiskās kultūras tipi pēc PSRS sabrukuma. Mēs izmantojam Olmonda un Verbas pētījumā atklātos trīs politiskās kultūras pamattipus, kuri pastāv jebkurā sabiedrībā neatkarīgi no politiskās iekārtas, proti, patriarhālais, pavalstnieciskais un politiski aktīvais indivīdu tips. Sociālistiskās sabiedrības aktīvo politiskās kultūras pamattipu veidoja PSKP biedri, komjaunieši un arī neliela daļa bezpartijisko. Tad Latvijā kopā ir 180 773 partijas biedru + 5524 kandidātu + 300 333 komjauniešu = 486,630 (1987). Bet *Atmodas* laikā LTF otrā kongresā aptuveni 25 procenti komunistu neatbalstīja savu partiju un iestājās "pret" padomju iekārtu un "par" Latvijas neatkarību.

Pēc A.Rubika aplēses, LKP sašķēlās uz pusēm. Izveidojās divi pretēji un naidīgi noskaņoti politiskie grupējumi: **Interfronte** un **LTF**. Politiskā šķelšanās ietekmēja arī sabiedrības šķelšanos. **Tā radās naidīgi noskaņotas interešu grupas sabiedrībā ar attiecīgu politisko kultūru.** **Interfrontieši** pieturējās pie padomju sabiedrības politiskās kultūras, bet **tautfrontieši** – lika pamatus jaunai, vēl nepazītai politiskajai kultūrai, kura nekādi nevarēja pretendēt uz Rietumu tipa sabiedrības demokrātisko politisko kultūru. Padomju cilvēkam bija tālu līdz demokrātiskai politiskajai kultūrai.

Lai izprastu sabiedrības politisko kultūru un tās tipus pēc PSRS sabrukuma, atcerēsimies LKP šķelšanos 1990.gadā: sākās komunistiskā pasaules uzskata noriets. PSRS sabrukums radīja tieši to politiskās kultūras situāciju, kura pavēra ceļu jaunai, nepazītai politiskās kultūras vēsturiskās formas tapšanai (sk. 175. lpp.). LKP sašķēlās. Tapa *Latvijas Neatkarīgā komunistiskā partija* (LNKP), kura pasludināja savu pamatideju: partijās nepieciešamas radikālas reformas. Ortodoksālie komunisti un reformisti tikās LKP pēdējā kongresā (6.04.1990.). Par PSKP bija ortodoksālie komunisti, kuri ievēlēja A.Rubiku par LKP pirmo sekretāru. Līdz ar to **Latvijā politiskās kultūras vienotība, kas pamatojās uz komunisma ideju, sāk brukt.** Sāk mainīties arī padomju sabiedrības politiskā kultūra. Pēc Latvijas neatkarības pasludināšanas sākas *divvaldības periods* (4.05.90. – 21.08.1991.). Izveidojas sašķelta sabiedrība ar atšķirīgām politiskām kultūrām: par Latvijas neatkarību (LTF) – pret (Interfronte).

Barikāžu laiks radīja cīnītājus, nevis demokrātiskas personības ar politisko toleranci. Uz šiem pamatiem tapa izteiktas cīnītāju partijas – TB/LNNK un PCTVL. Aktīvās politikas pārstāvji bija cīnītāji, nevis demokrātiskas personības: vieni LTF vadībā iestājās par Latvijas neatkarību, citi – *Vislatvijas glābšanas komitejā* uzņēmās atbildību par Padomju Latvijas likteni. Nav zināms, cik ilgi turpinātos šī naidīgā pretimstāvēšana, ja Maskavā nenotiktu augusta pučs (19.08.1991.). Varu pārņēma *Valsts ārkārtējā stāvokļa komiteja*, izsludinot ārkārtas stāvokli visā PSRS teritorijā. Kad kļuva skaidrs, ka *pučs* izgāzīsies, *Latvijas Augstākā padome* izsludina *de facto* neatkarību (21.08.1991.). Pēc tam Krievijas prezidents **B.Jeļcins paraksta dekrētu par Latvijas, Lietuvas un Igaunijas neatkarības atzīšanu** (24.08.1991.).

Tātad Latvija ieguva neatkarību kopā ar tā laika sašķelto sabiedrību, kurā nebija demokrātisku personību. Politikas priekšgalā gāja nesamierināmie cīnītāji. Pie varas nāca cīnītāji – *īstie* Latvijas patrioti, kuri par politiskām vērtībām pasludināja **okupācijas ideju, Tēvzemi, patriotismu.** Valsts vara, kura sastāvēja no bijušajiem komunistiem un bezpartijiskajiem *Atmodas* laika cīnītājiem, nebija un nevarēja būt demokrātiska, kaut arī atbilstoši *Satversmei* tika veidota demokrātiska politiskā sistēma. Bet tauta nebija gatava un spējīga ņemt savās rokās suverēno valsts varu atbilstoši *Satversmei*. Tā nebija gatava tirgus ekonomikai, bet valsts varu pārņēma cilvēki, kuri paši bija izauguši sociālisma apstākļos. Tapa *jaunbagātņieki – oligarhi*.

Izzuda Atmodas laika vienotības sajūsma. Neatkarības atjaunošana kā politiska vērtība savu nozīmi zaudē lielākās tautas daļas acīs, kura arvien vairāk grimst nabadzībā. Tauta sāk saprast, ka suverēnā valsts vara pieder citiem, bet ne tautai.

Politiskā komunikācija Saeimā un valdībā pārvēršas par savstarpēji naidīgi noskaņotu partiju cīņu. *Atmodas* “pret” motivācija bija skaidra –

“pret” padomju varu, “par” neatkarību. Pēc neatkarības atjaunošanas netika atrasta kopīgā “par” motivācija. **Netika atrasta sabiedrību vienojošā politiskā ideja, bet okupācijas ideja turpināja sabiedrību šķelt naidīgās grupās.** Referendums par iestāšanos Eiropas Savienībā liecināja, ka arī **citādā ziņā sabiedrība ir sašķēlusies gandrīz uz pusēm. Trūkst politisko pamatvērtību.** Pēc komunisma idejas norieta Latvijā izveidojās politisko vērtību vakuums. To vietu nevar aizpildīt ar Tēvzemi, patriotismu, tautu un okupācijas ideju, jo tās nav demokrātiskas politiskās kultūras vērtības.

Kāds sabiedrības politiskās kultūras pamattips ir pārsvarā Latvijā? – Šāds pētījums nav veikts, bet par to var spriest arī pēc *Saeimas* vēlēšanu rezultātiem: 9.Saeimas vēlēšanās jūtams būtisks pret politiku vienaldzīgi noskaņoto cilvēku pieaugums, aptverot arī tos, kuru nepiedalīšanās vēlēšanās ir protests pret esošo varu un tās politiku (37,2%). 5.Saeimas vēlēšanās nepiedalījās 10,1% vēlētāju.

Kad LTF nogāja no politiskās skatuves, tā atstāja savu politisko mantojumu: aktīvos tās dalībniekus, kuri piedalījās politisko partiju veidošanā un ieņēma vadošos amatus partijās, Saeimā un valdībā, kā arī sabiedrību ar savu specifisko politisko kultūru. **Valsts vara nepiederēja tautai.** Ilgu laiku par to partijas neuzdrīkstējās pat domāt, nemaz nerunājot par programmām. **JL bija un ir vienīgā partija, kas spēja pateikt 8. un 9.Saeimas priekšvēlēšanu programmās: *Vara Latvijā beidzot piederēs tautai; Mūsu mērķis – labklājība godīgā Latvijā, kur vara kalpos tautai, nevis tauta – varai. Izvirzās jautājums lasītājam: kam tad īsti tagad pieder valsts suverēnā vara – tautai vai kam citam?***

Pēc neatkarības atjaunošanas pie varas nāca nacionāli orientētas labējās partijas. Vispirms TB/LNNK, pēc tam TP un JL. Nacionālā ideja – **Tēvzeme, tauta, patriotisms nācija** – nav primārais vienojošais faktors Rietumu demokrātijās. Patriotisms var būt visdažādākā veida, sākot ar proletārisko *Visu zemju proletārieši, savienojieties!* un beidzot ar terorismu, kurš arī sludina patriotismu. Nacionālā patriotisma ideja politikā dominē arī pēc *Atmodas* beigām (1991). **Valdošā koalīcija sastāvēja vienīgi no labējām partijām ar tādām politiskās kultūras pamatvērtībām kā *Tēvzeme, tauta, okupācija, nacionālisms.*** Bet tās nav primārās vērtības Rietumu tipa demokrātijās. Tur valda citas primārās politiskās kultūras pamatvērtības – demokrātiskas konstitūcijas principi un institūcijas, nevis Tēvzeme, Dzimtene, Nācija [Schmidt, Manfred. Wörterbuch zur politik (1995). – S.712]].

Nacionāli patriotiskās politiskās vērtības dzima *Atmodas* laikā līdz ar okupācijas ideju un turpina mājot Saeimā līdz pat šai dienai, neļaujot veidoties normālam politisko partiju spektram. **Joprojām dzīva ir padomju laika bezkompromisa cīņa par jebkuru cenu, kura aizstāj interešu konfliktu, kas veido demokrātiskas politikas dzinējspēku tikai tad, ja to valsts vara**

spēj regulēt un novadīt līdz kompromisam. Tā rezultātā radās izkropļota vēsturiskā un politiskā apziņa, kā arī nedemokrātiska uzvedība parlamentā un sabiedrībā. Kāda cīņa 9.Saeimā izvērtās starp nacionāli, patriotiski noskaņotām partijām – īstiem patriotiem – un tautas nodevējiem, kangariem *par un pret* Latvijas un Krievijas robežlīguma parakstīšanu (1.02.07.)?

Nacionāli patriotiskā ideja tika pacelta augstākās politiskās idejas līmenī. Pie Saeimas ēkas skanēja dziesmas kā *Atmodas* laikā un uz plakāta bija rakstīts: Kalvītis = Rubiks = Pliners. Valdošā koalīcija sašķēlās patriotos un kangaros: TP, LPP/LC – TB/LNNK, JL. **9.Saeimā, tāpat kā 7. un 8.Saeimā, pozīcijas un opozīcijas atšķirības zaudē savu jēgu.** Tas liecina par to, ka demokrātisku personību deficīts saistībā ar patriotisko degsmi politikā bija šķērslis, kas neļāva 15 gadu laikā parakstīt robežlīgumu ar Krieviju un veidot normālas diplomātiskās attiecības ar šo kaimiņvalsti. *Atmodas* laika politiskā kultūra joprojām mājo sabiedrībā un politikā. Tā nu rodas jautājums par pašreizējās politiskās kultūras vērtībām un pamatvērtībām salīdzinājumā ar Rietumu demokrātiju politisko kultūru vērtībām.

c) politiskās kultūras vērtības. PSRS sabrukums radīja bijušajās republikās politisko vērtību vakuumu. Jau kopš *Atmodas* laikiem Latvijā tas tika aizpildīts ar tādām vērtībām kā *neatkarība, Tēvzeme, brīvība, tauta, nācija, patriotisms, okupācijas ideja, cīņa pret visu padomisko.* Kad tika atjaunota neatkarība, **par politisko pamatideju un vērtību kļuva okupācijas ideja saistībā ar patriotisko nacionālismu.** Tas pārvilka svītru sabiedrības politikai vienotībai. Pilsoņu un nepilsoņu attiecības papildināja sabiedrības šķelšanos jaunbagātniekos un nabadzīgajā tautas daļā. Mākslīgi izveidotā oligarhu problēma paralizēja 7. un 8.Saeimas darbu, tagad arī 9.Saeimas darbu. A.Lemberga arests un pēc tam sekojošais mājas arests liecina par to, ka valsts varas līmenī trūkst skaidrības par korupcijas un politiskās korupcijas atšķirībām. Oligarhus taču radīja **valsts vara** 15 gadu garumā, un tagad tā **savu politisko nekompetenci slēpj aiz oligarhiem.** Oligarhu gaisotnē pie varas nāca JL kā cīnītājs *pret tumsas spēkiem.*

Demokrātisku politisko vērtību vakuums raksturīgs sabiedrības politikajai kultūrai pēc neatkarības atjaunošanas. Šo vakuumu aizpildīja nacionāli patriotiskas vērtības: *Tēvzeme, tauta, neatkarība, patriotisms, okupācija, ienaidnieka tēla veidošana, čekas maisi* u.c. Politisko vērtību līmenī tiek pacelts patriotisms un nacionālisms, okupācija un cīņa ar visu padomisko, **notiek vēstures politizācija okupācijas idejas gaisotnē.** Visspilgtāk tas izpaudās un joprojām izpaužas TB/LNNKK programmā un rīcībā. Tā ir tipiska cīnītāju partija, kurai demokrātiskas politiskas vērtības ir svešas un kura līdz pat šai dienai cīnās par okupācijas un kolonizācijas seku novēršanu, noturot stabilu nepilsoņu skaita (Latvijā ir ap 400 000 nepilsoņu) līmeni. 9.Saeimas priekšvēlēšanu programmā valda nacionāli patriotiskas vērtības: “...**Veicināt**

okupācijas un kolonizācijas seku novēršanu¹... sašaurināt pilsonības pretendentu loku... mazākumtautību skolās jāpāriet uz mācībām tikai latviešu valodā". Nacionālismu kā politisko vērtību sludina arī citas labējās partijas (TP, JL, ZZS). Šajā ziņā mēs atpaliēkam no Rietumu demokrātijām pēc būtības, kurās Tēvzeme, tauta, nācija vairs nav politiskās kultūras vērtības. **Kas notiktu Rietumos, ja Vācija pieprasītu Krievijai, Polijai, Čehijai un Francijai atdot savas vēsturiskās teritorijas?** Šajā sakarībā tiešām ir pamats runāt par politisku un vēsturisku netaisnību, kuru Potsdamas konferencē (17. 07. – 2.08.1945.) realizēja uzvarētāju koalīcija – PSRS, ASV un Anglija. Vācija zaudēja 25 procentus savas vēsturiskās teritorijas. **Austrumprūsija ir Vācijas vēsturiskā zeme, Kanta Tēvzeme, bet tagad – Krievijas Kaļiņingradas apgabals.** Citas vēsturiskās vietas kļuva par Polijas, Čehijas un Francijas teritorijām, no kurām vācieši tika padzīti. **Kas šodien notiktu ar ES, ja Vācija politikas līmenī izvirzītu jautājumu par savām vēsturiskajām zemēm?**

Latvijas parlamentā (29.01. – 9.02.2007.) notiek nacionāli patriotiska cīņa par Abreni (Pitalovu) sakarā ar Latvijas un Krievijas robežlīguma parakstīšanu. Pie *Saeimas* ēkas skan dziesmas kā *Atmodas* laikā, uz plakāta redzami tautas nodevēji: Kalvītis = Rubiks = Pliners². Atcerēsimies, ka 1944.gadā Abrenes pilsēta un seši pagasti (1202 km²) tika pievienoti Pleskavas apgabalam. Latvija zaudēja 1,82 procentus no savas teritorijas. Pagājuši 15 gadi, bet Latvija un Krievija nespēj sēsties pie sarunu galda un apspriest jautājumu par Abreni. **Vai Abrene tiešām ir Latvijas vēsturiskais apvidus? Kur vēlas dzīvos šā apvidus iedzīvotāji? Kāpēc Abrene 1944.gadā tika pievienota Krievijai?** Tā vietā, lai kopā ar Krieviju apspriestu Abrenes likteni, Saeimā noris cīņa starp īstajiem patriotiem un kangariem: TB/LNNK, JL – TP, LPP/LC, bet ZZS domā, ko darīt. Pozīcijas un opozīcijas robežšķirtne izirst. **Varbūt premjers A.Kalvītis saprot, cik tuvredzīgi bija uzņemt koalīcijā TB/LNNK?** Tagad atkal tiek saasināta sabiedrības un politiķu šķelšanās un demokrātiskai politikai, tāpat kā 8.Saeimā, jāsakā ardievas.

Ar šo piemēru mēs speciāli pievērsām uzmanību tam, ka sabiedrībā un *Saeimā* trūkst gan demokrātisku personību, gan demokrātiskas politiskās kultūras pamatvērtību un vērtību. Demokrātiska politika tiek paralizēta, jo tās dzinējspēks aplāpēts cīņā: **INTEREŠU KONFLIKTS NETIEK VIRZĪTS UZ KOMPROMISU, BET GAN PADARĪTS PAR CĪŅU STARP IENAIDNIEKIEM, IESAISTOT ARĪ DAĻU SABIEDRĪBAS. ŠIS CĪŅAS CEĻŠ AIZSĀKĀS ATMODAS LAIKĀ ZEM OKUPĀCIJAS UN KOLONIZĀCIJAS KAROGA. TĀTAD IZVIRZĀS UZDEVUMS VEIDOT UN AUDZINĀT DEMOKRĀTISKU VĒSTURISKO APZIŅU**

¹ Kad tēvzemieši tiks galā ar šo seku novēršanu un ko darīs pēc tam?

² Mēs speciāli šeit un citās vietās atkārtojam politiskās cīņas specifiku Saeimā un ārpus tās, lai lasītāja uzmanību pievērstu politiskās kultūras vērtībām Latvijā.

UN POLITISKO APZIŅU, BET TAS NAV IESPĒJAMS, BALSTOTIES UZ POLITIZĒTU VĒSTURI, UZ PATRIOTISMA UN NACIONĀLISMA VĒRTĪBĀM. Politizēta vēsture turpina šķelt sabiedrību, politiķus, neļaujot veidoties demokrātiskai sabiedrības politiskajai kultūrai. Sabiedrības politiskā vienotība – demokrātiskas sabiedrības politiskā vienotība – nav iespējama, pamatojoties uz politizētu patriotismu un nacionālisma vērtībām. Runa ir ne tikai par Abreni, bet gan par visu Latvijas vēsturi (1917 – 2007).

Protams, var kritizēt pašreizējos politiķus un viņu politisko morāli. Viens kritikas piemērs attiecībā uz JL, par kuru 8.Saeimas vēlēšanas nobalsoja 25 procenti vēlētāju (26 vietas Saeimā): “*Jaunais laiks*, šī vēl neredzēti ciniskā, liekulīgā ļaužu kopa, kas vārdos izliekas godīga kā māte Terēze, bet darbos līdz elkoņiem strādā personīgu labumu gūšanā no varas¹” (NRA, 29.09.2006.).

Bet vēlētāji balsoja gan par JL, gan TB/LNNK. Tātad runa ir par sabiedrības politisko kultūru, par tautu, kurai nepieder Latvijas valsts suverēnā vara. No kurienes nākuši šo un citu partiju pārstāvji un *Saeimā* ievēlētie deputāti? – No tautas, no sabiedrības. Pašreizējā sabiedrības politiskā kultūra neļauj ne *Saeimā*, ne valdībā īstenot patiešām demokrātisku politiku. Un tā jau ir sabiedrības demokrātiskā garīguma problēma: **demokrātiskas personības veidošana un audzināšana ciešā saistībā ar sabiedrības politisko resocializāciju, proti, demokrātiskas politiskās kultūras veidošanu.**

Atcerēsimies **demokrātiskas politiskās kultūras pamatvērtības: demokrātija, tiesiska valsts un sociāla valsts.** Tikai uz šā konsensa pamata ir iespējama demokrātiska sabiedrības politiskā socializācija un demokrātiskas politikas virzītāj spēka apzināta izmantošana: *politisko interešu konfliktu regulēšana un aizvadīšana līdz kompromisam. Pamatvērtības nosaka politiskās darbības mērogu, tas ir ceļrādis un sabiedrības vienotības garīgais pamats. Tās ietekmē politisko situāciju parlamentā un valdībā, radot cerību pat bezcerīgās situācijās. Tātad politiskā kultūra ietekmē un ierobežo politiskās sistēmas funkcionēšanu, bet nenosaka pilnīgi. Pastāv abpusēja mijiedarbība starp politisko kultūru, politisko sistēmu un politiku. Viss atkarīgs no tā, kādu vietu politiskajā apziņā un uzvedībā ieņem demokrātiskas politiskās kultūras vērtības, ciktāl demokrātiska personība ir izveidojusies sabiedrības indivīdu apziņā.*

d) kādas politiskās vērtības partijas pauda 8. un 9.Saeimas priekšvēlēšanu programmās? – Vispirms atgādināsim **Rietumu demokrātiju politiskās kultūras vērtības**, kuras balstās uz jau minētajām **pamatvērtībām: TAUTAS SUVERENITĀTE, POLITISKĀ VIENOTĪBA UN VIENPRĀTĪBA, POLITISKĀ UN TIESISKĀ VIENLĪDZĪBA, POLITISKAIS PLURĀLISMS, VAIRĀKUMA PRINCIPS, TAUTAS LABKLĀJĪBA UN SADALES**

¹ Mēs speciāli atkarojam šo atziņu, jo runa ir par *Pašlabuma aksiomu*, kura attiecas uz visām partijām, Saeimas deputātiem un ministriem.

TAISNĪGUMS, POLITISKĀ INTEGRĀCIJA UN POLITISKĀ MORĀLE. Vēlreiz atgādināsim arī **demokrātiskas politiskās sistēmas vērtības**: IEKŠPOLITIKAS UN ĀRPOLITIKAS STABILITĀTE (SPĒJA PAREDZĒT POLITISKO LĒMUMU SEKAS), SPĒJA PIELĀGOTIES POLITISKAJĀM PĀRMAIŅĀM, SABIEDRĪBAS LĪDZDALĪBA POLITIKĀ, SISTĒMAS ELASTĪGUMS UN GATAVĪBA POLITISKĀ LĒMUMA SEKĀM, TAISNĪGUMS, DZĪVĪBAS UN ĪPAŠUMA DROŠĪBA, ATVĒRTAS POLITIKAS GARANTĒŠANA, PLURĀLISTISKA DEMOKRĀTIJA.

Jaunais laiks (JL)

Partija uznāca uz politiskās skatuves un uzvarēja **8.Saeimas** vēlēšanās ar solījumiem, kuri tika apstiprināti ar zvērestu *Doma baznīcā*: Mēs godīgi kalposim Latvijas tautai – katram pilsonim, katram nodokļu maksātājam. Ikviens no mums būs personīgi atbildīgs saviem vēlētājiem. VARA LATVIJĀ BEIDZOT PIEDERĒS TAUTAI (182. lpp.). Partija sola realizēt godīgu kalpošanu tautai, uzņemoties personisko atbildību. **Tika solīts, ka vara piederēs tautai.**¹ Par ko liecina šie un citi solījumi, ko tie pauž? – Tie pauž atziņas par 7.Saeimas politiku, kura tiek nosaukta par negodīgu un bezatbildīgu. Partija nespēja atbildēt uz tautas suverenitātes pamatjautājumu: *Kāpēc 7.Saeima nespēja realizēt tautas gribu labklājības jomā? Kāpēc TP, LC, TB/LNNK nespēja apturēt tautas grimšanu nabadzībā un īstenot sadales taisnīgumu?*

Atziņa “**vara Latvijā beidzot piederēs tautai**” liecina par to, ka līdz šim vara nepiederēja tautai, un tas tiešām tā bija un ir joprojām. Patlaban sociālpolitiskā realitāte Latvijā ir tāda, ka šī realitāte ir pretrunā ar *Satversmi*. JL tiešām bija taisnība, ka sabiedrībā trūkst šādas politiskās kultūras vērtības: tautas suverenitāte, personiskā atbildība un atvērta valsts politika. Šie partijas solījumi izvirza pamatotus jautājumus 7.Saeimas valsts varai: *kāpēc līdz šim suverenā valsts vara nepieder tautai? Kāpēc politikā trūka godīguma un personiskās atbildības? – Varbūt cita politika nebija iespējama!* Šie jautājumi palika bez atbildes, jo uz tiem JL nespēja atbildēt. Par to liecināja E.Repšes valdības krišana.

Pirms **9.Saeimas** vēlēšanām savā programmā (183. lpp.) JL atkal solīja labklājību un godīgumu: “**Labklājību godīgā Latvijā! Mēs rūpēsimies par tautas labklājību, algu, darba vietām, sociālām vajadzībām. Mēs nepieļausim, ka viena cilvēka labklājība pieaug uz citu labklājības rēķina. Viens likums visiem**” (183. lpp.). Atkal kārtējie solījumi, un 18 JL pārstāvji kļuš par 9.Saeimas deputātiem. Tikai šajā Saeimā **JL palika opozīcijā**, bet pozīcijas – opozīcijas robežšķirtnē vairs neiet starp labējām un kreisām partijām. **Pozīcijas un opozīcijas atšķirības zaudē savu jēgu.** Paliek daudz

¹ **Tautas suverenitāte** ir demokrātiskas sabiedrības politiskās kultūras vērtība. Tās būtība ir šāda: **visa valsts vara tieši vai netieši tiek realizēta saskaņā ar tautas gribu.**

kas neskaids attiecībā uz partijas paveikto 8.Saeimā: *vai suverenā valsts vara tagad pieder tautai? Vai valsts vara, kura piederēja arī JL, kalpoja tautai?* – Partija atkal atkārtoti iepriekš solīto ar attiecīgu mērķi: **“Labklājība godīgā Latvijā, kur vara kalpo tautai, nevis tauta – varai. Mēs klausāties, dzirdam, lemjam un rīkojamies.”** Tikai nav vietas – mēs saprotam! Izvirzās jautājums gan JL, gan vēlētājiem: **KĀPĒC 15 GADUS PĒC NEATKARĪBAS ATJAUNOŠANAS VARA KALPO NEVIS TAUTAI, BET GAN SEV? KĀPĒC LATVIJA LĪDZ ŠAI DIENAI NAV KĻUVUSI PAR SOCIĀLU VALSTI, PAR TIESISKU VALSTI? KĀPĒC GAN ŠIE JAUTĀJUMI NETIEK APSPRIESTI PARTIJĀS, SAEIMĀ, MASU MEDIJOS UN AUGSTSKOLU AUDITORIJĀS?** – **Līdz šim šie jautājumi nav publiski diskutēti.** Sākums būs grūts, bet cita ceļa nav, kā vien atgriezties pie mūsu valsts vēstures, ieskaitot arī 15 neatkarības gadus.

Ir viegli ierakstīt programmā un *Milžu cīņās* skaļi pateikt: **Mūsu mērķis – labklājība godīgā Latvijā.** Pavisam cita lieta – rast atbildi un izprast, *kāpēc Latvijas 15 neatkarības gadu laikā politika nav kļuvusi godīga, kāpēc esam nabadzīgākā ES valsts¹, kāpēc 15 gadu laikā nevaram normalizēt attiecības ar Krieviju?* – Vēsture taču ir neizsmeļams jaunu ideju avots.

Tautas partija (TP)

8.Saeimas priekšvēlēšanu programmā (185. lpp.) partija izvirza **trīs uzdevumus: veselība, algas, nodokļi.** Partija savā programmā norāda uz **“vēlēšanos izvairīties no vispārīgiem, tukšiem lozungiem un turpmāk uzņemties atbildību tieši par pašiem grūtākajiem jautājumiem”.** Partija konstatē, ka **“radītā veselības aprūpes sistēma ir netaisnīga, neefektīva un bieži absurda”.** Bet šo veselības sistēmu radīja valsts vara, kuras sastāvā bija arī TP.

Spriežot par pašiem grūtākajiem jautājumiem, TP aizmirst par iepriekšējās – 7.Saeimas darbību: par politisko korupciju valstī, par labklājības līmeni, par nepilsoņiem, par attiecībām ar Krieviju, par iepriekšējās programmas realizēšanu dzīvē. **Bet jūtama sevis slavēšana, kas sasniedz kalngalus**

9. Saeimas priekšvēlēšanu programmā.

9.Saeimas priekšvēlēšanu programmā (186. lpp.) tā sludina: **“Tautas partija šobrīd ir vadošais politiskais spēks valstī, kas vienīgais spēj konstruktīvi vienot labējo koalīciju.”** Tad seko A.Kalvīša valdības slavēšana, nesaskatot reālās problēmas. Tā vietā tiek pausta šāda atziņa: **“Tautas partija ir pārliecināta – tautas labklājību, stabilu prognozējamu valsts attīstību iespējams nodrošināt vienīgi ar ilgtermiņa politikas plānošanu.”** Bet šajā nolūkā taču ir vajadzīga politiskā sistēma, kura spēj nodrošināt iekšpolitikas un ārpolitikas procesa stabilitāti. 8.Saeimas laikā bija raksturīga politiskā

¹ Runa ir par labklājības līmeni Latvijā 9.Saeimas priekšvēlēšanu kampaņas laikā.

nestabilitāte un valdību krišana: E.Repšes un I.Emša valdības krišana. A.Kalviša valdība ar grūtībām noturējās pie varas ar kreiso partiju atbalstu. Tādēļ **nav pamata apgalvot, ka TP spēj vienot labējo koalīciju.**

Kad pagājuši daži mēneši pēc 9.Saeimas vēlēšanām, labējā koalīcija atkal izjūk, apspriežot *Latvijas un Krievijas robežlīgumu*. Runa ir par politisko sistēmu kopumā: *vai pašreizējā politiskā sistēma spēj realizēt demokrātisku politiku?* – Demokrātisku politisko vērtību vietā tiek izvirzītas gluži citas vērtības: *Tēvzeme, tauta, nācija, okupācija*. Bet Rietumu demokrātijās šajā gadījumā runa ir par *iekšpolitikas un ārpolitikas stabilitāti, par politiskās sistēmas piekāpību un gatavību politiskā lēmuma sekām*.

TP “**valsts pārvaldes kapacitātes un kompetences celšanu**” tiešām uzskata par vienu no svarīgākajiem 9.Saeimas uzdevumiem. *Bet no kā tad ir atkarīga šī valsts pārvaldes kapacitāte un kompetence?* No politiskās sistēmas vērtībām, sākot ar iekšpolitikas un ārpolitikas procesa stabilitāti un beidzot ar atvērtas politikas garantēšanu, kā arī no politiskās kultūras vērtībām. Varbūt tiešām TP un JL vajadzētu atpazīt pašreizējās politiskās sistēmas vērtības un atbildēt uz jautājumu: **VAI PAŠREIZĒJĀS LATVIJAS POLITISKĀS SISTĒMAS VĒRTĪBAS ATBILST DEMOKRĀTISKAS POLITISKĀS SISTĒMAS VĒRTĪBĀM? KĀPĒC 8.SAEIMĀ KONSTRUKTĪVAS POLITIKAS VIETĀ IZVIRZĪJĀS KĀRTĒJĀ VALDĪBAS GĀŠANA, SAVSTARPĒJI APVAINOJUMI, KOMPROMATI, MELNAIS PIĀRS UN PAT APMELOJUMI? KĀPĒC TP NESPĒJA VIENOT LABĒJO KOALĪCIJU NE 8.SAEIMĀ, NE ARĪ 9.SAEIMĀ?** – Runa ir par labējo partiju politiskajām vērtībām: **Tēvzeme, tauta, nācija, okupācija, aneksija.**

Tā tad **jautājums** ir par pašreizējo politisko sistēmu un politisko kultūru, par pašreizējām politiskajām vērtībām. Vēlme vairot tautas labklājību palika un paliks tikai solījuma līmenī, ja politiskā sistēma nespēj realizēt dzīvē tādu politisko vērtību kā *labklājība un sadales taisnīgums*.

Izvirzās sabiedrības politiskās socializācijas problēma: nedemokrātiska politika nespēj īstenot demokrātisku sabiedrības socializāciju.

Zaļo un Zemnieku savienība (ZZS)

8.Saeimas priekšvēlēšanu programmā tiek uzsvēta viena būtiska politiskā vērtība – **labklājība** un centriska ideoloģiska orientācija: **“Vispusīgs atbalsts uzņēmējdarbībai, jo tikai tā rada labklājību valstī. Ir nepieciešams apturēt cilvēku noslāņošanos un plaisas palielināšanos starp bagātību un nabadzību.”** *Bet kas tad radīja šo plaisu un sabiedrības noslāņošanos?* – Valsts vara, sākot ar 5.Saeimu. ZZS programma izvirza jautājumu: *vai Latvijas Republikas politiskā sistēma 15 neatkarības gadu laikā tiešām bija demokrātiska, ja radīja nabadzību un netaisnīgu sadali?* – Rodas iespaids, ka neviens nav atbildīgs par situāciju valstī.

9.Saeimas priekšvēlēšanu programmā atkal ir runa par **labklājību:**

“Rūpēties par trim galvenajām pamatvērtībām – izglītību, veselību un sociālo aizsardzību. Lai sasniegtu augstāku dzīves līmeni, īpaša uzmanība tiks pievērsta izglītībai” (188. lpp.). Tālāk seko solījumi, aptverot gandrīz visas politikas sfēras: nodrošināsim... veidosim... stimulēsim... samazināsim...cīnīsimies pret valsts iestāžu politizāciju (prokuratūra, KNAB, SAB, policija un tiesa). Tiek skarts jautājums par labklājību, protams, solījuma līmenī, tāpat kā tas bija iepriekšējās Saeimas vēlēšanās. Bet neatbildēts paliek pamatjautājums: *kāpēc Latvijas Republikas politikajai sistēmai nepiemīt tāda demokrātiskas sistēmas vērtība kā “labklājība un sadales taisnīgums”?* – Ja politiskā sistēma savā darbībā nespēj realizēt tādu vērtību kā labklājība un sadales taisnīgums, tad partiju solījumi paliek tikai labas vēlmes līmenī. Runa ir par to, *kāpēc pašreizējā politiskā sistēma formāli ir demokrātiska, bet faktiski nespēj realizēt demokrātiskas politiskās sistēmas vērtības?*

Partija “Latvijas ceļš” (LC)

8.Saeimas priekšvēlēšanu programmā partija sāk ar šādu pompozu sevis vērtēšanu: **“LC ir profesionāla un mērķtiecīga partija, kas aizstāv jūsu brīvību pašiem veidot savu dzīvi demokrātiskā un sociāli atbildīgā Latvijas valstī”** (190. lpp.). Bet šī profesionālā partija, kura atradās pie varas 5., 6. un 7.Saeimā, nespēja saskatīt pašu galveno: LATVIJAS VALSTS VARA TAČU NEPIEDERĒJA UN NEPIEDER TAUTAI, BET TIE, KAM ŠĪ VARA PIEDERĒJA UN PIEDER, NESPĒJA UN NESPĒJ VAIROT LABKLĀJĪBU UN REALIZĒT TAISNĪGU SADALI.

Rodas iespaids, ka partijai nav nekāda priekšstata par reālo situāciju valstī. Tomēr pienāca brīdis, kad vēlētajī vairs neuzticējās kārtējiem solījumiem: *LC atbalsta..., LC veicinās..., LC turpinās aizstāvēt un kopt latviešu valodu..., īstenosim..., atbalstīsim..., pabeigsim..., uzlabosim* u.tml. Pieredzējušie LC politiķi neieklūva 8.Saeimā.

Latvijas Pirmā partija (LPP)

Partija sevi identificē kā centrisku, uz konservatīvām vērtībām balstītu. Savu augstāko mērķi tā pasludina 8.Saeimas priekšvēlēšanu programmā: **“...Katra cilvēka garīga un materiāla labklājība, kas izriet no Dieva svētīta darba un cieņas vienam pret otru”** (191. lpp.). Partijas augstākais princips – **atbildība Dieva un cilvēku priekšā**. Partija saprot, ka “varai jābūt tautas rokās, tādēļ jāpanāk oligarhu un ekonomisko grupējumu politiskās varas samazināšana”. Partija nespēja atbildēt uz pamatjautājumu: *kāpēc 15 gadu laikā valsts vara vēl nepieder tautai? Kā rokās nonāca valsts vara pēc neatkarības atjaunošanas?* – Partija tikai spēja konstatēt šo empīrisko faktu, taču nespēja to saprast. Atcerēsimies, ka pēc 1917.gada valsts apvērsuma Krievijā vara nenonāca tautas rokās tāpēc, ka to saņēma boļševiku partija. Latvijā 1991.gadā notika tas pats – tauta netika pie varas.

Atbilstoši *Satversmei Baznīca ir atdalīta no valsts*. Bet neatbildēts paliek jautājums: *uz kādiem garīgās politiskās vērtības pamatiem veidojas demokrātiska politiskā kultūra, kā arī sabiedrības saliedētība un vienotība?* – Tie ir jautājumi lasītājam, kā arī šīs partijas biedriem.

Latvijas Pirmās partijas un partijas “Latvijas ceļš” vēlēšanu apvienība (LPP/LC)

9.Saeimas priekšvēlēšanu programma sludina: “...Esam apvienojuši spēkus, lai īstenotu attīstības modeli, kādu Latvijai nespēj piedāvāt neviena cita partija. To īstenojot, mēs strauji panāksim ilgtspējīgu valsts attīstību, kas nākamajos gados padarīs Latviju par Eiropas ekonomikas tīģeri.” Partija apņemas četrus gadus laikā nodrošināt vidējo algu 500 latus, bet vidējo pensiju – 200 latus. Tālāk seko solījumi: *palielināsim, turpināsim, stiprināsim, panāksim* u.tml. Atkal rodas tie paši jautājumi, kurus neviena partija tā arī neizvirzīja: *vai pašreizējā politiskā sistēma spēj īstenot dotos solījumus? Vai Latvijas Republikas politiskā sistēma ir demokrātiska? Vai valsts vara pieder tautai?*

Šī vēlēšanu apvienība sola panākt “ilgtspējīgu valsts attīstību, kas nākamajos 10 gados sasniegs Rietumvalstīm līdzvērtīgu dzīves līmeni visā Latvijā. Kāda tad izskatīsies 9.Saeimas politika, ja valdošā koalīcija (TP, ZZS, LPP/LC, TB/LNNK) apvienos M.Kučinska vadībā izstrādāto *Nacionālās attīstības plānu 2007. – 2013.gadam* (TP), Eiropas ekonomiskā tīģera programmu 10 gadiem (LPP/LC) un R.Zīles piedāvāto *sociālekonomiskās attīstības programmu* (TB/LNNK)? – Tas pārdomām lasītājam un valdošai koalīcijai ar TP priekšgalā, kad inflācija sasniedza 10,1 procentu (08. 2007.).

Solījumu ziņā šī vēlēšanu apvienība ne ar ko neatšķiras no citām partijām: tām visām **trūkst reālās dzīves skatījuma 8.Saeimas politiskās vēstures kontekstā**. Programma beidzas ar acīmredzamu patiesību: *Laiki mainās, darbi paliek!* Tiešām ir palikuši 8.Saeimas darbi un nedarbi. Ir pagājuši 15 neatkarības gadi. **Kādi tad darbi ir palikuši 9.Saeimai?** – Tas ir jautājums par Latvijas Republikas politisko sistēmu un politisko kultūru patlaban, par labklājību un sadales taisnīgumu, par tautas suverenitāti un tautas politisko kultūru. Uz šiem jautājumiem lasītājam nāksies atbildēt patstāvīgi, veidojot savu politiskās kultūras tipu un personību.

Apvienība “Tēvzemei un Brīvībai” un LNNK (TB/LNNK)

8.Saeimas priekšvēlēšanu programma sākas ar **panākumu uzskaiti**: **Latvijā nav pilsonības nulles varianta; Vairums okupantu sagrābto īpašumu atdots likumīgajiem īpašniekiem... Īstenota stingra ārpolitika, izturot Krievijas spiedienu**” (195. lpp.). Tiek slavēti partijas biedru panākumi.

Partija vēlas panākt “drošību pret iespējamo ārējo agresiju vai politisku

spiedienu, stiprināt Latvijas neatkarību, nepieļaut krievu impērisko aprindu atbalstīto naidīgo organizāciju darbību Latvijā, celt prasību pret Krieviju kā PSRS mantinieci, lai kompensētu verdzībā aizdzīto Latvijas pilsoņu darbu". Seko solījumi, kuriem nav nekādu politisku garantiju un kuri liecina par reālās situācijas izpratnes trūkumu: *atvieglot..., paaugstināt..., attīstīt..., samazināt..., nepieļaut..., iznīdēt korupciju visos varas līmeņos* u.tml.

Partijas programmas **pamatideja – okupācija un okupanti**. Attiecībās ar Krieviju acīmredzams strupceļš. Krievija – ienaidnieks un drauds Latvijai. Politiskās pamatvērtības: **Tēvzeme, tauta, patriotisms, okupācija, cīņa**. Partija ar grūtībām iekļuva 8.Saeimā, paliekot pēdējā vietā.

9.Saeimas priekšvēlēšanu programmas “mērķis ir veicināt okupācijas un kolonizācijas seku novēršanu”: **izbeigt naturalizāciju, ievērojami sašaurināt pilsonības pretendentu loku, vienkāršot pilsonības atņemšanu tiem, kuri nav lojāli Latvijas valstij**. Otrs apvienības mērķis – **plaša un pārtikusi ģimene**. Lai to sasniegtu, tiek piedāvāta R.Zīles sociālekonomiskā programma. Neizpaliek arī solījumi līdzīgi tam kā 8.Saeimas priekšvēlēšanu programmā. Lasītājam izvirzās vairāki jautājumi: **VAI UZ OKUPĀCIJAS IDEJAS PAMATA IR IESPĒJAMS VEIDOT DEMOKRĀTISKU SABIEDRĪBU, DEMOKRĀTISKU POLITIKU, AUDZINĀT DEMOKRĀTISKU PERSONĪBU, KURAI RAKSTURĪGA POLITISKA TOLERANCE? AR KO ŠIS APVIENĪBAS ATTIEKSME PRET VALSTS VĒSTURI ATŠĶIRAS NO PSKP ATTIEKSMES PRET VĒSTURI? VAI AR ŠĀDU PROGRAMMU IR IESPĒJAMA SABIEDRĪBAS POLITISKĀ RESOCIALIZĀCIJA – JAUNAS POLITISKĀS KULTŪRAS VEIDOŠANA? VAI NACIONĀLISMS IR POLITISKA VĒRTĪBA ES VALSTĪS? VAI OKUPĀCIJAS IDEJA IR POLITISKA VĒRTĪBA RIETUMU DEMOKRĀTIJU SKATĪJUMĀ?**

Tautas saskaņas partija (TSP)

Pamatideja: **sociālais taisnīgums un labklājība vienotā Latvijā**. Bet pirms tam **“jāpārvar varas un tautas, dažādu sabiedrības grupu atsvešinātība”**. Tagad esam Eiropas Savienībā un rodas jautājums: vai ir pārvarēta varas un tautas atsvešinātība? Vai valsts vara pieder tautai? – Tas pārdomām lasītājam. – TSP sašķeļas un pārstāj eksistēt. Uz tās bāzes izveidojas *Politisko organizāciju (partiju) apvienība “Saskaņas Centrs” (SC)*.

Saskaņas Centrs (SC)

Pamatvērtības: **Brīvība. Taisnīgums. Solidaritāte**. Pašreizējā valsts vara nav pieņemama: **“Mums nav pieņemama valsts, ko šķeļ nacionālās nesaskaņas... Mēs esam pret jebkāda veida nacionālismu”** (199. lpp.). SC pamatvērtības sakrīt ar Rietumu demokrātiju vērtībām, kur tiešām nav vietas

nacionālismam un patriotismam. SC spēj ieskatīties **mūsu valsts reālās**: nabadzība, sašķelta sabiedrība. Tiek akcentēta brīvības izpratne demokrātiskā valstī: **BRĪVĪBA – BŪT BRĪVAM NO NABADZĪBAS.**

Politisko organizāciju apvienība “Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā” (PCTVL)

8.Saeimas priekšvēlēšanu programma (201. lpp.). Apvienība sastāv no trim partijām: *Tautas saskaņas partijas* (TSP), *Latvijas sociālistiskā partijas* (LSP), partijas *Līdztiesība*. Atšķirībā no citām partijām Apvienība pasludina sevi par godīgu un nekorumpētu: **“Mēs sevi neesam kompromitējuši ar korupciju un dalību nelikumīgā privatizācijā.”** Partija spriež par zaudējumu atlīdzināšanu, kas nodarīti tautai **“nepārdomāto un netaisnīgo reformu rezultātā, jāatdod parādi pensionāriem, maznodrošinātajiem, zemniekiem, skolotājiem, mediķiem u.c., uz kuru rēķina notika sāpīgās reformas”**. Tas būtībā ir politisks spriedums Latvijas Republikas valsts varai, kuras darbības rezultātā tauta nonāca nabadzībā: **“Būs jāatlīdzina zaudējumi.”**

Tomēr jāatzīst, ka *Apvienība* spēj vienīgi konstatēt dzīves un politisko realitāti. **Pamatjautājums** paliek neatbildēts: *kāpēc tas tā notika? Kāpēc šāda politika turpinās?* – Neizpaliek arī visām partijām raksturīgie tradicionālie solījumi: **mūsu valdība īstenoš... Palielinās... Ieviesīs... Pamatvērtības: tautas labklājība, patriotisms, sabiedrības integrācija.** Uzmanības centrā – nepilsoņi: **pilsonības beznosacījuma piešķiršana visiem nepilsoņiem.** Nesamierināmos politiskos pretiniekus – Apvienību un TB/LNNK vieno kopīga politiskā vērtība – patriotisms.

9.Saeimas priekšvēlēšanu programma (203. lpp.) sākas šādi: *“17 gadi politikā: pieredze un enerģija.”* *Apvienība* konstatē, ka pašreizējā vara Latvijā ir netaisnīga un tautas labklājība nav sasniegta. **“PCTVL – tā ir cerība uz taisnīgu varu un visas tautas labklājību.”** Programmā tiek akcentēts **taisnīgums, labklājība, dzīves drošība.** *Apvienība* pretendē uz vienīgo politisko spēku, kurš saprot, ka **“masu bezpilsonība bremzē demokrātijas attīstību”**. Bet tā nespēj rast atbildi uz pamatjautājumu: *kāpēc Latvijā radās bezpilsonība? Kas spieda politiķus pieņemt politisku lēmumu par nepilsoņu institūciju?* – Šajā ziņā *Apvienība* neatšķiras no pārējām partijām. Nav vajadzīga liela gudrība, lai pateiktu: **“Piecpadsmit bezpilsonības gadi – pietiek!”** *Kāpēc tieši ar 15 gadiem pietiek, nevis 20 vai 30 gadiem? Kāpēc vispār Latvijā ir vajadzīgi nepilsoņi. KO MĒS IEGUVĀM, KO MĒS ZAUDĒJĀM? Solījums:* **“Valdība, kuras sastāvā būs PCTVL, atrisinās...”** ir **bez politiska seguma**, jo 15 gadu laikā *Apvienība* neieklejva vadībā, bet 9.Saeimas vēlēšanās ieņēma pēdējo vietu (6 deputāti).

e) partiju programmas demokrātiskas politiskās sistēmas vērtību skatījumā

Partiju programmas atklāja politiskās sistēmas un politiskās kultūras vērtības, kuras tajās tika iemiesotas, lai pēc tam realizētu sabiedrības politiskajā socializācijā un politikā. Tās parādīja arī milzīgo plaisu starp programmu rožainajiem, nereti pompozajiem solījumiem, aicinājumiem un reāli paveikto iepriekšējā Saeimā. Tas bez būtiskām izmaiņām atkārtojās jau 15 gadu garumā pirms kārtējām Saeimas vēlēšanām. **Solījumu ziņā partiju programmas maz atšķiras no PSKP solījumiem padomjlaikā, kuri arī nebija saistīti ar reālo dzīvi.**

Katrā programmā daudz tika un joprojām tiek runāts par tautas labklājību. Tas ir svarīgs temats publiskajām politiskajām diskusijām gan priekšvēlēšanu kampaņas laikā, gan arī Saeimā. Bet kārtējās *Milžu cīņās* un J.Dombura raidījums *Kas notiek Latvijā?* liecina, ka līdz publiskai politikai vēl tāls ceļš ejams. **Kurš partijas līderis spēj tiešraidē par šo tematu diskutēt ar oponentu?** – Līdz šim tas nav noticis. Acīmredzot tam nav gatavi ne tikai partiju līderi un TV, bet arī sabiedrība. **Pašreizējā politiskā sistēma nespēj apzināties demokrātiskas politiskās sistēmas vērtības: iekšpolitikas un ārpolitikas stabilitāte, spēja pielāgoties politiskajām pārmaiņām, tautas līdzdalība politikā, labklājība un sadales taisnīgums, sistēmas piekāpība un gatavība politiskā lēmuma sekām, labklājība un sadales taisnīgums, dzīvības un tīrības drošība, atvērtas politikas garantēšana.**

KO DARĪT?

Vispirms jāatsakās no vainīgo meklēšanas, atmaskošanas un apsūdzēšanas. Tā vietā jāizvirza jautājums: ko darīt? – Varbūt sākt ar jautājumu, kas ir pats nepatīkamākais partijām, kuras ir atbildīgas par pašreizējo situāciju valstī: kādas politiskās vērtības mana partija spēj realizēt Saeimā un valdībā salīdzinājumā ar demokrātiskas politiskās sistēmas vērtībām? Kāda ir pašreizējās politiskās sistēmas kvalitāte? Kādas politiskās vērtības tā spēja un spēj īstenot dzīvē? Kāda ir deputātu un valstsvīru politiskā morāle?

1. **Iekšpolitikas un ārpolitikas stabilitāte** (spēja paredzēt). Pagājuši 15 neatkarības gadi, un tieši politiskā nestabilitāte ir raksturīga Saeimas darbam – regulāra valdības gāšana ar cēliem nodomiem. Tā rezultātā zūd pozīcijas – opozīcijas robežšķirtne un politiskā atbildība. **Politiskā sistēma nespēj nodrošināt politikas stabilitāti un paredzēt sekas.** Atliek tikai atcerēties pedofilijas skandālu 7.Saeimā, *Jūrmalgeitas* skandālu 8.Saeimā, patriotu cīņu ar kangariem 9.Saeimā saistībā ar Latvijas un Krievijas robežlīguma parakstīšanu. Tagad pēc A.Lemberga aresta JL inicē jautājumu par A.Lemberga stipendiātiem 9.Saeimā. Bet kāpēc gan netiek runāts par pārējo partiju finansētāju stipendiātiem 9.Saeimā, ieskaitot arī JL finansētājus. Pirms tam būtu lietderīgi

apspriest tematu: *oligarhi – tumsas spēki un nelaime tautai vai spējīgākie uzņēmēji un politiķi?* Oligarhus taču radīja valsts vara 15 gadu garumā, un tāpēc tai ir jāuzņemas politiskā atbildība.

2. Spēja pielāgoties politiskajām pārmaiņām. Pēc PSRS sabrukuma tika izveidota politiskā sistēma atbilstoši 1922.gada *Satversmei*. Taču tā tika izveidota, neņemot vērā reālo politisko, sociālo un ekonomisko situāciju valstī. **Formāli izveidotā demokrātiskā politiskā sistēma nespēja demokrātiski funkcionēt, jo trūka gan demokrātisku personību, gan demokrātiskas sabiedrības, gan demokrātiskas politiskās kultūras.** Politisko vērtību līmenī tika izvirzītas tādas vērtības un idejas kā patriotisms, nacionālisms, Tēvzeme, okupācija un aneksija. Tas traucēja veidoties demokrātiskām politiskajām vērtībām un demokrātiskām personībām.

3. Līdzdalība politikā. Tā ir svarīga demokrātiskas politiskās sistēmas vērtība. Taču sabiedrībā ir vērojama līdzdalības samazināšanās: 5.Saeimas vēlēšanās piedalījās 89,9 procenti, bet 9.Saeimas vēlēšanās – 62,8 procenti. Rietumu demokrātijās tas būtu normāli, bet mūsu gadījumā ir vairāki iemesli, kādēļ neiet balsot: a) atbaida reklāma, kurai trūkst saites ar dzīvi; b) vilšanās neapmierinātība ar esošo politiku; c) neuzticība *Saeimai* un valdībai; d) ārzemēs no 30 000 balsstiesīgo vēlētajū tikai 800 piedalījās vēlēšanās (26%). Runa ir par latviešiem, kuri atraduši darbu Anglijā un Īrijā, nevis Latvijā.

3. Spēja pielāgoties politiskajām pārmaiņām. Pēc 1991.gada izveidojās **politiskā sistēma, kura formāli bija demokrātiska atbilstoši 1922.gada *Satversmei***, bet tā nespēja īstenot demokrātisku politiku. Šī problēma pastāv jau 15 gadu, jo trūkst gan demokrātiskas sabiedrības, gan demokrātiskas politiskās kultūras un tās subjekti – demokrātiskas personības.

4. Sistēmas piekāpība un gatavība politiskā lēmuma sekām. Sistēma nespēj uzņemties politisko atbildību par pieņemto lēmumu sekām, jo valda kolektīvā bezatbildība. Atcerēsimies privatizāciju, kas 7.Saeimā pārvērtās par totālu politisko korupciju. **Sistēmas piekāpība izpaudās politiski ekonomisko grupējumu interešu apkalpošanā.** Bet attiecībā uz tautas labklājību izpaudās politiskās sistēmas vienreizēja nepiekāpība.

5. Taisnīgums. Sistēma nespēj šo vērtību atpazīt un realizēt savā politikā. Vai privatizācijas process bija taisnīgs? Vai valsts varas politika 15 gadu garumā bija taisnīga attiecībā uz tautas interesēm? **Runa ir par valsts varas attieksmi pret tautu.** *Vai valsts vara spēja realizēt politiku saskaņā ar tautas gribu un atbilstoši tautas prasībām?* – Šie jautājumi adresēti tautas priekšstāvjiem *Saeimā* un valdībā.

Politiskais taisnīgums – tas ir jautājums par valsts varas attieksmi pret vēsturi. **Ja valsts vara nolūkā attaisnot savu politiku nosaka, kā rakstāma vēsture, tad politiskais taisnīgums kļūst neiespējams.**

6. Labklājība un sadales taisnīgums. Tautas labklājības līmenis valstī liecina par to, ka politiskā sistēma 15 gadu laikā nespēja apzināties un īstenot

dzīvē šo demokrātisko vērtību. Tas notika tāpēc, ka **vara pieder nevis tautai, bet gan partijām, politiski ekonomiskajām grupām.** Tukša plāpāšana par oligarhiem ir domāta lēticīgajiem kārtējā priekšvēlēšanu kampaņā, lai aizsegtu savu bezatbildību. (Sk. pielikumā par labklājību Latvijā. – 209. lpp.).

7. Dzīvības un īpašuma drošība. Pēc neatkarības atjaunošanas politiskā sistēma nespēja garantēt dzīvības un īpašuma drošību. Organizētā noziedzība un pasūtījuma slepkavības – tā ir raksturīga pēcpadomju demokrātijas iezīme.

8. Atvērtas politikas garantēšana. Vai pašreizējā politiskā sistēma spēj garantēt atvērtu publisku politiku? – Nākot pie varas, JL solīja nodrošināt pilnīgu atklātību *Saeimā* un valdībā (2002), bet pēc četriem gadiem atkal tiek solīta valsts pārvaldes caurredzamība (2006) (sk. 182.–184.lpp.). Kāpēc atklāta politika ir kļuvusi par klupšanas akmeni? – **Atklātai politikai ir nepieciešamas partiju līderu publiskās diskusijas gan TV tiešraidēs, kā arī Saeimā.**

Gan J.Dombura raidījums *Kas notiek Latvijā?*, gan *Milžu cīņas* priekšvēlēšanu kampaņās liecina par to, ka līdz atvērtai politikai vēl ļoti tālu. Lasītājam pārdomām: *kāpēc līdz šim ne masu medijos, ne Saeimā, ne partijās nav notikušas atklātas publiskas diskusijas par labklājību, par ārpolitiku u.c. jautājumiem.*

9. Brīvība. *Brīvība – tā ir atbildība* (B.Šovs). *Brīvība ir tiesības nemelot* (A.Kamī). **Brīvība demokrātiskā valstī nozīmē indivīda neaizskaramību, proti, indivīdu neaizskar tie, kuriem pieder valsts vara.** Patlaban lielākā tautas daļa Latvijā ir atkarīga no valsts varas un līdz ar to **tauta nav brīva – brīva no nabadzības** Pēc inerces esam pieraduši gaidīt, ka valsts vara mums dāvās labāku dzīvi, cerot **uz kārtējiem partiju solījumiem**, kuri tiešām vienmēr bijuši tik rožaini un pašpārliecinoši, **ka pārspēja pat PSKP solījumu padomjlaikā.** Izveidojas apburtais loks: **mēs nevēlamies būt brīvi, bet valsts vara nevēlas savā politikā īstenot tautas gribu un prasības.** Tautas lielākā daļa nevēlas piedalīties *input* veidošanā, jo to apmierina partiju solījumi priekšvēlēšanu programmās.

Tātad tauta gaida kārtējos partiju solījumus un *output*, bet nevēlas aktīvi piedalīties *input* veidošanā. Sabiedrība galvenokārt ir orientēta uz *output*. Līdz ar to sabiedrības politiskās kultūras jomā **pārsvarā ir pavalstnieciskais politiskās kultūras tips līdzīgi tam, kā tas bija padomjlaikā.** Tautas suverenitāte nepieciešama demokrātiskas politikas īstenošanai Latvijā. Bet partijas savukārt nav spējīgas ne *Saeimā*, ne masu medijos risināt publiskas diskusijas.

Atcerēsimies *Milžu cīņas* (26.09.2006.). 9.Saeimas priekšvēlēšanu kampaņā. Temats – *Latvijas ārpolitika* (raidījumu vada K.Streips). **Pavērās patiešām skumja aina. Partijas pārstāvji nespēj un nav gatavi diskutēt par ārpolitiku.** Viņi jūtas kā skolnieki, kuri taisnojas par slikti sagatavotu stundu. Teiktais pilnībā attiecas arī uz ārlietu ministru A.Pabriku (TP).

Premjera A.Kalviša kabineta ārpolitika tautai paliek sveša, bet 8.Saeima nebija spējīga iniciēt aktuālās diskusijas par ārpolitiku. Izrādās,

ka ārpolitikas jomā neesam tālāk tikuši par padomjlaika draugu – ienaidnieku stereotipu un var tikai konstatēt Austrumu – Rietumu virzienu konfrontāciju. Diskusiju dalībnieki nespēja atbildēt uz pamatjautājumu: **par kādām ārpolitikas nostādnēm vajadzīgs konsenss?** – Ārlietu ministrijas iniciatīvas vai nu vispār nav, vai arī tās nenonāk līdz *Saeimai*. Par to liecināja *patriotu* un *tautas nodevēju* politiskā cīņa saistībā ar Latvijas un Krievijas robežlīguma apspriešanu un akceptēšanu. Rodas iespaids, ka atgriežas *Atmodas* laiki. Pie *Saeimas* ēkas skan dziesmas un tiek atmaskoti nodevēji uz plakāta: Kalvītis = Rubiks = Pliners.

Vajadzīgas publiskas diskusijas par tematiem, attiecībā uz kuriem pastāv atšķirīgi viedokļi un par kuriem veidojas interešu konflikti. **Interesu konflikti – demokrātiskas politikas dzinējspēks, ja valsts vara spēj tos vadīt un virzīt līdz kompromisam.** Patlaban šis dzinējspēks pārvēršas par destruktīvu cīņu starp ienaidniekiem, jo trūkst demokrātisku personību gan *Saeimā*, gan arī sabiedrībā. **Politiskās tolerances vietā valda politiskā neiecietība pret citādu domu, visāda veida atmaskošanas, apvainojumi līdz par melnajam piāram.**

Atmodas laika dalībnieki (1988 – 1991) apzinājās padomjlaika ļaunumu un apzināti cīnījās par Latvijas neatkarības atjaunošanu. Padomju vara, cīnoties par brīvību, brālību un vienlīdzību, tiešām nežēlīgi izturējās pret ekspluatatoriem, citādi domājošiem. Tā neapzinājās to ļaunumu, ko radīja vecā ļaunuma – ekspluatācijas – likvidēšana. Tādēļ PSRS arī sabruka. Ar *Atmodas* politiķiem notika tas pats, kas savā laikā ar boļševikiem 1917.gadā Krievijā.

NEATKARĪBAS CĪNĪTĀJI NESPĒJA PAREDZĒT TO ĻAUNUMU, KAS LATVIJĀ RADĀS PĒC PSRS SABRUKUMA: TAUTAS GRIMŠANA DZIĻĀ NABADZĪBĀ, NOZIEDZĪBAS UZPLAUKUMS, TAUTAS SUVERENITĀTES VIETĀ – VALSTS VARAS VISATĻAUTĪBA UN NELIKUMĪBA, VARA KALPO SEV, NEVIS TAUTAI.

f) PARTIJU PROGRAMMAS DEMOKRĀTISKAS POLITISKĀS KULTŪRAS VĒRTĪBU SKATĪJUMĀ: *vai partijas spēj veidot un ieaudzināt demokrātisku sabiedrības politisko kultūru? Kāda ir tā politiskā kultūra, kura veidojās 8. un 9.Saeimas priekšvēlēšanu kampaņās?* – Mēs salīdzināsim partiju priekšvēlēšanu programmas ar Rietumu demokrātiju politiskās kultūras vērtībām.

1. Tautas suverenitāte ir tautas vara (*Herrschaft des Volkes*), tautas līdzdalība politikā (*Herrschaft durch das Volk*), sociālās politikas mērķis ir tauta (*Herrschaft für das Volk*). Šī sabiedrības politiskās kultūras vērtība ir atspoguļota *Satversmes* 2.pantā: **“Latvijas valsts suverēnā vara pieder Latvijas tautai.”**

Vai 15 neatkarības gados valsts vara ir tiešām piederējusi tautai? Vai Latvija ir sociāla valsts? – Tie ir jautājumi par *Satversmes* 2.panta atbilstību mūsu dzīvei un valsts varas politikai. Publiskas diskusijas par tautas

suverenitāti nav notikušas ne *Saeimā*, ne partijās, ne masu medijos. No politiskajām partijām tikai JL 8. Saeimas priekšvēlēšanu programmā spēja konstatēt, ka valsts vara nepieder tautai. “Vara Latvijā beidzot piederēs tautai,” solīja partija. Jāteic, ka līdz pat šai dienai ne *Saeima*, ne partijas, ne masu mediji nespēj inicēt publisku diskusiju “*Kam šodien pieder valsts vara Latvijā?*”. – Šis jautājums ir adresēts arī *Satversmes tiesai*.

2. Politiskā vienotība. Ja ielūkojamies partiju programmās, tad jāteic, ka šo jautājumu ir izvirzījusi PCTVL saistībā ar nepilsoņu institūciju Latvijā: “**Viens likums, viena taisnība visiem.**”¹ Arī SC savā programmā norāda, ka sabiedrības politiskajā kultūrā nav vietas šai vērtībai: “**Mums nav pieņemama valsts, ko šķeļ nacionālās nesaskaņas.** Mēs izvēlamies vienotu un daudzveidīgu sabiedrību.” Kas attiecas uz 9. Saeimas valdošo koalīciju (TP, ZZS, LPP/LC, TB/LNNK), tad tai nav pa spēkam savās programmās runāt par šo politiskās kultūras vērtību. **Nepilsoņi** – tā ir problēma, **tas ir nopietns šķērslis demokrātiskas sabiedrības tapšanai Latvijā.** Ko darīt? – *Saeimā* un partijās, masu medijos un sabiedrībā, skolās un augstskolās sākt publiskas diskusijas par šo politiskās kultūras vērtību. Ko mēs ieguvām un ko zaudējām, izveidojot nepilsoņu institūciju? – Pēc 15 neatkarības gadiem mums ir ap 400 000 nepilsoņu. Tas ir viens no šādiem publiskas politiskas diskusijas tematiem. *Bet vai šādā diskusijā spēj iesaistīties 9. Saeimas valdošā koalīcija?* – Šai sakarībā ir vērts atcerēties demokrātijas paradoksu: *vērtīgākās politikā izrādās citādas atziņas, opozīcijas viedoklis, jo tieši tas paplašina politisko lēmumu pieņemšanas horizontu, un problēmas tiks laikā pamanītas.*

4. Interese, dzīves orientāciju un vērtību plurālisms. Šīs politiskās kultūras vērtības veidošana un ieaudzinašana ir nepieciešams priekšnoteikums demokrātiskas sabiedrības un demokrātiskas personības tapšanai Latvijā. **Interese plurālisms tikai tad veido interese konflikta pamatu un līdz ar to arī demokrātiskas politikas dzinējspēku, ja šis konflikts balstās uz tādu politisko pamatvērtību kā demokrātija, tiesiska valsts, sociāla valsts – konsensa.** Latvijā parasti interese konflikts pārvēršas par cīņu starp ienaidniekiem, jo trūkst demokrātisku politiski tolerantu personību. Atcerēsimies *tēvzemešu* cīņu **pret pilsonības nulles variantu**, JL cīņu **ar tumsas spēkiem** un daudzas citas cīņas. **Pēdējā cīņa ar tautas nodevējiem notika** 9. Saeimā sakarā ar robežlīguma parakstīšanas apspriešanu (22.01. – 12.02.2007.).

Atcerēsimies, ka plurālisma principu kā politiskās kultūras vērtību spēj realizēt tikai demokrātiskas personības. Tālab publiskai politiskai diskusijai būtu izvirzāms temats (jautājums): *vai Latvijā ir izveidojusies demokrātiska sabiedrība?*

5. Vairākuma princips. Politiskais spēks izpaužas vairākuma vienotībā, kura ne vienmēr liecina par prāta un intelekta, atbildības un taisnīguma

¹ Šeit un tālāk mēs speciāli ērtības labad neuzrādām lappusi, jo tā atrodama satura rādītājā.

izpaušmi politikā. Atcerēsimies kaut vai komunistiskās (boļševiku) partijas tapšanu, nākšanu pie varas un iziršanu. Šeit **uzvarēja vairākums**, nevis prāts, intelekts un atbildība. **Vairākums negarantē demokrātiskas politiskās kultūras vērtību veidošanu un ieaudzinašanu.** Vairākuma princips tika realizēts gan valsts varas veidošanā, gan politisku lēmumu pieņemšanā Latvijā 15 gadu garumā. Tā rezultātā tapa nevis demokrātiska sabiedrības politiskā kultūra, bet gan demokrātijas vēsturiskā forma – *pēcpadomju demokrātija ar savu specifisko politisko kultūru* (175. lpp.).

6. Taisnīgums ir gan demokrātiskas politiskās sistēmas, gan demokrātiskas politiskās kultūras vērtība. Tā izpaužas gan demokrātiskās vēlēšanās, gan kā tautas labklājība un sadales taisnīgums, gan kā tiesiskā vienlīdzība. Šajā sakarībā izvirzās **nepilsoņu jautājums un tautas labklājība Latvijā.** Un vēl viens temats un jautājums, kas iztirzājams publiskā diskusijā, ir saistīts ar 8. un 9. *Saeimas* partiju priekšvēlēšanu programmām: *vai valsts vara 15 gadu laikā ir spējusi īstenot šīs politiskās kultūras vērtības veidošanu un ieaudzinašanu? Vai 9. Saeima spēs uzsākt publisku diskusiju par šo politiskās kultūras vērtību partiju vidū un masu medijos?* Priekšā stāv būtiska izvēle – vai nu smags gara darbs, vai arī turpināt ceļu pa vecām sliedēm.

7. Sabiedrības politiskā integrācija nav skarta nevienas partijas programmā, partijas, kuras tika pie varas, izņemot PCTVL un SC saistībā ar nepilsoņu institūciju Latvijā. Nav notikušas politiskas diskusijas par sabiedrības politisko integrāciju ne *Saeimā*, ne starp partijām. Šī politiskās kultūras vērtība ir nepieciešama interešu konfliktu regulēšanai un to novadīšanai līdz kompromisam, nepieļaujot cīņu starp ienaidniekiem politiskā lēmuma pieņemšanas procesā, jo šāda cīņa paralizē demokrātiskas politikas virzītāj spēku.

Valsts programmā *Sabiedrības integrācija* (R., 2001) pirmā nodaļa veltīta *Pilsoniskai līdzdalībai un politiskai integrācijai*. **Programma ir atrauta no reālās dzīves un politikas.** Tur nav vietas politiskās sistēmas un politiskās kultūras analīzei Latvijā. Nav runa par to, *vai pastāvošā politiskā kultūra spēj veikt sabiedrības politisko integrāciju? Vai valsts vara spēj vadīt un veidot sabiedrības politisko integrāciju?* Programmā trūkst Latvijas politiskās sistēmas un politiskās kultūras izpratnes politisko vērtību skatījumā. Tādēļ **programma nav īstenojama.**

8. Politiskā morāle pauž indivīda attieksmi pret valsts varu kā politiskās kultūras vērtību. **Tās normatīvais standarts vērsas pret valsts varas ļaunprātīgu izmantošanu personiska labuma gūšanai.** Tā ierobežo *pašlabuma aksiomas* realizēšanu valsts varas gaitēnos (prēmijas, algas, politiskā korupcija u.c.).

Politiskās morāles principi – godīgums, nepiekukuļojamība, kopējās labklājības veicināšana un taisnīgums – **veic to, kas nav pa spēkam KNAB un citām tiesībsargājošajām organizācijām.** Vai tad KNAB tiek klāt balsojumam *Saeimā*, kurš paver ceļu politiskai korupcijai. Ar politiskās morāles

mērauklu indivīds vērtē politisko morāli parlamentā un valdībā, partijās un valsts varas institūcijās. *Kāda ir Saeimas un valdības politiskā morāle?* – Lūk, vēl viens svarīgs temats politiskai diskusijai, kuru nevar aizvietot ne morāles kodekss, ne zvērests baznīcā (JL). **Vajadzīga sabiedrības politiskā socializācija – politiskās morāles veidošana un ieaudzināšana, iesaistot izglītības sistēmu, partijas, masu medijus un, protams, arī Saeimu.** Kādu mērķu vadītas un kādā gultnē tiek ievirzītas *baumas* par A.Lemberga stipendiātiem 9.Saeimā? – E.Repše – viens no lieciniekiem par A.Lemberga stipendiātiem (TV-6, 5.07.2007.). Bet tā taču ir politiskās morāles sfēra. Rodas plašāks jautājums par politisko morāli saistībā ar partiju finansētāju stipendiātiem 9.Saeimā, ieskaitot arī JL: “*Oligarhi – tumsas spēki un nelaime tautai vai spējīgākie uzņēmēji un politiķi?*” **Šeit strikti jānošķir korupcija un politiskā korupcija kā politiskās morāles sfēra, kas atrodas ārpus KNAB kompetences.**

Tātad mūsu priekšā izvirzās svarīgi temati publiskām politiskām diskusijām *Saeimā* un partijās, masu medijos un augstskolās: tautas suverenitāte; politiskā vienotība un vienprātība, politiskā un tiesiskā vienlīdzība; interešu, dzīves orientācijas un vērtību, priekšstatu plurālisms; vairākuma princips; taisnīgums; sabiedrības politiskā integrācija; politiskā morāle. Tas būs aizsākums sabiedrības demokrātiskas politiskās kultūras veidošanai un ieaudzināšanai. Līdz šim tas nav bijis pa spēkam ne *Milžu cīņām* priekšvēlēšanu kampaņās, ne J.Dombura raidījumam *Kas notiek Latvijā?* Pirmsākums un iniciatīva atrodas *Saeimas* rokās.

3. POLITISKĀS RESOCIALIZĀCIJAS TEMATI, PROBLĒMAS UN ŠĶĒRŠĻI

Politiskā resocializācija ir jaunas politiskās kultūras veidošana iepriekšējās vietā. Šeit saskaras divas dažādas politiskās kultūras, proti, dažādas vērtības, orientācijas un uzskati, atziņas un domas par politiku. PSRS sabruka, un tās vietā palika padomju sabiedrība un padomju cilvēks ar savu politisko kultūru. Bijušajās republikās sākās demokrātiskas politiskās sistēmas veidošana, kas notika vienlaikus ar partiju tapšanu, privatizācijas procesu un **politisko resocializāciju.**

Latvijā atbilstoši 1922.gada *Satversmei* tika izveidota politiskā sistēma. **Formāli tā bija demokrātiska, bet nespēja realizēt demokrātisku politiku.** Tās funkcionēšana nebija līdzīga Rietumu plurālistiskajām demokrātijām. Kāpēc? – Visupirms pati sabiedrība nebija demokrātiska, jo nebija tās subjektu – demokrātisku personību. To vietā bija vakardienas padomju cilvēks ar savām raksturīgajām iezīmēm: viņš turpināja gaidīt no valsts varas labāku dzīvi, bet tā kļuva sliktāka; **neiecietība, kas izpaužas pret citādu domu un**

atziņu, atmodināja cīņas garu; tautas suverenitāte paliek tikai uz papīra, jo tauta nevēlas aktīvi piedalīties *input – output* veidošanā; **politiskās tolerances deficīts rada naidīgi noskaņotu grupu veidošanos politikā un sabiedrībā.**

Atmodas dalībnieki – vakardienas komunisti un bezpartejiskie – nāca pie varas. **Tapa jauna demokrātijas vēsturiskā forma – pēcpadomju demokrātijā kā pāreja no totalitārisma uz Rietumu tipa demokrātiju** (sk. 175.lpp.). Tieša pāreja nebija iespējama, jo trūka gan attiecīgas politiskās sistēmas un politiskās kultūras, gan arī attiecīgi ekonomiskie, sociālie un garīgie apstākļi. Pie varas būtībā nāca padomju cilvēks, jo pati sabiedrība nevarēja būt citāda. Tā rezultātā **formāli izveidotā politiskā sistēma nespēja demokrātiski funkcionēt.** Vēl sliktāk. Rietumu demokrātijā kļuva par politisku paradigmu, bet netika ņemta vērā reālā situācija valstī pēc PSRS sabrukuma un neatkarības atjaunošanas. Valstī sākās haoss un visatļautība. Atkārtojās “*padomjlaiks*” Rietumu demokrātijas redakcijā: **valsts vara nepiederēja tautai.**

Tagad, 15 gadus pēc neatkarības atjaunošanas, 9.Saeimā risinās politiska cīņa, politiskie konflikti netiek risināti demokrātiskā ceļā. **Politiskais konflikts kļūst par cīņu starp ienaidniekiem:** *Saeimā* notiek sadursme starp īstajiem patriotiem un tautas nodevējiem jautājumā par robežlīgumu ar Krieviju (JL + TB/LNNK – TP + LPP/LC). ZZS domā, ko darīt (29.01. – 2.02.2007.). Pie *Saeimas* ēkas skan dziesmas un redzami plakāti: Kalvītis = Rubiks = Pliners. Nāk prātā *Atmodas* laiki (1988 – 1991), kaut gan pagājuši 15 gadi. **Izrādās, ka 9.Saeima nav spējīga interešu konfliktu novadīt līdz kompromisam – interešu cīņa pārvēršas par cīņu starp ienaidniekiem. Demokrātiskas politikas dzinējspēks tiek paralizēts ar *digitālgeitu* un *grūtupiādi*.**

Tātad Latvijā vēl arvien nav izveidojusies demokrātiska sabiedrība un demokrātiska politiskā kultūra. Tādēļ politiskā sistēma nespēj demokrātiski funkcionēt, jo pati sabiedrība ir nedemokrātisku indivīdu kopums: bagātie – nabagie, pilsoņi – nepilsoņi, patrioti – kangari. Līdz ar to arī *Saeima* ir nedemokrātisku indivīdu kopums, un tā, lūk, ir politisko partiju problēma: ir nepieciešama **sabiedrības politiskā resocializācija.** Tādēļ vispirms vajadzētu apzināties, *kas tad turpina šķelt sabiedrību un politiķus?* Tā ir politizētā vēsture, kura tiek izmantota okupācijas un kolonizācijas idejas pamatošanai. Šīs idejas radās *Atmodas* laikā, un bez tām nevar iztikt politiķi gan pirms vēlēšanu kampaņām, gan likumdošanas procesā. **Otrā pasaules kara veterāni – leģionāri un sarkanarmieši – ir okupācijas idejas upuri.** *Čekas maisi, 16.marts, 9.maijs* turpina šķelt sabiedrību un politiķus, kļūstot par nopietnu šķērslī demokrātiskas sabiedrības veidošanai un politiskās resocializācijas īstenošanai.

a) VĒSTURES POLITIZĀCIJA UN DEPOLITIZĀCIJAS AKTUALITĀTE ŠODIEN

Vai vēstures faktus drīkst interpretēt? Kurš nosaka, kā to darīt? Kādā

nolūkā tiek rakstīta vēsture? Lai stāstītu par notikušo vai notikušā faktus izmantot, lai pierādītu politisku ideju, kuru pēc tam izmanto politikā? Kas notiek ar vēsturi, kad tās fakti tiek izmantoti politiskos nolūkos? – **Tad notiek vēstures politizācija.**

Latvijas vēstures politizācija sākās *Trešās Atmodas* laikā, kurš jau ir iegājis vēsturē ar tam laikam raksturīgajām cerībām, vienotību, gaviļēm, trauksmi un bažām. Tika atgādināts 1940.gada 17.jūnijs, kad Latvijā ienāca *Sarkanā armija*, un 21.jūlijs, kad tika proklamēta padomju vara. Atklātībā nāca *Molotova – Ribentropa pakta* slepenais papildprotokols par ietekmju sfēru sadali starp PSRS un Vāciju (180. lpp.). **Vēstures fakti tika viennozīmīgi interpretēti un novērtēti kā Latvijas okupācija un kolonizācija.** Tā radās attiecīga ideja, kura tika padarīta par ceļrādi politikā, par neatkarības kustības karogu. Vēsture tika izmantota politiskas idejas pamatošanai. **Tas noveda pie vēsturiskās un politiskās apziņas izkropļošanas.** Staļinlaika upuri un vardarbība tika atklāta sabiedrībai, apstiprinot okupācijas ideju, kura kļuva par politisku vērtību *Trešajā Atmodā*.

Rakstnieku savienības paplašinātajā plēnumā (2.06.1988.) pirmoreiz publiski tika novērtēti 1940.gada jūnija un jūlija notikumi Latvijā: **1940.gadā notika Latvijas okupācija un aneksija, nevis sociālistiskā revolūcija.** Līdz ar to vēsturi, tāpat kā padomjlaikā, sāka izmantot politiskas idejas pamatošanai. **Vēsture pēc tam tika rakstīta nevis lai stāstītu par notikumiem, bet gan lai pamatotu politiku.** (*Latvijas vēsture. 20.gadsimts. R., 2005.*)

Ar vēstures faktiem var nopamatot gan vienu, gan otru pilnīgi pretēju politisko ideju, ja mēs vēsturi izmantojam šādam nolūkam, **pārvēršot to par politikas kalponi.** Padomjlaikā tika nopamatota sociālistiskā revolūcija: **“1940.gada 20.jūnijā Latvijā tika gāzta fašistiskā diktatūra un izveidota Latvijas tautas valdība ar prof. A.Kirhenšteinu priekšgalā”** (Politiskā enciklopēdija. R., 1987. – 353.lpp.). Savukārt Latvijas Republikas *Saeima*, pieņemot *Deklarāciju par Latvijas okupāciju* (22.08.1996.), okupācijas ideju padarīja par politisku vērtību: **“PSRS 1940.gada 17.jūnijā ar militāru spēku okupēja Latviju un nelikumīgi iekļāva (anektēja) to PSRS sastāvā”** (181. lpp.). Abos gadījumos vēstures fakti tika izmantoti politiskos nolūkos, un par faktu interpretētāju un vērtētāju kļuva valsts vara. **Tā rezultātā izkropļota vēsturiskā apziņa tiek pacelta oficiālas politikas līmenī un notiek sabiedrības politiskā socializācija.** Sabiedrība sašķeļas naidīgās grupās:

1) padomjlaikā: sociālistiskās revolūcijas dalībnieki un proletariāts – ekspluatatori, buržuāzija, kulaki, uzņēmēji, baņķieri, inteliģence;

2) neatkarīgajā Latvijas Republikā (no 1991): bagātie un nabagie, pilsoņi un nepilsoņi, patrioti un tautas nodevēji.

Kāda vēsture ir vajadzīga, lai Latvijā veidotu un audzinātu demokrātisku sabiedrību ar demokrātisku politisko kultūru? – **Ir vajadzīga vēsture, kas**

stāsta par konkrētiem notikumiem, nevis vēsture, kura kaut ko pierāda, kura vēstures notikumus vērtē ar politisku mērķi, lai pēc tam kalpotu politikai. Sabiedrības locekļi nedrīkst būt atkarīgi no iepriekš noteiktas vēstures notikumu interpretācijas, vērtēšanas, viņiem patstāvīgi, neatkarīgi jāspriež par šiem notikumiem. Līdz šim nav uzrakstīta šāda *Otrā pasaules kara vēsture*.

1. Padomju laikā rakstītā vēsture ar dokumentāriem faktiem pierāda, ka 1940.gada 17.jūnijā ir notikusi sociālistiska revolūcija: *Komunistiskās partijas vesture*. 1920–1940.R., 1983; *Latvijas PSR vēsture*, 1–3.R., 1953–1959.

2. Pēc neatkarības atjaunošanas ir uzrakstīta *Latvijas vēsture*. 20. gadsimts (R., 2005), kura ar faktiem un dokumentiem nopamato Latvijas okupāciju un aneksiju 1940.gadā: sociālistiskās revolūcijas vietā – okupācija, padomju varas vietā – okupācijas režīms.

Mūsu priekšā divi tipiski gadījumi, kad vēstures faktus izmanto politiskas idejas pamatošanai un pierādīšanai, balstoties uz attiecīgiem dokumentiem: sociālistiskā revolūcija un okupācija. **Abos gadījumos notika sabiedrības šķelšanās – revolucionāri un ekspluatatori, darbaļaudis un tautas ienaidnieki, patrioti un tautas nodevēji, pilsoņi un nepilsoņi.** Pirmajā gadījumā pavērās ceļš komunisma celtniecībai un padomju cilvēka audzināšanai. Otrajā gadījumā sabiedrības šķelšanās kļūst par nopietnu šķērslī demokrātiskas personības veidošanai un audzināšanai, demokrātiskai politikai.

Vēstures politizācija negatīvi ietekmēja Latvijas un Krievijas attiecības 15 gadu garumā. Vēsturnieki un politiķi, parlamentu deputāti un valsts augstākās amatpersonas nespēja sēsties pie sarunu galda. Vēstures politizācija ar divām *Saeimas* deklarācijām par okupāciju (22.08.2006. un 12.05.2005.) aicina Krieviju vērtēt un atzīt Latvijas okupācijas faktu 1940.gadā: Tas ir mudinājums politizēt vēsturi. JA VIENUS FAKTUS IGNORĒ, BET CITUS IZCEĻ UN AKCENCTĒ, TAD AR TIEM VAR PIERĀDĪT ITIN VISU, KO VIEN SIRDS VĒLAS. Ik mirkli vēstures gaitā paveras vairākas iespējas, bet realizējas tikai viena. Tas nozīmē to, ka 1917.gadā Krievijā un 1940.gadā Latvijā pastāvēja arī citas notikumu attīstības iespējas, kuras nerealizējās. **Bet vēsture nepazīst vēlējuma izteiksmi: kā būtu, ja būtu.** Tādēļ notikušā slavēšanai vai nosodīšanai ne tikai izkropļo vēsturisko apziņu, bet arī negatīvi ietekmē tagadnes notikumus.

Sabiedrībā vienmēr pastāv dažādas intereses, kuras pauž sociālās grupas, slāņi, šķiras ar attiecīgu politisko organizāciju starpniecību. **Ja mēs izceļam vienas grupas intereses un izvirzām patriotisma līmeni, bet citas – ignorējam, tad tiek rakstīta vēsture ar politisku mērķi tās vai citas idejas attaisnošanai, pamatošanai.** Tā tapa divas minētās vēstures atbilstoši valsts varas interesēm un vajadzībām, lai veidotu vēlamo sabiedrības vēsturisko un politisko apziņu. Tad nav realizējams vēsturnieka patiesais aicinājums un

uzdevums – stāstīt par pagājību, balstoties uz faktiem, dokumentiem un liecībām bez valsts varas norādījumiem, bez politiski ideoloģiska vērtējuma – *vienus nosodīt, bet citus slavēt*. Padomju laikā rakstītā vēsture komunisma ideju pamatoja ar vēstures materiālistiskās izpratnes koncepciju: vēsturiskā nepieciešamība ir pāreja no kapitālisma uz komunismu revolūcijas ceļā. Traģiskā komunisma celtniecība beidzās ar PSRS sabrukumu.

Neatkarību atguvušās Latvijas Republikas laikā (1991 – 2007) tapa divas politiskās deklarācijas par Latvijas okupāciju, kuras tika attiecīgi vēsturiski nopamatotas. Līdz ar to okupācijas un aneksijas idejas kļuva par politiskām pamatvērtībām, kas attiecīgi ietekmēja vēsturisko un politisko apziņu. **Tas kļuva par nopietnu šķērslī demokrātiskas politiskās kultūras veidošanai un demokrātiskai politikai.** Formāli demokrātiska politiskā sistēma nespēja demokrātiski funkcionēt gan *input*, gan *output* sfērā.

Abos gadījumos lasītājam tika liegta iespēja patstāvīgi spriest par 1940. gada notikumiem Latvijā. Valsts vara visu pateica priekšā: 1940. gadā notika *sociālistiskā revolūcija* – 1940. gadā notika Latvijas okupācija un aneksija. **Mūsu priekšā vēstures politiska vērtēšana, vēstures politizācija.** Lasītājam netiek pavērta iespēja spriest par notikumiem patstāvīgi un neatkarīgi, jo trūkst patiesa, vispusīga stāstījuma par minētajiem notikumiem. **Izpaužas pagātnes nezināšana – politizētas vēstures rezultāts, kas izkropļo vēsturisko un politisko apziņu, sašķeļot sabiedrību naidīgās šķirās vai grupās.**

PAGĀTNI NEVAR NE MAINĪT, NE ARĪ ATKĀRTOT, TĀDĒĻ IR BEZJĒDZĪGI TO NOSODĪT VAI SLAVĒT. **Nekritizējot un neslavējot palūkosimies uz 1940. gada 17. jūnija notikumiem.** Atgādināsim, ka bija latvieši, kuri cīnījās par padomju varu Latvijā (1919–1920). 1940. gada 17. jūnijā ar Latvijas Republikas valdības piekrišanu Latvijā ienāca PSRS karaspēks. **Daļa latviešu un cittautiešu sagaidīja tankus ar puķēm, viņi vēlējās celt sociālismu boļševiku vadībā.** Notiek tautas tālāka šķelšanās, kura aizsākās jau 1918. gadā: vieni vēlējās padomju varu Latvijā, citi – neatkarīgu Latvijas Republiku. Ar PSRS atbalstu un Maskavas pārstāvju vadībā (A. Višinskis, V. Latkovskis u.c.) varu savās rokās pārņēma pašmāju boļševiki. Maskava zināja par ietekmju sfēru sadalīšanu starp Vāciju un PSRS.

Saeimas sēdē (21.07.1940.) Latvijas Komunistiskās partijas (LKP) sekretārs Ž. Spure ierosināja pasludināt Latvijā padomju varu, bet **rakstnieks V. Lācis – iestāties Padomju Savienībā.** Latvija tika uzņemta kā Latvijas Padomju Sociālistiskā Republika (LPSR). **Tā vienai tautas daļai sākas sociālisma celtniecība Staļina vadībā:** visu sabiedrisko un politisko organizāciju likvidēšana, represijas, deportācijas ar cilvēku upuriem. Tāds bija tās tautas daļas vēlmju piepildījums, kura ticēja komunisma idejai. **Cik latviešu bija par padomju varu Latvijā?** – Aculiecinieki min 30 – 40 procentus, bet vēsturnieki klusē. Varbūt bija kādi 10 procenti aktīvistu ar pašmāju komunistiem priekšgalā. Nabadzīgajai tautas daļai šķita pievilcīgi brīvības un laimes

solījumi. **Referendums par padomju Latviju netika rīkots**, tādēļ nav pamata apgalvot, ka tauta vēlējas vai tauta nevēlējas šo ceļu. Izveidojās labvēlīgi apstākļi padomju Latvijas tapšanai. **Nav pamata nodēvēt K.Ulmani – Latvijas valsts patriarhu** – par nodevēju. **Šodien šāda tendence ir jūtama gan vēsturisku, gan politisku vidū kā padomju laika recidīvs.**

Citai tautas daļai 1940.gada 17.jūnijs bija personiska traģēdija – gāja bojā neatkarīgā Latvijas Republika. Pēc tam to skāra Staļinlaika deportācija (14. – 15.06.1941.). Latvija zaudēja labākos zemniekus, baņķierus, uzņēmējus, inteligenci¹ kā padomju varai kaitīgus elementus. **Tā tautas daļa, kura cieta no Staļinlaika represijām, sagaidīja Vācijas armiju kā atbrīvotāju.** Kad Sarkanā armija pēc Staļingradas uzvaras strauji tuvojās Latvijas robežām (1943), sākās *Latviešu SS brīvprātīgo leģiona* formēšana. Tika izveidota 15. un 191.divīzija. *Kurzemes cietoksni* (Latvijas rietumu daļa, Kurzeme) tika ielenktas 32 vācu divīzijas un latviešu leģiona 19.divīzija. **Sarkanā armija nespēja ieņemt Kurzemes cietoksni, kurš kapitulēja 1945.gada 8.maijā.** Gūstā padevās 146 000 karavīru, no tiem 14 000 latviešu.

Bet *Saeima* nezina un nespēj izlemt, kā attiekties pret 16.martu – *leģionāru atceres dienu* – un 9.maiju – *Uzvaras dienu*. Vēsture saskaras ar tagadni, izvirzot sāpīgus jautājumus un paverot sabiedrības šķelšanās iespēju. **Līdz pat šai dienai kara veterāni – leģionāri un sarkanarmieši – paliek ienaidnieki.** Arī jaunā paaudze nostājas gan vienā, gan otrā pusē. Lasītājam vajadzētu patstāvīgi, personiski, bez valsts varas norādījumiem, atsakoties no kritikas vai slavēšanas: rast atbildi uz šādiem jautājumiem:

- 1) Kas bija un par ko cīnījās latviešu strēlnieki 1918. – 1920.gadā?
- 2) Kas bija un par ko cīnījās latviešu leģionāri *Waffen SS* rindās?
- 3) Kas bija un par ko cīnījās latvieši *Sarkanās armijas* rindās?
- 4) Kas bija un par ko cīnījās latvieši un cittautieši *Trešās Atmodas* laikā (1988 – 1991)?
- 5) Kas mēs esam šodien un par (pret) ko cīnāmies?

Lai atbildētu uz šiem jautājumiem, kuri attiecas uz 1940.gada un citiem notikumiem, ir nepieciešama vēsture, kas stāstītu par šiem notikumiem bez politiskiem norādījumiem, **ko kritizēt un ko slavēt. Tas jāatstāj lasītāja ziņā.** Notikumu politizācija notika gan padomju laikā, gan arī tagad – neatkarīgās Latvijas 15 gados. **Komunisma ideja un okupācijas ideja tapa vēstures politizācijas rezultātā. Abos gadījumos iznākums ir viens un tas pats – sašķelta sabiedrība un nedemokrātiska politika.** Sakarā ar Latvijas un Krievijas robežlīguma apspriešanu Saeimā (19.01. – 2.02.2007.) acīmredzama kļuva ne tikai parlamentāriešu šķelšanās naidīgās noietnēs, bet arī sabiedrības iesaistīšanās politikā. Pie Saeimas ēkas skanēja dziesmas līdzīgi kā *Atmodas* laikā un tika atklāti tautas nodevēji: Kalvītis = Rubiks = Pliners. Tātad **gan**

¹ Daļa inteligences bija par padomju varu Latvijā.

sabiedrība, gan politiķi vēl joprojām atrodas pagātnes važās – politizētas padomjlaika vēstures važās. Demokrātiska sabiedrības politiskā resocializācija kļūst neiespējama.

Politizedās *Otrā pasaules kara* vēstures ietekme uz sabiedrību un politiku itin spilgti izpaudās **notikumos Tallinā (25.04.–21.05.2007.)**, kad Krievijas valsts viri aizrunājās līdz pat diplomātisko attiecību pārtraukšanai. Tas notika sakarā ar padomjlaikā uzceltā, Tallinas atbrīvotājiem veltītā pieminekļa pārvietošanu uz Kara kapsētu un kritušo pārapbedīšanu. Krievu iedzīvotāju¹, ieskaitot Krievijas pilsoņus, **protesta akcijas pārvērtās ielu grautiņos: viss, kas gadījās ceļā protestētājiem, tika sagrauts, dedzināts, laupīts.** Viens Krievijas pilsonis gāja bojā. Akciju rīkotāji pieprasīja valdības atkāpšanos.

Maskavā notika mītiņi pie Igaunijas vēstniecības, vēstniecība tika bloķēta dienu un nakti, kā arī rīkots uzbrukums Igaunijas vēstniecībai. Krievijas *Dome* nosodīja pieminekļa pārcelšanu citā vietā un kritušo pārapbedīšanu. Pie vēstniecības skanēja saukļi un draudi: *Фашизм не пройдёт!*² *Дошли до Берлина, дойдем до Таллина!* Krievijas TV PTP-«Планета» raidījumā (6. 05. 2007.) *Национальный интерес* izskanēja šāds notikumu vērtējums: Tā bija sacelšanās, kas notika krievu geto (*Это было восстание в русском гето*).

Jūtams, ka Maskavā vēl ļoti tāls ceļš ejams līdz *Lielā Tēvijas kara* depolizācijai. Gluži otrādi – turpinās tālāka šā kara politizācija padomjlaika garā. **Ko ieguva grautiņu iedvesmotāji un rīkotāji Tallinā? – Apliecināja, ka piešķirt pilsonību vēl ir par agru.** Radīja jaunu plaisu un neizpratni starp igauņiem un krieviem, Tallinu un Maskavu politizētās *Otrā pasaules kara* vēstures ietekmē. Maskavas draudi, Igaunijas vēstniecības blokāde, ielu grautiņi un organizēta satiksmes traucēšana Tallinā tikai apliecināja, ka Maskavā, kā arī krievu jauniešu un veterānu vidē Igaunijā izpaužas absolūta Baltijas valstu vēstures faktu nezināšana vai nevēlēšanās zināt. **Tika iedegtas politizētas vēstures maldugunis – atbrīvošanas ideja un okupācijas ideja. Gan Maskavā, gan Tallinā aizmirsā, ka vēsturi raksta, lai stāstītu par notikumiem, nevis lai pierādītu to vai citu politisko ideju – atbrīvošanas vai okupācijas ideju.** Šīs pretējās idejas kā politizētās vēstures rezultāts sašķēla ne tikai politiķus un sabiedrību, bet noveda arī pie ielu grautiņa Tallinā. **Rīgā pie Uzvaras pieminekļa (9.05.2007.) okupācijas un atbrīvošanas ideja tāpat sašķēla Latvijas politiķus un sabiedrību.** Sarkanarmiešu – veterānu un latviešu leģionāru – veterānu attiecības nākamajām paaudzēm tiek nodotas ar minētām politizētās *Otrā Pasaules kara* vēstures idejām. Un tas ir strupceļš

¹ Šeit un turpmāk runa ir par krievu valodā runājošo cittautiešu kopieni, kurā pārsvarā ir krievi.

² Šo saukli skandēja krievu jaunieši Rīgā pie Uzvaras pieminekļa (9.05.2007.), naidīgs noskaņojums pretējo pušu – latviešu un krievu – starpā neizvērsās par sadursmi, tikai pateicoties policijai. Ja tā turpināsies, Rīgā var atkārtoties Tallinas notikumi.

sabiedrības demokrātiskas politiskās kultūras tapšanā, jo šeit sadūrās politizētās Otrā pasaules kara vēstures pretējās idejas – *atbrīvošanas un okupācijas idejas* – valsts politikas līmenī. No šā strupceļa ir tikai viena izeja – Otrā pasaules kara vēstures depolitizācija.

Izrādās, ka krievu jaunieši un politiķi Maskavā, kā arī krievi Igaunijā politizētās *Otrā pasaules kara* vēstures ietekmē (*Lielais Tēvijas karš*) nezina vai ir aizmirsuši vēstures faktus padomjlaikā. Atceroties 1940.gada notikumus, ne jau visi Baltijas valstīs sagaidīja Sarkano armiju (1944) kā atbrīvotāju. Ielu notikumos Tallinā sadūrās divi pretēji politizēti *Otrā pasaules kara vērtējumi: atbrīvošana un okupācija*. Padomjlaikā rakstītā *Lielā Tēvijas kara* vēsture ir tikpat vienpusīgi politizēta ar atbrīvošanas ideju kā uz okupācijas idejas pamatiem mūsdienās Baltijas valstīs rakstītā *Otrā pasaules kara* vēsture. Tas rada politiski izkropļotu vēsturisko apziņu, kura izpaudās notikumos Tallinā. Uz okupācijas vai atbrīvošanas idejas pamatiem rakstītā *Otrā pasaules kara* vēsture Baltijas valstīs kļūst par nopietnu šķērslī demokrātiskas politiskās kultūras veidošanai un nepilsoņu institūta likvidēšanai Latvijā un Igaunijā (*Vēstures jēga un mērķis // G. Tauriņš, 2005.*). Kā lai piešķir pilsonību tiem, kuri ielās grautiņus rīko līdzīgi emigrantiem Parīzes priekšpilsētā (2006)?

KO DARĪT? – Gan Maskavā, gan Tallinā un Rīgā atteikties no politizētās Otrā pasaules kara vēstures, ieskaitot 1940.gada notikumus Baltijas valstīs. Maskavā publiski ir jāatzīst, ka liela daļa Baltijas valstu iedzīvotāju nesagaidīja Sarkano armiju kā atbrīvotāju, kaut arī tās rindās cīnījās latvieši, igauņi un lietuvieši. **Daļa Latvijas un Igaunijas iedzīvotāju brīvprātīgi vai piespiedu kārtā iestājās *Waffen SS* rindās, lai nepieļautu padomju varas atjaunošanu.** Padomjlaikā politizētā *Otrā pasaules kara* vēsture tiek pārvērtēta Polijā, kas atbalstīja Igauniju un citas Austrumeiropas valstis, kuras izjuta Kremļa dzelzaino zābaku pēc *Otrā pasaules kara*: notikumi Budapeštā, Varšavā, Prāgā, Berlīnē.

Lai Sarkanās armijas veterāni noliek ziedus Rīgā pie *Uzvaras pieminekļa*, bet *Waffen SS* leģionāri – pie *Brīvības pieminekļa*, un pēc tam tiekas pie kopēja atmiņu galda. Līdzīgi vajadzētu rīkoties *Otrā pasaules kara* veterāniem Tallinā un Viļņā. Tādēļ valsts varai gan Maskavā, gan Baltijas valstīs, gan Briselē, gan Austrumeiropas valstīs ir laiks padomāt par *Otrā pasaules kara* vēstures depolitizāciju. Nav normāli, kad Maskava ar Briseles starpniecību grib Tallinai vai Rīgai uzspiest politizētu *Otrā pasaules kara* vēsturi. Tāpat arī Baltijas valstīm nevajadzēja politizēt *Otrā pasaules kara* vēsturi un 1940.gada notikumus *okupācijas idejas* garā, radot gan nepilsoņus, gan nepārvaramus šķēršļus demokrātiskas sabiedrības veidošanai.

Ir pienācis pēdējais laiks pievērsties nopolitizētas *Otrā pasaules kara* vēstures rakstīšanai gan Maskavā, gan Baltijas valstīs, gan Austrumeiropas

valstīs un pat Vācijā. Tad savu vietu ieņems vēstures fakti, nevis to politisks vērtējums. **Katrs sabiedrības loceklis varēs brīvi veidot notikumu jēgu un līdz ar to savu vēsturisko apziņu, savu politisko kultūru.** Arī 3D – *deokupācija, dekolonizācija, deboļševizācija* – ir balstīta uz padomjlaika vēstures politizāciju okupācijas ideja garā. Bet tas taču ir mēģinājums atteikties no savas vēstures, no savas pagātnes. Savulaik to centās izdarīt padomju vara, balstoties uz šķiru cīņas pamatiem.

Pēc *Otrā pasaules kara* marksisma-ļeņinisma garā tika rakstīta *Lielā Tēvijas kara* vēsture, kur Sarkanā armija vērtēta kā atbrīvotāja¹. Visur tika uzcelti attiecīgi pieminekļi un statujas. Pēc PSRS sabrukuma Baltijas valstīs notika 1940.gada un padomjlaika vēstures politiska pārvērtēšana – radās okupācijas ideja. **Tā divas idejas – atbrīvošanas ideja un okupācijas ideja – kļuva par politikas ceļrādi. Bet tās ir maldugunis.** Par to liecina gan PSRS sabrukums, gan nepilsoņi Latvijā un Igaunijā, gan minētie notikumi Tallinā. **Ko darīt? – Jāveic vēstures depolitizācija, kas ir nepieciešams priekšnoteikums demokrātiskai politikai un demokrātiskas politiskās kultūras veidošanai gan Krievijā, gan Baltijas valstīs.**

9.Saeima līdz pat šai dienai – 19.05.2007. – nav formulējusi savu attieksmi pret notikumiem Tallinā. Kāpēc? – **Latvijas valsts vara nespēj apzināties savas vēstures politizāciju.** Saeimas divas deklarācijas spilgti pauž gan 1940.gada notikumu, gan *Otrā pasaules kara* politizāciju (G. Tauriņš, 2005). Līdz *Otrā pasaules kara* un *Lielā Tēvijas kara* depolitizācijai vēl tāls ceļš ejams gan Latvijā un citās Baltijas valstīs, gan arī Krievijā. To apliecināja arī J.Dombura raidījums *Kas notiek Latvijā?* par tematu *Kas notiek Tallinā un Rīgā?* (9.05.2007.). Tika formulētas svarīgas vēsturiski politiskas problēmas šādu jautājumu formā: *Kas notiek ap un ar pieminekļiem, vēsturi, politiku un cilvēkiem? Kādi secinājumi radušies pēc notikumiem Igaunijā un pēdējo dienu notikumiem Latvijā?*

Diskusijā piedalās A.Bērziņš (LPP/LC), K.Šadurskis (JL), J.Pliners (PCTVL), ārlietu ministrs A.Pabriks, iekšlietu ministrs I.Godmanis, *Nacionālo spēku savienības* priekšsēdētājs V.Birze, *Antifašistiskās komitejas* priekšsēdētājs J.Korens, *Pasaules Brīvo latviešu apvienības* pārstāve A.Ebdere. Tikai trūks profesionālu vēsturnieku. **Diskusijas dalībnieki nespēja izvirzīt un risināt jautājumu par politikas attieksmi pret vēsturi.** Tādēļ arī par

¹ *Lielais Tēvijas karš* // Politiskā enciklopēdija. R., 1987. – 362.–368.lpp. Šeit neatlika vietas latviešu *Waffen SS* leģionāriem, kuri Vācijas armijas rindās Kurzemes cietoksnī varonīgi cīnījās pret Sarkanā armiju līdz pat 8.maijam. “**Grūti bija Latvijā atrast mājas, no kurām kāds nebūtu aizsaukts vai brīvprātīgi devies cīņā pret sarkano augsni pulkiem**” (A.Šinķis. Kurzemes cietoksnis. R., 1997.–9.lpp.) Tas tiek noklusēts padomjlaikā politizētās vēstures lappusēs. Tā vietā likta cita vēstures patiesība: Sarkanās armijas pusē cīnījās 130.latviešu strēlnieku korpuss (*Kurzemes katls* // Politiskā enciklopēdija, turpat, 340.lpp.). Latvietis šāva uz latvieti pretēju politisko ideju vārdā.

vēstures politizāciju un tās sekām netika spriests. Sabiedrības aptaujā tika iekļauti šādi jautājumi:

1. Nav konsekventa ārpolitika 810
2. Pieaug radikāļu bīstamība..... 163
3. Jāmaina integrācijas process..... 156

Par 8. un 9.maiju, par 16.martu un čekas maišiem tika runāts tik daudz, ka skaidri iezīmējās politizētās vēstures rezultāts: **drauga – ienaidnieka domāšana ne tikai Saeimā, bet arī sabiedrībā.** Tā J.Pliners nonāca gandrīz līdz pat nacista atklāšanai pretējās puses rindās. Viņa oponents V.Birze pauda atziņu, ka integrācijas politika ir kļūda – vajadzīga repatriācija. **Antifašistiskās komitejas pastāvēšana liecina par to, cik dziļa ir padomjlaikā politizētās Otrā pasaules kara vēstures ietekme arī patlaban.** Rodas jautājums: kur tad šodien Latvijā ir fašisms un fašisti? – Atvirzot malā *Otrā pasaules kara depolitizācijas problēmu, diskusijas dalībnieki nonāca pie kopsaucēja: katrs var paust savu viedokli tā, lai netraucētu arī citam paust savu atšķirīgo viedokli.* Bet tas iespējams tikai depolitizētas vēstures gadījumā, kad nevis valsts vara nosaka, kā vērtējama vēsture, bet katrs pats brīvi un neatkarīgi apzinās savu attieksmi pret konkrētu notikumu. Kad ļaužu grupa, turklāt organizētā veidā, pauž savu viedokli, tad tā ir politikas sfēra, tā ir vēstures politizācija. **Ja vienu viedokli pauž organizēta ļaužu grupa pie Brīvības pieminekļa, bet otra tāda pati grupa pretēju viedokli pie Uzvaras pieminekļa, turklāt valsts vara atbalsta vienas grupas viedokli, tad pastāv risks atkārtoties Tallinas notikumiem arī Rīgā.**

Tātad patieso problēmu šajā diskusijā neizdevās saskaņot un formulēt. Ārlietu ministrs A.Pabriks pauda šādu viedokli: *patiesība atrodas pa vidu starp divām galējībām.* Tad jau sanāk, ka patiesība būs pa vidu starp Latvijas okupāciju (1940) un Latvijas atbrīvošanu (1944). Bet tas tā nav un nevar būt, jo **starp divām galējībām atrodas problēma, kuru sauc par vēstures notikumu politizāciju. Tikai vēstures depolitizācija var pavērt ceļu demokrātiskas politiskās kultūras veidošanai un audzināšanai.** Latvijas vēstures depolitizācijas ceļā stāv *Saeimas* divas deklarācijas par Latvijas okupāciju:

1. *Deklarācija par Latvijas okupāciju* (22.08.1996.).

2. *Deklarācija par Latvijā īstenotā PSRS totalitārā komunistiskā okupācijas režīma nosodījumu* (12.05.2005.).

Lūk, ko nespēja apzināties diskusijas dalībnieki.

Krievijā valda padomjlaikā politizētā Otrā pasaules kara vēsture – Lielā Tēvijas kara vēsture – saskaņā ar kuru Sarkanā armija ir atbrīvotāja. Diemžēl tagad neviens pat nedomā pastudēt Staļina “*Ļeņinisma jautājumus*” un Hitlera “*Mana cīņa*”, jo aizliegt ir vienkāršāk, ērtāk. **Bez Otrā pasaules kara politikas studēšanas notikumu depolitizācija kļūst neiespējama gan Austrumos, gan Rietumos.** Šodien vēsturniekam būtu jāstāsta par konkrētiem

notikumiem, nevis notikumi jāizmanto, lai pierādītu politisku ideju – *atbrīvošanas vai okupācijas ideju*. Patlaban šo ideju gūstā atrodas Krievija, *Baltijas republikas* un arī ES valstis *Rietumos*.

Vēstures depolitizācija – smags gara darbs, kura pirmsākumi rodami valsts varas gaitēnos. **Lūk, par ko vajadzētu domāt 9.Saeimai, lai pavērtu ceļu demokrātiskas politiskās kultūras veidošanai un ieaudzināšanai.**

TB/LNNK vēlas ar valsts varu uzspiest visai sabiedrībai politizētu vēstures vērtējumu: noteikt kriminālatbildību par Latvijas okupācijas fakta publisku noliegšanu. *Tēvzemieši* iesniedza likumprojektu par grozījumiem *Krimināllikuma* 10.nodaļā *Noziegumi pret valsti*: “**Par Latvijas valsts okupācijas fakta publisku noliegšanu vai publisku aicinājumu noliegt Latvijas valsts okupācijas faktu soda ar brīvības atņemšanu līdz trim gadiem vai ar naudas sodu līdz 60 minimālajām mēnešalgām**” (Grib sodīt okupācijas noliedzējus // NRA, 12.01.2007.).

Šobrīd pasaulē ir zināmi tikai divi vēstures notikumi, par kuru vispāratzīto faktu noliegšanu paredzēta kriminālatbildība, proti, ebreju holokausts un armēņu genocīds, ko pastrādāja Osmaņu impērija. Kriminālatbildība par holokausta noliegšanu ir paredzēta Vācijā, Izraēlā, Lietuvā, Polijā, Šveicē, Austrijā, Čehijā, Beļģijā, Francijā, Rumānijā un Slovākijā. Latvijā, Krievijā un citās pasaules valstīs šāda kriminālatbildība nav paredzēta. Par armēņu genocīda fakta noliegšanu kriminālatbildība ir paredzēta Francijā.

Tēvzemiešu iniciatīva atvirza mūs padomjlaikā, kad par vēstures nemarksistisku interpretāciju kļuva par tautas ienaidnieku. Pašreizējā iniciatīva nav nekas cits kā politizētās vēstures pacelšana tiesību līmenī, radot strupceļu sabiedrības politiskajai integrācijai un demokrātiskas politiskās kultūras veidošanai. Tomēr 9.Saeimas deputātiem pietika veselā saprāta, lai noraidītu šo iniciatīvu. Bet priekšā vēl ir divi šķēršļi – *Saeimas* divas deklarācijas par Latvijas okupāciju. Par šiem šķēršļiem ir vērts padomāt vēstures depolitizācijas kontekstā.

Vēstures politizācija un depolitizācija kļūst aktuāla arī mūsdienā **starp-*tautiskā terorisma*** kontekstā, kurš politisku un materiālu atbalstu rod Irānā, Sīrijā, palestīniešu teritorijās un nometnēs Libānā un citur. Runa ir par organizētu starptautisko terorismu, cīņā pret kuru Rietumu demokrātijas cieš vienu sakāvi pēc otras gan Tuvajos Austrumos, gan savās mājās.

Par ikdienišķu parādību ir kļuvusi ķīlnieku sagrābšana, lai izvirzītu politiskas prasības, kā arī pašnāvnieku terora akti. Rietumu demokrātijas ir kļuvušas par organizētā starptautiskā terorisma ķīlniecēm.

ASV cīņā ar starptautisko terorismu neatbalsta ANO, ES un Krievija. Rīcību aizstāj *gudra runāšana*, kas faktiski atbalsta terorismu. Visi zina un redz, ka palestīniešu teritorijas un bēgļu nometnes ir pārvērstas par terorisma atbalsta punktiem. Rodas iespaids, ka pašreizējā situācija visus apmierina, bet terorisms vērsas plašumā.

Ko darīt? – Atzīt, ka ANO ir bezspēcīga cīņā pret starptautisko terorismu. **Starptautiskais terorisms un, jebkura cita veida terorisms ir jāpasludina par noziegumu pret cilvēci un terora ideologi, organizētāji un izpildītāji jāsoda kā starptautiski noziedznieki.** Jāsāk būtu ar terorisma ideologiem un attiecīgām mācību iestādēm, ar terorisma finansētājiem. Arī nabadzība ir svarīgs terorisma pastāvēšanas priekšnoteikums (Starptautiskā terorisma uzbrukums visai cilvēcei un demokrātijai// G. Tauriņš, 2002. – 458.–527.lpp.).

Mūsdienās ir pastrādāts tik daudz noziegumu pret cilvēci, ka būtu jāorganizē vēl viens *Nirnbergas process*¹ starptautisko teroristu sodīšanai, un attiecīgas teroristiskās organizācijas jāatzīst par noziedzīgām un jāaizliedz. **Trūkst tikai iniciatīvas, izlēmības un politiskās vienprātības Rietumu pasaulē. Vienotība valda terorisma atbalstītāju vidū.**

Centīsimies izprast mūsdienu starptautisko terorismu vēstures politikāzācijas un islāma radikālisma politikācijas kontekstā. Terora aktā (11.09.2001.) Ņujorkā iet bojā 3000 cilvēku. Ar militāru spēku Afganistānā tiek iznīcināti terorisma atbalsta punkti. Ar militāru spēku tiek gāzts S.Huseina režīms Irākā, kurš arī bija saistīts ar starptautisko terorismu. Terora aktā Madridē (11.03.2004.) iet bojā 191 cilvēks, terora aktā Londonā (7.07.2005.) iet bojā 52 cilvēki. Londonā pasludina terorisma draudu augstāko pakāpi – kritisku (25.06.2006.): atrod divas automašīnas ar sprāgstvielām un detonatoru; Glazgovas lidostas terminālā stikla durvīs ietriecas degošs džips (30.06.2007.); aizturēti 8 cilvēki no *Tuvajiem Austrumiem* un *Dienvīdāzijas* (3.07.2007.) – no tiem četri ir ārsti, kuri legāli strādā Anglijā. **Ja ārsts kļūst par teroristu, tad tas izraisa nopietnas pārdomas.**

Terorisms pakāpeniski ņem virsroku pār Rietumu demokrātijām, kuras nespēja novērtēt Izraēlas cīņu ar terorismu. **Patī demokrātijai radīja un rada labvēlīgus apstākļus terora aktu realizēšanai Rietumos un cilvēku nolaušanāsai jebkurā pasaules malā.** Terorisms ir kļuvis par ietekmīgu politisku ieroci. Par to liecina terora akti Irākā, arī šītu un sunītu starpā.

Bez vietējo musulmaņu kopienu atbalsta terora akti Madridē un Londonā būtu grūti realizējami. Runa ir par musulmaņu kopienu radikalizāciju, par ārstu iesaistīšanos terora aktos. Mūsdienu terorismā būtisku vietu ieņem pašnāvnieki ar spridzekļa jostu vai autovadītāji – pašnāvnieki ar sprāgstvielām piekrautu automašīnu, kā arī ķīlnieku sagrābšana, lai izvirzītu politiskas prasības.

¹ *Nirnbergas process* (20.11.45. – 01.01.1946.) – *Starptautiskā kara tribunāla* tiesas process, kurā tiesāja *Otrā pasaules kara* noziedzniekus. Par noziedzīgām atzina *Vācijas nacionālsociālistiskās partijas* vadītājus un attiecīgas organizācijas – SA, SD, SS un Gestapo (Politiskā enciklopēdija. R., 1987. – 457.lpp.).

Pēc 11.septembra terora akta ASV bija pamats organizēt starptautisko kara tribunālu *Taleban* un *Al Quaida* vadītājiem un atzīt šīs organizācijas par noziedzīgām, bet tas nenotika. Joprojām *Al Quaida* vada terorismu Irākā, ASV ir spiestas uzsākt diplomātiskus kontaktus ar Irānu (28.05.2007.). Tas liecina par to, ka **terorisms ir kļuvis par ietekmīgu politisko ieroci.**

Par teroristiem nepiedzimst. Viņi tiek speciāli sagatavoti reliģiskās skolās un nometnēs, it sevišķi tas attiecas uz pašnāvniekiem, kuri ar Dieva vārdu uz lūpām iet bojā. *Sarkanā mošeja* Pakistānā tika pārvērsta par Taliban teroristu sagatavošanas centru.

Ko darīt? – Vispirms būtu jāsāk ar terorisma pirmsākumu un finansiālā atbalsta likvidēšanu, ieskaitot arī nabadzību, kas kopā ar vēstures politizāciju veido vienu no terorisma pirmavotiem. Piemēram, palestīniešu problēma galvenokārt balstās gan uz nabadzību, gan arī uz vēstures politizāciju. **Terorisma ideologi, finansētāji un organizatori jāpasludina par kara noziedzniekiem un jāuzsāk viņu vajāšana un tiesāšana starptautiskā līmenī.** Pret valstīm, kuras dod patvērumu teroristiem un finansiāli tos atbalsta, **ANO līmenī jāpiemēro starptautiskas sankcijas līdz pat militāru operāciju akceptēšanai.** Arī vietējām musulmaņu kopienām vajadzētu uzņemties atbildību par terora aktiem vai terora draudiem, nevis stāvēt malā un prātot par kopienu radikalizāciju, kā tas notiek Anglijā (28.06.–8.07.2007.).

Jāatzīst, ka šodien Rietumu demokrātijas nav gatavas spert kopīgus radikālus soļus pret starptautisko terorismu ANO, NATO, ES līmenī, bet rīt var būt par vēlu. Mūsdienu starptautiskā terorisma formula varētu būt šāda: vēstures politizācija + islāma radikalizācija un politizācija + pašnāvnieku sagatavošana speciālās reliģiskās skolās un nometnēs + ģimenes iesaistīšana terora aktos (bojā gājušā terorista atraisne kļūst par pašnāvnieci ar spridzekļa jostu). Starptautiskā terorisma vienotība ir acīmredzama (*Al Quaida*), bet to nevar teikt par Rietumu demokrātijām, kur trūkst vienota *Centra* cīņā ar starptautisko terorismu, kur trūkst Starptautiska tribunāla terorisma ideologu vajāšanai un sodīšanai. Patlaban demokrācija ir *zaļā gaisma* starptautiskam terorismam, bet vajadzētu iedegt *sarkano*. Ko darīt? – Ir nepieciešams dziļāk iepazīt terorista dvēseli un tās tapšanu saistībā ar ģimeni, ticību un apmācību speciālās skolās.

Hārvarda universitātes profesore, terorisma pētniece Luiza Ričardsone (*Louise Richardson*) pievērš uzmanību palestīniešu terorista dzīves skatījumam: “*Pat, ja mēs visi iesim bojā, mūsu goda stunda būs pienākusi. Visus vīriešus vajadzētu nogalināt (töten). Teroristi ir pārņemti ar godīguma jūtu kaislību (besessen von Ehre)*” (*Der Terrorist, das unbekante Wesen // Welt kompakt*, 6.07.2007.). Bet šādu cilvēka dvēseles stāvokli var panākt tikai ar reliģisko fanātismu, kuru ieaudzina islāma fundamentalistu speciālās teroristu skolās. Tāda skola līdz pat pēdējām laikiem pastāvēja Pakistānā – *Sarkanā mošeja*¹ (*Rote Moschee*). Tas ir ēku komplekss, kuru ieņēma ar militāru spēku (9.07. – 11.07.2007.). Bet cik šādu skolu ir palestīniešu teritorijās un citās islāma valstīs? *Al Quaida* taču nevar iztikt bez šādām skolām,

¹ **Mošeja** ir musulmaņu baznīca, kur notiek dievkalpojumi. Izveidojusies 7. – 8.gs. Parasti taisnstūra celtnē ar pagalmu un daudzkolonu lūgšanas zāli.

kur islāma fundamentālisms savijas ar vēstures politizēšanu, iesaistot arī ģimenes. Tas notiek konkrētā valstī, piemēram, *Taleban* teroristi tika gatavoti Sarkanajā mošejā Pakistānā.

b) NEPILSONI LATVIJĀ radās sakarā ar okupācijas un aneksijas idejas realizēšanu politikā. Vēsture tika politizēta un izmantota okupācijas idejas pamatošanai. **Minētās deklarācijas** par Latvijas okupāciju padarīja **okupācijas ideju par politisku pamatvērtību**. *Atmodas laikā* (1088–1991) okupācijas ideja vienoja cilvēkus cīņā par Latvijas neatkarību, kā arī sašķēla sabiedrību. **Ne jau visi vēlējās PSRS sabrukumu un Latvijas atdalīšanos no PSRS**. Referenduma nebija ne 1940.gadā, ne arī *Atmodas laikā*.

Molotova – Ribentropa pakta slepenie protokoli atviegloja 1940.gada 17.jūnija notikumu norisi un padomju Latvijas tapšanu, bet **tie nebija noteicošie**. Sabiedrībā figurēja vēlme pēc Krievijas parauga celt sociālismu, kuru propagandēja vietējie komunisti. Jau 1918.gadā sabiedrība sašķēlās. Viena sabiedrības daļa bija par padomju Latviju. **Tika izveidota Latvijas Padomju pagaidu valdība** (4.12.1918.) ar **P.Stučku priekšgalā**. **Otra sabiedrības daļa ar K.Ulmani priekšgalā iestājās par neatkarīgu Latviju**. Sākās cīņa: vieni – par padomju Latviju, otri – par neatkarīgu Latviju. Padomju Latvijas armijas daļas atstāja Rīgu (22.05.1919.) un Latgali (1920). Latvijas KP CK pieņēma lēmumu par iestāšanos Komunistiskajā Internacionālē (01.1920.) un turpināja darboties kā tās sekcija pagrīdē. Ulmaņlaikā nenotika represijas, komunistus nevajāja un viņi turpināja ticēt savai idejai.

Latvijas Republika tika pasludināta 1918.gada 18.novembrī. Savu runu Pagaidu valdības Ministru prezidents K.Ulmanis beidza ar vārdiem: *Latvija būs demokrātiska taisnības valsts* (Latvijas vēsture. 20.gadsimts. R., 2005, – 111.lpp.). Cīņas par Latvijas neatkarību aptvēra laikposmu no 1919.gada februāra līdz 1920.gada februārim (turpat, 114.lpp.). **Neatkarīgās Latvijas valsts piekritēji uzvarēja cīņā pret Padomju Latvijas tapšanu**. Brīvības cīņas (1918–1920) vēl vairāk sašķēla sabiedrību, kura tāda palika līdz pat 1940.gadam, kad ar PSRS palīdzību gāja bojā neatkarīgā Latvijas valsts.

1940.gada 17.jūnijā Latvijas KP “darīja visu iespējamo, lai objektīvi izveidojusies situācija pāraugtu sociālistiskajā revolūcijā” (Politiskā enciklopēdija. R., 1987. – 353.lpp.). Sašķeltā sabiedrība veicināja padomju Latvijas tapšanu.

Trešā Atmoda atkal sašķēla sabiedrību: par Latvijas neatkarību (LTF), pret – *Interfronte*. Ne jau visi Latvijas iedzīvotāji bija par atdalīšanos no PSRS. Interesants ir pats vēstures pārvērtēšanas sākums: 1940.gada notikumu aktīvs dalībnieks M.Vulfsons¹ *Rakstnieku savienības* valdes plēnumā (1.–2.06.1988.) paziņoja: “**1940.gadā Latvijā nav notikusi sociālistiskā revolū-**

¹ Nav skaidrs, kādu politisko nostāju ieņēma pats M.Vulfsons? Kurā pusē nostājās? Viņš varētu daudz ko pateikt par šiem notikumiem to laiku kontekstā, nevis politizēt šos notikumus.

cija” (Latvijas vēsture. 20. gs. R., 2005. – 370. lpp.). Tā sākās okupācijas idejas tapšana uz vēstures notikumu pārvērtēšanas pamata: sociālistiskās revolūcijas vietā tika likta okupācija. Pamatojums: Molotova – Ribentropa pakta slepenie papildprotokoli par ietekmes sfēru sadalīšanu starp Vāciju un PSRS.

Neatkarīgajā Latvijā ar vēsturi notika tas pats, kas padomju laikā. Vēsture tika pārvērtēta politiskas idejas gaisotnē: 1940. gada 17. jūnijā Latviju okupēja PSRS un pēc tam iekļāva savā sastāvā. Pietika ar minēto M. Vulfsona paziņojumu un Molotova – Ribentropa pakta slepeno protokolu nākšanu gaismā. Okupācijas ideja tika nostiprināta ar divām *Saeimas* Deklarācijām par Latvijas okupāciju (G. Tauriņš, 2005. – 91.–98. lpp.). **Sabiedrība sašķēlās pilsoņos un nepilsoņos, patriotos un okupantos, brīvības cīnītājos un kangaros. Līdz ar to politiskā sabiedrības resocializācija demokrātiskas politiskās kultūras virzienā kļuva neiespējama.** Sāka veidoties naidīga attieksme pret Krieviju, un 15 gadu garumā valsts vara atradās okupācijas idejas važās. Tā rezultātā izveidojās jauna politiskās kultūras forma – **pēcpadomju demokrātijas politiskā kultūra.** Tā balstījās uz savām specifiskajām politiskajām vērtībām: *okupācija, Tēvzeme, latviešu tauta, patriotisms.* Šīs idejas ir kļuvušas par šķērslī demokrātiskas politiskās kultūras veidošanai un ieaudzināšanai Latvijā. **Demokrātiskas politiskās kultūras pamatvērtības atdurās pret politizētu vēsturi un tādām politiskajām vērtībām kā *patriotisms, latviešu tauta, okupācija, Tēvzeme.***

Kur palika *Atmodas* laika vienotība? – Lasītājam paveras iespēja patstāvīgi spriest par šo jautājumu un citiem jautājumiem, piemēram, par okupācijas idejas vietu un lomu demokrātiskas sabiedrības celšanā, demokrātiskas personības veidošanā. Tas ir arī jautājums par demokrātiskas valsts iekārtas attieksmi pret vēsturi. Tātad izvirzās jautājums par vēsturi: *kādā nolūkā tiek rakstīta vēsture?* – Lai veidotu demokrātisku sabiedrību uz tādas vēsturiskās apziņas pamata, kura nav izkropļota ar notikumu politisku vērtēšanu: šos slavēt, bet šitos – nosodīt! Nepilsoņi – nopietns šķērslis demokrātiskas politiskās kultūras veidošanai un ieaudzināšanai Latvijā. Bet šo jautājumu nespēj izvirzīt arī 9. Saeima publiskai apspriešanai sabiedrībā, parlamentā, partijās. Ārkārtīgi vēlama būtu Krievijas vēsturnieku un politiķu līdzdalība.

c) tautas labklājība un attieksme starp tautu un valsts varu ir svarīgs politiskās resocializācijas temats. Nav dzirdēts, ka *Saeimā* kādreiz nopietni tiktu apspriesta labklājības problēma politiskās atbildības gaisotnē. Sabiedrības vienotība, kas valdīja *Trešās Atmodas* laikā, sāka brukt līdz ar tautas grimšanu nabadzībā un nepilsoņu tapšanu. Pēc neatkarības atjaunošanas dziļā nabadzībā ieslīga tautas lielākā daļa, it sevišķi vecākā paaudze – pensionāri un pirmspensijas vecuma cilvēki. **Bet nabadzībā nonācis cilvēks ir bīstams sabiedrībai.** Līdz ar nabadzību uzplauka visu veidu noziedzības formas.

Kāda ir reālā situācija valstī? Partiju priekšvēlēšanu programmās

nabadzības problēma būtībā nav izvirzīta, izņemot skaistos solījumus, kuriem nav ekonomiska un politiska pamatojuma (182.–206. lpp.). Dzīves līmenis strauji uzlabojās jaunbagātņiem, starp kuriem ir apmēram 800 miljoni. **Vēlmi uzlabot dzīvi pauž visas partijas, bet tie ir tikai solījumi.** Vēlme uzlabot dzīvi ir. Desmitiem tūkstošu jaunu strādātspējīgu cilvēku nesaskata labākas dzīves iespēju Latvijā. Viņi dodas labākas dzīves meklējumos uz Angliju, Īriju, un tur to arī atrod.

Par dzīves kvalitātes uzlabošanu Latvijā spriež *Stratēģiskās analīzes komisijas* pētījumā *Dzīves kvalitāte Latvijā*. Runa ir par ienākumiem, algu, nodarbinātību, pirkspēju un sociālajiem pakalpojumiem. Vadmotīvs: **cilvēkiem pašiem jāuzņemas sava darba vadīšana, plānošana un tā uzlabošana, jo dzīves kvalitāte ir atkarīga no rīcībaspējas.** Bet nabadzībā nonākuša cilvēka rīcībaspēja ir būtiski ierobežota gan finansiāli, gan politiski. Latvija patlaban ir nabadzīgākā ES valsts, kurā ir viszemākais algas līmenis, bet augstākā inflācija (9.Saeimas priekšvēlēšanu kampaņas laikā).

Pētījums *Dzīves kvalitāte Latvijā* norāda, kas jādara indivīda dzīves uzlabošanai: lielāks atbalsts jāsniedz vidējiem un maziem uzņēmumiem, kā arī pašnodarbinātajiem, būtiski jāpalielina darba samaksa, jāuzlabo darba apstākļi. T.Tisenkopfs (Latvijas Universitātes *Sociālo un politisko pētījumu institūta* valdes priekšsēdētājs) dzīves kvalitāti definē šādi: **“Dzīve ir kvalitāte tad, ja tu savai dzīvei spēj piedāvāt ideju. Dzīves kvalitāte nav pasīvs ārēju apstākļu kopums, tā ir indivīda radošā pieeja dzīvei – izdoma, izvēle, uzdrīkstēšanās, rīcība”** (Latvijas dzīves kvalitāte progresē // NRA, 29.09.2006.). Bet kāda tad patlaban ir dzīves kvalitāte Latvijā? – Ar ko to lai salīdzina – ar padomju laiku vai ar Rietumu demokrātijām! Viena atziņa attiecībā uz dzīves kvalitāti ir šāda: dzīve uzlabojas, bet ne visiem. “Bijušajās padomju valstīs... par spīti ekonomiskajai attīstībai ceturta daļa bērnu joprojām dzīvo ārkārtīgā nabadzībā” (Ceturta daļa bērnu dzīvo nabadzībā // Nedēļa, 43/2006). **Neviena partija priekšvēlēšanu kampaņā nespēja pateikt, cik bērnu Latvijā dzīvo nabadzībā.** Tā vietā tika izveidots **Latvijas tēla klips**, kas izmaksāja 50 000 latu (kārtējais Latvijas tēla klips **izmaksājis 50 000 latu** (NRA, 24.10.2006.). Valdība pieņēma lēmumu prēmēt visus ministrus un premjeru, kopā tika izmaksāti 35 000 latu (Ministru prēmēšanu pārbauda KNAB // NRA, 24.10.2006.). Tāda ir *Pašlabuma aksiomas* realizācija Latvijā.

Ir izteiktas arī citādas atziņas par dzīves kvalitāti Latvijā saistībā ne tikai ar uzņēmību, uzdrīkstēšanos, izdomu un izvēli: “Protams uzņēmība nav vienīgais, kas vajadzīgs, lai uzsāktu uzņēmējdarbību. Te nonāksim pie valsts birokrātijas, kas jaunam cilvēkam sarežģīt uzņēmējdarbības sākšanu” (ZA Ekonomikas institūta vadošā pētniece **P.Eglīte**. Labākos cilvēkus, gudrākās smadzenes // NRA, 6.10.2006.). Latvijā trūkst darbaspēka, bet jauni darba-spējīgi cilvēki brauc prom. Kāpēc? – “Pirmkārt, valstij ir cilvēknīdēju filozofija no pašiem pastāvēšanas sākumiem. **JA VIENMĒR CILVĒKU SOCIĀLĀS**

VAJADZĪBAS TIEK ATLIKTAS – TAD, KAD EKONOMIKA BŪS SAKĀRTOTA... IT KĀ EKONOMIKU VAR SAKĀRTOT BEZ CILVĒKIEM” (turpat). Tātad mēs joprojām paliekam nabadzīgākā Baltijas un ES valsts, kaut gan pagājuši 15 gadi pēc neatkarības atjaunošanas. **Ko darīt**, ja algu līmenis pie mums ir desmit reīžu zemāks nekā Eiropas Savienībā, bet cenu līmenis tikai divreiz mazāks (Algu lēciens maz ietekmēs turību // Nedēļa, 39/2006. – 33.lpp.). Vajag pāriet no darbietilpīgas ekonomikas uz zināšanu ietilpīgu ekonomiku. Tālākā perspektīvā tas ir pareizi. Bet 15 gadu laikā mēs esam palaiduši garām izdevīgu tirgu kaimiņvalstī Krievijā. Šķērslis – vēstures politizācija un šīs politizācijas sekas. Arī algas palielināšana neatrisinās problēmu. **“Palielinot darba samaksu, lai noturētu cilvēkus, var zaudēt noietu ārvalstīs”** (Tikai ceļot algas, var iekrist slazdos // Diena, 4.10.2006.).

Ko darīja un dara politiķi sabiedrības labklājības jomā? – **Neviena Saeima līdz šim nav spējusi publiski apspriest šo problēmu**. Un tas ir saprotami, jo katru reizi valdošā koalīcija par šo nepatīkamo tematu izvairās publiski runāt. Cita lieta – priekšvēlēšanu programmas. Tur katru reizi figurē solījumi, kas attiecas uz labklājību jomu: **nodrošināsim labklājības pacelšanu** (182.–206. lpp.). Solījumi liecina, ka labklājības problēma stiepjas 15 gadu garumā. Visas partijas pirms 9.Saeimas vēlēšanām solīja labklājību, turklāt skaisti un pat pārāk pompozi: **TP** sola panākt labklājību ar izglītību, zinātni, konkurētspēju un ilgtermiņa politikas plānošanu; **JL** sola labklājību godīgā Latvijā; **ZZS** sola dzīvot plaukstošā Latvijā; **LPP/LC** sola nākamajos gados padarīt Latviju par Eiropas ekonomikas *tīgeri*; **LSDSP** sola pārcirst nabadzības cilpu un aicina balsot par normāliem cilvēkiem; **SC** ceļu uz labklājību brūgē ar zināšanām un modernām tehnoloģijām; **TB/LNNK** piedāvā jaunu sociālekonomisko programmu. **Bet pamatjautājums paliek bez atbildes: kāpēc politiskā sistēma 15 gadu laikā nespēja īstenot tādu politisko vērtību kā labklājība un sadales taisnīgums?** – *Lūk, pašreizējais labklājības līmenis* (208. lpp.).

Atliek uzdot jautājumu: *vai politiskā sistēma spēj realizēt tādu demokrātisku vērtību kā labklājība un sadales taisnīgums?* – Tas ir jautājums par pašreizējās politiskās sistēmas vērtību, proti par labklājību un sadales taisnīgumu. Tas ir jautājums par to, *vai pašreizējā LR politiskā sistēma ir demokrātiska?* Lasītājam nāksies pašam meklēt atbildi uz šo jautājumu.

Nabadzība un netaisnīga sadale ir cieši saistīta ar valsts budžetu. Par nulles deklarāciju saistībā ar sadales taisnīgumu runā jau 15 gadus, turklāt bez jebkādas politiskās atbildības. Tas notiek sakarā ar kārtējam *Saeimas vēlēšanām*, bet pēc tam iestājas klusums (Diena, 28.09.2006.).

Nabadzīgā valstī politiskā resocializācija, proti, demokrātiskas politiskās kultūras veidošana, **ir apgrūtināta vai vispār nenotiek**. Patlaban Latvijā politiskā resocializācija šajā virzienā nenotiek Tālāk tiek veidota un attīstīta pēcpadomju demokrātija. **Tas nozīmē to, ka demokrātisku personību veidošana un audzināšana netiek īstenota**. Šajā sakarībā izvirzās jautājums

lasītājam: *kuras partijas līderis var pretendēt uz demokrātiskas personības statusu? Kurš 9.Saeimas deputāts var pretendēt uz demokrātiskas personības statusu?*

Lai celtu tautas labklājību un paaugstinātu dzīves kvalitāti, ir vajadzīga demokrātisku personību sabiedrība ar demokrātisku politisko kultūru, kura balstās uz trim pamatvērtībām: uz demokrātiju, sociālu valsti un tiesisku valsti. Runājot par tautas labklājību, savukārt izvirzās jautājums: *vai patlaban Latvija ir sociāla valsts? Sociāla valsts* – lūk, viens no priekšnoteikumiem labklājības problēmas izpratnei un risināšanai. Šeit tikai ar solījumiem un aicinājumiem vien ir par maz. Bet, lai partija iekļūtu Saeimā, pilnīgi pietika ar solījumiem, piemēram, *Labklājību godīgā Latvijā!* (JL). 9.Saeimas priekšvēlēšanu programmās TP un JL solīja vēlētajiem labklājību un iekļuva Saeimā: TP uzvarēja (23), bet JL dalīja 2. un 3.vietu ar ZZS (18). **Vēlētaji ir pieraduši pie solījumiem, bet partijas neko citu arī neprot.** Ir pienācis laiks labklājības problēmu izvirzīt publiskas diskusijas līmenī Saeimā, jo uz labklājību ved vairāki ceļi. Šādas diskusijas pavērs ceļu demokrātisku personību tapšanai, personību, kas veidos demokrātijas sociālo bāzi.

d) demokrātiskas personības veidošana un audzināšana ir noteicošais faktors politiskās resocializācijas īstenošanai Latvijā. Aktuālas kļūst pārdomas par demokrātiskas politiskās kultūras veidošanu un ieaudzināšanu pašreizējās pēcpadomju demokrātijas politiskās kultūras vietā. Politiskajai sistēmai vajadzētu aktīvi līdzdarboties gan *input* veidošanā, gan *output* radīšanā un īstenošanā dzīvē, paverot ceļu demokrātiskas personības tapšanai.

Kas tad ir demokrātiska personība? – Atcerēsimies, ka demokrātiskai personībai nav nekādu šaubu par cilvēka pamattiesībām, par iecietību pret citādi domājošu, it sevišķi politikas jomā. Tai nav nekādu šaubu par dažādu sociālo un kultūras atšķirību akceptēšanu, dažādu vērtību un orientāciju atzīšanu. Demokrātiskai personībai nav nekādu šaubu par pamatvērtību (pamatprincipu) – demokrātija, tiesiska valsts, sociāla valsts – atzīšanu. Tai ir attīstīta personiskās atbildības sajūta.

Demokrātiska personība ir nepieciešama, lai politiskā sistēma spētu īstenot savas politiskās vērtības: IEKŠPOLITIKAS UN ĀRPOLITIKAS STABILITĀTI, SPĒJU PIELĀGOTIES POLITISKAJĀM PĀRMAIŅĀM, LĪDZDALĪBU POLITIKĀ, SISTĒMAS ELASTĪBU UN GATAVĪBU POLITISKAJĀM PĀRMAIŅĀM, TAISNĪGUMU, LABKLĀJĪBU UN SADALES TAISNĪGUMU, DZĪVĪBAS UN ĪPAŠUMA DROŠĪBU, ATVĒRTAS POLITIKAS GARANTĒŠANU, BRĪVĪBU – BŪT BRĪVAM NO NABADZĪBAS. LR pašreizējai politiskajai sistēmai vēl tālu līdz demokrātiskai politiskajai sistēmai ar minētajām vērtībām. Sistēma kļūst demokrātiska tikai tad, ja tai ir attiecīga sociālā bāze – demokrātisku personību sabiedrība.

Demokrātiska personība ir nepieciešama kā demokrātiskas politikas dzinējspēka subjekts, kurš spēj interešu konfliktus regulēt un aizvadīt

līdz kompromisam. Teiktais kļūst aktuāls parlamenta deputātiem, partiju līderiem. **Kurš 9.** Saeimas deputāts var pretendēt uz demokrātiskas personības statusu? **Kuru partijas līderi varētu dēvēt par demokrātisku personību?** Vai pašreizējā sabiedrība ir demokrātisku personību sabiedrība? – Šie jautājumi domāti lasītājam, lai viņš censtos noteikt savas personības statusu – demokrātiska vai nedemokrātiska personība. Tieši šeit sākas ceļš uz plurālistisku demokrātiju.

e) **politiskā tolerance Saeimā un valdībā** – tas ir jautājums par demokrātiskām personībām politiskajā struktūrā. Šai sakarībā īsumā atkārtosim tolerances būtību un raksturīgu iezīmi: **CITA CILVĒKA DOMU, UZSKATU, ATZIŅU BRĪVĪBA.** Politiskā tolerance ir iecietība pret citādu politisko pārliecību, uzskatu, citādu dzīvesveidu, citādas politiskās orientācijas paudēju. Politiskā kultūra savukārt nosaka tolerances kultūru.

Politiskā tolerance vērsas pret plurālistiskas demokrātijas pretiniekiem. **Tā atbalsta plurālistisku uzskatu, domu, atziņu, pārliecības konfliktu, sadursmi, strīdu.** Tās pamatu veido spēja izprast citādu domu atziņu, uzskatu, orientāciju un to pastāvēšanas nepieciešamību. Šai sakarā padomāsim par atziņu: **Spēks ir vienotībā** (Cilvēki & politika. R., 2006). Tiešām spēks ir vienotībā. **Bet vai vienotībā ir arī prāts? Vienotība rodas tur, kur visi domā vienādi, bet tur, kur visi domā vienādi, nedomā neviens.** Tur nav vietas demokrātiskas politikas dzinējspēkam – interešu konfliktam. Viens no iemesliem, kādēļ sabruka PSRS, bija ar valsts varu uzspiesta visiem vienāda marksistiski – ļeņiniska domāšana. Gadu desmitiem izveidojās padomju cilvēks, kuram bija sveša politiskā tolerance un personiskā atbildība.

Vai 9.Saeimai ir raksturīga politiskā tolerance un plurālistiska demokrācija? – *Tēvzemieši* izvirzīja likumprojektu tipiski boļševistiskā garā: cietumsods līdz pat trim gadiem tiem, kuri neatzīst okupācijas faktu. Saeimas deputātiem pietika veselā saprāta, lai to noraidītu (8.01.2007.). Latvijas un Krievijas robežlīguma apspriešana Saeimā pārvērtās par cīņu starp īstajiem patriotiem un tautas nodevējiem. Sašķēlās valdošā koalīcija, un tās vietā *Saeimā* izveidojās nesamierināmu pretinieku cīņa par Abreni: TP, LPP/LC – JL, TB/LNNK. Sašķēlās arī sabiedrība. Pie *Saeimas* ēkas bija pulcējušies cilvēki ar lozungiem rokās, piemēram: Kalvītis = Rubiks = Pliners.¹ skanēja dziesmas kā *Atmodas* laikā. Politikā un sabiedrībā atkal tika reanimēts ienaidnieka tēls. Izrādās, ka TP sevi ir pārvērtējusi: **TP šobrīd ir vadošais politiskais spēks valstī, kas vienīgais spēj konstruktīvi vienot labēju koalīciju** (186. lpp.). Izrādās, ka TP nespēja vienot pat valdošo koalīciju (TP, ZZS, LPP/LC, TB/LNNK).

Atmodas laikā sašķeltā sabiedrība, balstoties uz okupācijas ideju, turpina pastāvēt kā nopietns šķērslis politiskajai resocializācijai un

¹ **Speciāli atkārtotam** šeit un citur politiskās tolerances deficītu *Saeimā* un valdībā, jo tas izpaudās 15 gadu garumā un turpinās arī šodien.

politiskās tolerances veidošanai gan Saeimā, gan sabiedrībā. **Joprojām pastāv pēcpadomju demokrātija ar savām politiskajām vērtībām: Tēvzeme, tauta, patriotisms, okupācija.** Ja runa ir par plurālistisku demokrātiju, tad šīs vērtības nedrīkst pacelt politikas līmenī (Schmidt, Manfred, 1995, S.743). Tas ir pretrunā ar demokrātiskas politiskās kultūras vērtībām – tautas suverenitāti, politisko vienotību, politisko un tiesisko vienlīdzību, interesēm, vērtībām un dzīves orientāciju plurālismu, vairākuma principu, taisnīgumu, sabiedrības politisko integrāciju, politisko morāli.

Trešās Atmodas laikā *Tēvzemes, tautas un okupācijas ideja* izveidoja vienotu pamatvērtību, kura būtībā nebija demokrātiska, raugoties demokrātiskas politiskās kultūras aspektā. Uz šiem pamatiem tapa formāli demokrātiska politiskā sistēma atbilstoši 1922. gada *Satversmei*. Bet būtībā šī politiskā sistēma nebija un nevarēja būt demokrātiska. **Uz politiskajām pamatvērtībām – Tēvzeme, tauta, okupācija – tapa pēcpadomju demokrātija ar nedemokrātisku sabiedrību un nedemokrātisku politisko kultūru.** Izveidojās politisko vērtību trīsvienība – *Tēvzeme – tauta – okupācija*, kas kļuva par nopietnu šķērslī demokrātisku personību tapšanai.

Grūti pat iedomāties, kas notiktu, ja, piemēram, Vācija pasludinātu par politiski primārām vērtībām – *Tēvzeme, tauta, patriotisms, aneksija*. Uzvarētāji *Otrajā pasaules karā* (PSRS, ASV, Anglija) izmainīja Vācijas robežas tā, ka tā zaudēja ap 25 procentu savas teritorijas, kuras ieguva Krievija, Polija, Čehija un Francija. Runa ir par Vācijas vēsturiskajām zemēm. Tas pārdomām cīnītājiem par Abreni 9.Saeimā.

f) formāli demokrātiska politiskā sistēma, kurā valsts vara nepieder tautai. *Vai valsts vara 15 neatkarības gados piederēja tautai?* – JL nāca pie varas, uzvarot 8.Saeimas vēlēšanās ar solījumu: *vara Latvijā beidzot piederēs tautai... Ministru kabineta sēdes būs atklātas... Likumam Latvijā būs reāla vara* (182. lpp.). Tika konstatēts reāls politisks fakts. Šai sakarībā rodas vairāki jautājumi, uz kuriem vajadzētu meklēt atbildi publiskās diskusijās gan *Saeimā*, gan partijās, gan masu medijos. ***Kāpēc valsts vara Latvijā nepiederēja un nepieder tautai?*** – 9.Saeimas priekšvēlēšanu kampaņas *Milžu cīņās* un J.Dombura raidījumā *Kas notiek Latvijā?* šis jautājums netika izvirzīts, kaut gan tas būtībā ir politisks pamatjautājums visās bijušās PSRS republikās.

Kāpēc notika tā, ka pēc neatkarības atjaunošanas (1991) Satversmes 2.pants Latvijas valsts suverēnā vara pieder Latvijas tautai netika realizēts? *Šo jautājumu izvirzīja JL, bet kāpēc līdz pat šai dienai nav notikusi publiska apspriešana partijās?* – Šie jautājumi adresēti 9.Saeimai un tajā ievēlētajām partijām. Diskusija, kurā apspriestu šos jautājumus, vai nu apliecinātu, vai neapliecinātu partiju politisko briedumu. Varbūt autora pārdomas noderēs lasītājam, meklējot atbildes uz šiem jautājumiem.

Pirmkārt, pēc PSRS sabrukuma palika padomju sabiedrība ar tās subjektu – padomju cilvēku, kurš nebija un nevarēja būt demokrātiska politiski

toleranta personība. Pie varas nāca gan bijušie komunisti, gan bezpartijiskie, kuriem bija svešas demokrātiskas politiskās kultūras vērtības.

Otrkārt, *Atmoda* beidzās ar neatkarības atjaunošanu un sašķeltu sabiedrību: **patrioti – cīnītāji par neatkarību ārpus PSRS un tautas nodevēji – cīnītāji par padomju varas saglabāšanu, par Latviju PSRS sastāvā.** Tās bija savstarpēji naidīgi noskaņotas sabiedrības grupas, kuru intereses pauda TF un Interfronte. Tādēļ interešu konflikti *Saeimā* pārvērtās par cīņu starp ienaidniekiem. Sākot ar 5.Saeimu, pie varas nāca labēji noskaņotas partijas ar šādām pamatvērtībām: **Tēvzeme, latviešu tauta, okupācija.**

Treškārt, sabiedrība tika sašķelta pilsoņos – nepilsoņos, patriotos – tautas nodevējos, bagātajos – nabagajos (lielākā tautas daļa bija nabadzīga). Interešu konflikti pārvērtās ienaidnieku attiecībās. **Tautas baidīšana ar oligarhiem liecina, cik vāja un nedemokrātiska ir LR politiskā sistēma.** Tā nespēj demokrātiski funkcionēt. To varēja konstatēt gan 8.Saeimas darbā, gan 9.Saeimas priekšvēlēšanu kampaņā.

Latvijas 20.gadsimta vēsture, it sevišķi padomju laika vēsture, kļuva par klupšanas akmeni visās *Saeimas* priekšvēlēšanu kampaņās, politiski sašķeļot gan sabiedrību, gan politiķus. Viens otrs deputāts sāk saprast šo problēmu, kura kļuva par klupšanas akmeni arī komunisma celtniecībā. **Komunisms taču tika celts uz politizētas vēstures pamata – vēstures materiālistiskās izpratnes pamata.** Politizēta vēsture sabiedrības socializācijas procesā izkropļo cilvēka dvēseles, noskaņojot tās “uz vispārēju kaunēšanos, šausīšanu un baidīšanos no pagātnes rēgiem... Un, Dieva dēļ, beigsim apspļaudīt savu vēsturi” (K.Pētersone, kultūras ministre. Joprojām fronte tēva pagalmā // Diena, 14.06.1999.). *Atmodas* laikā un arī 1940.gada jūnijā fronte atradās tēva pagalmā. *Atmodas* laikā tas notika ar šādām politiskajām vērtībām: **Tēvzeme, latviešu tauta, okupācija**, bet 1940.gadā ar komunisma ideju: **Lai dzīvo padomju Latvijas PSRS sastāvā!**

Izvirzās jautājums: *kāda patlaban Latvijā ir sociālā un politiskā realitāte? – Nedemokrātiska sabiedrība un formāli demokrātiska politiskā sistēma, kura nespēj demokrātiski funkcionēt.* Politiskajai sistēmai nav pa spēkam realizēt sabiedrības politisko resocializāciju – demokrātiskas politiskās kultūras veidošanu un ieaudzināšanu. Turpinās sabiedrības politiskā socializācija pēcpadomju demokrātijas virzienā – **pēcpadomju politiskās kultūras virzienā.** Tas notiek tādēļ, ka trūkst politiskās sistēmas demokrātiska subjekta – demokrātiskas personības, jo pati sabiedrība nav demokrātisku personību sabiedrība.

Ko darīt? – Vispirms partijām vajadzētu atteikties meklēt vainīgos, tautas ienaidniekus un nodevējus. Tagadējā situācija ir radusies partiju politikas rezultātā. Ir nepieciešams apzināties politiskās sistēmas uzdevumu – demokrātiskas politiskās kultūras un demokrātiskas personības veidošanu un audzināšanu, iesaistot izglītības sistēmu, partijas un masu medijus. Tādēļ

vispirms vajag apzināt un izprast politiskās resocializācijas tematus, problēmas un šķēršļus: *VĒSTURES POLITIZĀCIJA UN TĀS REZULTĀTĀ RADĪTĀS POLITISKĀS VĒRTĪBAS – TĒVZEME, BRĪVĪBA, TAUTA, PATRIOTISMS, OKUPĀCIJA; NEPIĻSOŅI; TAUTAS LABKLĀJĪBA UN ATTIEKSME STARP TAUTU UN VALSTS VARU; FORMĀLI PASTĀVOŠĀ DEMOKRĀTISKĀ POLITISKĀ SISTĒMA, KUR VARA NEPIEDER TAUTAI; DEMOKRĀTISKU PERSONĪBU VEIDOŠANA UN AUDZINĀŠANA*. Šajā politiskās resocializācijas procesā vadošā loma ir politiskajai sistēmai.

Pirmais solis politiskās resocializācijas virzienā – apzināties pašreizējo sabiedrības politisko kultūru un tās pamattipus. Pēc tam tiek apzināti veidota demokrātiska politiskā kultūra – politiskā resocializācija – pēcpadomju demokrātijas politiskās kultūras vietā (175. lpp.). Patlaban politiskā kultūra sabiedrībā, parlamentā, valdībā un partijās ir politiskās kultūras vēsturiskā forma – pēcpadomju demokrātijas politiskā kultūra. **Tā ir pāreja no totalitāras politiskās kultūras uz demokrātisku politisko kultūru.** Šeit trūkst vēsturiska precedentā.

Kur rast padomu? Kam prasīt padomu? – Vispirms ir nepieciešams apzināties Rietumu demokrātijas politiskās kultūras vērtības un pamatvērtības. Pēc tam jāapzina pašreizējās politiskās kultūras vērtības sabiedrībā, *Saeimā*, valdībā un partijās. Ir nepieciešamas publiskas politiskās diskusijas, iesaistot masu medijus, augstskolas un skolu vecākās klases. Pretējā gadījumā veidojas apburtais loks – demokrātiskas politiskās kultūras veidošanas un ieaudzinašanas vietā mēs realizējam pēcpadomju demokrātijas politisko socializāciju.

g) J.Raiņa un J.Jurkāna atziņas par politiku, politiķiem un sabiedrību
Sobrīd aktuāli kļūst *Satversmes sapulces* un pirmo triju *Saeimu* (1922, 1925, 1928) deputāta J.Raiņa “Novēlējumi valsts darbiniekiem”:

Lai virzītu uz nākotni valsts dzīvi,
Der darbinieki, kas uzskatos ir brīvi!
Lai darbinieku spējas vien krīt svarā,
Lai nau tas nodots kāru kliķu varā!
Nu, vai mums valst' darbi rit gludā gaitā?
Teic nē! Tad izskaužat, kas darbu maitā!

(J.Rainis. Kopoti raksti. 5.sējums R., – 500.lpp.)

Nezināma likumība

Nezināmā likumībā
Dzīve staigā savus ceļus –
Kur tu, vadītāja griba?
Kur jūs, vadītāji prāti?
(Turpat, 427.lpp.)

Prātmans

Prātmans teic, kas man tur daļa,
Kad ar tautai grūti iet;
Ir tik manim putra, gaļa,
Tad jau manim diezgan šķiet.

(Turpat, 127.lpp.)

J.Jurkāns – viens no *Atmodas* līderiem, pirmais ārlietu ministrs pēc neatkarīgas atgūšanas, 5. – 8.Saeimas deputāts, TSP līderis – aiziet no politikas. **Viņa atziņas par pašreizējo politiku un valsts nākotni atklāj sabiedrības politisko kultūru un 9.Saeimas priekšvēlēšanu kampaņas politisko morāli.** Viņš vērsas pret to sabiedrības politisko socializāciju, kuru realizē 8.Saeimas valdošā koalīcija (TP, ZZS, LPP) un A.Kalvīša valdība. “Savulaik iemācījāmies laizīt visas vietas komunistiskajai partijai, un šis laizīšanas instinkts (padomjlaika politiskās kultūras iezīme. – *G.T.*) vēl nav iznīdēts... Mēs turpinām laizīties Eiropas Savienībai, NATO, valdībai, varai. Ja man rītā un vakarā jāklusās, kā tiek slavīnāti daži ministri un valdība kopumā (A.Kalvīša valdība. – *G.T.*), un tas tiek darīts, apzināti apejot likumu ar līkumu, tad jājaūtā, ar ko padomju laiks šajā ziņā bija citāds?” (Viņi atņēma man baznīcu. Saruna ar J.Jurkānu // *Nedēļa* 40/2006. – 25.lpp.).

Sevis slavēšana 9.Saeimas priekšvēlēšanu kampaņā tiešām bija raksturīga visām varas partijām. It sevišķi izcēlās TP ar savu priekšvēlēšanu programmu: **“Tautas partija šobrīd ir vadošais politiskais spēks valstī”**¹ (186. lpp). **Atsevišķu ministru un partijas slavēšana kopumā atgādināja padomjlaiku.** Ja padomjlaikā viss notika komunistiskās partijas vadībā, tad tagad “mēs esam *Tautas partijas* vadībā, un viss notiek ar šīs partijas gādību”, – tā spriež J.Jurkāns. Runa ir par pēcpadomju demokrātijas politisko morāli *Saeimā* un valdībā, par sabiedrības politisko kultūru, kurai trūkst demokrātisku politisko vērtību. Par to liecināja minētā priekšvēlēšanu kampaņa.

J.Jurkāns ir sašutis par 9.Saeimas priekšvēlēšanu kampaņu: “Tik bezkaunīgi līdz šim nekas nebija noticis, jo nu vairs partijas “laizītāji” (slavētāji. – *G.T.*) pat neslēpjas. **Cinisms ir sasniedzis to līmeni, kad vairs nav kauna ne no kā. Man ir sajūta, ka cilvēki to pieņem.** Nejūtu, ka sabiedrībai pret notiekošo būtu riebums” (turpat). Sevišķi sašutis viņš ir par to, ka Baznīca “slavē vienas partijas atsevišķus līderus”. **Bet tāda ir pēcpadomju sabiedrības politiskā kultūra.** To radīja valsts vara, sākot ar 1991.gadu, un tagad šo kultūru mēs redzam J.Jurkāna skatījumā. Būtu jāatzīst, ka savā laikā TSP arī piedalījās šīs politiskās kultūras veidošanā un audzināšanā. Bet pirmsākumi meklējami *Atmodas* laikā, kur viens no tās līderiem bija arī J.Jurkāns. Tajā laikā **tapa tā politiskā kultūra, kura patlaban valda sabiedrībā.**

¹ PSRS Konstitūcijā (6.p.) tas pats ir pateikts par PSKP.

Savās atziņās par 9.Saeimas priekšvēlēšanu kampaņu J.Jurkāns izvirza jautājumu par oligarhiem, pelēkajiem kardināliem un partiju finansētājiem. Viņš prognozē, ka noteicēji 9.Saeimā būs Šķēle, Šlesers, Lembergs un Kargins, ka Saeima “*apkalpos šo kungu intereses*”. Negatīva attieksme pret pašreizējo partiju finansēšanas sistēmu ir acīmredzama, bet savulaik arī TSP tika finansēta pēc šīs pašas sistēmas. J.Jurkāns uzskata, ka 8.Saeima kalpoja minētajiem kungiem un “tā tas būs, kamēr nebeigsies privatizācija. **Par tautai nozagto naudu tika apmaksāta politika... tāpēc ir vajadzīga formula, kas ļauj politikai atbrīvoties no naudas... Partijas ir jāfinansē tikai no valsts budžeta**” (turpat). Par nelaimi pieredzējušais politiķis J.Jurkāns nespēja saskatīt, ka politiskā korupcija ir politiskās morāles sfēra.

Kāpēc 15 gadu laikā netika mainīta partiju finansēšanas sistēma? To nevēlējās Saeima, proti, valdošais vairākums. Tāpēc vajadzētu publiski izdiskutēt šādu reālu problēmu: **kas tad ir oligarhi Latvijā – bieds¹ un nelaime (jo apzog tautu) vai veiksmīgi uzņēmēji, baņķieri un politiķi?**

J.Jurkāns negatīvi vērtē ārpolitiku: “...Tie cilvēki pat nedzīvo šodienā, viņi atrodas desmit gadu vecā pagātnē” (turpat, 26.lpp.). Šo atziņu pastiprina negatīvs politikas vērtējums kopumā: “**Mums vispār politikā nav principu, mums ir tikai refleksi un instinkti. Mums nav vīzijas par nākotni**” (turpat). Šāds pašreizējās politikas raksturojums tiešām atbilst Saeimas un valdības darbībai. **Ja ielūkojamies partiju priekšvēlēšanu programmas, tad redzam, ka vīzijas par nākotni neatšķiras no PSKP solījumiem padomjlaikā.** Diemžēl līdz nākamās Saeimas vēlēšanām solījumi tiek aizmirsti, bet pirms tām atkal tiks slavēts savs veikums un izteikti vēl rožaināki solījumi. **Lasītājam paveras iespēja salīdzināt partiju solījumus pirms 8. un pirms 9.Saeimas vēlēšanām (182.–206. lpp.).**

Vēlētāju izvēlei kārtējās Saeimas vēlēšanās ir maza nozīme, spriež J.Jurkāns, jo mēs neko nevaram mainīt – vai nu ejam, vai neejam balsot. “Tas nozīmē, **ka valstī vairs nav nekā svēta. Un cilvēki to pieņem! Kamēr mums pašiem patīk tas, kas notiek, nekas nemainīsies**” (turpat, 28.lpp.). Bet ne jau visiem patīk tas, kas notiek, un 37 procenti vēlētāju protestēja ar savu novēršanos no valsts varas un negāja balsot par 9.Saeimas partijām.

J.Jurkāns izvirza jautājumu arī par pašreizējo sabiedrības politisko kultūru, kura ietver sevī politisko morāli kā vērtību. **Kamēr mēs pieņemam pašreizējo politiku, nekas nemainīsies.** Viņš savās atziņās norāda, ka pašreizējā sabiedrības politiskā kultūra tiešām nav demokrātiska. Tādēļ jau 15 gadus pastāv pretruna starp sabiedrības politisko kultūru un politisko sistēmu, kas tikai formāli ir demokrātiska. Viņš neatbildēja uz jautājumu: **KO DARĪT?**

Vispirms ir jāatpazīst pašreizējā politiskā kultūra – tās vērtības, principi. Tad mūsu priekšā atklāsies jauna sabiedrības politiskās kultūras

¹ Parādība, kas izraisa bailes.

vēsturiskā forma – **pēcpadomju demokrātijas politiskā kultūra**. Pēc tam jāsāk apzināti realizēt pašreizējās politiskās kultūras resocializāciju. *RUNA IR PAR DEMOKRĀTISKĀS POLITISKĀS KULTŪRAS VĒRTĪBU VEIDOŠANU UN IEAUDZINĀŠANU POLITISKĀS RESOCIALIZĀCIJAS PROCESĀ, KAS IETVER TAUTAS SUVERENITĀTI, POLITISKO VIENOTĪBU, POLITISKO UN TIESISKO VIENLĪDZĪBU, VĒRTĪBAS, DZĪVES ORIENTĀCIJU UN INTEREŠU PLURĀLISMU, VAIRĀKUMA PRINCIPU, TAISNĪGUMU, SABIEDRĪBAS POLITISKO INTEGRĀCIJU, POLITISKO MORĀLI.*

Sabiedrības politiskā **resocializācija** ir jaunu politiskās kultūras vērtību veidošana un ieaudzināšana. **Tas ir politiskās sistēmas uzdevums, kas nav paveikts 15 gadu laikā.** Šis uzdevums politiskās sistēmas vadībā jārisina starpniecības aģentūrām – partijām, masu medijiem un nevalstiskajām organizācijām. **Bet problēma ir tā, ka politiskās resocializācijas procesu nevēlas iniciēt Saeimas vairākums. Atliek nevalstiskās organizācijas un partijas, kuras nav pie varas, kā arī intelīgences. Priekšā smags gara darbs.** Bez tā mūsu dzīve nekļūs labāka, drošāka, bagātāka. **Notikumi Tallinā un Rīgā pie Uzvaras pieminekļa (2007) liecina, cik mūsu politiskā sistēma ir nestabila, cik dziļas ir pretrunas sabiedrībā.**

Notikumi pie *Uzvaras pieminekļa* liecina, ka pastāv iespēja Tallinas notikumu atkārtošanai Rīgā. Bet to nedrīkst pieļaut. Vajadzēja ieskatīties to krievu sejās, kuri pulcējās pie *Uzvaras pieminekļa* (9.05.07.), vajadzēja ieklausīties viņu saukļos (*Флауузм не пойдём!*), viņu dziesmā par *svēto karu*, viņu brīdinājumā neaiztikt nevienu nolikto ziedu. **Acīmredzami pretējo pušu starpā valdīja dziļa neizpratne, varbūt pat naidis.**

Par nožēlošanu valsts vara tikai noskatījās. **Cik ilgi policija spēs savaldīt pūli, kur prevalē nevis veselais saprāts, bet gan kaislības?** Tallinā policijai tas neizdevās. Valsts varas nogaidīšana un neizlēmība paver ceļu Tallinas notikumiem Rīgā. *Saeima* nespēja (līdz par 21.05.2007.) formulēt savu attieksmi pret notikumiem Tallinā.

Neapšaubāmi ir vajadzīga publiska diskusija par 1940.gada notikumiem un Otro pasaules karu vēstures depolitizācijas kontekstā. Kāpēc liela daļa latviešu (ap 110 000) cīnījās Vācijas pusē pret Sarkano armiju, bet pēc tam – mežā pret padomju varu? Par minētajiem notikumiem ir nepieciešama Latvijas un Krievijas vēsturnieku un politiķu kopēja diskusija partijās, masu medijos un nevalstiskajās organizācijās. **Tas ir jautājums par to, vai Krievija spēs depolitizēt *Lielo Tēvijas karu*, vai Latvija spēs atteikties no deklarācijām par okupāciju? Gan atbrīvošanas ideja, gan okupācijas ideja ir politizētas vēstures rezultāts – vēsture tiek rakstūta, lai pamatotu šīs idejas.** Bet tās ir galvenais šķērslis demokrātijai gan Latvijā, gan Krievijā.

J.Jurkāns, aiziedams no politikas, izsaka šādu atziņu: “Es dzīvoju valsti,

kur valda klauni!" (LTV-1 raidījums *100 krēsli*, 5.10.2006.). Tas domāts lasītājam pārdomām. *Varbūt teiktais attiecas arī uz šodienu? Kāda tad ir Saeima un valdība? Kādas ir partijas, kas atrodas pie varas? Kāda ir tauta? Kāds esmu es pats? Vai tiešām suverēnā valsts vara pieder man? Vai es varu to ietekmēt?* – Tie ir jautājumi par Latvijas Republikas politisko sistēmu un politisko kultūru. Tie ir jautājumi, kas katram jārisina patstāvīgi bez valsts varas vai partijas ietekmes, ja vēlamies veidot demokrātisku sabiedrību un demokrātisku politiku, ja vēlamies kļūt par demokrātiskām personībām. Ikvienam ir jāveic smags gara darbs, lai valsts vara atbilstoši *Satversmes* 2.pantam tiešām piederētu tautai.

4. VĒLĒTĀJI, 9.SAEIMA, A.KALVĪŠA VALDĪBA UN VALSTS PREZIDENTA VĒLĒŠANAS

Priekšvēlēšanu kampaņa ir sabiedrības politiskās socializācijas process, kura rezultātā veidojas sabiedrības politiskā kultūra. Savukārt vēlēšanu rezultāti parāda sabiedrības politiskās kultūras pamattipus un to procentuālo attieksmi.

a) sabiedrības politiskā socializācija un 9.Saeimas vēlēšanu rezultāti
Vēlētāju aktivitāte ir būtiski samazinājusies. Tas liecina, ka vēlētāju vidū **pieaug patriarhālās politiskās kultūras tips, kam raksturīga vienaldzība pret politiku un politisko interešu ierobežotība un, ka plaisa palielinās starp tautu un valsts varas politiku.**

- 5.Saeimas vēlēšanas (1993) piedalās 89 procenti vēlētāju;
- 6.Saeimas vēlēšanās (1995) piedalās 71,9 procenti vēlētāju;
- 7.Saeimas vēlēšanās (1998) piedalās 71,9 procenti vēlētāju;
- 8.Saeimas vēlēšanās (2002) piedalās 71,3 procenti vēlētāju;
- 9.Saeimas vēlēšanās (2006) piedalās 62,8 procenti vēlētāju.

Rodas iespajds, ka Latvijā izpaužas Rietumiem raksturīgā tendence. Šai sakarībā Valsts prezidente V.Viķe-Freiberga un CVK priekšsēdētājs A.Cimdars pauž atziņu par politikas stabilizēšanos (Balsotāju aktivitātes trūkums esot Rietumu tendence // *NRA*, 10.10.2006.). Bet Latvijā taču nav ne Rietumu labklājības līmenis, ne arī Rietumu sabiedrības politiskās kultūras. Patriarhālās politiskās kultūras izplatīšanās vēlētāju vidū liecina par to, ka **ceļā uz Rietumu sabiedrības politisko kultūru ir nopietni šķēršļi:**

a) vēlētājus atbaida pati reklāmu sistēma, un viņi parasti partiju priekšvēlēšanu programmas nelasa;

b) vilšanās un neapmierinātība ar esošo politiku un partijām;

c) niecīgs balsotāju skaits ārzemēs, kur latvieši un cittautieši atrada darbu un iespēju nopelnīt (Īrija, Anglija): no 30 000 balsstiesīgo vēlētāju nobalsoja tikai ap 800.

¹ **Klauns** – cirka mākslinieks, kas tēlo komiskas lomas. Savos priekšnesumos viņš izmanto dažādas maskas atkarībā no lomas.

Vēlētāju aktivitātes būtiska samazināšanās 9.Saeimas vēlēšanās ir nevis traģēdija, bet gan brīdinājums 100 priekšstāvjiem. Tādējādi izvirzās nopietna sabiedrības politiskās kultūras problēma: **pretruna starp formāli demokrātisku politisko sistēmu un nedemokrātisku sabiedrības politisko kultūru, it sevišķi politiskās morāles sfērā**, kurā atrodas politiskā korupcija. 9.Saeimas priekšvēlēšanu politiskā socializācija atbaidīja vēlētājus un samazināja aktīvo pilsoniskās politiskās kultūras slāni. Gan *Milžu cīņas*, gan J.Dombura raidījums *Kas notiek Latvijā?*, gan 8.Saeimas politiskie skandāli *atklāja, ka valsts varai trūkst politiskās morāles*, kurai ir raksturīgs godīgums, taisnīgums, kopēja labuma – labklājības – veicināšana un neuzpērkamība, nepiekukuļojamība (*Übersteichlichkeit*). Ar šo mērauklu vēlētāji vērtēja politiķus un partijas un secināja, ka nav par ko balsot, vai arī svītroja vienu otru pazīstamu politiķi. **Atklājās, ka gan partijas, gan masu mediji neatšķir korupciju no politiskās korupcijas.**

Korupcija – kukuļņemšana, blēdības, krāpšana – ir tiesībaizsardzības institūciju – *Ekonomiskās policijas, Valsts kontroles, KNAB, Prokuratūras* – kompetencē.

Politiskā korupcija – parlamenta deputāta vai valdības locekļa amata ļaunprātīga izmantošana savās vai citu personu (partijas) interesēs – **attiecas uz politiskās morāles sfēru**. Šeit *KNAB* darbiniekiem, *Ekonomiskajai policijai, Valsts kontrolei un Prokuratūrai* nav ko darīt. To nespēja saprast ne JL, ne arī citas partijas. Lūk, ko par *KNAB* spriež JL pārstāve L.Mūrniece: **“KNAB būtu jābūt ar parlamenta pārraudzību...”** (Tikai retā partija 9.Saeimā paredz cīņu ar korupciju // *NRA*, 07.09.2006.). *Satversmē* ir skaidri pateikts, kad *Saeimas* locekli var saukt pie juridiskas atbildības, kad viņu var apcietināt un uzsākt kriminālvajāšanu. **Par politisko korupciju nav teikts ne vārda, jo tā ir politiskās morāles sfēra.** Patlaban kļīst baumas par A.Lemberga stipendiātiem 9.Saeimā. Tā ir politiskās morāles sfēta. Visi deputāti taču Saeimā iekļuva par konkrētu partiju finansētāju naudu, ieskaitot arī JL. Patiešām nesaprotami ir tas, ka E.Repše ir kļuvis par vienu no lieciniekiem attiecībā uz A.Lemberga *stipendiātiem*. – Kāds tam ir mērķis?

Partijas savās programmās spriež par korupciju un aizmirst, ka pastāv arī politiskā korupcija. Tikai SC partijas līderis spriež par politisko korupciju: “Korupcija sākās politiskajā korupcijā ... piedāvāju vēlēšanas sistēmas maiņu uz mažoritāro. Proporcionālajās vēlēšanās iemācījušies – ar burtnīciņām, ar lietu kārtošanu tualetē, kā bija Jūrmalā. Korupcijas apkarošanā jāiesaista lielākā sabiedrības daļa. Lai nebūtu tikai *KNAB* un lai kā plīks pa nātrēm neņemtos. Mums ir arī labs kandidāts uz *KNAB* vadītāja amatu – Alfrēds Rubiks” (turpat, 4.lpp.). **Politiskās korupcijas pārvarēšanā nepalīdzēs ne *KNAB*, ne citas tiesībaizsardzības institūcijas, jo tā ir politiskās morāles sfēra, bet korupcija ir gan tiesībaizsardzības institūciju kompetence, gan arī morāles sfēra.** Kampanja pret A.Lembergu ieņēma būtisku vietu tajā

sabiedrības politikajā socializācijā, kuru īstenoja partijas un masu mediji pirms 9.Saeimas vēlēšanām. “*Jaunais laiks* apelē pie tiem cilvēkiem, kuri ar neuzticību vai pat naidu izturas pret faktiski 15 gadu laikā pie turības tikušo moderno nomenklatūru. Lembergs ir spilgts šīs nomenklatūras pārstāvis... un JL var teikt – mēs esam vienīgie reālie pretinieki “*korumpētajai un savtīgajai elitei*” (Kampaņa pret Aivaru Lembergu // Nedēļa, 17 / 2006. – 2.lpp.).

Atcerēsimies 7.Saeimas politiskās korupcijas ziedu laikus, kad A.Lembergs kopā ar LC, TP/LNNK un LSDSP vērsās pret premjeru A.Šķēli ar saukli *Oligarhus nepielaist pie varas*. Tad cīņas pret politisko korupciju imitēšana ieņēma centrālo vietu sabiedrības politikajā socializācijā (G.Tauriņš. Politika, II.2001, – 356.–498.lpp.). 8.Saeima korupcijas apkarošanas jomā netika tālāk, ja runa ir par politiku. Par to liecināja 9.Saeimas priekšvēlēšanu politiskā socializācija, kur uzmanības centrā atradās ZZS premjera kandidāts A.Lembergs. “Jo, ja neskaita to, ka vieniem Lembergs ir Bubulis Nr.1, bet citiem – Paraugš Nr.1, ka Aivars bagāts, cīnās pret Sorosu un *Dienu*, un tamlīdzīgiem PR¹ kružuļiem, patiesībā par šā politika ekonomiskajiem uzskatiem ir zināms visai maz” (Kampaņa pret Aivaru Lembergu, turpat). KNAB aizturēja A.Lembergu (14.03.2007.) par kukuļņemšanu sevišķi lielos apmēros un citām izvirzītajām apsūdzībām. Ko teiks tiesa? Varbūt taisnība ir šādai atziņai: “Šie cilvēki, arī JL, ir piederīgi pie elites “*muldoņām*”, tādēļ vērsanos pret viņu Lembergs var iztulkot kā nevēlēšanos laist pie varas “*reālos darītājus*” (turpat). Diemžēl sabiedrībai nebija iespēju spriest par A.Kalvīša un A.Lemberga politisko un ekonomisko kapacitāti, kompetenci, tiekoties tiešraidē, kā tas notiek Rietumos. Tā vietā – kampaņa pret A.Lembergu. **Pirms tam 7.Saeimā pats A.Lembergs pret A.Šķēli ar LC un TB/LNNK atbalstu realizēja antidemokrātisku sabiedrības politisko socializāciju, kura pārauga pedofilijas skandālā.** Sabiedrības politiskās socializācijas process atklāja politiku un valstsvīru politisko morāli, kura izpaudās viņu savstarpējās attiecībās šādu politiskās morāles vērtību aspektā: taisnīgums, godīgums, neuzpērkamība un nepiekuļojamība, tautas labklājība. **Vēlētāju priekšā atklājās milzīgs politiskās morāles vērtību deficīts – godīguma un taisnīguma, nepiekuļojamības un neuzpērkamības deficīts.** Par to liecina arī novēlējumi 9.Saeimai un pati priekšvēlēšanu kampaņa: *Jūrmalgeita* un A.Kalvīša valdības krīze; pret A.Lembergu vērstais *melnais piārs*; **korupcijas izmantošana kā ierocis cīņā pret politisko pretinieku.**

Ko jūs vēlat jaunajai 9.Saeimai? – Lūk, dažas atbildes, kas liecina par dziļu politiskās morāles krīzi gan 8.Saeimā, gan priekšvēlēšanu kampaņā kopumā:

¹ PR – saīsināts angl. *Public relations* – sabiedriskās attiecības. Latviskajā tulkojumā labāk būtu “*saites ar sabiedrību*” vai “*publiskās attiecības*”. No šejienes cēlies arī nelatviskais vārds “piārs”.

1. Es vēlētos, lai politiķi beidz domāt par sevi un lai vienreiz apžēlojas par parasto tautu.

2. Jācer, ka politiķi beidzot sāks domāt par sabiedrību. Vēlējumu viņiem ir daudz.

3. Es par viņiem nebalsoju, tāpēc nezinu, ko lai saka. Man šķiet, viņi savu rīcību ir pierādījuši iepriekšējos gados.

4. Būtu jauki, ja politiķiem izdotos reizi pa visām reizēm sakārtot sociālās garantijas, lai cilvēki nebūtu spiesti braukt uz Īriju. (Ko jūs novēlat jaunajai Saeimai? // NRA, 7.11.2006.)

Šajos novēlējumos runa ir par politisko morāli Saeimā un valdībā, par tādu demokrātiskas politiskās kultūras pamatvērtību kā sociālā valsts. **Runa ir par politiskās morāles problēmu gan Saeimā, gan valdībā, kā arī par sabiedrības politiskās kultūras problēmu.** Mums trūkst demokrātiskas politiskās kultūras sabiedrībā un arī valsts varas gaitēpos. Par to lasītājs varēja pārliecināties gan priekšvēlēšanu kampaņā, gan A.Kalvīša valdības tapšanā, gan arī tad, kad tika apspriests robežlīgums ar Krieviju.

b) kādu Saeimu esam ievēlējuši? Kādi esam mēs paši? – Uz pirmo jautājumu varētu atbildēt šādi: “Vēlēšanu iznākums ir nepārprotams – lai kādus pārmetumus kabinātu klāt *Tautas partijas* ierindas biedram, lai cik smagas apsūdzības izvirzītu *zaļo zemnieku* premjera amata kandidātam (A.Lembergam. – *G.T.*) un lai ko runātu par *Latvijas Pirmās partijas* cilvēku, kurš guļ tikai piecas stundas diennaktī, – **pilsonu vairākums** pievēra acis attiecībā uz viena otra līdera pagātnes grēkiem un **nobalvoja par taustāmu rezultātu. NĒ, TAUTA NEBIJA GLŪPA. Drīzāk būtu jārunā par to, ka liela daļa saskārās ar izvēles trūkumu**” (Izvēles trūkums // *Republika*. lv, Nr.35, 2006. – 4.lpp.). Vēlētāji tika baidīti ar korupciju un oligarhiem tā, ka patiesās problēmas netika ne izvirzītas, ne arī apzinātas. *Kur slēpjas 8.Saeimas regulārās politiskās krīzes cēloņi – valdības gāšana un jaunas veidošana? Kāpēc 15 gadu garumā Latvija bija un ir pati nabadzīgākā Baltijas valsts un tagad ir nabadzīgākā ES valsts?* – Runa ir par formāli demokrātisku politisko sistēmu un nedemokrātisku pēcpadomju politisko kultūru, **pēcpadomju politisko morāli Saeimā un valdībā, partijās un partiju attiecībās.**

Priekšvēlēšanu kampaņas *Milžu cīņas* un *100 krēsli* (LTV-1 raidījumi), kā arī J.Dombura raidījums *Kas notiek Latvijā?* liecināja, ka pastāv milzīgs politiskās morāles deficīts. Tas pakāpeniski veidojās pēc neatkarības atjaunošanas un sasniedza savu kulmināciju 7. un 8.Saeimas darbībā un partiju attiecībās. **Politiskā komunikācija bija izteikti nedemokrātiska. Kārtējās valdības gāšana parādīja milzīgo politiskās sistēmas vērtību deficītu.** Runa ir par stabilitāti, elastīgumu, labklājību un sadales taisnīgumu, atvērtas politikas garantēšanu. Zema politiskās sistēmas kapacitāte liecina par to, ka kārtējās Saeimas vēlēšanās nav par ko balsot: **tie paši rožainie solījumi bez kaut kādas garantijas un personiskās atbildības** (sk. 8. un 9.Saeimas partiju

priekšvēlēšanas programmas – 182.–206. lpp.). Un šeit spilgti izpaužas sabiedrības politiskās kultūras vērtību problēma, kā arī politiskās morāles deficīts. **Tā 9.Saeimas vēlēšanās 37 procenti vēlētāju novērsās no priekšvēlēšanu kampaņas politiskās socializācijas.** Šī kampaņa neveidoja un neaudzināja demokrātiskas politiskās kultūras vērtības: politisko vienotību, politisko un tiesisko vienlīdzību, taisnīgumu, sabiedrības politisko integrāciju un politisko morāli.

Interesešu konflikti kļuva par cīņu starp ienaidniekiem. 8.Saeimā izveidojās vairākas stabilas šādas konfliktu līnijās, kuras vēlēšanu rezultātā tika pārmantotas arī 9.Saeimā: TP – JL, LPP – JL, TB/LNNK – TP, TB/LNNK – LPP, TB/LNNK – PCTVL u.c. **Minēto konfliktu līniju pamatā,** kuras pastāv jau 15 gadus, neļaujot veidoties demokrātiskai partiju sistēmai un demokrātiskai sabiedrības politikajai kultūrai, **ir šādi interesešu konflikti:**

1) latviešu un cittautiešu (krievvalodīgo) kopienu interesešu konflikts, kurš kļūst par cīņu starp ienaidniekiem politikas jomā (nepilsoņi, izglītības reforma, attiecības ar Krieviju u.c.);

2) bagātie un nabadzīgā tautas daļa;

3) uzņēmēju un valsts varas politisko interesešu konflikti (nodokļu sistēma, Latvijas darbaspēks aizplūst uz ārzemēs, Eiropas fondu sadale u.c.).

Vai Latvijā patlaban ir demokrātiskas politiskās partijas? – Tas ir jautājums 9.Saeimai. Jurists A.Borovkovs jau pirms 9.Saeimas vēlēšanām puda šādu atziņu: **“Jaunā laika darbība vēlreiz apliecināja, ka Latvijā nav politisku partiju, bet ir tikai ekonomiski grupējumi, kuri plēšas savā starpā”** (Muldētāji pret darītājiem // Republika.lv, Nr.6. – 12.10.2006.). Bet šie grupējumi taču realizēja 9.Saeimas priekšvēlēšanu politisko socializāciju, kur spilgti atklājās drauga – ienaidnieka domāšana. Vēlētāji apjuka. **“Ir milzīgs spiediens. Liela sabiedrības daļa tiešām ir apjukusi no tās dubļu devas, ko atnesis priekšvēlēšanu laiks. Ir reklāmas (un arī priekšvēlēšanu programmas. – G.T.), kuras atklāti maldina vēlētājus (sk. 182. – 206. lpp.). Kā īpaši kuriozas varētu minēt divas. It kā anonīmie Ventspils apķēzītāji tā aizrāvušies, ka aicina nebalsot par Lembergu, kurš nemaz nepiedalās vēlēšanās, savukārt Jaunais laiks nezina kāpēc sācis runāt par Kalnieti kā valsts prezidentu”** (turpat).

Par ko tad spriež jurists A.Borovkovs? – Par to, par ko nespēj spriest politiķi un valstsvīri gan 8.Saeimā, gan priekšvēlēšanu aģitācijā. Runa ir par politisko morāli sabiedrības priekšvēlēšanu socializācijā, par sabiedrības politisko kultūru, kur pārsvarā ir izveidojies patriarhālais un pavalstnieciskais politiskās kultūras tips: **“...Liela daļa sabiedrības nav gatava cīnīties par sevi, par savu vietu dzīvē. Ir vieglāk gausties, meklēt risinājumus alkoholā”** (turpat). Tātad pārsvarā sabiedrībā ir patriarhālais un pavalstnieciskais politiskās kultūras tips. Aktīvā sabiedrības daļa ir niecīga, un tās ietekme uz politiku nav jūtama. Cita lieta – **ekonomiskās grupas (= partijas), kuras**

valda un nosaka politiku, it sevišķi privatizācijas jomā. Un šeit A.Lemberga ietekme uz politiku ir neapstrīdama, bet 7.Saeimā bija pat noteicošā. Viņš ar LC, TB/LNNK, LSDSP palīdzību vērsās pret premjeru A.Šķēli. Tika radīts *pedofilijas skandāls*, kura vadību uzņēmās J.Ādamsons (LC). Kāda bija A.Lemberga vieta un loma šajā skandālā? – Tas ir jautājums minētajām partijām un A. Lembergam, kurš patlaban atrodas mājas arestā.

Sabiedrības socializācija notiek padomju laika solījumu garā (sk. partiju priekšvēlēšanu programmas 8. un 9.Saeimai – 182.– 206. lpp.). **Sabiedrības socializācija tika papildināta ar baiļu faktora kultivēšanu:** iespējama kreiso spēku uzvara; Krievijas imperiālistiskās ambīcijas apdraud Latvijas drošību. “Daļai sabiedrības bailes par kreiso spēku uzvaru (cittautiešu partijas. – *G.T.*), divvalodību, latviskās identitātes zaudēšanu, imigrāciju, globalizāciju tiešām būs spēcīgs dzinulis, lai piedalītos vēlēšanās... **Sabiedrība patlaban vairāk nekā jebkad agrāk orientējas uz savu materiālo labklājību... Interese par politiku mazinās, un mēs jau sen runājam par plaisu starp varu un sabiedrību.** Kriminālie skandāli tikai vairo vēlētāju skepsi pret visām partijām un politiku kopumā” (Baiļu faktors // Republika. Iy, Nr.33, 2006. – 31.lpp.). Labklājības solišana un tās gaidīšana padomju laika garā tiešām vairo to politiskās kultūras grupu, kuru dēvē par pavalstniecisko. Tā bija raksturīga padomju cilvēkam.

Kādi tad esam mēs paši, kuri ievēlēja 9.Saeimu? – Pirmkārt, mums ir raksturīga nedemokrātiska politiskā kultūra – pēcpadomju politiskā kultūra. Ieklausīsimies ekspertu atziņās, kas raksturo vēlētāju portretu.

1. A.Cimdars (CVK priekšsēdētājs). Aktīvākie vēlētāji – sievietes vecumā virs 55 gadiem, ar augstāko izglītību, strādā valsts sektorā ar vidējiem vai augstiem ienākumiem. Viņu līdzdalību neietekmē vēlēšanu organizācijas veids, gatavas stāvēt rindā, lai nobalsotu.

2. A.Dravnieks (LU pasniedzējs). “Pa vidu starp Kazahstānu un Vāciju. Uz laika ass. **Joprojām liels padomju tautas īpatsvars, kas gatavs noticest neiespējamiem solījumiem.**” Vēlētājs jāturpina izglītēt. “Pilsonisko sabiedrību veido slānītis, pārsvarā Rīgā. Parasti teic, ka izsalcis vēlētājs ir nikns vēlētājs. **Latvijā visas vēlēšanas bijušas protesta vēlēšanas. Taču nabadzība nav galvenais iemesls. Cilvēki slīgst sociālajā apātijā, jo neredz sev nākotni. Politikiem vajadzētu palīdzēt noticest.**”

3. R.Kārklīņa (politoloģijas profesore). Līdzšinējā vēlētāju piedalīšanās izskaidrojama ar padomju laika mantojumu, kad bija “obligāti jāiet balsot”. Tas ietekmēja aktivitāti pirmajās vēlēšanās pēc neatkarības atjaunošanas – “pienākuma apziņa kā pieradums, nevis iekšējās motivācijas noteikta rīcība”. **Latvija atšķiras no Rietumiem ar to, ka “nav izveidojies stabils partiju profils un līdz ar to neskaidrs paliek partiju atbalstītāju loks**”. Partiju sistēma nenodrošina ne vēlētāju stabilitāti, ne politisko vērtību noturību. (Eksperti par Latvijas vēlētāju portretu // Republika. Iy, Nr.33, 2006. – 31.lpp.).

Eksperti pateica vairākas svarīgas atziņas, kas skar sabiedrības politisko kultūru un valsts varas politisko morāli, proti, ap 37 procentiem vēlētāju pauda savu protestu ar *Nav par ko balsot! Ir aktīvie vēlētāji, kuri pēdējā mirklī kabīnē izlemj, par ko balsot.* Sabiedrības lielākās daļas politiskā kultūra ir padomiska – tā pārstāv pavalstniecisko politiskās kultūras tipu. Runa ir par politiskās kultūras tipu, kas orientēts uz *output* un ko **dēvē par pilsoņu pavalstniecisko politisko kultūru:** tai ir raksturīga pasīva attieksme, vēlētāji ir orientēti uz vāju līdzdalību valsts politiskajā sistēmā. **Iekšējā motivācija – balso par to, kurš vairāk sola: šeit un tūlīt.**

Aktīvās pilsoniskās kultūras pārstāvji veido plānu vēlētāju slānīti (5 – 10 procenti). Viņiem nav īstas skaidrības par demokrātiskas politiskās kultūras pamatvērtībām un vērtībām. **Tas ir konkrētas partijas aktīvais elektorāts, kuram atkrīt kaut kāds labums par savu balsojumu.**

Tātad vēlētāji Latvijā ir tālu no demokrātiskas politiskās kultūras un laika ass skatījumā tiešām atrodas kaut kur starp Kazahstānu un Vāciju, kā teicis A.Dravnieks. Šo atpalikšanu ir grūti izmērīt, un tādēļ **runa ir par jaunu politiskās kultūras vēsturisko formu – pēcpadomju demokrātijas politisko kultūru.** Šai politikiskajai kultūrai ir daudz kopēju iezīmju ar padomju sabiedrības politisko kultūru: trūkst pilsoniskas sabiedrības, valda ticība rožainajiem solījumiem, politiskā pasivitāte un interese par savu labklājību. **Visus vēlētājus interesē labklājība, kuru bez kaut kādas mēra izjūtas sola visas partijas** (182. – 206. lpp.). Kad izvēle izrādās maldīga, nākamreiz balso par lielāko solītāju. *Šis pavalstnieciskais politiskās kultūras tips* ir raksturīgs pēcpadomju sabiedrības politikiskajai kultūrai un rada pretrunu starp demokrātisku politisko sistēmu un nedemokrātisku politisko kultūru. Zināmā mērā var arī teikt, ka visas līdzšinējās vēlēšanas Latvijā kopš neatkarības atjaunošanas bijušas “*protesta vēlēšanas*”, vērstas pret politisko sistēmu, kura tikai formāli bija un ir demokrātiska. **Patlaban vēl nevar teikt, ka valsts suverēnā vara pieder tautai.**

Aktīvās pilsoniskās politiskās kultūras slānis Latvijas sabiedrībā ir tiešām nieciņš – varbūt 5 – 10 procenti. Sabiedrības politiskā kultūra pēc 9.Saeimas vēlēšanām izskatās šādi: **patriarhālā** – ap 37 procentiem, **pavalstnieciskā** – 53 – 58 procentiem, bet **aktīvā pilsoniskā** – ap 5 – 10 procentiem. Kļūst acīmredzams, ka **pašreizējā sabiedrības politiskā kultūra neļauj veidot demokrātisku politisko sistēmu pēc būtības** (parlaments, valdība, tiesa). Pati lielākā nelaime ir tā, ka 9.Saeimas vēlēšanas apliccināja sabiedrības slīgšanu sociālajā apātijā (vienaldzībā).

Ko darīt? “Politikākiem vajadzētu palīdzēt noticēt,” spriež A.Dravnieks. Bet partiju solījumi vieš tikai skepsi (sk.182. – 206. lpp.). Pašreizējā partiju sistēma ir nestabila ar minētām konfliktu līnijām, kur valda *drauga – ienaidnieka* domāšana, **kur nav vietas demokrātiskam interešu konfliktam – demokrātiskas politikas dzinējspēkam.** Un tas ir strupceļš, kurš

skaidri iezīmējās A.Kalvīša valdībā un 9.Saeimā, kad pozīcija sašķēlās *patriotos* un *tautas nodevējos* jautājumā par Latvijas un Krievijas robežlīgumu. Pēc tam A.Lemberga arests (14.03.2007.) parādīja, cik vāja un nedemokrātiska ir pati politiskā sistēma. Tālāk sekoja *digitālgeita* un *grūtupiāde* (NRA, 14.09.07.). Lai visu to saprastu, aplūkosim pozīcijas tapšanas politisko morāli.

c) pozīcijas tapšanas politiskā morāle. Partiju un politiķu vērtēšana notika 2006.gada 7.oktobrī – 9.Saeimas vēlēšanu dienā. Pirms tam tika vērtēti partiju premjera kandidāti: **A.Kalvītis** (TP) – 29,6 procenti, **A.Lembergs** (ZZS) – 20,5 procenti, **A.Šlesers** (LPP/LC) – 10,7 procenti, **R.Zile** (TB/LNNK) – 8,6 procenti, **E.Repše** (JL) – 8,4 procenti (NRA, 26.09.2006.). Šai sakarībā vajadzētu atcerēties LNT raidījumu (7.04.2002.) *Nedēļa*, kur *pelēko kardinālu reitīnga priekšgalā atradās A.Lembergs*. Tie bija politiskās korupcijas ziedu *laiki*. Tad Ventspils mērs **A.Lembergs ieņēma godpilno pirmo vietu pelēko kardinālu vidū. Viņš tiešām regulēja 7.Saeimas politiku: ko un kā privatizēt!** Tas viss notika ciešā saistībā ar partiju finansēšanu, ar partiju balsojumiem Saeimā un valdībā. **Tā ir politiskās morāles sfēra, pati privatizācija bija viena milzīga politiskā korupcija, kura līdz šim brīdim nav politiski izvērtēta.** Tas pats notika arī citās bijušajās PSRS republikās, un Latvija nav izņēmums.

Bez A.Lemberga bija arī citi *pelēkie kardināli*, kuri finansēja partijas un regulēja privatizāciju: **G.Indriksons** (uzņēmējs), **A.Grūtups** (advokāts), **N.Lakučs** (uzņēmējs) un **S.Bukingolds** (uzņēmējs). Tā, piemēram, N.Lakučs finansēja TB/LNNK, pārstāvēja partijas intereses privatizējamās uzņēmumos, izcēlās ar savām politiskajām intrigām (G.Tauriņš. Politika, I – III. R., 1999–2002). **Šis atskats vēsturē bija vajadzīgs, lai saprastu 9.Saeimas pozīcijas tapšanu, kas sakņojas 7. un 8.Saeimā.** 7.Saeimas valdību krišana bija cieši saistīta ar partiju finansēšanu, finansētājiem un politisko korupciju (V.Krištopans → A.Šķēle → A.Bērziņš). **Politiskās korupcijas pārvarēšanas imitācija turpinājās arī 8.Saeimā un sākas ar E.Repšes cīņu pret tumsas spēkiem.** Atkārtojas 7.Saeimas valdību gāšanas scenāriji un jaunas valdības veidošana: E.Repše → I.Emsis → A.Kalvītis. Tā rezultātā izveidojās vairākas konfliktu līnijas, kur valda *drauga – ienaidnieka* domāšana, kur zūd pozīcijas – opozīcijas atšķirības: TP – JL, JL – LPP, TB/LNNK – TP. **Tās turpina pastāvēt arī 9.Saeimā un ietekmēja A.Kalvīša valdības veidošanas gaisotni.**

A.Kalvīša valdības (pozīcijas) tapšanā piedalās arī ZZS premjera kandidāts Ventspils mērs A.Lembergs. Kas tad īsti ir A.Lembergs, bez kura nevar iztikt neviena Saeima? – Var teikt, ka pret viņu vērstais *melnais piārs* neietekmēja vēlētajus, nemaz nerunājot par *ventspilniekiem*. Tādējādi iezīmējas pozīcijas tapšanas politiskā morāle, kuras sfērā atrodas arī politiskā korupcija. Pret politisko korupciju KNAB ir bezspēcīgs, tāpat kā visas pārējās tiesībsargāšanas institūcijas. **Pret politisko korupciju var vērsties tikai**

ar politisko morāli kā sabiedrības politiskās kultūras vērtību. To var un vajag veidot, ieaudzināt, ietekmēt sabiedrības politiskās socializācijas procesā. Tas ir politiskās sistēmas uzdevums, ar kuru netiek galā pašreizējā politiskā sistēma. Par to liecina *digitālgeita, grūtupiāde* šodien.

Visas partijas savās priekšvēlēšanu programmās sola apkarot un izskaust korupciju, bet neredz principiālu atšķirību starp korupciju un politisko korupciju. *Ekonomiskā policija, Valsts kontrole, KNAB* nespēj aizsniegt politiskās korupcijas sfēru – politisko morāli. “Taču problēma ir tā, ka programmās rakstītais neļauj izdarīt secinājumus par reālo partiju rīcību,” spriež politologs V.Kalniņš (Partijas korupcijas apkarošana neuzskata par svarīgu jautājumu // NRA, 27.09.06.). Politiskā korupcija paliek neapzināta atšķirībā no korupcijas.

Pozīcijas tapšanas procesā iezīmējās politiskās morāles kā politiskās kultūras vērtības deficīts. Tā ir jāveido un jāieaudzina politiskās socializācijas procesā, taču to nespēja veikt partijas 9.Saeimas priekšvēlēšanu kampaņā. Ir nepieciešama pašreizējās politiskās kultūras resocializācija. **Jūtams milzīgs politiskās morāles deficīts šādu vērtību jomā: trūkst taisnīguma un godīguma, nepiekukuļojamības un neuzpērkamības (Überstechlichkeit), rūpju par kopējo labumu – tautas labklājību.**

Kādu politiku pietrūkst Latvijā? – Lūk, dažas sabiedrības pārstāvju atbildes, kas liecina par politiskās morāles deficītu valsts varas gaitējos.

1. Mums pietrūkst viltingu gudru politiku. Strauju, pārliecinātu un godīgu.

2. Valstij nepieciešami kārtīgi politiķi. Tādi, kuri nešmaucas, ir saimnieciski un godprātīgi strādā valsts un sabiedrības labā. Politikim jābūt kārtīgam saimniekam. Ventspilī A.Lembergs strādā kā īsts saimnieks. Nesaprotu, kāpēc tagad viņam uzbrūk ar pārmetumiem.¹

3. Pietrūkst politiku, kuri lielāku uzmanību pievērstu tautas viedoklim un mazāk domātu par savu kabatu. Paskatieties, ar kādām mašīnām brauc deputāti? Kādas te visapkārt ir sapirktas vai uzbūvētas mājas? Par kādu naudu? (Kādu politiku pietrūkst Latvijā? // Republika.lv, Nr.30, 2006. – 4.lpp.).

Latvijā tiešām trūkst kārtīgu, godīgu politiku, kuri pievērstu uzmanību tautas labklājībai un mazāk domātu par savu kabatu. Tā ir politiskās morāles problēma, sabiedrības politiskās kultūras problēma.

d) A.Kalviša valdības stabilitātes problēma un demokrātijas perspek-

¹ KNAB aiztur A.Lembergu 14.03.2007., un tiesa nolēmj paturēt viņu cietumā vienu mēnesi, neraugoties uz *ventspilnieku* protestu Rīgā pie tiesas ēkas. Runājot par politisko morāli, jāteic, ka KNAB ir pārsniedzis savas pilnvaras. Politiskā morāle nav tiesībsardzības institūciju kompetencē. A.Lembergu tiesas zālē atbrīvo no apcietinājuma sliktas veselības dēļ, nosakot mājas arestu. Apsardze kontrolēs apmeklējumus un telefonsarunas. Viņš tika atbrīvots pret drošības naudu, bet savu arestu uzskata par politisku un ekonomisku pasūtījumu.

tīva Latvijā. Politisko spēku samērs 9.Saeimā ir šāds: TP – 23, ZZS – 18, JL – 18, LPP/LC – 10, TB/LNNK – 8, PCTVL – 6. Ļoti rets gadījums: A.Kalvīša valdības koalīcija atkal ievēlēta 9.Saeimā: TP + ZZS + LPP/LC = 51 vieta. Daļa vēlētajū novērsās no cīnītājiem ar drauga – ienaidnieka domāšanu politikas jomā, cīnītājiem, kuri interešu konfliktus pārvērta par cīņu ar ienaidniekiem. Nākot pie varas, JL līderis E.Repše 8.Saeimā uzņēmās vadību cīņā ar tumsas spēkiem (oligarhiem), bet T.Ždanoka (PCTVL) vadīja cittautesus cīņā par cilvēka tiesībām. **Uzaicinot koalīcijā TB/LNNK, pozīcija un līdz ar to arī A.Kalvīša valdība kļuva politiski nestabila.** JL palika opozīcija kopā ar SC un PCTVL. Par to liecina arī JL līdera E.Repšes nostāja politikas jomā: “Esmu vienmēr bijis par principiem un šo nostāju arī saglabāšu, taču mēs cienām vairākuma izvēli” (Repše: Vēlēšanās esmu zaudējis // Diena, 12.10.2006.). 9.Saeimas politiskā sistēma ir nestabila, nestabila ir arī partiju sistēma, kuru caurauž nesamierināmi interešu konflikti.

Pozīcija: TP + ZZS + LPP/LC + TB/LNNK = 59 vietas.

Opozīcija: JL + SC + PCTVL = 41 vieta.

Joprojām notiek cīņa starp nesamierināmiem politiskajiem pretiniekiem, kuriem demokrātiskas politikas virzītājspēks paliek svešs, kuri interešu konfliktus pārvērš draugu – ienaidnieku attiecībās. Tādējādi demokrātiska politiskā komunikācija kļūst neiespējama un demokrātiskas politikas dzinējspēks tiek paralizēts. Atliek atcerēties valdības gāšanas kampaņas 8.Saeimā, kuras iezīmēja interešu konfliktu līnijas. Situāciju 9.Saeimā sarežģīja interešu konflikts pozīcijā, kad Saeima apsprieda *Latvijas un Krievijas robežlīgumu*. JL + TB/LNNK veidoja opozīciju A.Kalvīša valdībai patriotu – tautas nodevēju rakursā. **Pēc tam situāciju vēl vairāk sarežģīja ZZS premjera kandidāta A.Lemberga arests.** Sāka izplatīties baumas par A.Lemberga stipendiātiem 9.Saeimā. E.Repše – viens no lieciniekiem par A.Lemberga stipendiātiem 9.Saeimā (TV-5, 5.07.2007., 19.30). **Acīmredzami kļūst valdošās koalīcijas destabilizācijas centieni politiskās morāles kontekstā.** Bet pirms tam ir vajadzīga politiska diskusija: *Oligarhi – tumsas spēki un nelaime tautai vai spējīgākie uzņēmēji un politiķi?* Oligarhus taču radīja pati Saeimas politika, partiju finansēšanas sistēma un nepārdomāta privatizācija par jebkuru cenu. **Vai vispār vajadzēja privatizēt Ventspils tranzītbiznesu? Ko mēs no tā ieguvām?** – A.Lembergs taču ir tipisks šīs privatizācijas rezultāts. Un galu galā viņš taču nav vienīgais partijas finansētājs. Katrai partijai ir savi finansētāji.

Aizspriedumi, politiskās morāles krīze un vēstures politizācija ar okupācijas ideju neļāva A.Kalvītim izveidot labēji centrisku pozīciju:

TP + ZZS + LPP/LC + SC = 68 vietas.

TP patriarhs A.Šķēle ieteica rast kopsaucēju ar krievvalodīgu partiju: “Es riskētu veidot lielāku koalīciju un pirmo reizi censtos meklēt kopsaucēju ar krievvalodīgo partiju” (Šķēle iesaka apsvērt *Saskaņas centra* vietu

koalīcijā // NRA, 14.10.10.2006.). **Politika tiešām varētu attīstīties demokrātijas virzienā, ja cīnītāji par principiem paliktu opozīcijā** (JL + TB/LNNK + PCTVL). To pašu pateica priekšā arī daudzi vēlētāji ar savu balsojumu, bet aizspriedumi un bailes ņēma virsroku.

Atcerēsimies, ka 8.Saeimā izzuda robežšķirtne starp pozīciju un opozīciju, kad JL ultimāta veidā atstāja koalīciju. Notika atgriešanās pie kārtējās valdības gāšanas mēģinājuma. A.Kalviša valdība līdz 9.Saeimas vēlēšanām pie varas noturējās ar SC atbalstu. Tagad valdošās koalīcijas stabilitāte neizturēja pirmo pārbaudījumu. **Latvijas un Krievijas robežlīguma apspriešanā izveidojās cita pozīcija – opozīcija:** TP + LPP/LC = JL + TB/LNNK. Bet ZZS ilgi domāja, ko darīt? Saistībā ar Abreni tika aktualizēta okupācijas ideja. Pie *Saeimas* ēkas pulcējās cilvēki, skanēja dziesmas un uz plakāta bija redzami tautas nodevēji: Kalvītis = Rubiks = Pliners. Iezīmējās cīņas ceļš, un demokrātija beidzās. **“Tas, kurš interešu konfliktu pārvērš par bezkompromisa cīņu sava mērķa sasniegšanai, sajauc politiskā konflikta jēdzienu ar cīņas jēdzienu, kas balstās uz drauga – ienaidnieka domāšanu** (*Freund – Feind – Denkens*)” (Klaus Wasmund. Konflikt / Konsens. In Handwörterbuch zur politischen Kultur... S.241). No 9.Saeimā ievēlētajām partijām skaidri izteikta *drauga – ienaidnieka* domāšana izpaudās un izpaužas JL, TB/LNNK, PCTVL politikā.

Drauga – ienaidnieka domāšanu esam mantojuši no padomjlaika. Tā bija marksistiski – ļeņiniskā domāšana cīņā pret buržuāziju, pret tautas ienaidniekiem par komunisma uzcelšanu visā pasaulē: *kas nav ar mums, tas ir pret mums; ja ienaidnieks nepadodas, to iznīcina*. Cīņas ceļš – visu vai neko (*Alles oder Nichts*) – balstās uz *drauga – ienaidnieka* domāšanu politikas jomā un ir pretrunā ar demokrātiskas politikas virzītāj spēku – interešu konflikta novadīšanu līdz kompromisam, balstoties uz demokrātiskas politiskās kultūras pamatvērtībām: demokrātiju, tiesisku valsti, sociālu valsti.

Padomiskā *drauga – ienaidnieka* domāšana politikā bija raksturīga 7. un 8.Saeimai (A.Lembergs pret premjeru A.Šķēli tandemā ar LC, TB/LNNK, LSDSP), E.Repše pret A.Šleseru un A.Šķēli). Tika imitēta cīņa pret korupciju, nesaskatot atšķirību starp korupciju un politisko korupciju. Šis konflikta līnijas izpaudās 8.Saeimā un joprojām izpaužas 9.Saeimā: JL – LPP, JL – TP, TB/LNNK – TP, TB/LNNK – PCTVL, balstoties uz *drauga – ienaidnieka* domāšanu.

Okupācijas idejas reanimācija 9.Saeimā sašķēla A.Kalviša komandu ne tikai Saeimā, bet tika pārceļta arī uz ielas sakarā ar Latvijas un Krievijas robežlīguma apspriešanu. Šis līgums 10 gadu nogulēja arhīvā un tagad tika izcelts gaismā. Pie *Saeimas* ēkas pulcējās Latvijas patrioti, skandēja dziesmas un uz plakāta bija rakstīti tautas nodevēju vārdi: Kalvītis = Rubiks = Pliners. Runa ir par JL un TB/LNNK elektorātu. Atkal tika cilāts jautājums par Abreni padomjlaika domāšanas garā.

Iezīmējas divas politiskas interešu konfliktu līnijas, kuras apdraud gan A.Kalvīša valdības stabilitāti, gan demokrātisku politiku 9.Saeimā, radot problēmas Valsts prezidenta vēlēšanas priekšvakarā. Situāciju sarežģīt arī A.Lemberga arests un baumas par viņa *stipendiātiem* 9.Saeimā. Mēģināsim noskaidrot, kā tapa *drauga – ienaidnieka* attiecības mūsu parlamentā?

e) konfidencialās vienošanās un *drauga – ienaidnieka* attiecību tapšana

Atcerēsimies, ka interešu konflikts ir demokrātiskas sabiedrības un demokrātiskas politikas pamatelements. **Demokrātija ir interešu konfliktu regulēšanas un kārtošanas sistēma. Tās pamatā ir politiskā tolerance, bez kuras interešu konflikts vai nu apsīkst, vai arī kļūst par cīņu starp ienaidniekiem.** Uz politiskās tolerances pamata interešu konflikts tiek vadīts un noregulēts, sasniedzot kompromisu, kur nav un nevar būt uzvarētāju. Tāda ir demokrātijas ābece.

Gandrīz pēc 10 gadiem tika publiskotas konfidencialās vienošanās, kuras aptver gan partijas, gan partiju finansētājus. Kāpēc tas notiek tieši tagad un ar kādu mērķi? Ir gaidāma prezidenta vēlēšana. Kļīst baumas par A.Lemberga *stipendiātiem* 9.Saeimā, bet pats A.Lembergs atrodas iepriekšējās izmeklēšanas izolatorā, pēc tam mājas arestā pret drošības naudu un ar apsardzi (12.07.2007.). *Jūrmalgeitas* vietā tika radīta *digitālgeita* un *grūtupiāde*.

Ko tad šodien atklāj šīs konfidencialās vienošanās? – Izrādās, ka deviņdesmitajos gados pret A.Šķēli (TP) tika izveidota plaša koalīcija (LC + TB/LNNK + JP + LSDSP), kur savu vietu ieņēma arī A.Lembergs. Šīs konfidencialās vienošanās 7.Saeimā pārvilka svītru demokrātiskai politikai, radot *drauga – ienaidnieka domāšanu* politikas jomā. Izveidojās milzīgs politiskās tolerances deficīts un politiskās morāles pagrimums (pedofilijas skandāls). Par to spilgti liecināja valdību gāšanas ofensīvas: V.Krištopans → A.Šķēle → A.Bērziņš. (G.Tauriņš. Politika I – II. R., 1999–2001).

Antidemokrātiskā *drauga – ienaidnieka* domāšana turpināja valdīt arī 8.Saeimā, kur JL¹ līderis E.Repše pasludināja cīņu ar *tumsas spēkiem*, veidojot koalīciju pret A.Šķēli (TP). Interese konflikti pārvēršas par cīņu starp ienaidniekiem (JL – TP, JL – LPP) un kļūst par tradīciju 9.Saeimā. **Šajā domāšanā politiskā korupcija tiek izmantota kā ierocis cīņā pret politisko pretinieku.** Turpinās tautas biedēšana ar *oligarhiem*.

J.Dombura raidījums *Kas notiek Latvijā?* par tematu *Kas notiek pēc tam*,

¹ JL uznāca uz politiskā skatuves kā cīnītājs pret korupciju, uzvarot 8.Saeimas vēlēšanās. Tapa koalīcija pret *tumsas spēkiem* (TP), kur savu vietu ieņēma A.Lembergs. **JL korupciju pārvērta par politisku instrumentu un propagandas ieroci, uzņemoties prokurora un tiesneša lomu.** *Melno piāru* rezultātā politiskā sistēma kļuva nestabila un izzuda atšķirība starp pozīciju un opozīciju. Tika pārvilkta svītra demokrātiskas politiskās kultūras veidošanai sabiedrībā. Milzīgas politiskās tolerances deficīta rezultātā demokrātiskas politikas virzītājspēks tika paralizēts, to spilgti apliecināja arī J.Dombura raidījums *Kas notiek Latvijā?* (18.04.2007.), kur nepiedalījās ne M.Grīnblats, ne A.Lembergs (atradās apcietinājumā).

kad publicētas konfidencialās vienošanās?” (18.04.2007.) apliecināja drauga – ienaidnieka domāšanu 9.Saeimā. Raidījumā piedalījās J.Bojārs (LSDSP līderis deviņdesmitajos gados), J.Naglis (Privatizācijas aģentūras ģenerāldirektors deviņdesmitajos gados), A.Šķēle (TP), E.Repše (JL), J.Urbanovičs (SC). Trūkst centrālās figūras – Ventspils mēra A.Lemberga. Raidījums aptver šādus jautājumus: *Kādi ir šo vienošanos cēloņi un sekas? Kāds ir bijis turpinājums? Kādi rezultāti ir sasniegti?* Turklāt izpaudās vēlme noskaidrot vai ir notikusi valsts nozagšana? *Kādi ir melno kasu darījumi? Kādas ir partiju daļas lielajos privatizētajos uzņēmumos* (“Ventspils nafta”, “Latvijas Kuģniecība”, “Krājbanka”). *Bet izpalika valstiski svarīgs jautājums par to, vai Ventspils tranzītuzņēmumus bija lietderīgi privatizēt?* Dalībnieki nebija gatavi spriest par šiem jautājumiem politiskās tolerances un politiskās morāles aspektā. Bija jūtams milzīgs politiskās morāles deficīts, kuru 9.Saeima pārmantoja no 7. un 8.Saeimas – runa ir par taisnīguma, godīguma, neuzpērkamības, kopējās labklājības veidošanas deficītu.

Prokuratūra vēl nav spriedusi par kriminālnozieguma pazīmēm šajās slepenajās vienošanās, bet politiķi jau publiski apsūdz cits citu. Raidījumā dominē nepārdomāti apvainojumi, pārmetumi un nosodījums, kuru izsaka abas pretējās puses. Kas tad būtībā notika? JL pauda A.Kalviša valdības destabilizācijas centienus. Baumu līmenī tika spriests par A.Lemberga stipendiātiem 9.Saeimā. Tas viss atgādināja šovu drauga – ienaidnieka domāšanas līmenī (E.Repše – A.Šķēle, E.Repše – A.Šlesers, J.Bojārs – A.Šķēle, E.Repše – A.Lembergs), kas bija vērojams prezidenta vēlēšanas priekšvakarā. Šis raidījums liecināja, cik zema ir bijusi politiskā morāle 7. un 8.Saeimā un kāda tā ir 9.Saeimā. **Dominē drauga – ienaidnieka domāšana, kura kompromitē politiķus un politiku, pārvēršot interešu konfliktu – šo demokrātijas virzītājspēku – par cīņu starp nesamierināmiem ienaidniekiem.** Šo patiesību nespēja saskatīt un apzināties valdošā koalīcija (TP, ZZS, LPP/LC, TB/LNNK), uzsākot savu darbu.

Uz jautājumu *“Kādi faktori var radīt domstarpības jaunajā valdošajā koalīcijā?”* izskanēja šādas atbildes:

1. J.Lagzdīņš (TP frakcijas priekšsēdētājs): “Atbilde ir vienkārša: jaunajā koalīcija turpmāko četru gadu garumā domstarpību nebūs.”

2. A.Bērziņš (LPP/LC apvienības frakcijas priekšsēdētājs): “Šobrīd tādus faktoros nesaredzu. Visi ir apņēmības pilni strādāt tautas labā.”

3. A.Brigmanis (ZZS frakcijas priekšsēdētājs): “Tādu nav. Un tādu domstarpību, kas nebūtu pārvaramas, arī nebūs.”

4. M.Grīnblats (TB/LNNK frakcijas priekšsēdētājs): “Tā kā katrai partijai ir nedaudz atšķirīgs viedoklis, domstarpības var rasties vienmēr... ir neskaidri spēles noteikumi un nelīdztiesīga attieksme pret partneriem.” (Kādi faktori var radīt domstarpības jaunajā valdošajā koalīcijā? // Nedēļa. 46/2006. – 9.lpp.).

Valdošās koalīcijas partiju frakciju vadītāji nespēj saskatīt un apzināties demokrātiskas politikas virzītājspēku – interešu konfliktu –, kuru vajag vadīt kompromisa virzienā, balstoties uz demokrātiskas politiskās kultūras pamatvērtībām un politiskās morāles vērtībām. **Ja valdošajā koalīcijā neradīsies domstarpības un interešu konflikti, iestāsies stagnācija.** M.Grīnblats nespēja pateikt lietas būtību par Latvijas un Krievijas robežlīgumu, kur pastāv ne tikai domstarpības, bet gan *drauga – ienaidnieka* attiecības. To akceptēja Saeima (17.05.2007.) ar 70 balsīm “par”, “pret” – 25 (JL + TB/LNNK).

Ja interešu konflikts koalīcijas partiju starpā pārvēršas par cīņu starp ienaidniekiem, tad demokrātiska politika beidzas. Par to liecināja 8.Saeimas valdību – E.Repšes, I.Emša un A.Kalvīša valdību krīzes. **Neviens frakciju vadītājs nespēja vai arī negribēja paredzēt politisko krīzi Saeimā un valdībā, kad sāks apspriest Latvijas un Krievijas robežlīgumu.** Tikai *Ekonomistu apvienības prezidents* O.Kehris paredzēja šos notikumus: **“...Grūtāk atrisināmās domstarpības varētu radīt Latvijas – Krievijas robežlīgums”** (turpat). Tas liecina par valdošās koalīcijas vājo politisko kapacitāti un pozīcijas – opozīcijas robežlīnijas trūkumu.

Attiecībā uz notikumiem Tallinā (25.04. – 11.05.2007.) valdošā koalīcija nespēja paust savu nostāju līdz pat šai dienai (20.05.2007.), kad sabiedrība jau bija paudusi savu nostāju. Tas liecina par **valdošās koalīcijas mazspēju ārpolitikas jomā.** Latvijas un Krievijas robežlīgums “nogulēja” Ārlietu ministrijas atvilktnēs 10 gadu **kā politiķu bezatbildības un neizlēmības apliecinājums.**

Ir vērts ieklausīties **politologa J.Ikstena** atziņā par valdošo koalīciju: **“Domstarpības varētu radīt Lemberga notiesāšana, kā arī citas oligarhu nesaskaņas...”** (turpat). Patlaban A.Lembergs atrodas mājas arestā (21.06.2007.) pret drošības naudu. Tas rada baumas par A.Lemberga *stipendiātiem* 9.Saeimā. Šeit savs vārds jāsaka tiesībsardzības institūcijām un **jāiezmē robežšķirtne starp korupciju un politisko korupciju, kura atrodas politiskās morāles sfērā.**

Pārmērumus un kritiku paūz **JL** frakcijas vadītājs **A.K.Kariņš**: **“Tiklīdz koalīcija mēģinās īstenot zināmu politiku, domstarpības radīsies... partijas nav vienojušās par gandrīz neko, izņemot vienu – sagrābt varu”** (turpat). Bet to pašu var teikt par JL pēc uzvaras 8.Saeimas vēlēšanās, kur bez konfidencialajām vienošanām pret TP diezin vai varēja iztikt. Vai tad A.Lembergam nebija sava ietekme arī 8.Saeimā? – Tādējādi rodas problēma par to, *kas tad īsti ir tie oligarhi Latvijā – bieds un nelaime vai izcili uzņēmēji un politiķi?*

Tātad demokrātiskas politikas prognozes Latvijā patlaban ir bēdīgas. **Priekšā nepārvarami šķēršļi – vismaz tuvākajā laikā: politizēta vēsture, drauga – ienaidnieka domāšana, nedemokrātiska sabiedrības politiskā kultūra un politiskās morāles pagrimums.** Par to liecina masu mediji.

Cerams, ka J.Dombura raidījums *Kas notiek Latvijā?*, kā arī pārējie masu mediji spēs apzināties minētos demokrātijas šķēršļus Latvijā, atklājot pretrunu starp formāli demokrātisko politisko sistēmu un nedemokrātisko sabiedrības politisko kultūru.

Demokrātiskas politikas šķēršļi izpaudās arī kampaņā pirms Valsts prezidenta vēlēšanas un pašās vēlēšanās (31.05.2007.). **Runa ir par politizēto vēsturi, čekas maisiem, drauga – ienaidnieka domāšanu.** Par politisku argumentu kļūst padomjlaika politiskās kultūras jautājums šodienas redakcijā: *ko tu darīji padomjlaikā?* Lasītājam paveras iespēja pašam neatkarīgi spriest par Valsts prezidenta vēlēšanu demokrātiskas politiskās kultūras skatījumā.

f) VALSTS PREZIDENTA VĒLĒŠANA (31.05.2007.) UN TĀS REZULTĀTS. Prezidenta vēlēšanas nosaka *Satversmes* 3.nodaļa: “Valsts prezidentu ievēl uz četriem gadiem... ar nemazāk kā 51 Saeimas locekļu balsu vairākumu” (35, 36). **Viņš “par savu darbību politisku atbildību nenes”.** Par Valsts prezidentu var ievēlēt *Saeimas* locekli – partijas biedru –, kurš pēc ievēlēšanas noliek pilnvaras, gan arī bezpartijisku valsts pilsoni, kuram nav dubltpilsonības.

Situācija Valsts prezidenta vēlēšanas priekšvakarā

Aterēsīmies, ka partiju politiskā sistēma neizturēja pārbaudījumu, ko uzlika Valsts prezidenta vēlēšanas 7.Saeimā (17.06.1999.). Saeimas līmenī tika izvirzīts jautājums par valdošās koalīcijas politisko korupciju. Runa ir par *politisko tirgu*, kur tika “piedāvātas lielas naudas summas un jebkuri amati” (Partneri novēršas no LC // *Diena*, 19.06.1999). Partiju kandidāti netika ievēlēti. *Tad nāca gaismā Atklāta vēstule Saeimas deputātiem: “Mēs uzskatām, ka pie pašreizējās politisko spēku konstelācijas par Valsts prezidentu jāklūst ārpus partijām stāvošai personībai...”* (*Diena*, 10.06.1999.). Tās pamatā bija nopietnas šaubas un “bažas par pašreizējās Saeimas morālajām tiesībām izvēlēties nākamo Valsts prezidentu” (L.Muskare. Ētikas padome. Pārdomas par baltiem diegiem un naftalīna smaku // *Diena*, 12.06.1999.). Par kukuļdošanas mēģinājumu prezidenta vēlēšanās tika ierosināta krimināllieta (Par kukuļošanu – krimināllieta // *Diena*, 2.07.1999.), kura aplusa, jo visapkārt bija savi cilvēki.

Ar ko atšķiras 7.Saeima no 9.Saeimas Valsts prezidenta vēlēšanas priekšvakarā? – J.Dombura raidījums *Kas notiek Latvijā?* (13.03.2007.) liecina par līdzīgu situāciju – ar drošību saistīto likumu strupceļš, A.Lemberga arests un baumas: *liela daļa Saeimas deputātu esot nopirkti!* Veidojas pozīcijas krīze. **Rodas jautājums: vai ir lietderīgi izraudzīties Valsts prezidenta kandidatūru no partiju vidus?** – Pašreiz situācija ir tāda, ka nebūtu lietderīgi atkārtot 7.Saeimas Valsts prezidenta vēlēšanas scenāriju, izvēloties prezidenta kandidatūru no partiju vidus.

Vajadzīga bezpartijiska Valsts prezidenta kandidatūra, kura būtu spējīga kopā ar pozīciju *cirst logu* uz Austrumiem. Vēl vairāk, jo pašreiz,

tāpat kā 7.Saeimas laikā, *Krimināllikums* nereglamentē sodu par deputātu vai partiju uzpirkšanu. Tā ir politiskās morāles sfēra un problēma. Bet jāņem vērā tas, ka bezpartijiskais Valsts prezidents būs bez politiskās pieredzes un nekompetents politikas jomā. Viņam būs jāsāk no nulles, tāpat kā G.Ulmanim un V.Vīķei-Freibergai. Par nelaimi politiskā morāle Saeimā neļauj izvirzīt politiski kompetentu prezidenta kandidātu, tādu, kurš būtu neatkarīgs no tās vai citas partijas ietekmes. Rodas bažas par 9.Saeimas politisko morāli, par kuru netiek runāts sakarā ar Valsts prezidenta vēlēšanām.

Iepriekšējā Valsts prezidente V.Vīķe-Freiberga tika ievēlēta politiskās korupcijas gaisotnē 7.Saeimā, kad partiju izvirzītie kandidāti neieguva balsu vairākumu (17.06.1999.). *Politiskais tirgus* Saeimā noveda pie tā, ka tika izvirzīts un ievēlēts bezpartijisks Valsts prezidents (Valsts prezidenta vēlēšanas (17.06.1999.) // G.Tauriņš. Politika I. R., 1999.). Tādēļ 9.Saeimas partijas savus kandidātus gan izvirzīja – M.Riekstiņu (TP), K.Pētersoni (LPP/LC), S.Kalniēti (JL) – bet pēc tam vēlēšanas kampaņas gaisotnē nolemj neatkārtot 7.Saeimas kļūdu.

Valdošā koalīcija izvirza formāli bezpartijisko kandidātu – bijušo TP biedru ārstu V.Zatleru, bet SC – bijušo *Satversmes tiesas* priekšsēdētāju bezpartijisko A.Endziņu. Ārsta un jurista politiskā vērtēšana tiek ievirzīta padomjlaika politiskās kultūras gaisotnē šodienas kontekstā: *ko tu darīji padomjlaikā?* Runa ir par politizētās Latvijas vēstures izmantošanu *Valsts prezidenta* vēlēšanā.

Tāpat politizētā padomjlaiku vēsture nosaka arī Valsts prezidenta atbilstību savam amatam. **Jautājums par Valsts prezidenta kandidatūru tiek politizēts padomjlaika politiskās kultūras garā. Tāpēc vēstures depolitizācija kļūst aktuāla un acīmredzama. Esošā partiju sistēma un līdz ar to arī politiskā sistēma kopumā vēlas vēstures politizāciju saglabāt uz ilgiem laikiem kā politisku ieroci, lai to vērstu pret savu pretinieku.** Tas ir ērti, izdevīgi, omulīgi pastāvošajai politiskajai sistēmai Latvijā, bet politiski bezatbildīgi.

15 gadu laikā vispār netika nopietni cilāts politiskās atbildības jautājums. Politikā turpināja valdīt padomjlaika kolektīvā bezatbildība.

Lūk, izvirzās vēl viens jautājums: **“Kas uzņemsies personisko atbildību par tiem, kuri dzīvo nabadzībā, zem iztikas minimuma?”** Ne 9.Saeimas partijas, ne arī Valsts prezidenta kandidāti – ārsts V.Zatlers un jurists A.Endziņš – nespēja izvirzīt šo jautājumu, kaut gan tas tieši skar gan valdošo koalīciju (TP, ZZS, LPP/LC, TB/LNNK), gan jaunievēlēto Valsts prezidentu V.Zatleru. (Sk. pielikumā “Dzīves līmenis Latvijā”, 207. lpp.).

Valsts prezidenta kandidāti apgāja jautājumu par pašreizējo Latvijas Republikas politisko sistēmu, jautājumu par sabiedrības politisko kultūru, kā arī jautājumu par politisko morāli 9.Saeimā. Bet tie taču ir jautājumi, kas skar Valsts prezidenta profesionālo darbību un personisko atbildību, izvēloties

premjera kandidatūru, pēc savas iniciatīvas vadot ārkārtas MK sēdi vai ierosinot *Saeimas* atļaušanu. **Prezidenta kandidātu parādīšanās masu medijos liecināja par to, ka viņi nebija iepazinušies ar *Satversmes* 3.nodaļu *Valsts prezidents*.** Viņi deva politiskus solījumus, neuzņemoties par to politisku atbildību. Šajā kontekstā ieklausīsimies masu mediju atziņās par Valsts prezidenta kandidatūrām, vēlēšanas kampaņu un pašu vēlēšanas procesu. Varbūt tiešām ir izveidojas *oranžā* (TP) politiskā vertikāle LR politiskajā sistēmā? – Varbūt TP izdevās tas, ko visiem spēkiem nesekmīgi mēģināja realizēt LC 7.Saeimā ar savas partijas izvirzīto Valsts prezidenta kandidātu A.Gorbunovu? – Par to lai spriež lasītājs.

J.Dombura raidījums *Kas notiek Latvijā?* par tematu *Kas notiek ar Valsts prezidenta kandidāta izvēli. Vēlēšanu priekšvakars* (30.05.2007.). Raidījums aptvēra šādus jautājumus: biogrāfija un uzskati, pagātnes rīcība un nākotnes plāni. Raidījumā piedalās A.Kalvītis (TP), A.Brigmanis (ZZS), A.Bērziņš (LPP/LC), R.Zīle (TB/LNNK), N.Ušakovs (SC), J.Plīners (PCTVL) un Valsts prezidenta kandidāti – ārsts V.Zatlers un jurists A.Endziņš. Notika arī sabiedrības aptauja, kur A.Endziņš saņēma piecas reizes lielāku atbalstu nekā V.Zatlers.

Diskusija tika ievirzīta politizētas padomjlaika vēstures gultnē: *ko tu darīji padomjlaikā?* – Izrādās, ka šī nostādne ir prioritāra valdošās koalīcijas politikā – nekādu šaubu par Latvijas okupāciju 1940.gadā.

Par sociālisma celtniecību Latvijā nedrīkst runāt, tāpat kā padomjlaikā nedrīkstēja pat ieminēties par okupāciju 1940.gadā un par otrreizēju okupāciju 1944.gadā. Līdz ar to **nopietna diskusija par prezidenta pienākumiem un tiesībām vispār izpalika.** Abu kandidātu politiskie solījumi liecināja par to, ka neizprasts ir palicis *Satversmes* 53.pants: ***Valsts prezidents par savu darbību politisku atbildību nenes.*** Svinīgā prezidenta solījumā ir teikts: “*Es darīšu visu... lai sekmētu Latvijas valsts un tās iedzīvotāju labklājību.*” Bet abi prezidenta kandidāti vispār **nepieskārās labklājības problēmai Latvijā.** *Cik iedzīvotāju dzīvo nabadzībā, zem iztikas minimuma?* Neviens vārds netika teikts par Latvijas Republikas politisko sistēmu un sabiedrības politisko kultūru, kas tieši skar Valsts prezidenta profesionālo darbību, par nepilsoņu jautājumu un politisko morāli.

Diskusijas uzmanības centrā atradās ārsta V.Zatlera saņemtās aplokšnes ar pateicību par labu darbu. Bet uz šo jautājumu taču atbildēja valdošā koalīcija, izvirzot ārsta V.Zatlera kandidatūru. Tagad jūtama gan A.Kalvīša, gan V.Zatlera apņēmība un vēlme tieši no šīsdienas sakārtot aplokšņu jautājumu ārstu darbā. V.Zatlers tiekas ar arodbiedrību pārstāvjiem, darba devējiem, reliģisko konfesiju pārstāvjiem un zinātniekiem. Ar kādu mērķi? – **Prezidentu taču ievēl Saeima,** un visu izlemj valdošās koalīcijas 58 balsis (TP, ZZS, LPP/LC, TB/LNNK). **Vai šajā balsojumā ir vietas personiskai atbildībai? Varbūt valda partijiskais kolektīvisms?** – Valdošās koalīcijas

pārstāvji nespēja neko pateikt par **korupcijas aizdomu ēnu**, kura krīt uz tās izvirzīto Valsts prezidenta kandidātu ārstu V.Zatleru. **Šī ēna taču pavadīs viņu pa visu Valsts prezidenta pilnvaru laiku.** Viņa solījums pēc ievēlēšanas nākamnedēļ sakārtot nemaksāto nodokļu jautājumu – runa ir par aplokšņu naudu – lietas būtību nemaina. Lūk, viņa atziņa: “Es nevaru nosaukt kaut kādu konkrētu summu no galvas tikai tāpēc, ka to prasa politiskā konjunktūra. Lieta ir jārisina pēc būtības” (Zatlers sola nākamnedēļ sākt sakārtot nemaksāto nodokļu jautājumu // Diena, 1.06.2007.).

Varbūt aplokšņu jautājums nav pats galvenais. Kurš ārsts tad atsakās no pacienta pasniegtās aplokšnes? **Lielākā problēma ir un paliek politiskā nekompetence.** “Būdam nekompetents likumdošanā, valsts pārvaldē, iekšpolitikā un ārlietās, **viņš uzreiz būs spiests paļauties uz viņa bīdītāju politbiroja deleģēto svītu, un šīs atkarības mazināšana noteikti neatbilst viņa ievēlētāju (valdošās koalīcijas Saeimas locekļu. – G.T.) interesēm**” (A.Ozoliņš. Cita pasaule // Diena, 1.06.2007.). Runa ir par valdošās koalīcijas politisko morāli un par pēcpadomju demokrātiju 9.Saeimā. Šajā ziņā tiešām nekas īpašs nav noticis – Valsts prezidenta vēlēšanas procesā atklājās tikai pēcpadomju demokrātija.

A.Endziņam tika pārņemta pagātne – padomjlaiks. **Okupācijas ideja tika celta gaismā kā politisks arguments pret jurista A.Endziņa kandidatūru.** *Ko tu darīji padomjlaikā?* – Premjers A.Kalvītis tikai apliecināja, ka okupācijas ideja veido pašreizējās valsts politikas stūrakmeni. Līdz ar to **nepilsoņu jautājumu, minoritāšu izglītības problēmu un nabadzību Latvijā nespēja izvirzīt ne viens, ne otrs Valsts prezidenta kandidāts.**

Uz J.Dombura jautājumiem – *Vai atbalstāt pašreizējo politiku? Kas ir nepieņemams šajā politikā?* – **abi prezidenta kandidāti būtībā neko nespēja pateikt.** Bet valsts politikas vērtēšana ir svarīga Valsts prezidenta funkcija. Šis raidījums liecināja, ka **aktuāls ir kļuvis jautājums par tautas vēlētu Valsts prezidentu.**

Informatīvi analītiskais nedēļas žurnāls “Nedēļa” būtībā arī pauž atziņas par visas tautas vēlēta Valsts prezidenta aktualitāti. Valdošā koalīcija ilgi nespēja vienoties par partijisku prezidenta kandidatūru: M.Riekstiņš (TP) vai K.Pētersone (LPP/LC)? – “Ilgstoši tika apspriesta iespējamā kombinācija: Kalvītis par prezidentu, Šlesers par premjeru un tamlīdzīgas variācijas” (Turpinās cirks ap prezidenta amata kandidātiem // Nedēļa, 21/2007. – 2.lpp.). Bet A.Šlesers paziņoja, ka *par premjeru negrasās kļūt.* Partiju izvirzītie kandidāti “ar nopietnām sejmām apstaigāja Saeimas frakcijas” (turpat, 5.lpp.). Tā rezultātā viņi nojauta, ka viņus var arī neievēlēt prezidenta amatā, jo **valdošā koalīcija nevēlās redzēt politiski kompetentu Valsts prezidentu.**

Ko darīt? – Sākās politiskās neitralitātes argumenta izmantošana Valsts prezidenta kandidātu meklējumos. Valdošā koalīcija atrada un atbalstīja TP

tuvu stāvošu cilvēku ārstu V.Zatleru¹, jo piemīt laba griba un nav uzpūfīgs, un viņam ir mugurkauls (Neizskaidrojamā Latvija // Nedēļa, 22/2007. – 4.lpp.). Bet bijušais **Satversmes tiesas** priekšsēdētājs jurists A.Endziņš piekrīt, ka viņa kandidatūru izvirza *Saskaņas centrs*. Rodas iespaids, ka Valsts prezidenta kandidātu meklēšanas process tiešām bija “derdzīgs teātris sabiedrības apmulžošanai”? (Diena, 24.05.2007.). Kam tas bija vajadzīgs? – Lai spriezt lasītājs.

Kāda tad ir **V.Zatlera politiskā nostāja un orientācija?** – “**Zatlers ir veiksmīgi izvairījies publiski paust savu pilsonisko un politisko nostāju... Varbūt tieši partijniekiem šāds kandidāts ir vajadzīgs un viņi cer, ka Zatlers turpinās iesāktu klusēšanu**” (Cilvēks no nekurienes – Zatlers // Nedēļa, 22/2007. – 8.lpp.). Šo atziņu apstiprina valdošās koalīcijas frakciju priekšsēdētāji un pārstāvji.

1. M.Kučinskis (TP): “Manuprāt viņš ir atbilstošs un ļoti cerīgs kandidāts. Zatlera plusi ir atbildības sajūta, stingrs raksturs un stiprā roka.”

2. Dz.Jaundžeikars (LPP/LC): “Tiekoties ar Zatlera kungu sapratu, ka viņš ir īstais prezidents, un par to pārliecināju arī pārējos mūsu frakcijas locekļus. Viņš ir zināms kā labs ārsts un organizators.”

3. A.Brigmanis (ZZS): “Domāju, ka Zatlers ir ļoti labs prezidents, un esmu pārliecināts, ka viņš tiks arī ievēlēts. Viņa plusi ir prasme komunicēt ar sabiedrību, stingrais, izlēmīgais raksturs, spēja pastāvēt par savu viedokli.”

4. A.Seile (TB/LNNK): “Viņš bija ieradies uz mūsu frakcijas slēgto sēdi, kur radīja par sevi simpātiska vīrieša iespaidu. Tomēr prezidentam labāk piestāvētu eziša frizūra (K.Ulmaņa, G.Ulmaņa un M.Grīnblata frizūra. – *G.T.*). Rokās viņam bija Latvijas Republikas *Satversme* – arī tas ir labs rādītājs.” (Kā vērtējama V.Zatlera kandidatūra Valsts prezidenta amatam? // Nedēļa, turpat, 9.lpp.).

Ar šīm atziņām pietika, lai V.Zatleru ar 58 balsīm “par” ievēlētu Valsts prezidenta amatā. Bet opozīcijas partiju atziņām par V.Zatlera kandidatūru vairs nebija nekādas nozīmes.

1. A.K.Kariņš (JL): “Zatlera kungs ir pazīstams kā kompetents, labs ķirurgs, bet citā kontekstā viņa atbilstību ir grūti komentēt... Vismaz mēs labāku kandidātu par S.Kalnieti neredzam.”

2. J.Urbanovičs (SC): “Kā ārsts viņš ir sasniedzis daudz, bet, vai Zatlera kungs var būt tikpat labs prezidenta amatā, grūti spriest, jo viņu nepazīstu (toties valdošās koalīcijas partiju pārstāvji viņu pazīst ļoti labi. – *G.T.*) ...Labāk būtu nevis meklēt cilvēku no malas, bet apspriesties ar tautu.”

¹ V. Zatlers ir parakstījis TP dibināšanas manifestu, piedalījies šīs partijas slavas veidošanā. Bet viņam taču pietrūkst politiskās pieredzes. Varbūt tas nav arguments. V.Viķei-Freibergai arī nebija šīs pieredzes, bet viņa bija neatkarīga no 7.Saeimas partijām un politisko pieredzi veiksmīgi apguva.

3. J. Pliners (PCTVL): “Manuprāt tas ir pazemojoši, ka valdošās partijas tik viegli atsakās no pašu izvirzītajiem pietiekami solidajiem kandidātiem un strauji pārmetas uz citiem. Šādā veidā tās pasmejas par saviem pretendentiem. Bet, runājot par Zatlera kandidatūru, viņš katrā gadījumā ir *tumšais zirdziņš*” (turpat, 9.lpp.).

Kāpēc par Valsts prezidentu tika ievēlēts politiski nekompetents cilvēks, bet politiski kompetenti kandidāti – M. Riekstiņš (TP), K. Pētersone LPP/LC u.c. – tiek atvirzīti malā? – Tas liecina par Latvijas politiskās sistēmas nestabilitāti un nedrošību, jo partijas baidās no politiski kompetenta Valsts prezidenta. V. Zatleram nāksies nopietni *pastrādāt*, – tikai diezin kādā veidā –, lai kļūtu politiski kompetents un neatkarīgs. Cik ilgs laiks tam nepieciešams? – **Jāapgūst taču LR iekšpolitika un ārpolitika, kā arī minētās problēmas, kurām V. Zatlers pat nepieskārs!** – Viss atkarīgs no viņa spējām veidot savu politisko intelektu, politisko apziņu, bet politiski nekompetentam cilvēkam ir vajadzīgi trīs četri gadi, lai izveidotu savu politisko intelektu. Pa to laiku viņa vietā lems padomnieki. Vai nākamie četri gadi var būt cerīgāki?

Pozīcijas un opozīcijas viedokļi par Valsts prezidenta kandidātiem liecina, ka tikai tautas vēlēts prezidents var būt neatkarīgs. Nav vajadzīgs rīkot referendumu, lai pārliecinātos, ka vairums ir par visas tautas vēlētu Valsts prezidentu. “Lai prezidents šādu neatkarību iegūtu, viņam jābūt sabiedrības cieņai un atbalstam, ko vajadzības gadījumā likt spiedienam pretī” (Valdis Zatlers – jaunais Valsts prezidents // Nedēļa, 23/2007. – 2.lpp.). Runa ir par neatkarību no partijām, kas prezidentu ir ievēlējušas. Vai V. Zatlers spēs distancēties no tiem politiskajiem spēkiem, kas viņu iecēla šajā amatā? – “Daļā sabiedrības ikvienu elites uzslava Zatleram tikai veicina šīs sabiedrības daļas pārliecību par Zatleru kā ielikteni [un viņš pat gribēdams nespēs pārliecināt par pretējo]” (turpat, 2.lpp.). Lasītājam atliek vēlreiz pievērst uzmanību atziņām, kuras par V. Zatlera kandidatūru pauda TP, ZZS, LPP/LC frakciju vadītāji un TB/LNNK pārstāve A. Seile.

Tagad Valsts prezidenta amatā atrodas cilvēks – ārsts V. Zatlers –, kurš savu nostāju politikas jomā nespēja paust. Tas ir saprotami un acīmredzami izdevīgi valdošajai koalīcijai. Lūk, kādiem jautājumiem viņš vispār nespēs nepieskarties: 1) pašreizējā LR politiskā sistēma un sabiedrības politiskā kultūra; 2) nepilsoņu jautājums un izglītība minoritāšu skolās; 3) oligarhi un to loma politikā; 4) politiskā integrācija; 5) politiskā korupcija un politiskā morāle; 6) nabadzība u.c. Varbūt šis pārmetums Valsts prezidentam ir netaisnīgs? – Jā, runājot vispār par politiski nekompetentu cilvēku, kurš profesionāli nav ar politiku nodarbojies, šis pārmetums ir netaisnīgs. Bet tas ir pārmetums partijām, kuras V. Zatleru izvirzīja šajā amatā, un arī pašam Zatleram, kurš piekrita būt par Valsts prezidenta kandidātu. **Bet šos jautājumus un to apspriešanu Saeimā nespēja iniciēt arī V. Zatlera priekšteči –**

G.Ulmanis un V.Vīķe-Freiberga. Ar V.Zatlera politisko darbību, pēc *Latvijas faktu* direktora A.Freimaņa domām, viss būs kārtībā: "Zatlera apbruņojums (politiskās atziņas. – *G.T.*) nāks no citām noliktavām. Viņu iepakos pareizi, tur būs cilvēki, kuri runās un kurus atliks tikai atkārtot" (A.Freimanis. Kas mērcēs rokas nektārā // Nedēļa, 23/2007. – 23.lpp.). Vai tad V.Zatleram bija cits ceļš? – Cita ceļa nebija un nevarēja būt. LR politiskā sistēma un sabiedrības politiskā kultūra noteiks, pa kuru ceļu iet Valsts prezidentam V.Zatleram. Turklāt jāteic, ka Latvijā vēl nav izveidojušās patiešām demokrātiskas politiskās partijas. To vietā ir domubiedru un interešu klubi, kuri tā vai citādi saistīti ar *pelēkajiem kardināliem* un partiju finansētājiem. **Pie vislabākās gribas Valsts prezidents nevar un nevarēs ievirzīt Saeimas politiku demokrātijas gultnē, jo reāli pastāv izveidojušies pēcpadomju demokrātijā kā specifiska demokrātijas vēsturiskā forma bijušajās PSRS republikās.**

G.Ulmani un V.Vīķi-Freibergu ievēlēja Saeima, un viņiem pirms tam nekāda *tautā iešana* nebija vajadzīga. Šai ziņā ārsta V.Zatlera un jurista A.Endziņa *iešana tautā* nav saprotama. Varbūt valdošā koalīcija vēlējās iegūt sabiedrības atbalstu savam prezidenta kandidātam? Varbūt vēlējās radīt iespaidu, ka tiek meklēts no partijām neatkarīgs prezidenta kandidāts? – Lūk, kādu atbildi uz šo jautājumu pauž J.Straume (TB/LNNK): "Andris Šķēle tas nebija, bet kurš viņu (V.Zatleru. – *G.T.*) izvēlējās – tas lai paliek maniem memuāriem" (Zatlera izvēli uzņemas Kalvītis // Diena, 2.06.2007.).

Kādu tad Valsts prezidenta kandidātu meklēja valdošā koalīcija? – Lūk, dažas ārzemju preses atziņas par V.Zatleru kā Valsts prezidentu:

1. Vācija (*die Tageszeitung*): "Pēc pieredzes ar neatkarīgo un populāro V.Vīķi-Freibergu viņi atklāti meklēja ne tikai vāju, bet arī ērtu viņas amata pēcteci."

2. Vācija (*Frankfurter Allgemeine*): "Valdis Zatlers bija pārsteiguma kandidāts, ko koalīcija tikai nedēļu pirms vēlēšanām izvilka no savas burvju cepures... un kurš no šīs koalīcijas ir arī atkarīgs... Savās pirmajās intervijās kandidāts izrādījās tūlīgs un nemākulīgs. Viņš nepazīst nevienu oligarhu."

3. ASV (*Associated Press*): "Pirms divām nedēļām 52 gadus vecais Zatlers bija pilnīgi nepazīstams (politikā. – *G.T.*), bet nokļuva politiskās skatuves centrā pēc tam, kad četru partiju koalīcijas valdība izraudzījās ārstu."

4. Krievija (*Российская газета*): "Ceturtdien notikušās Latvijas prezidenta vēlēšanas ieies vēsturē kā vienas no netīrākajām. Gandrīz visa vēlēšanas kampaņa bija balstīta uz nomelnošanu un kandidātu kritizēšanu. Pašlaik par Zatlera politiskajiem uzskatiem zināms maz" (Ko raksta citi? // *Diena*, 2.06.2007.).

Par Valsts prezidentu bez politiskā darba pieredzes un bez sabiedrības

tieša atbalsta kļuva gan G.Ulmanis, gan V.Viķe-Freiberga. **Kāpēc partijas nespēja vienoties par prezidenta kandidātiem ar politiskā darba pieredzi?** Vai tad ārlietu ministrs A.Pabriks, Ministru prezidenta biroja vadītājs M.Riekstiņš un pašvaldību lietu ministrs A.Štokenbergs nebija piemēroti Valsts prezidenta kandidāti ar politisko pieredzi? (Kā vērtējami *Tautas partijas* kandidāti Valsts prezidenta amatam? // *Nedēļa*, 15/2007. – 9.lpp.). Šie kandidāti tika visnotaļ pozitīvi vērtēti. Tikai M.Grīnblats (TB/LNNK) zināja pateikt kaut ko vairāk: *galīgie prezidenta amata pretendenti vēl oficiāli nav paziņoti* (turpat). Varbūt taisnība bija K.Šadurskim (JL): “Šī informācija no Kalvīša kunga puses nākusi tikai sabiedrības spiediena rezultātā, **lai mēģinātu radīt iespaidu, ka partija strādā atklāti un neslēpj savus pretendētus**” (turpat). Tikai nedēļu pirms prezidenta vēlēšanām parādījās īstais valdošās koalīcijas kandidāts ārsts V.Zatlers, kuram nav ne pieredzes, ne izglītības politikas jomā.

Kāpēc partijas nespēja vienoties par kandidātiem ar politisko pieredzi? Šķiet, ka valdošajai koalīcijai vajadzīgs Valsts prezidents, ar kuru var manipulēt, kā vien vēlas, jo V.Zatlers politikas jomā neko nespēja pateikt. Taisnība ir Vācijas laikrakstam *die Tageszeitung*, ka *viņi atklāti meklēja ne tikai vāju, bet arī ērtu V.Viķes-Freibergas pēcteci un tiešām atrada*.

Paies vairāki gadi, un ārsts V.Zatlers pamazām apgūs politiskā darba pieredzi, vai arī neapgūs. **Bet cik gadu paies, lai viņš Saeimā un masu medijos izvirzītu jautājumu** par nepilsoņiem, kurus radīja politizētā padomju-laika vēsture, **jautājumu** par nabadzīgo tautas daļu, kura dzīvo zem iztikas minimuma, **jautājumu** par formāli demokrātisko politisko sistēmu un nedeokrātisko sabiedrības politisko kultūru, **jautājumu** par *oligarhu* vietu un lomu Latvijas politikā, **jautājumu** par sabiedrības politisko integrāciju, **jautājumu** par politisko morāli Saeimā un partijās saistībā ar politisko korupciju? – **Ir attaisnojums – šos jautājumus Saeimā nespēja iniciēt ne G.Ulmanis, ne V.Viķe-Freiberga**. V.Zatleram atliek iet pa priekšteču iemīto taku. Cita ceļa nav, ja viņš vēlas palikt savā amatā vismaz četrus gadus.

Pateicības aplokšņu aktualizācija pirms zvēresta Saeimā

Raidījumā *Kas notiek Latvijā?* par tematu *Kas notiek referendumā un Valsts prezidenta maiņas nedēļā?* atklājās gan politiskās morāles vājās puses 9.Saeimā un valdībā, gan opozīcijas (JL) centieni destabilizēt politisko situāciju valstī sev par labu. Runa ir par notikumiem, kas visnotaļ ieies Latvijas politiskajā vēsturē, atklājot pēcpadomju demokrātijas politisko kultūru sabiedrībā, kā arī politisko morāli parlamentā un valdībā.

Raidījumā piedalās I.Emsis (*Saeimas* priekšsēdētājs), A.K.Kariņš (JL); M.Kučinskis (TP); V.Matiša (politoloģe); E.Štelmahers (uzņēmējs); L.Langa (dzejniece). Raidījumā atteicās piedalīties V.Zatlers (oficiāli ievēlēts, bet zvērestu vēl nenodevis Valsts prezidents, A.Kalvītis (premjers).

Notika sabiedrības aptauja par jautājumu “*Vai V.Zatlera pateicību*

*jautājums pirms zvēresta Saeimā sakārtots?": Jā – 374, Nē – 4508, Šaubos – 205. Jautājums par pateicības aploksnēm nav sakārtots gan ne likuma, ne finansiālā aspektā. Līdz šim Finanšu ministrija nav devusi skaidru atbildi uz jautājumu, kas ir pateicība un kas ir samaksa? Tas radīja šajā diskusijā “*matu skaldīšanu*”. **Sadūrās pretēji viedokļi: par un pret zvēresta nodošanu** (8.07.2007.). **Atklājās arī politiskās morāles problēma, kuru nespēja izvirzīt ne pats V.Zatlers, ne Saeima, ne valdība.** Raidījuma vadītājs J.Domburs jautāja: “Kas notiek slimnīcā, kuru vada V.Zatlers?” *Melnais piārs* kļūst acīmredzams.*

I. Par V.Zatleru un zvērestu Saeimā (8.07.07.):

1. **I.Emsis** secināja, ka notiek *oda pārvēršana par ziloni*, jo V.Zatlers ir izgājis visas pārbaudes un ievēlēts par *Valsts prezidentu*. **Nav pamata atlikt zvēresta nodošanu.**

2. **M.Kučinskis (TP)** ir **pret zvēresta atlikšanu**, jo nesakārtotās lietas valstī nevar būt par šķērslī.

II. Pret V.Zatleru un par zvēresta atlikšanu:

1. **A.K.Kariņš (JL)** veica aprēķinu par 400 operācijām gadā ar vidējo pateicību 50 latu apmērā. Tad par triju gadu darbu vajadzētu samaksāt 25 procentu nodokli 15 000 latu apmērā. Viņš secina, ka **zvēresta nodošana jāatliek**. Tikai mulsina E.Repšes pacelšana *godavīra* līmenī tolaik, kad finansiālo jautājumu nesakārtotības dēļ E.Repše bija spiests atstāt aizsardzības ministra posteni.

2. **V.Matīsa vienīgā** izvirzīja jautājumu par morāli, bet palika pusvārdā, jo vajadzēja runāt par politisko morāli *Saeimā* un valdībā. Viņa šajā juceklī saskatīja *matu skaldīšanu*, jo lietas būtība tika atvirzīta malā. *Kas ir pateicība un kas ir dāvinājums gan likuma, gan morāles kontekstā? Vai pateicība ir dāvinājums* u.tml. Viņa vēlējās dzirdēt V.Zatlera viedokli par morāli, bet viņš neieradās, un tādēļ **ierosina atlikt zvēresta nodošanu.**

III. Neskaidru pozīciju ieņēma, bet svarīgas atziņas izteica:

1. **E.Štelmahers:** Likuma sakārtošana par ienākumu deklarēšanu ir nokavēta. To vajadzēja veikt jau 1991.gadā. **Viss esošais šodien liecina par dubultmorāli sabiedrībā.** Bet varbūt šī dubultmorāle pastāv arī politikā – savējais ir pretinieks? – **Runa ir par politisko morāli, līdz kuras apspriešanai diskusiju dalībnieki tā arī nenonāca.**

2. **L.Langa:** Nezinu, vai šeit ir iespējams izlīgums? Atsauksmes starptautiskajā presē: sausi, profesionāli, negatīvi.

Mēs speciāli pieskāramies J.Dombura raidījumam *Kas notiek Latvijā?*, jo tajā atklājās tas, par ko nespēja diskutēt ne *Saeimā* un valdībā, ne masu medijos, arī šajā raidījumā ne. **Runa ir par politisko morāli kā politiskās kultūras sastāvdaļu un aspektu, kurš skar politisko korupciju.** Pārmetumi V.Zatleram neattiecas uz politisko morāli, un tas ir būtiski. Pat *Bībele* ir V.Zatlera pusē: *Nav un nevar būt tāda cilvēka, kurš nebūtu grēkojis:* Varbūt kristiešiem

ir vērts atgādināt: “*Jo visi ir grēkojuši un visiem trūkst dievišķās godības*” (Pāvila vēstule romiešiem, 3:23). **Vēlme atrast tādu prezidenta kandidātu, kurš nebūtu grēkojis, liecina par drauga – ienaidnieka domāšanu politikā, par dziļu politiskās morāles pagrimumu Saeimā.** “*Un ja kādā valstī savā starpā cilvēki sanāk naidā, tad tāda valsts nevar pastāvēt*” (Marka ev., 3:24). Tikumība ir svarīga visur, bet politikas jomā pirmajā vietā atrodas politiskā morāle ar savām specifiskajām vērtībām, par kurām netiek runāts.

V.Zatlera problēma atrodas nevis pateicību aploksnēs, bet gan politiskās morāles sfērā. Viņš neieradās uz diskusiju un pirms tam nespēja neko pateikt par morāles un politiskās morāles principiālo atšķirību. **Viņš kā topošais Valsts prezidents neko nespēja pateikt par politisko morāli Saeimā un valdībā.** Bet kurš tad spēja vai spēj izvirzīt šīs problēmas? – To nespēja V.Zatlera priekšteči, un diezin vai tas būs pa spēkam arī V.Zatleram Valsts prezidenta amatā. **Spriežot par politiskās morāles jautājumiem Latvijā, viņš nenokļūtu līdz zvēresta nodošanai. Lietas būtība ir tā, ka politiskās morāles problēmu nespēj apzināties ne pozīcija, ne arī opozīcija.** Patlaban *pateicības aploksnēs pārvēršas par melno piāru pret V.Zatleru.*

Valsts prezidenta vēlēšanās izpaudās politiskās morāles krīze 9.Saeimā.

NOBEIGUMA VIETĀ

Padomjlaikā partijas uzmanības centrā atradās arī *Komunisma cēlāja morāles kodekss* ar jautājumu: **ko nozīmē godīgi strādāt?** – “**Tikpat nepieciešami, protams, ir domas lidojums, neatlaidīgi jaunā meklējumi, šī jaunā atbalstīšana. Vajadzīga pastāvīga iniciatīva – iniciatīva visur un visās lietās**” (PSKP XXVI kongresa materiāli. R., 1976, 303.lpp.). Kad M.Gorbačovs politikas jomā uzsāka jaunā meklējumus ar pārbūvi, pavērās ceļš demokrātiskiem pārkārtojumiem. Veidojās jauna nekomunistiska politiskā apziņa, kuru stiprināja fakts, ka gaismā nāca staļinlaika noziegumi pret savu tautu. Mēģinājums augusta puča laikā (1991) saglabāt PSRS uz vecās iekārtas pamatiem beidzās ar PSRS sabrukumu. **Izveidojās politisko vērtību va-kuums.**

Taču pēc PSRS sabrukuma palika padomju sabiedrības ar tās subjektu – **padomju cilvēku, kurš nebija gatavs Rietumu tipa demokrātijai, kas balstīta uz tirgus ekonomiku.** Tā rezultātā valsts **vara nonāca nevis tautas, bet gan demokrātiskā ceļā ievēlētu valsts amatpersonu rokās,** kuras bija tādi paši padomju cilvēki kā visi pārējie, varbūt tikai ar izteiktāku pretpadomisko politisko orientāciju. **Sākās privatizācija, kura tika veikta no augšas līdzīgi tam, kā padomjlaikā kolektivizācija – privātipašuma institūcijas likvidēšana.**

Neatkarīgās Latvijas Republikas valsts vara tagad sastopas ar to pašu jautājumu: **ko nozīmē godīgi strādāt** brīvas tirgus ekonomikas apstākļos? – Runa ir par dzīves kvalitātes priekšnoteikumu, par mūsu labklājības celšanu, kura savukārt ir atkarīga no mūsu spējām “**piedāvāt savai dzīvei ideju**”. Tā ir “**indivīda radoša pieeja dzīvei – izdoma, izvēle, uzdrošināšanās, rīcība**” (sk. 134. lpp.). Padomju cilvēks, izņemot spekulantus, bija pieradis gaidīt dzīves kvalitāti no valsts varas un ticēt tās solījumiem. **Tagad viss ir mainījies, bet lielākā tautas daļa ir pieradusi gaidīt partiju solījumus un ticēt tiem. Partijas savukārt prot tik skaisti un pārliecinoši solīt, ka vēlētajī balso par tiem, kuri vairāk sola un uzvel atbildību uz saviem pleciem.** Kad kārtējais solītājs izgāžas, tā vietā nāk cits, un viss sākas no gala. Ir partijas – solītājas, kuras atrodas *Saeimā* jau kopš neatkarības atgūšanas. Tā rezultātā ir **izveidojusies sabiedrības politiskā kultūra ar attiecīgām politiskajām vērtībām un orientācijām, ar attiecīgu politisko apziņu.**

Saeimas deputātu ētikas kodeksā (R., 2006) 17.pants skan šādi: “**Deputāti pastāvīgi izglītojas, apgūst savas valsts un citu valstu demokrātijas un politiskās kultūras pieredzi.**” Rodas jautājums *9.Saeimas* deputātiem: **kāda tad patlaban ir sabiedrības politiskā kultūra? Ar ko tā atšķiras no Rietumu demokrātijai politiskās kultūras?** – Šķiet, ka deputāti nav apguvuši politiskās sistēmas un demokrātiskas politiskās kultūras pamatus: *Jūrmalgeita,*

melnais piārs pret A.Lembergu; Valsts prezidenta kandidātu izvēle vēstures politizācijas gaisotnē, *digitālgeita, grūtupiāde* u.c.

Kāds tad ir **politiskās sistēmas uzdevums** politiskās kultūras jomā? – **Sabiedrības politiskā socializācija**. Izmantojot socioloģisko aptauju, masu medijus un augstskolu pasniedzējus, vispirms būtu jānoskaidro šādi jautājumi: *vai ir pamats runāt par demokrātisku politisko kultūru sabiedrībā? Uz kādām politiskām vērtībām ir veidota pašreizējā sabiedrības politiskā kultūra? Kādu politisko kultūru veidoja un audzināja Latvijas Republikas valsts vara 15 gadu laikā? Vai 9.Saeima ir apguvusi savas valsts politiskās kultūras pieredzi atbilstoši Saeimas deputāta ētika kodeksam?*

Mūsu pētījums palīdzēs apgūt gan pašreizējo sabiedrības politisko kultūru, gan Rietumeiropas politiskās kultūras pieredzi. **Deputātiem paveras divas iespējas:**

1) turpināt tālāk pašreizējo sabiedrības politisko socializāciju, balstoties uz 9.Saeimas priekšvēlēšanu programmām;

2) apgūt Rietumu politiskās kultūras pieredzi un iet pa politiskās resocializācijas ceļu, proti, pašreizējās politiskās kultūras vietā veidot demokrātisku politisko kultūru.

Pirmais ceļš ir pats vieglākais, un *Saeima* iet pa šo ceļu jau 15 gadus. **Otrs ceļš ir grūts un ērkšķains**, jo būtu jā sākas ar vēstures depolizāciju, ar labklājības publisku apspriešanu Saeimā, partijās un masu medijos. Bet vispirms šajā gadījumā būtu jā sākas ar politiskās sistēmas un politiskās kultūras pamatu apgūšanu *Saeimā*, partijās, skolās un augstskolās, iesaistot izglītības institūcijas valsts mērogā.

Ir nepieciešama vēstures depolizācija: vēsture jā raksta, lai stāstītu par pagājību, nevis lai kaut ko pierādītu vai vērtētu – vienus notikumus kritizētu un nosodītu, bet citus – slavēt. **No padomjlaika mums nāk līdzīgs vēstures politizācija**, kura ir kļuvusi par nopietnu šķērslī demokrātiskas sabiedrības tapšanai un demokrātiskas politikas realizēšanai bijušajās PSRS republikās un Austrumeiropas valstīs. Tādēļ no jauna būtu jā raksta *1940.gada un Otrā pasaules kara* vēsture, kura ir politizēta līdz nepazīšanai. Tas nozīmē tikai to, ka par notikumiem ir jāstāsta tā, kā tie patiešām ir notikuši, atsakoties no vērtēšanai, lai kaut ko pierādītu. Tad katrs gan *Austrumos* un *Rietumos*, gan Maskavā un Briselē brīvi varēs iepazīties ar šiem skarbjaiem, asiņainajiem un liktenīgajiem notikumiem. Runa ir par brīvu neatkarību savas vēstures apziņas veidošanu un ieaudzināšanu, kas paver ceļu demokrātiskai politiskajai apziņai.

Kāda tad ir jābūt demokrātiskajai politiskajai apziņai? – Tai ir jābūt brīvai no valsts varas norādījumiem vēstures jomā – kā vērtējami tie vai citi notikumi. Politizēta vēsture un uz tās pamatiem veidotā politika ir nopietns šķērslis demokrātiskai sabiedrībai un demokrātiskai politikai. Ir nepieciešama nepolizēta vēsture.

Tāpat no jauna *Otrā pasaules kara* vēsture gan Krievijā, gan arī *Eiropas Savienībā*, lai neatkārtotos Tallinas notikumi (25.04. – 11.05.2007.), lai neietu plašumā neonacisms un antisemitisms. **Attiecīgās skolu un augstskolu programmās vajag iekļaut tematu *Politika un vēsture*, kurš aptvertu gan vēstures politizāciju un tās sekas, gan arī vēstures depolizāciju un tās nepieciešamību šodien.**

INSTEAD OF CONCLUSION

During Soviet times *The Moral Code of a Builder of Communism* with its question **“what does it mean to work honestly?”** was in the centre of attention of the party. **“Flight of thought, consistent search of the new and support of it is, of course, equally necessary. Constant initiative – initiative everywhere and in all the things is necessary”** (Materials of the XXVI Congress of the Communist Party of the Soviet Union. R., 1976, p. 303). When M. Gorbachev started search of the new in the field of politics by perestroika, the way towards democratic rearrangements was opened. New non-communist political consciousness developed which was consolidated by the fact that crime committed during the time of Stalin against the nation became known. The effort to retain the USSR on the basis of the old system during the August putsch (1991) resulted in the collapse of the USSR. **Vacuum in political values developed.**

However, after the collapse of the USSR the Soviet society still remained together with its subject – a **Soviet person who was not ready for the Western type of democracy based on market economy.** As a result of it the state power fell not into the hands of the nation but in the hands of state authorities who were elected in democratic way, and who were the same Soviet people as all the others probably only with slightly more explicit anti-Soviet political orientation. **They started privatization, which was performed from the top, in a similar way to collectivization, elimination of the institution of private property, during the Soviet times.**

Now the state power of the independent Republic of Latvia faces the same question: **what does it mean to work honestly** under conditions of market economy? – It is the issue of precondition for the quality of life, of promoting our welfare which again depends on our ability “to offer an idea to our life”. It is a creative approach to life by an individual – imagination, choice, venture, action” (see page 134). A Soviet person except black marketers was accustomed to expect the quality of life from the state power and to believe in its promises. **Now everything has changed but the largest part of the people is accustomed to expect the promises of parties and believe in them. Parties in their turn are able to promise so nicely and in such a convincing manner that electorate votes for those who promise more and take on the responsibility.** When the current promisor disgraces itself, a new one takes its place and everything starts anew. There are parties – promisors that have remained in the *Saeima* since the restoration of independence. As a result of it, there has developed the **political culture of the society having respective political values and orientations with the respective political consciousness.**

The paragraph 17 of the *Code of Conduct of Members of Saeima* (R., 2006) runs as follows: “**Members of Saeima constantly acquire knowledge, gain experience of democracy and political culture of other countries.**” A question to the members of the 9th *Saeima* arises: **what is the political culture of the society at this time? How does it differ from the political culture of Western democracies?** It seems that the members of the *Saeima* have not acquired the basics of the political system and democratic political culture: *Jūrmalgate*, *black PR* against A.Lembergs; selection of nominees for the State President in the atmosphere of politicalization of history and others.

What is **the task of the political system** in the field of political culture? – **Political socialization of the society.** First of all, with the help of sociological surveys, mass media and lecturers at higher educational institutions it is necessary to clarify the following issues: *is there any reason to speak about the democratic political culture in the society? What are the political values that the present political culture of the society has been developed on? What was the political culture developed and cultivated by the state power of the Republic of Latvia during the period of 15 years? Has the 9th Saeima acquired experience of political culture of the country according to the Code of Conduct of the Members of Saeima?*

Our research will help to acquire both the present political culture of the society and the experience of Western political culture. **There are two options for the Members of Saeima:**

1) **To continue the present political socialization of the society**, basing on the pre-election programmes of the 9th *Saeima*;

2) **To acquire experience of the Western political culture and to follow the way of the political re-socialization**, that is, to develop democratic political culture instead of the present political culture.

The first option is the easiest one, and *the Saeima* has been following it for already 15 years. **The second option is difficult and thorny because then one should start with depoliticalization of history, with public discussion of the welfare in the Saeima, in parties and mass media.** But first of all in this case it would be necessary to start with acquisition of basics of the political system and political culture in the *Saeima*, schools and higher educational institutions, involving in it educational institutions on the state level.

De-politicalization of history is necessary: history should be written to tell about former times not in order to prove or assess anything – to criticize some events or to praise others. **Politicalization of history follows us from the Soviet times, and now it has already become a serious obstacle for the development of the democratic society and for the implementation**

of democratic politics in the former republics of the USSR and East European countries. Therefore the history of the *year 1940* and of the *Second World War* that has been politicalized beyond recognition should be written anew. It means only that one should tell about events in such a way as they had occurred in reality and decline from evaluating them in order to prove anything. Then anybody both in the *East* and in the *West*, in Moscow and in Brussels will be able to get to know these bitter, sanguinary and fatal events. It refers the development and cultivation of free and independent historical consciousness that opens the way for the democratic political consciousness.

What should the democratic political consciousness be like? – It should be free from guidelines given by the state power in the field of history as regards the way how these or other events should be assessed. **Politicalized history and politics developed on its basis is a serious obstacle for the democratic society and democratic politics in Latvia, as it needs de-politicalized history.**

So history of the *Second World War* should be written anew both in Russia and in the *European Union* in order to prevent such events as *events in Tallinn* (25.04. – 11.05.2007.) and to restrict neo-Nazism and anti-Semitism. **The topic *Politics and history* should be included in the curricula of the respective schools and higher educational institutions that would cover both the *politicalization of history* and its consequences and the *de-politicalization of history* and its topicality.**

SAĪSINĀJUMI

Politiskās partijas (organizācijas, apvienības):

- JL – Jaunais laiks
- TP – Tautas partija
- ZZS – Zaļo un Zemnieku savienība
- TB – Apvienība “Tēvzemei un Brīvībai”
- LNNK – Latvijas Nacionālā neatkarības kustība
- TB/LNNK – Apvienība “Tēvzemei un Brīvībai” un Nacionālā neatkarības kustība
- PCTVL – Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā
- SC – Politisko organizāciju (partiju) apvienība “Saskaņas Centrs”
- STP – Sociālā taisnīguma partija
- LSDSP – Latvijas Sociāldemokrātiskā strādnieku partija
- LC – Latvijas ceļš
- LPP – Latvijas Pirmā partija
- LPP/LC – Latvijas Pirmās partijas un partijas “Latvijas ceļš” vēlēšanu apvienība
- LKP – Latvijas Komunistiskā partija
- LKS – Latvijas Komunistu savienība
- PSKP – Padomju Savienības Komunistiskā partija
- LNKP – Latvijas Neatkarīgā Komunistiskā partija
- LTF – Latvijas Tautas fronte

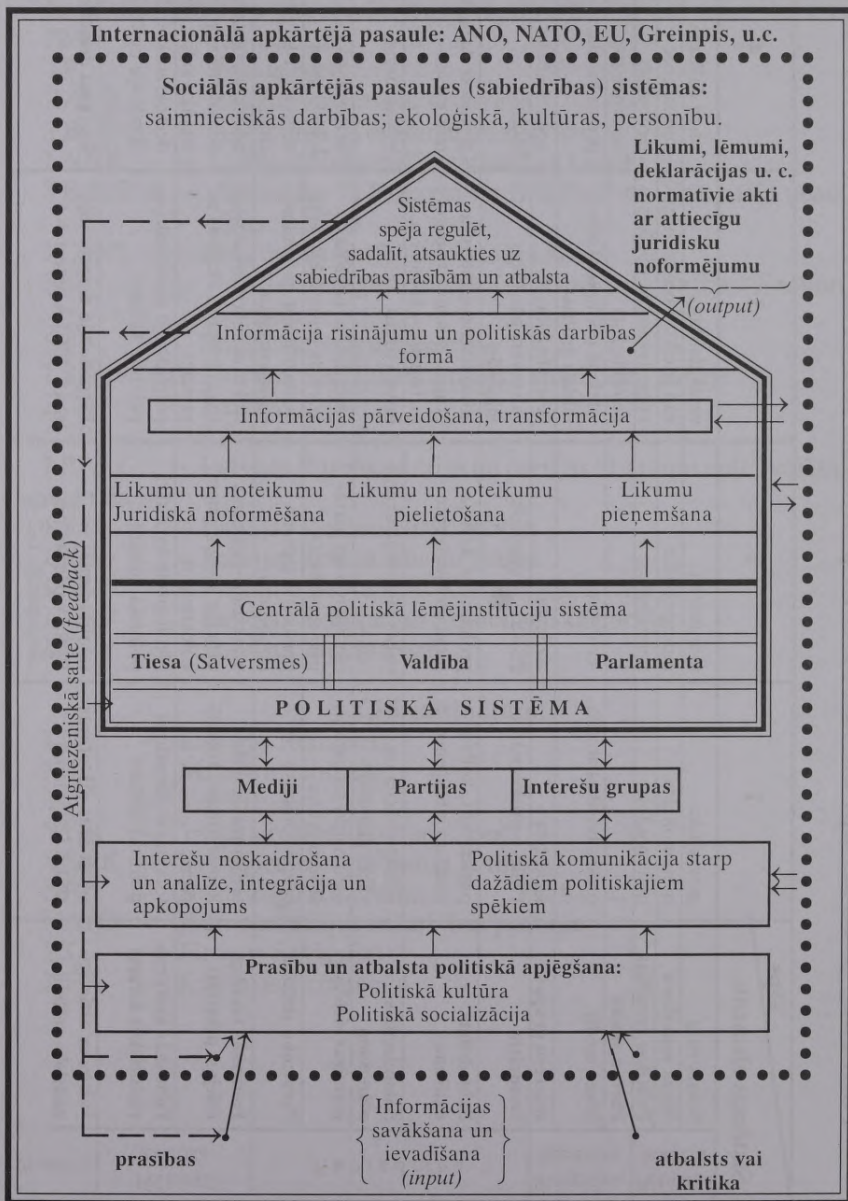
Citi saīsinājumi:

- LR – Latvijas Republika
- MK – Ministru kabinets
- TV – Televīzija
- VDK – Valsts drošības komiteja. *čeka*
- VSGK – Vissavienības glābšanas komiteja
- NRA – Neatkarīgā Rīta Avīze
- NATO – Ziemeļatlantijas sadarbības padome
- ES – Eiropas Savienība
- KF – Krievijas Federācija

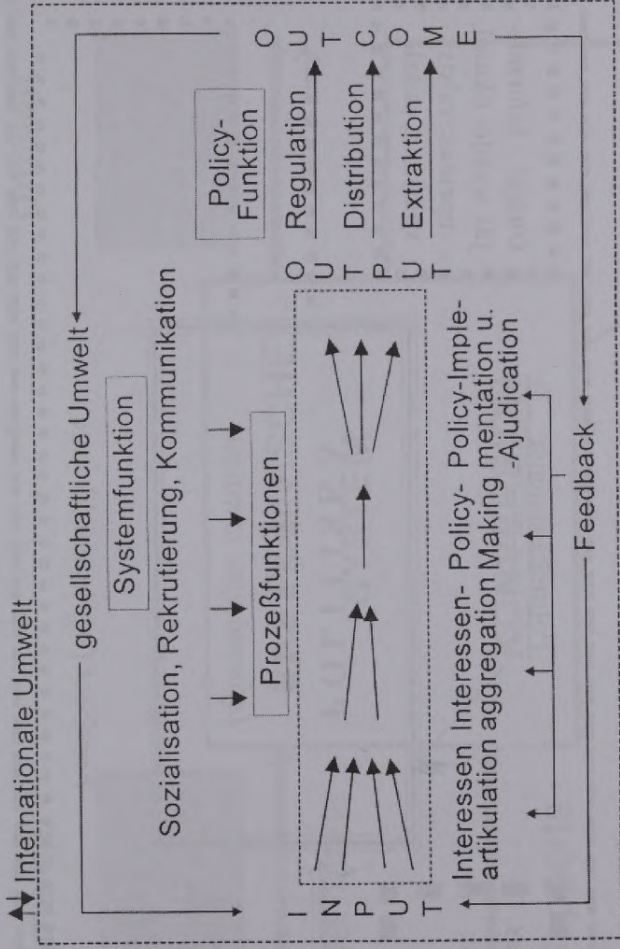
Politiskās iekārtas tipi un sabiedrības kultūras vēsturiskās formas

Sistēmas elementi		Tips		1	2	3	4
Politiskā iekārta	Valsts vara	monistiska	monistiska	monistiska	monistiska	varas dalīšana	varas dalīšana
	Varas veidošana	monopolizēta	monopolizēta	monopolizēta	monopolizēta	vāji izteikta konkurence	konkurence
Politiskā iekārta	Politikas rezultāts	neierobežots	neierobežots	neierobežots	neierobežots	nepietiekami ierobežots	ierobežots
	Partiju skaits	1	1	1	1	neierobežots	neierobežots
Starptautiskā iekārta	Masu mediji	preses brīvības atceļšana	preses brīvības atceļšana	preses brīvības atceļšana	ierobežoti	ietekmē politiski ekonomiskās grupas	preses brīvība
	Interese grupas	aizliegtas	aizliegtas	aizliegtas	aizliegtas	neierobežotas	neierobežotas
Sabiedrība	Izredzētie	PSRS – proletariāts	PSRS – proletariāts	PSRS – proletariāts	PSRS – proletariāts	valsts vars pārstāvji, miljonāri	tauta
	Sabiedrības dalīšana	proletariāts, kolhoznieki un inteliģence	proletariāts, kolhoznieki un inteliģence	proletariāts, kolhoznieki un inteliģence	proletariāts, kolhoznieki un inteliģence	antagonistisko interešu grupas; pilsoņi – nepilsoņi, bagātie – nabagie u. c.	grupas ar dažādām interesēm
Sabiedrība	Saimniecības plānošana	kollektīvizācija un valsts plānošana	kollektīvizācija un valsts plānošana	kollektīvizācija un valsts plānošana	valsts plānveida ekonomika	brīvais tirgus	brīvais tirgus
	Kultūras sistēma	ideoloģiski un partejiski ierobežota	ideoloģiski un partejiski ierobežota	ideoloģiski un partejiski ierobežota	ideoloģiski un partejiski ierobežota	vēsturiski ierobežota ar valsts varas deklarāciju	bezparteijska un ideoloģiski brīva
Politiskā kultūra	Personību sistēma	bežpersonību	bežpersonību	bežpersonību	bežpersonību	demokrātisku personību tapšanas sākums	demokrātisku personību sistēma
	Politiskās vērtības (idejas, principi)	stalinisms: uzticība komunismam, kolektīvisms	stalinisms: uzticība komunismam, kolektīvisms	stalinisms: uzticība komunismam, kolektīvisms	stalinisms: uzticība komunismam, kolektīvisms	trūkst demokrātiskas politiskās kultūras vērtības un principi	tiesiskās valsts princips demokrātijas princips sociālais valsts princips
Politiskā kultūra	Politiskās kultūras vēsturiskās formas	totalitāras diktatūras politiskā kultūra	totalitāras diktatūras politiskā kultūra	totalitāras diktatūras politiskā kultūra	ideologizēta totalitāri politiskā kultūra	pēcpadomju demokrātijas politiskā kultūra	demokrātiski industriālā pilsoņu politiskā kultūra
	Valsts ar attiecīgu politisko režīmu	totalitāras diktatūras PSRS (stalinlaiki)	totalitāras diktatūras PSRS (stalinlaiki)	totalitāras diktatūras PSRS (stalinlaiki)	totalitarisms PSRS – pēc Stalina nāves pāreja 1–2	Pēcpadomju demokrātijā LATVIJA pāreja 2–4	Rietumu demokrātijā

Politiskās sistēmas funkcionēšana pēc Olmonda (Almond) un Povala (Powell) autora skatījumā (Almond. G. and Powel B. Comparative Politics).

Das politische System und seine Funktionen nach Almond und Powell

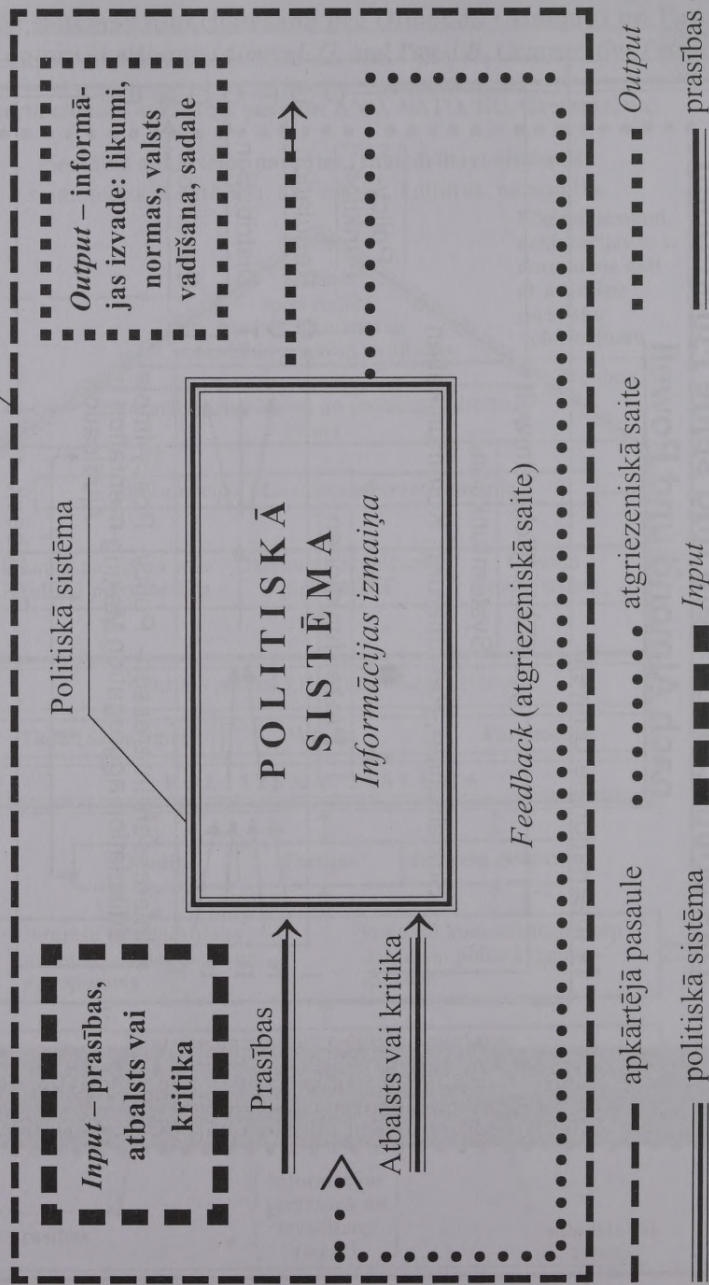

Quelle: Almond/Powell (1988)

Universität Stuttgart Institut für Sozialwissenschaften
 Wintersemester 2005/2006
 Vorlesung „Analyse und Vergleich Politischer Systeme“
 Prof. Dr. Oscar W. Gabriel

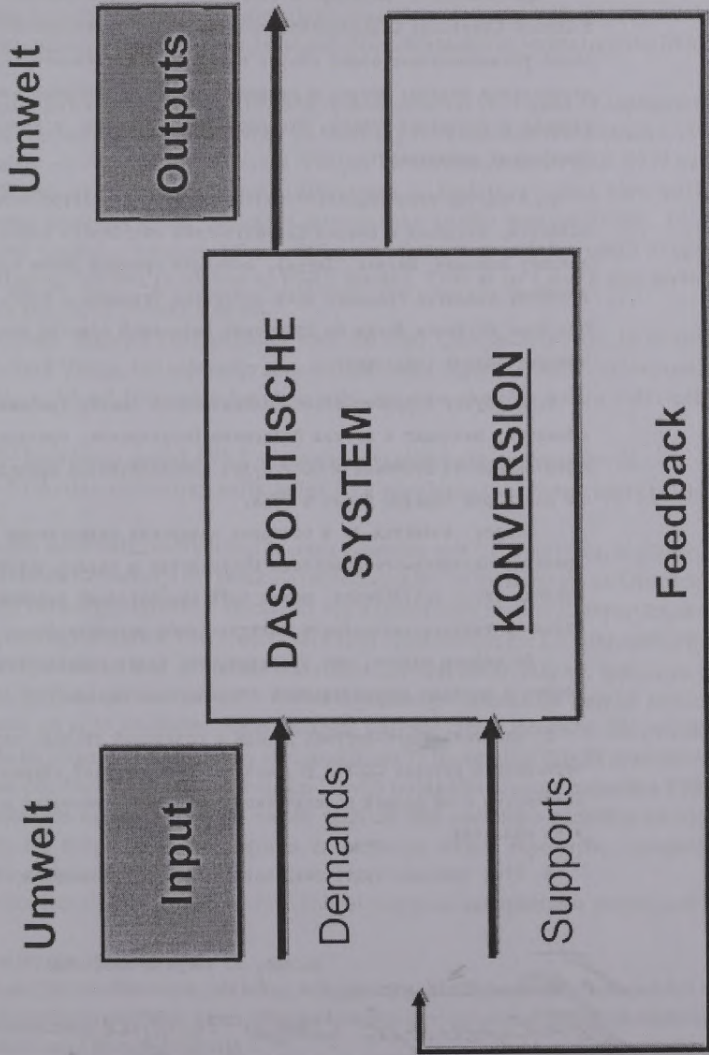
Īstona (Easton) politiskā procesa plūsmas modelis

Apkārtējā pasaule (sabiedrība)

Eastons Flussmodell des politischen

Prozesses

Universität Stuttgart Institut für Sozialwissenschaften
Wintersemester 2005/2006
Vorlesung „Analyse und Vergleich Politischer Systeme“
Prof. Dr. Oscar W. Gabriel

СЕКРЕТНЫЙ ДОПОЛНИТЕЛЬНЫЙ ПРОТОКОЛ.

При подписании договора о ненападении между Германией и Союзом Советских Социалистических Республик нижеподписавшиеся уполномоченные обеих сторон обсудили в строго конфиденциальном порядке вопрос о разграничении сфер общих интересов в Восточной Европе. Это обсуждение привело к ниже-
следующему результату:

1. В случае территориально-политического переустройства областей, входящих в состав Прибалтийских государств (Финляндия, Эстония, Латвия, Литва), северная граница Литвы одновременно является границей сфер интересов Германии и СССР. При этом интересы Литвы по отношению Виленской области признаются обоими сторонами.

2. В случае территориально-политического переустройства областей, входящих в состав Польского Государства, граница сфер интересов Германии и СССР будет приблизительно проходить по линиям рек Нарва, Вислы и Сава.

Вопрос, является ли в общих интересах желательным сохранение независимого Польского Государства и каковы будут границы этого государства, может быть окончательно выяснен только в течение дальнейшего политического развития.

Во всяком случае, оба Правительства будут решать этот вопрос в порядке дружественного общего согласия.

3. Касательно юго-востока Европы с советской стороны подчеркивается интерес СССР к Бессарабии. С германской стороны заявляется о ее полной политической незаинтересованности в этих областях.

4. Этот протокол будет сохраняться обоими сторонами в строгом секрете.

Москва, 23 августа 1939 года.

*По взаимному
согласию
Генеральный Секретарь
Генеральный Секретарь*

За Правительство
Германии:
В. Фриш

Latvijas tautas augstākā pārstāvības institūcija Saeima vērsas ar šo deklarāciju pie pasaules valstīm un starptautiskajām organizācijām, lai atgādinātu mūsu tautas un valsts traģisko likteni XX gadsimtā.

Latvijas Republika tika proklamēta 1918.gada 18.novembrī, un 1921.gada 22.septembrī tā kļuva par Tautu Savienības locekli. Latvijas kā neatkarīgas valsts atīstību pārtrauca divu totalitāro lielvalstu — nacionālsociālistiskās Vācijas un komunistiskās PSRS 1939.gada 23.augustā noslēgtais neuzbrukšanas līgums (Ribentropa — Molotova pakts), kura mērķis bija sadalīt Eiropu ietekmes sfērās. Pārkāpjot starptautisko tiesību pamatprincipus, kā arī Latvijas un PSRS noslēgtos līgumus, PSRS 1940.gada 17.jūnijā ar militāru spēku okupēja Latviju un nelikumīgi iekļāva (anektēja) to PSRS sastāvā. Līdz ar to Latvijā tika ieviests PSRS politiskais režīms un tiesiskā sistēma.

1941.gada vasarā, sākoties Otrā pasaules kara darbībai Latvijas teritorijā, to okupēja nacionālsociālistiskā Vācija, kas iedibināja savu režīmu, veica deportācijas un citas represijas pret iedzīvotājiem, kā arī izmantoja Latvijas teritoriju citu okupēto valstu iedzīvotāju iznīcināšanai.

Otrā pasaules kara beigu posmā PSRS atjaunoja savu okupācijas režīmu Latvijā.

1944.gadā Krievijas teritorijai nelikumīgi tika pievienota Abrenes apriņķa daļa (ap 2000 km²).

Visā okupācijas laikā PSRS mērķtiecīgi īstenoja genocīdu pret Latvijas tautu, tā pārkāpjot 1948.gada 9.decembra Konvenciju par genocīda nepieļaujāmību un sodīšanu par to. Okupācijas režīms iznīcināja nevainīgus cilvēkus, vairākkārt veica iedzīvotāju masveida deportācijas un citas represijas, nežēlīgi sodīja tos, kuri brūpotā vai citādā veidā iestājās par Latvijas neatkarības atjaunošanu, prettiesiski un bez atlīdzības atsavināja Latvijas iedzīvotājiem īpašumus un apspieda brīvas domas izpausmes. PSRS vadība mērķtiecīgi ieludināja Latvijā simtiem tūkstošu migrantu un ar to palīdzību centās iznīcināt Latvijas tautas identitāti. Šīs politikas rezultātā latviešu kā pamatnācijas īpatsvars samazinājās no 77 procentiem līdz 52 procentiem.

Desmit gadus pēc Otrā pasaules kara beigām Latvijā turpinājās brūpota pretestība PSRS okupācijai. Pretošanās kustībā piedalījās vairāk nekā 30 000 nacionālo partizānu un viņu atbalstītāju. Pēc tās apspiešanas, neraugoties uz padomju režīma represijām, pretestība turpinājās citās formās.

Tāpēc Latvijas Republikas Saeima tautas vārdā aicina pasaules valstis un starptautiskās organizācijas:

- 1) atzīt Latvijas okupācijas faktu;
- 2) palīdzēt Latvijai likvidēt okupācijas sekas, sniegtot tai politisku un ekonomisku palīdzību;
- 3) atbalstīt to personu centienus, kuras vēlas no Latvijas atgriezties savā etniskajā dzimtenē un no ārvalstīm — savā tēvzemē Latvijā.

Saeimas priekšsēdētāja I.Kreituse

Rīgā 1996.gada 22.augustā

¹ Latvijas Republikas Saeimas un Ministru kabineta ziņotājs Nr.18, 1996.—30.—31. lpp.

PARTIJU 8. UN 9. SAEIMAS PRIEKŠVĒLĒŠANU PROGRAMMAS

7.saraksts

Partija "Jaunais laiks"

Kandidātu saraksts reģistrēts
Centrālās vēlēšanu komisijas

2002.gada 31.jūlija sēdē ar lēmumu Nr. 16.

Priekšvēlēšanu programma

Programma tiek publicēta iesniedzēju tiešā redakcijā. - "Latvijas Vēstnesis"

Mēs godīgi kalposim Latvijas tautai - katram pilsonim, katram nodokļu maksātājam.

Ikviens no mums būs personīgi atbildīgs saviem vēlētājiem.

Vara Latvijā beidzot piederēs tautai.

Veselība

Jaunais laiks divkārtos veselības aprūpes budžetu, un šī nauda nepazudīs birokrātu kabinetos. Veselības aprūpe būs pieejama ikvienam, un lielāks cilvēku skaits saņems zāles par brīvu. Valsts Tavu veselību apdrošinās bez maksas, nodrošinot veselības aprūpes finansējuma pamatu. Pacienti varēs paši izvēlēties ārstu un ārstniecības iestādi, bet mediķiem būs atbilstīga samaksa par godīgu darbu.

Labklājība

Tev vairs netiks atteikta sociālā palīdzība. *Jaunais laiks* maksimāli atbalstīs Tavu ģimeni, un pabalsti bērniem regulāri tiks paaugstināti. Budžeta apjoma pieaugums sekmēs taisnīgas pensiju sistēmas izveidi. Mazās pensijas tiks palielinātas, lai nodrošinātu iztikas līmeni. Mēs aktīvi izvēršsim bezdarbnieku apmācību un pārkvalifikāciju, palīdzot iegūt jaunu darbu. Paplašināsim algoto sabiedrisko darbu apjomu.

Izglītība

Tavi bērni iegūs labu izglītību neatkarīgi no Taviem ienākumiem. Tiks atrisināta skolas neapmeklējošo bērnu problēma un skolēniem būs iespējas brīvo laiku izmantot lietderīgi. Darbu sāks jauni un profesionāli skolotāji, kuru atalgojums atbilstīs kvalifikācijai. Augstākā izglītība iegūs jaunu kvalitāti, un valsts finansēs tieši studentus. Sekmīgāko studijas tiks apmaksātas, bet citiem garantēts studiju kredīts, un valsts piedalīsies tā dzēšanā. Mēs rūpēsimies par skolotāju un augstskolu pasniedzēju pastāvīgu izglītošanos.

Valsts pārvalde

Valsts pārvaldē tiks izskausta korupcija un nodrošināta pilnīga atklātība. Ministru kabineta sēdes būs atklātas. Ierēdņi Tev palīdzēs un izturēsies laipni, jo viņiem par savu darbu būs jāatbild. Negodīgie darbinieki tiks atlaisti, bet godīgi strādājošiem piedāvāsim labu algu un izaugsmes iespējas. Tiks likvidētas nevajadzīgās darba vietas, un valsts pārvalde kļūs efektīvāka.

Nodokļi un budžets

Nodokļu politika tiks vienkāršota. Mēs samazināsim nodokļu slogu un rūpēsimies, lai tos maksātu visi. Tas atvieglos dzīvi un darbu gan iedzīvotājiem, gan uzņēmējiem. Beidzot tiks ieviesta kārtība muiņā un reāli apkarota kontrabanda. Iegūtie līdzekļi ievērojami papildinās valsts budžetu. Valsts naudas izsaimniekošana tiks izbeigta.

Uzņēmējdarbība un jaunas darbavietas

Mazāki nodokļi, mazo un vidējo uzņēmumu attīstība radīs daudz darba vietu un jaunas darba iespējas. Mēs paātrināsim ražošanas attīstību Latvijā. Birokrāti vairs neradīs šķēršļus uzņēmējiem. Valsts pasūtījumu konkursi būs atklāti, un visa informācija būs brīvi pieejama.

Zemkopība un lauku vide

Mēs esam eiroreālisti un aktīvi aizstāvēsim Latvijas lauksaimniecību Eiropā, kā arī veicināsim vietējās produkcijas patēriņu. Zemniekiem būs daudz vieglāk saņemt subsidiācijas no valsts. *Jaunais laiks* attīstīs lauku infrastruktūru, un ceļi beidzot būs izbraucami visur. Mēs saglabāsim un kopsim lauku vidi. Tiks izbeigta Latvijas mežu izsaimniekošana.

Latvija pasaulē

Latvijas līdzdalība NATO sniegs Tev drošību. Investīciju pieplūdums drošā valstī radīs jaunas darba vietas un labas algas. Iestāšanās Eiropas Savienībā sekmēs Latvijas uzplaukumu. Atbildīgi valstsvīri aizstāvēs Tavas intereses Eiropā.

Sabiedriskā kārtība

Te vairs nebūs jābaidās iziet no savas mājas. Likumam Latvijā būs reāla vara. Policija aktīvi vērsīsies pret narkotiku tirgoņiem un citiem noziedzniekiem. Vainīgie saņems bargus sodus, jo tiesās strādās tikai godīgi tiesneši.

Bērni un jaunatne

Bērnu tiesību aizsardzība būs mūsu prioritāte. Mēs cīnīsimies pret alkoholismu, narkomāniju un noziedzību jaunatnes vidū. Tiks paaugstināta jaunatnes loma lēmumu pieņemšanā. *Jaunais laiks* veicinās jaunu ģimeņu veidošanos un palīdzēs iegūt valsts subsidētus kredītus jauna Tavas dzīves posma uzsākšanai.

Zinātne un kultūra

Jaunais laiks atraišīs zinātnes potenciālu, un tajā beidzot ienāks jauna zinātnieku paaudze. Zinātnei palīdzēs kā valsts, tā arī privātās un nevalstiskās organizācijas. Kultūra un māksla būs pieejama katrā Latvijas novadā. Kultūras vērtības tiks saglabātas ar īpašu likumu un netiks pieļauta to izsaimniekošana.

Latviešu valoda

Latviešu valodas lietošana tiks veicināta daudz aktīvāk, un mēs palīdzēsim apgūt valodu visiem, kas to vēlēties. *Jaunais laiks* nepieļaus tās ignorēšanu ne valsts un pašvaldību, ne sabiedriskajā un apkalpojošajā sfērā. Latvija ir vienīgā valsts pasaulē, kas ir atbildīga par latviešu tautas un valodas saglabāšanu.

Jaunais Laiks 9.Saeimas priekšvēlēšanu programma

Labklājību godīgā Latvijā!

Mūsu mērķis - labklājība godīgā Latvijā, kur vara kalpo tautai, nevis tauta - varai. Mēs klausāmieš, dzirdam, lemjam un rīkojamies!

Labklājība

Mēs rūpēsimies par tautas labklājību, algu, darbavietām, sociālām vajadzībām.

Mēs esam par ES standartiem atbilstošu Latvijas iedzīvotāju dzīves līmeni.

Pazemināsim iedzīvotāju ienākuma nodokli līdz 15%, palielināsim neapliekamo minimumu un algas sabiedriskajā sektorā un dubultosim minimālo algu.

Ar stingru fiskālo politiku pret inflāciju! Bezdeficīta budžets, taisnīgs nekustamā īpašuma nodoklis, uzlabota nodokļu iekasēšana uzlabos valsts budžetu. Apmokosim kontrabandu, PVN krāpšanu un "aplokšņu algas".

Zemi nodokļi un ES fondi aktivizēs uzņēmējdarbību un radīs jaunas darba vietas. Ilgstošu un stabilu tautsaimniecības uzplaukumu nodrošināsim, veicinot konkurētspējīgas, uz zināšanām un inovācijām balstītas uzņēmējdarbības attīstību.

Valsts enerģētikas politikas balsti būs energoefektivitāte un atjaunojami energoresursi.

Lauksaimniecības un lauku infrastruktūras attīstībai izmantosim ES finansējumu, vienlaikus saglabājot tradicionālo lauku dzīves veidu un vidi.

Īstenošim ģimenei labvēlīgu politiku. Mūsu prioritāte - dzimstības uzlabošana un valsts atbalsts ģimenei. Mēs noteiksim ienākumu neapliekamo minimumu par katru bērnu 175 latus, kā arī palielināsim bērnu pabalstus.

Mēs rūpēsimies par vecāko paaudzi, invalīdiem un citām aizsargājamām sociālām grupām. Mazākā vecuma pensija nedrīkst būt zem iztikas līmeņa. Ieviešim neapliekamo minimumu strādājoša pensionāra atalgojumam.

Veselības aprūpi - pilnvērtīgam un ilgam cilvēka mūžam. To nodrošinās pieejamība veselības pakalpojumiem un profilaksei. Ik gadu palielināsim veselības aprūpes budžetu par 0,5 % no iekšzemes kopprodukta.

Izstrādāsim un īstenošim valsts un pašvaldību finansētu ilgtermiņa mājokļu politiku.

Latvijas autoceļi, pateicoties lietderīgam valsts budžeta līdzekļu un ES fondu izlietojumam, tiks atjaunoti straujāk. Tiks projektēti un būvēti jauni ceļi.

Godīgums

Mēs nepieļausim, ka viena cilvēka labklājība pieaug uz citu labklājības rēķina. Viens likums visiem!

Mūsu mērķis ir atjaunot sabiedrības ticību likumībai, taisnīgumam un tiesai - bez tās cilvēks nejutās droši savā valstī. Īpašu uzmanību veltīsim tiesnešu darbam, kurā profesionālie un morāli ētiskie principi ir nedalāmi.

Valsts pārvaldes caurskatāmība un ierēdņu atbildība tautas priekšā būs mūsu uzmanības centrā.

Nodrošināsim visiem kvalitatīvu jurista palīdzību. Panāksim ierēdņu pieļauto nelikumību atcelšanu. Valstiski atbalstīsim netaisnīgi cietušos.

Būtiski samazināsim lietu izskatīšanas ilgumu tiesās un attīstīsim administratīvo tiesu reģionos. Turpināsim tiesu izpildītāju un notāru institūtu sakārtošanu.

Veltīsim vislielāko uzmanību cilvēka drošībai - tiesiskai, ekonomiskai un sociālai.

Personīgai drošībai - pieejamus, profesionālus un cienīgi atalgotus policistus. Valsts drošībai - profesionālu, NATO standartiem atbilstīgi nodrošinātu un apmācītu armiju.

Latvija

Kopsim latviešu valodu un mūsu kultūras tradīcijas, aizsargāsim vēsturisko mantojumu. Latvijas nākotne būs izglītībā!

Izglītība un zinātne būs Latvijas pašapziņas, labklājības un konkurētspējas pamats. Mūsu izglītības sistēma būs vienota, pieejama ikvienam visa mūža ilgumā.

Vispusīgai attīstībai - labu skolu un bērnudārzu! Mēs rūpēsimies, lai ikvienai ģimenei būtu pieejams labs bērnudārzs. Bērnudārzu audzinātāju darba samaksu nodrošināsim no valsts budžeta.

Veicināsim izglītības atbilstību konkurētspējas prasībām. Turpināsim palielināt pedagogu darba samaksu un finansējumu izglītības iestādēm.

Vidējo izglītību - astoņiem no desmit jauniešiem! Padarīsim vidējo izglītību par normu. Atjaunosim arodskolu programmas un nodrošināsim mūsdienīgu mācību vidi.

Augstāko izglītību un zinātni - konkurētspējīgās augstskolās! Mēs attīstīsim un integrēsim izglītību, zinātni un inovācijas. Palielināsim valsts finansējumu augstākajai izglītībai, nodrošinot vismaz pusei studentu iespējas studēt par valsts līdzekļiem.

8.saraksts

Tautas partija

Kandidātu saraksts reģistrēts

Centrālās vēlēšanu komisijas

2002.gada 31.jūlija sēdē ar lēmumu Nr. 15

Priekšvēlēšanu programma

Šis dokuments apraksta svarīgākos TP programmas punktus darbam 8. Saeimā. Darbu saraksts ir balstīts TP vēlēšanu programmā, kurā ietvertas gan mūsu vērtības, gan konkrētas lietas, kas jāpaveic. Ar TP vēlēšanu programmu jūs varat iepazīties sazinoties ar Jums tuvāko TP reģionālo nodaļu, zvanot pa bezmaksas tālruni 8000087 vai internetā www.tautaspartija.lv

TP darbības virzienus iepriekšējā Saeimā noteica nepieciešamība uzņemties grūtākos valsts administrācijas sektorus - lauksaimniecību, izglītību, iekšlietas, finanses, ekonomiku.

Mūsu izstrādātā un veiksmīgi īstenotā nodokļu samazināšanas un bu-džeta politika, kā arī TP iesāktā pedagogu algu palielināšanas programma, liek mums ar lielu atbildību domāt par to, kā šie grūtie darbi tiks turpināti.

Mūsu politiskā piedāvājuma galvenie punkti ir aprakstāmi ar formulu 3+4.

Veselība. Algas. Nodokļi. Trīs uzdevumi, kuru risināšanas mehānismi ir skaidri un ir pa spēkam mūsu profesionālajiem ministriem.

Bezdarbs. Izglītība. Lauksaimniecība. Reģionu ekonomiskā attīstība. Četri virzieni, kurus ietekmē virkne makroekonomisku un ārpolitisku faktoru, un rezultāti kuros būs atkarīgi ne tikai no TP, bet arī no mūsu politisko partneru kvalifikācijas, profesionalitātes un vēlmes pievērsties šo jautājumu risināšanai.

laikā tam jāsasniedz 60 latu robeža, kas katram strādājošam ietaupīs 117 latus, bet ģimenei ar trīs bērniem 409 latus gadā no iedzīvotāju ienākuma nodokļa nomaksas.

TP izvērstā vēlēšanu programma ietver sevī arī virkni citu valsts attīstībai principiāli svarīgu pozīciju:

Iestājoties ES, mēs zemniekiem pieprasām subsīdijas pilnā apmērā un ražošanas kvotas iekšējā patēriņa līmenī.

Darbu meklējošiem lauku cilvēkiem ieviešim transporta pabalstus.

Dosim iespēju zemniekiem priekšlaicīgi pensionēties no 55 gadu vecuma.

Turpināsim mūsu iesāktu skolu siltināšanu un skolu ēku remontus.

Mēs esam par profesionālu armiju un trīs mēnešu obligāto militāro apmācību visiem.

Mēs uzskatām par nepieciešamiem trīs obligātus eksāmenus vidusskolu pabeidzot: latviešu valodā, matemātikā un vēsturē.

Pilnveidosim tiesu procesu, lai nodrošinātu vienkāršu un īsāku civillietu izskatīšanu un taisnīga lēmuma ātru pieņemšanu.

Šie punkti neizsmēļ un neapraksta visu TP programmu, taču norāda uz mūsu vēlēšanos izvairīties no vispārīgiem, tukšiem lozungiem un mūsu gatavību arī turpmāk uzņemties atbildību tieši par pašiem grūtākajiem jautājumiem.

Tautas partija 9. Saeimas priekšvēlēšanu programma

Tautas partija šobrīd ir vadošais politiskais spēks valstī, kas vienīgais spēj konstruktīvi vienot labēju koalīciju. Mēs to esam pierādījuši. Aigara Kalviša vadītā valdība nostrādājusi vienu no ražīgākajiem darba periodiem Latvijas vēsturē.

Tautas partija ir pārliecināta - tautas labklājību, stabilu un prognozējamu valsts attīstību iespējams nodrošināt vienīgi ar ilgtermiņa politikas plānošanu. Tāpēc arī nākamajos septiņos gados mēs apņemamies godprātīgi strādāt Saeimā un valdībā, lai nodrošinātu ministra Māra Kučinska vadībā izstrādātā Nacionālā attīstības plāna 2007.-2013. gadam izpildi, kurā paustie stratēģiskie uzstādījumi ir arī mūsu partijas pārliecība. Mūsu politiskā programma ir šā plāna papildinājums un konsekvents turpinājums.

Tautas partija par vienu no saviem galvenajiem uzdevumiem izvirza nodrošināt, lai arī 9. Saeimas laikā valdība ievērotu un īstenotu ar arodbiedrībām saskaņotos mediķu, skolotāju, kultūras darbinieku un policistu algu palielināšanas plānus, kas apstiprināti Aigara Kalviša valdības laikā.

Tautas partijas īpaša prioritāte līdztekus algu paaugstināšanai tuvākajos četros gados būs sociālās palīdzības sistēmas pilnveidošana un pensiju palielināšana. Svarīgs uzdevums - turpināt veselības aprūpes jomas sakārtošanu, kas veiksmīgi iesākta ministra Gundara Bērziņa laikā un kuras mērķu sasniegšanai ir vajadzīgi vēl vismaz četri gadi.

Paturot prātā uzdevumus, kas nosprausti Nacionālajā attīstības plānā, Tautas partijas programma īpaši uzsver zinātnes izšķirošo lomu valsts attīstībā. Mūsu prioritātes ir izglītība, zinātne un konkurētspēja - trīs lietas, kas spēj vairot Latvijas tautas labklājību, celt tās kultūru un nodrošināt nācijas uzplaukumu, paaugstinot dzīves līmeni visos Latvijas reģionos un palielinot rūpniecības īpatsvaru ekonomikā.

Esam pārliecināti, ka tie ir ļoti cieši saistīti mērķi - bez zinātnes un inovāciju procesa attīstības un sasaistes ar uzņēmējdarbību nav iedomājama konkurētspējīga rūpniecības augšupeja, savukārt bez tās nevar rasties jaunas darba vietas un uzplaukt reģioni. Tikai ražošanas attīstība var nodrošināt izaugsmi Latvijas novados.

Izglītības sistēmas pilnveidošana ir pamats gan iedzīvotāju individuālās konkurētspējas celšanai, gan valsts zinātnes intelektuālā potenciāla atjaunošanai.

Minēto mērķu sasniegšanā izšķiroša nozīme būs tam, kā izlietosim Eiropas atbalsta līdzekļus, kā tiks organizēts zinātnes un inovāciju process, kā arī valsts un pašvaldību un privātā sektora sadarbībai. Valsts un privātās partnerības mehānismu iedzīvināšana būs kvalitatīvs lēciens Latvijas konkurētspējas celšanā jau vistuvākajā laikā.

Tautas partija par vienu no svarīgākajiem uzdevumiem 9. Saeimā uzskata valsts pārvaldes kapacitātes un kompetences celšanu, lai nodrošinātu Eiropas Savienības fondu mērķtiecīgu un valsts ilgtermiņa interesēm atbilstošu apguvi. Situācija virknē valsts pārvaldes sektoru prasa neatliekamas gan strukturālas, gan kadru politikas reformas, kuras neveicot, liela daļa Ministru prezidenta Aigara Kalviša un ārlietu ministra Arta Pabrika izcīnīto Eiropas Savienības fondu līdzekļu var nesasniegt Latviju. Tad zaudējumi būs mērāmi miljardos eiro.

Tas, cik kompetenti politiķi tiks ievēlēti 9. Saeimā, vistiešākajā veidā ietekmēs iedzīvotāju dzīves līmeni: algas, pensijas, skolu un slimnīcu stāvokli, kultūru un ārpolitiku, valsts attīstību kopumā.

Būtisks nosacījums jebkuru valstisku mērķu sasniegšanā arī turpmāk būs politiķu spēja konstruktīvi sastrādāties. Tautas partijai ir veiksmīga sadarbības pieredze ar citiem politiskajiem spēkiem, arodbiedrībām, profesionālajām organizācijām, pašvaldībām un nevalstiskajām organizācijām. Tautas partija arī turpmāk darīs visu, lai mobilizētu vienotam darbam visus konstruktīvos spēkus un nodrošinātu stabilu un ilgtspējīgu Latvijas attīstību.

Balsojiet par tiem, kas dara!

“Zaļo un Zemnieku savienība”

Kandidātu saraksts reģistrēts
Centrālās vēlēšanu komisijas
2002.gada 2.augusta sēdē ar lēmumu Nr. 20

Priekšvēlēšanu programma

Programma tiek publicēta iesniedzēju tiešā redakcijā. - “Latvijas Vēstnesis”

Latvijas Zaļā partija un Centriskā partija “Latvijas Zemnieku savienība” izveidojušas LR 8.Saeimas vēlēšanu apvienību “Zaļo un Zemnieku savienība” (ZZS), lai kopīgiem spēkiem stiprinātu Latvijas valsti un tās tautu, nodrošinātu valsts līdzsvarotu un harmonisku attīstību, dabas un cilvēku interešu saskaņošanu.

Mūsu prioritātes ir sekojošas:

1. Vispusīgs atbalsts uzņēmējdarbībai, jo tikai tā rada labklājību valstī. Ir nepieciešams apturēt valsts reģionu un cilvēku noslāņošanas un plaisas palielināšanas starp bagātību un nabadzību.

1.1. Mūsu piedāvātās izmaiņas likumdošanā, cīņa pret pārlieko birokrātiju, finansiālais atbalsts radīs labvēlīgāku vidi uzņēmējdarbībai, it īpaši mazo un vidējo uzņēmumu sektorā.

1.2. Reģionālie fondi tiks papildināti un kļūs par būtisku atbalstu uzņēmējdarbības uzsākšanai.

1.3. Sevišķu uzmanību pievēršīsim ekoloģijai un ekoloģiski tīru ražotņu izveidei. Tiks sniegts atbalsts Latvijas enerģētikai, tai skaitā biodegvielas ražošanai.

1.4. Pārskatīsim nodokļu politiku, atvieglot nodokļu slogu maznodrošinātajiem iedzīvotājiem.

1.5. Atbalstīsim līdzekļu palielināšanu lauksaimniecībai un lauku infrastruktūrai (ceļiem, elektrifikācijai, telefonizācijai).

2. Mēs apturēsim bezjēdzīgos eksperimentus veselības aizsardzības jomā. Palielinot līdzekļus veselības aizsardzībai, vienlaikus tiks panākts, lai katrs cilvēks varētu brīvi apmeklēt vēlamo ārstu. Tiks uzlabota bērnu un veco ļaužu veselības aprūpe, aktivizēta personiskā atbildība par veselību. Katra iedzīvotāja personiskajā kontā tiks uzkrāti veselības uzturēšanai nepieciešamie līdzekļi.

3. Mūsu sociālās politikas stūrakmens ir Latvijas bērnu nākotne. Tiks palielināts atbalsts jaunajām, it īpaši daudz bērnu ģimenēm, pastiprināta bērnu aizsardzība, nepieļaujot, ka viņi nonāk noziedzīgo grupējumu un atkarības vielu iespaidā.

4. Mēs atbalstīsim *zaļo* pasaules uztveri un dzīves veidu - katram iedzīvotājam jānodrošina tiesības uz veselīgu un tīru pārtiku, sakoptu vidi. Nepieļausim publisko dabas resursu un ainavisko vietu iztīrīšanu lielkapitāla pārstāvjiem.

5. Pilnveidot Latvijas valsts izglītības sistēmu atbilstoši darba tirgus attīstības prasībām, veicināt pedagogu un augstskolas pasniedzēju algu sistemātisku paaugstināšanu, nodrošinot augsti kvalificētu mācību spēku saglabāšanu un piesaistīšanu valsts mācību iestādēs. Kā prioritātes izvirzām lauku skolu saglabāšanu, pilnveidojot tās. Tiks pilnveidota studentu kredītēšanas sistēma. Valsts pasūtījumam kredītus garantē valsts, dzēšot kredītus, ja absolvents nostrādājis 3 gadus pēc valsts norīkojuma.

6. Veidosim Latviju kā nacionālu, daiļu un spēcīgu valsti, ar latviešu valodu kā vienīgo

valsts valodu un latviešu kultūru kā dominējošo. Mēs iestājamies par to, ka tikai latviešu tautai ir tiesības noteikt Latvijas valsts nākotni.

7. Mēs atbalstīsim Latvijas pievienošanos NATO, bet, iestājoties ES, prasīsim vienlīdzības principu ievērošanu, nepieļaujot nevienlīdzīgas konkurences apstākļus mūsu preču ražotājiem un jebkādu Latvijas iedzīvotāju diskrimināciju.

Zaļo un Zemnieku savienība 9. Saeimas priekšvēlēšanu programma

Latvijas Zaļā partija un Centriskā partija Latvijas Zemnieku savienība turpinās strādāt kopā Zaļo un Zemnieku savienībā (ZZS), sadarbojoties ar reģionālajām partijām. Mūsu mērķis ir panākt, lai zaļa, stipra un plaukstoša Latvija ar attīstītu tautsaimniecību kļūtu par pamatu visas sabiedrības labklājībai. Par galvenajām prioritātēm uzskatām stiprināt nacionālo kontroli pār dabas resursiem, izmantot atjaunojamos energoresursus, veicināt reģionālo attīstību un saglabāt vides un nacionālo identitāti, kā arī rūpēties par trīs galvenajām pamatvērtībām — izglītību, veselību un sociālo aizsardzību.

Lai sasniegtu augstāku dzīves līmeni, īpaša uzmanība tiks pievērsta izglītībai. Atbalstīsim finansējuma pieaugumu skolām, lai veidotos moderna materiāli tehniskā bāze, kas nodrošina Latvijas patriotu izaugsmi, kvalitatīvu izglītību, tautsaimniecībai vajadzīgu speciālistu sagatavošanu. Būtiski palielināsim budžeta apmaksāto vietu skaitu augstskolās atbilstoši darba tirgus pieprasījumam. ZZS atbalsta mūžizglītību kā darbaspēka resursu nodrošinājumu. Mēs strādāsim tā, lai pirmsskolas izglītības iestādēs un skolās uzlabotos latviešu valodas un svešvalodu mācīšanās kvalitāte.

Nodrošināsim racionālu un efektīvu veselības aprūpi iedzīvotājiem, uzlabojot neatliekamās palīdzības infrastruktūru, ģimenes ārstu, speciālistu un stacionāru pieejamību. Pārveidosim valsts programmu finansēšanu veselības aizsardzības un profilakses pasākumiem. Īpašu vērību pievērsīsim alkoholisma, narkomānijas un smēķēšanas ierobežošanai. Palielināsim pensijas, īstenojot inflāciju apstieidzošu indeksāciju un atbalstīsim pensiju neaplikšanu ar ienākuma nodokli. Sniegsim atbalstu ģimenēm. Lai nodrošinātu bērnu pilnvērtīgu attīstību, stiprināsim viņu likumīgās tiesības.

Veidosim stabilu, uzņēmējiem pievilcīgu ekonomisko vidi visos valsts novados. Nodrošināsim ES finansējuma efektīvu izmantošanu, stiprināsim valsts finanšu infrastruktūru, radot bāzi valsts ekonomikas ilgtspējīgai attīstībai, autoceļu un dzelzceļu tīklam, ūdens un atkritumu saimniecībai, piesārņoto teritoriju attīrīšanai. Sekmēsīm produkcijas ar lielāku konkurētspēju un pievienoto vērtību ražošanu, veicinot jaunu darba vietu veidošanos. Īstenošim prognozējamu nodokļu politiku un mazāku nodokļu slogu, ievērojot maksātspējas principu. Aktīvāk darbosimies, lai izskaustu aplokšņu algas, nodokļu nemaksāšanu un nelegālās naudas apriti valstī.

Stimulēsīm vidi draudzīgu zemkopību un lauksaimniecisko ražošanu, sniegsim valsts finansiālu atbalstu visiem zemniekiem neatkarīgi no saimniecības lieluma. Veicināsim bioloģiskās lauksaimniecības attīstību un uzņēmējdarbības veidu dažādošanu laukos. Latvijas vide – lauksaimniecības zemes, meži, ūdeņi – spēj dot ievērojami vairāk energoresursu, tāpēc atbalstīsim zinātnieku un uzņēmēju ierosmi tautsaimniecībā izmantot atjaunojamus resursus – biodegvielu, biogāzi, koksnī. Sekmēsīm valsts enerģētisko drošību, palielinot energoneatkarību un ekonomējot energoresursus.

Lielāku nozīmi lēmumu pieņemšanā piešķirsīm pašvaldībām, veicināsim pašvaldību un valsts

iestāžu sadarbību. Atbalstīsim demokrātiskā ceļā veiktu pašvaldību reformu un gādāsim par to, lai ievērotu iedzīvotāju intereses un nepasliktinātos viņu dzīves apstākļi. Pilnveidojot nodokļu politiku, rūpēsimies, lai paplašinātos pašvaldību pilnvaras un palielinātos to budžeti.

Samazināsim birokrātiju valsts un pašvaldību iestāžu darbā. Nepieļausim, ka valsts iestādes izvērza pārspīlētas un diskriminējošas prasības ES direktīvu ieviešanā.

Atbalstīsim Latvijas iedzīvotāju interešu grupu izveidotās nevalstiskās organizācijas, tādējādi stiprinot nacionālo pašapziņu, demokrātiskās izaugsmes stabilitāti un sabiedrības līdzdalību valsts pārvaldē.

Cīnīsimies pret valsts iestāžu politizāciju un to resursu izmantošanu partiju politisko mērķu sasniegšanai un konkurences mazināšanai. Tas īpaši nav pieļaujams tādu tiesībsargājošo iestāžu darbā kā prokuratūra, KNAB, SAB, policija un tiesas.

Latvijas ārpolitikas galvenais mērķis ir stiprināt valsts neatkarību un drošību. Jautājumi, kas saistīti ar nacionālo identitāti un imigrāciju Latvijā tiks, saglabāti valsts kontrolē.

Atbalstīsim integrāciju ES un NATO struktūrās, kā arī ES veidošanos par integrētu saimniecisku, monetāru un kopējās drošības sistēmas valstu savienību. Esam par to, lai drošības nostiprināšanas nolūkā Latvija veicinātu Baltijas un Ziemeļvalstu politisko un ekonomisko integrāciju un uzlabotu attiecības ar kaimiņvalstīm.

Jānis Abakuks, Kārlis Albergs, Uldis Augulis, Mārtiņš Gunārs Bauze—Kraštinš, Rūta Bendere, Andris Bērziņš, Guntis Blumbergs, Jānis Brengulis, Vilnis—Edvīns Bresis, Augusts Brigmanis, Ilze Buņķe, Juris Cielavs, Gundars Daudze, Roberts Dilba, Silvija Dreimane, Biruta Eglīte, Dzintra Eizenberga, Indulis Emsis, Gun, Valdis Felsbergs, Raimonds Gorođņičijs, Egils Griķis, Pēteris Hanka, Lelde Jakupāne, Ārija Jerumane, Viktors Kalāns, Pēteris Kalniņš, Andis Kāposts, Aleksandrs Kiršteins, Askolds Kļaviņš, Māris Kreilis, Kārlis Krēsliņš, Visvaldis Lācis, Ingmārs Līdaka, Leonīds Maslovskis, Juris Miķelsons, Māris Niklass, Ināra Ostrovska, Silva Ozoliņa, Leopolds Ozoliņš, Raitis Penkevics, Skaidrīte Pilāte, Vītālijs Plivda, Dainis Porgants, Arkādijs Posevins, Pauls Putniņš, Indriķis Putniņš, Māris Raģelis, Baiba Rivža, Mārtiņš Roze, Uldis Rozenbergs, Uģis Rūķītis, Ligita Silaraupa, Viesturs Silenieks, Regīna Simsone, Aleksandrs Sivaks, Aivars Smagars, Andrejs Spridzāns, Dagnija Staķe, Andrejs Staķis, Vītauts Staņa, Jānis Strazdiņš, Viktors Šcerbatihs, Staņislavs Šķesters, Anitra Tooma, Ingrīda Ūdre, Arvīds Ulme, Gunārs Upenieks, Raimonds Vējonis, Aleksandrs Zoltners

15.saraksts

Savienība "Latvijas ceļš"

Kandidātu saraksts reģistrēts
Centrālās vēlēšanu komisijas 2002.gada 25.jūlija sēdē ar lēmumu Nr. 10

Priekšvēlēšanu programma

Programma tiek publicēta iesniedzēju tiešā redakcijā. - "Latvijas Vēstnesis"

Latvijas pilsoņi!

"Latvijas ceļš" ir profesionāla un mērķtiecīga partija, kas aizstāv Jūsu brīvību pašiem veidot savu dzīvi demokrātiskā, tiesiskā un sociāli atbildīgā Latvijas valstī. Mūsu mērķis ir visas sabiedrības stabila attīstība.

Ar Jūsu uzticību mūsu kopīgā darbā esam nostiprinājuši valsts neatkarību, panākuši labas pārmaiņas Latvijā un sagatavojuši valsti dalībai ES un NATO.

Turpinot tautsaimniecības attīstību pašu spēkiem, LC panāks plašu Eiropas līdzekļu piesaistišanu, tā nodrošinot strauju Latvijas augšupeju. Tas radīs jaunas darba vietas un attīstīs visus Latvijas novadus, ļaus palielināt algas strādājošiem, tajā skaitā mediķiem, skolotājiem, kultūras un sporta darbiniekiem. Vairāk naudas būs pensijām, sociālajai palīdzībai, pagastu, ciemu un pilsētu labiekārtošanai.

LC turpinās aizstāvēt un kopt latviešu valodu un tautas kultūras vērtības arī pēc iestāšanās ES. Mērķtiecīgi pilnveidosim izglītības sistēmu kā pamatu stiprai latviskai pašapziņai.

LC veicinās pilsonisko mieru un cieņu attiecībās ar mazākumtautību cilvēkiem Latvijā. Attīstīsim valstisko pašapziņu, sekmējot sabiedrības integrāciju.

LC atbalsta divu līmeņu vēlētas pašvaldības un brīvprātīgu pašvaldību apvienošanas. LC veicinās piecu plānošanas reģionu attīstību Latvijā.

Pakāpeniski samazināsim uzņēmumu ienākuma un nekustamā īpašuma nodokļus. Naftas produktu akcīzes nodokli novirzīsim ceļu atjaunošanai un attīstībai. Pilnībā pabeigsim sakaru modernizāciju laukos. Valsts atbalsta virzīsim eksportu veicinošām, zinātņu ietilpīgām tehnoloģijām ar augstu pievienoto vērtību.

Finansējumu zinātnei tuvināsim ES līmenim.

Mazo un vidējo uzņēmumu atbalstam LC palielinās valsts garantētās kredītlinijas un trīskāršos Reģionālā fonda finansējumu. Attīstīsim konsultāciju dienestu, lai uzņēmējiem būtu vieglāk saņemt SAPARD un citu ES fondu līdzekļus.

LC aizstāvēs mūsu lauksaimnieku tiesības uz ES kvotām vismaz Latvijas iedzīvotāju patēriņa līmenī un aizsargās valsts iekšējo tirgu pret kontrabandu un dempingu. Vietējiem lauksaimniekiem piešķirsim valsts garantētus kredītus zemes iegādei. Lai laukos būtu vairāk darba vietu, attīstīsim ražotāju kooperāciju, lauku ceļus, transportu un sakarus, veicināsim lauku tūrismu.

LC ir par ikgadēju minimālās algas un pensijas palielināšanu. Pakāpeniski paaugstināsim bērnu pabalstus. LC uzskata- mazuļiem iedzīvotājiem jāpalielina sociālie pabalsti.

Pārvarēsim krīzi veselības aprūpē, pilnveidojot veselības apdrošināšanu. Ieviešim tādu kārtību, ka katrs cilvēks varēs brīvi izvēlēties ārstniecības iestādi, līdzvērtīgi izmantot ģimenes ārsta un speciālistu palīdzību, iegādāties lētākas zāles, profilaktiski pārbaudīt savu veselību.

Skolotāju algas palielināsim līdz valsts ierēdņu algu līmenim. Pabeigsim pāreju no 4 uz 6 klašu sākumskolām, atjaunosim atzīmju likšanu.

LC vienkāršos studiju kredītu saņemšanu. Jauniešiem, kuri pēc studijām uzsāks darba gaitas valsts un pašvaldību iestādēs, kredītu dzēsīs valsts. Profesionālās izglītības sistēmu pārveidosim atbilstoši darba tirgus pieprasījumam.

Īstenosim valsts programmas “Mājoklis jaunajām ģimenēm” un “Jaunatne brīva no narkotikām”.

Atbalstīsim jaunatnes sportu, būvēsim jaunas sporta zāles.

Uzlabosim policijas operativitāti un tehnisko nodrošinājumu. Veicināsim valsts policijas sadarbību ar pašvaldību policiju un Zemessardzi. LC uzskata - nepieciešama nesaudzīga cīņa ar narkotikām un kontrabandu!

Pabeigsim valsts austrumu robežas izbūvi atbilstoši ES drošības standartiem.

Uzlabosim tiesu darbu tā, lai cilvēki tām uzticētos. Nostiprināsim tiesu sistēmas taisnīgumu, neatkarību un paātrināsim lietu izskatīšanu. Cīņā ar korupciju LC ieviesīs "ienākumu sākumdeklarēšanu", panāks partiju finansēšanas atklātību.

Uzcelsim Nacionālo bibliotēku un iekļausim to publisko bibliotēku kopējā tīklā, lai informācija būtu pieejama katrā pagastā. Palielināsim valsts finansējumu tradicionālā kultūras mantojuma saglabāšanai un profesionālās mākslas attīstībai, atbalstīsim Kultūrkapitāla fonda darbību.

LC komandā ir pieredzējuši cilvēki, kuri grūtos brīžos spēj uzņemties atbildību par valsti. Mēs protam saliedēt dažādus politiskos spēkus darbam Latvijas labā.

Mūsu kandidāts Ministru prezidenta amatam ir Andris Bērziņš.

Tautas nobalsošanā LC aicina sabiedrību balsot par iestāšanos Eiropas Savienībā.

LC aicina izvēlēties ceļu uz drošību, labklājību un pašapziņu.

9. saraksts

Latvijas Pirmā partija

Kandidātu saraksts reģistrēts
Centrālās vēlēšanu komisijas

2002.gada 2.augusta sēdē ar lēmumu Nr. 18

Priekšvēlēšanu programma

Latvijas Pirmā partija ir mūsdienīga centriska, uz konservatīvām vērtībām balstīta partija, kas veicinās sabiedrības saliedētību uz kristīgo un garīgo vērtību pamatiem. LPP atbalstīs sociāli atbildīgu brīvo tirgu un uzņēmējdarbību, nesaudzīgi vērsīsies pret visām negācijām, kas bremzē valsts un katra indivīda attīstību.

LPP augstākais mērķis ir katra cilvēka garīga un materiāla labklājība, kas izriet no Dieva svētīta darba un cieņas vienam pret otru. Tāpēc kā pašu augstāko principu LPP izvirza atbildību Dieva un cilvēka priekšā.

LPP iestājas par plašu sabiedrības līdzdalību būtisku valstisku lēmumu pieņemšanā, un par primāro uzdevumu izvirza palīdzību pensionāriem, īpaši vientuļajiem, bāreņiem, politiski represētajiem un maznodrošinātajiem.

LPP veicinās Latvijas sabiedrības konsolidāciju starp latviešiem un cittautiešiem, kā arī starp dažādiem sabiedrības slāņiem.

LPP apņemas veicināt lielāku valsts atbalstu jaunajām un daudz bērnu ģimenēm, ieskaitot lielāku bērnu pabalstu piešķiršanu. LPP sekmēs izmaiņas likumdošanā, kas nodrošinās stingrāku valsts atbalstu un aizsardzību sievietēm. Ir jāpanāk, lai tuvāko 10 gadu laikā būtu iespējams likvidēt bērnumamus Latvijā, nodrošinot katram bērnam iespēju dzīvot ģimenē.

LPP iestājas par sabiedrības morāles atveseļošanu un nostiprināšanu, kā arī patriotisku audzināšanu jauniešiem. Tādēļ LPP iestājas par speciālas valsts programmas izstrādi sabiedrības atveseļošanai. LPP veicinās veselīga, sportiska dzīvesveida un jaunatnes lietu valsts politikas ieviešanu, lai ar alternatīviem līdzekļiem mazinātu apreibinošo vielu lietošanu un noziedzību.

LPP apņemas ievērot principu, ka, pārskatot budžetu, nav pieļaujams taupīt uz sociālo izmaksu, īpaši pensiju rēķina.

Maznodrošināto iedzīvotāju materiālā stāvokļa uzlabošanai LPP paredz minimālās algas paaugstināšanu līdz iztikas minimumam. Veselības aprūpes sistēmas reformai ir jānodrošina kvalitatīvāka ārstēšana un caurskatāmība finansu plūsmā.

Ir jāizveido Valsts un pašvaldību policijas sadarbības modelis, kas maksimāli atbilstu sabiedrības interesēm un kas ļautu ātri reaģēt uz iedzīvotāju iesniegumiem par likumpārkāpumiem. Narkomānijas apkarošanai ir jākļūst par vienu no tiesībsargājošo orgānu prioritātēm. LPP uzskata, ka narkotiku izplatītājiem ar likumu jānosaka mūža ieslodzījums. LPP veicinās valsts programmas ieviešanu narkomānijas mazināšanai.

Latvijas ārpolitikas prioritāte ir dalība ES un NATO. Iestāšanās ES ir nevis pašmērķis, bet līdzeklis valsts ekonomiskajai augšupejai.

LPP izsaka atbalstu Valsts prezidentes darbībai un Vairas Vīķes-Freibergas atkārtotai ievēlēšanai.

LPP uzsver, ka varai jābūt tautas rokās, tādēļ jāpanāk oligarhu un ekonomisko grupējumu politiskās varas mazināšana. LPP uzskata, ka ir jānovērš funkciju dublēšanās starp ministrijām un citām valsts pārvaldes institūcijām. Efektīvi novērst korupciju un kontrabandu var, tikai balstoties uz kvalitatīviem likumiem un politisko gribu. Ir jāpabeidz administratīvi teritoriālā reforma, lai izveidotu attīstīties spējīgus novadus.

LPP par valstiski prioritārām uzskata sekojošas tautsaimniecības nozares, kuru turpmākai attīstībai ir jāsniedz īpašs valsts atbalsts. Pirmā grupa - nozares, kurās Latvija ir starptautiski konkurētspējīga: pakalpojumu sfēras nozares, to skaitā transports, tranzīts, ostu pakalpojumi, kā arī banku un finansu pakalpojumi. Tad seko informācijas tehnoloģijas, citas zinātnes ietilpīgas nozares, kā arī mežsaimniecība un kokrūpniecība.

Otrajā grupā ir nozares, kuras ir tradicionālas Latvijai: lauksaimniecība un pārstrādājamo rūpniecība, tūrisms, zvejniecība un zivsaimniecība. Ir jāizstrādā lauksaimniecības ilgtermiņa attīstības stratēģija. Atbalsts lauksaimniekiem jāsniedz valsts garantētu kredītu veidā, lai zemkopības nozare nodrošinātu valsti ar Latvijā ražotu produkciju un varētu sekmīgi konkurēt ar ārvalstu produkciju. LPP atbalsta nodokļu samazināšanu. A/s "Latvenergo" ir jā saglabā valsts īpašumā kā vertikāli integrēts infrastruktūras uzņēmums.

LPP uzsver, ka ir jāsekmē nacionālās un mazākumtautību kultūras vērtību saglabāšana un attīstīšana. Ir jāpalielina valsts atbalsts kultūras infrastruktūrai. LPP uzskata, ka nepieciešams veicināt tādas izglītības sistēmas attīstību, kuru ieviešot izglītības iestādes spētu sagatavot vietējam un starptautiskajam darba tirgum atbilstošus speciālistus. LPP īpašu uzmanību veltīs profesionālās izglītības kvalitātes celšanai.

Latvijas Pirmās partijas un partijas "Latvijas ceļš" vēlēšanu apvienība 9.Saeimas priekšvēlēšanu programma

Mēs - Latvijas Pirmā partija, partija "Latvijas Ceļš" un reģionālās partijas (RP)- esam apvienojuši spēkus, lai īstenotu attīstības modeli, kādu Latvijai nespēj piedāvāt neviena cita partija. To īstenojot, mēs strauji panāksim ilgtspējīgu valsts attīstību, kas nākamajos gados padarīs Latviju par Eiropas ekonomikas "tīģeri".

Ar LPP enerģiju, LC pieredzi un RP izpratni par reģioniem mēs 10 gadu laikā panāksim attīstītajām Rietumvalstīm līdzvērtīgu dzīves līmeni visā Latvijā.

Turpmāko četru gadu laikā mēs Latvijas iedzīvotājiem nodrošināsim vidējo algu 500 latus, bet vidējo pensiju - 200 latus. Palielināsim ar nodokļiem neapliekamo minimumu līdz minimālās algas apmēriem.

Lai padarītu Latviju par reģiona finanšu un biznesa centru, turpināsim nodokļu samazināšanu, t.sk. iedzīvotāju ienākumu nodokli un PVN - līdz 15% . Zemi nodokļi atvērs durvis investīcijām. Strauji attīstīsies ekonomika, augs darba algas un ieņēmumi valsts budžetā, mazināsies ēnu ekonomikas īpatsvars.

Būvējot jaunas automaģistrāles un ceļus, attīstot ostas un dzelzceļu, izmantojot unikālo ģeogrāfisko stāvokli, sekmēsīm Latvijas pārtapšanu par reģiona galveno loģistikas un tranzīta mezglu.

Turpināsim attīstīt Rīgas lidostu, izveidosim to par lielāko lidojumu centru Austrum-eiropā. Palielināsim pasažieru plūsmu līdz 10 miljoniem 2013. gadā un turpmāk - līdz 30 miljoniem, veidojot Rīgu par starptautisku tūrisma un konferenču metropoli.

Septiņos gados pilnībā nomainīsim vilcienu parku, pabeigsim dzelzceļa modernizāciju. Augs sabiedriskā transporta loma, mazināsies sastrēgumi un kaitējums videi.

Ar ES fondu palīdzību un izmantojot modernas tehnoloģijas, stimulēsīm Latvijā eksportu veicinošu ražošanu.

Rūpes par ģimeni kā sabiedrības pamatvērtību ir mūsu galvenā prioritāte. Mēs panāksim māmiņu algu izmaksāšanu līdz bērna 3 gadu vecumam, bezmaksas mācību grāmatas un ēdināšanu skolās. Veidosim labklājības politiku tā, lai ģimenes saņemtu valsts atbalstu līdz bērna pilngadības sasniegšanai.

Palielinot finansējumu, nodrošināsim izglītību, kas sniedz dziļas un pieprasītas zināšanas, paver plašas karjeras iespējas un veicina jaunatnes vēlmi dzīvot un strādāt Latvijā. Īpaši atbalstīsim profesionālo izglītību reģionos.

Kvalitatīvu veselības aprūpi padarīsim pieejamu visiem. Pensionāriem nodrošināsim daudz lielāku skaitu bezmaksas medikamentu. Rūpēsīsimies, lai Eiropā pieprasītus medicīnas pakalpojumus varētu sniegt Latvijā, tādējādi piesaistot medicīnas nozarei ievērojamus līdzekļus.

Palielināsim finansējumu iekšlietām, uzlabojot drošību sabiedriskās vietās un uz ceļiem. Īpaši aktivizēsīm bezkompromisu cīņu pret narkotiku un nelegālā alkohola izplatību.

Rūpēsīsimies par jaunatni - brīvu no alkohola un narkotikām. Izveidojot Sporta ministriju, izvirzīsim jauniešu sporta un kultūras aktualitātes valsts politikas līmenī. Sadarbībā ar pašvaldībām turpināsim būtēt bērnudārzus, sporta laukumus un jaunatnes centrus.

Pabeigsim pašvaldību reformas. Mainot valsts budžeta dalījumu, palielināsim pašvaldību rocību, sekmējot teritoriju attīstību un uzlabojot iedzīvotājiem sniegto pakalpojumu kvalitāti.

Novirzīsim būtisku ES fondu daļu mazāk attīstītajiem reģioniem, īpašu atbalstu sniedzot Latgalei.

Turpināsim atbalstīt cīņu pret korupciju un iestāsīsimies par ienākumu deklarēšanu tiem, kam ir ievērojami īpašumi un finanšu uzkrājumi. Panāksim taisnīgu un ātru lietas izskatīšanu tiesu iestādēs.

Nodrošināsim taisnīgus valsts un pašvaldību iepirkumus, slēdzot līgumus ar tiem uzņēmējiem, kas godīgi maksā nodokļus.

Esam par atklātu, valsts interesēm atbilstošu ES struktūrfondu sadali un izmantošanu, tai skaitā lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības jomā. Cīnīsimies par ātrāku lauku maksājumu izlīdzināšanu starp Latvijas un ES zemniekiem. Sekmēsim jaunu nozaru attīstību laukos - īpaši biodegvielas ražošanu.

Stiprināsim latviešu valodu, nacionālās kultūras vērtības un tradīcijas, atbalstot arī Latvijas mazākumtautību kultūru. Investēsim kultūrvidē. Turpināsim LPP iesākto dievnamu atjaunošanu.

Ticot, ka attīstība iespējama tikai vienotā valstī, veicināsim visu Latvijas iedzīvotāju sadarbību, savstarpēju cieņu un izpratni.

Stiprināsim Latvijas kā NATO valsts aizsardzības spējas. Esam par konstruktīvām kaimiņattiecībām ar Krieviju, panāksim abpusēji izdevīga robežlīguma parakstīšanu.

Panāksim, ka ES enerģētikas politikā tiks ņemtas vērā Latvijas intereses.

Ikviena mūsu solījums tiks izpildīts. Tāpat kā tikuši izpildīti mūsu līdz šim dotie solījumi - atbalsts ģimenēm, māmiņu algas, lētās avioliņijas, Latvijas dalība NATO un ES.

Laiki mainās, darbi paliek!

Vitālijs Aizbalts, Ainars Baštiks, Jānis Baukšis, Jānis Beikmanis, Andris Bērziņš, Hendriks Besikirskis, Māra Bite, Ausma Cimdīņa, Pēteris Dimants, Jānis Dukšinskis, Maiga Dzērvīte, Inta Feldmane, Ēriks Flaumanis, Nils Freivalds, Ilmārs Geige, Ivars Godmanis, Kārlis Greiškālns, Guntars Grīnvalds, Eduards Ikvilds, Anita Jākobsons, Dzintars Jaundžeikars, Vīta Jermoloviča, Oskars Juhnevičs, Ivars Kalvišķis, Aleksandrs Kapusts, Valērijs Karpušķins, Oskars Kastēns, Edgars Lamba, Anatolijs Mackevičs, Pāvels Maksimovs, Sanita Meijere, Romāns Mežeckis, Ingūna Millere, Ivars Muzikants, Andrejs Naglis, Jānis Neimanis, Oskars Osis, Anda Ozola, Krišjānis Peters, Karīna Pētersone, Irīna Pētersone, Inga Piterniece, Jānis Pītrāns, Aija Poča, Tālis Puķītis, Ivars Punculis, Māris Purgailis, Pēteris Simsons, Jevgenija Stalidzāne, Vjačeslavs Stepaņenko, Valēnīna Šidlovska, Aivars Šķuburs, Inese Šlesere, Ainārs Šlesers, Jānis Šmits, Juris Šmits, Jānis Tračums, Dainis Turlais, Lāsma Vaiče, Edgars Vaikulis, Kaspars Vārtukapeinis, Aina Verze, Irīna Vīnnika, Monika Zīle

1.saraksts

Apvienība "Tēvzemei un Brīvībai" / LNNK

Kandidātu saraksts reģistrēts

Centrālās vēlēšanu komisijas

2002.gada 18.jūlija sēdē ar lēmumu Nr. 5

Priekšvēlēšanu programma

Programma tiek publicēta iesniedzēju tiešā redakcijā. - "Latvijas Vēstnesis"

Ko esam paveikuši?

Apvienība kopā ar visiem Latvijas patriotiem panākusi, ka Latvijā nav pilsonības nulles varianta. Vairums okupantu sagrābto īpašumu atdots likumīgajiem īpašniekiem. Satversmē nostiprināts latviešu valodas statuss un pilsoņu vēlētas pašvaldības. G. Krasta valdības laikā nepārtraukti pieauga nodokļu iekasēšana – ienākumi no degvielas akcīzes pārsniedza pašreizējos ienākumus. Budžetam nebija deficīta. Sekmīgi sāka atbalstīt mazos un vidējos uzņēmumus, kā arī īpaši atbalstāmos reģionus. Tika panākts lielākais pensiju pieaugums. Pirmo reizi bija nodrošinātas subsīdijas lauksaimniekiem 3% apmērā no budžeta izdevumiem, īstenota stingra ārpolitika, izturot Krievijas spiedienu.

Pašreizējās valdības ministru R. Zīles un V. Makarova vadītājās jomās veicināta efektīva ES līdzekļu piesaiste vides un reģionu attīstības programmām, panākot vides stāvokļa uzlabošanu. Uzsākts atbalsts mājokļu iegādei. Ministra Ģ. V. Kristovska darba rezultātā Latvija strauji progresē ceļā uz NATO, pārvarot agrāko atpalicību.

Ko vēlamies panākt?

Valsts dzīvē

- Stiprināt Latvijas neatkarību. Attīstīt latvisku Latviju.
- Iekļaut Latviju NATO struktūrās, lai panāktu drošību pret iespējamu ārējo agresiju vai politisku spiedienu.
- Atvieglot repatriāciju tiem svešautiešiem, kas iebraukuši okupācijas laikā un nevēlas iekļauties neatkarīgas, latviskas Latvijas sabiedrībā. Veicināt okupantu terora rezultātā pasaulē izkliedēto latviešu atgriešanos Latvijā.
- Nepieļaut krievu impērisko aprindu atbalstīto Latvijai naidīgo organizāciju darbību.
- Cēlt starptautisku prasību pret Krieviju kā PSRS mantinieci, lai tā kompensē verdzībā aizvesto Latvijas pilsoņu darbu.

Tautas dzīvē un veselības aizsardzībā

Mūsu lielākā vērtība ir tautas dzīvais spēks. Panāksim, lai Latvijā augtu skaitliski liela, vesela, gudra un patriotiska jaunā paaudze, kas labklājībā dzīvotu garu mūžu bez narkotiku, alkohola un citām atkarībām. Tādēļ gribam:

- Paaugstināt bērnu pabalstus, paredzot piemaksas kārtīgiem vecākiem. Atbalstīt ekonomisku un veselīgu ģimenes māju būvi.
- Atvieglot slimnieka gaitas pie ģimenes ārsta un speciālistiem. Paplašināt iespējas saņemt bezmaksas un daļēji kompensētas zāles, īpaši politiski represētajiem un ilgstoši slimajiem. Būtiski palielināt medicīnas darbinieku algas, uzlabot medicīnas iestāžu finansēšanu.
- Paaugstināt pensijas visiem, īpaši tiem, kas mūžā daudz strādājuši.
- Bargus sodus, ilgstoši atņemot brīvību, narkotiku un nelegālā alkohola tirgoņiem.
- Gādāt, lai Latvijā neievestu un netirgotu sliktu pārtiku.

Saimnieciskajā dzīvē

- Attīstīt ražošanu visos novados, sniedzot valsts atbalstu uzņēmējiem laukos un nelielu uzņēmumu veidotājiem.
- Atbalstīt augsto tehnoloģiju ražotnes. Veicināt peļņas ieguldīšanu ražošanā.
- Veidot labu ceļu, vadu un bezvadu sakaru tīklu visā valstī.
- Samazinot nodokļus, vairojot vēlmi tos apzinīgi maksāt.
- Vairot bezdarbnieku iespējas atsākt strādāt, atbalstot apmācību pieprasītajās profesijās.
- Atbalstīt uzņēmējus, kuri nodarbina invalīdus, jauniešus bez darba stāža, pārkvalificētus bezdarbniekus, cilvēkus pirmspensijas vecumā.
- Nodrošināt latviešu zemnieku un lauku sētu attīstību.
- Nepieļaut mežu izlauņšanu, pilnveidot kokmateriālu aprites kontroli.

Izglītības un kultūras jomā

- Konsekventi veikt likumā noteikto pāreju uz latviešu valodu vidusskolās līdz 2004. gadam.
- Bezmaksas mācību grāmatas pamatskolām, lētas - vidusskolām.
- Palielināt bezmaksas studiju iespējas.
- Paaugstināt valsts stipendijas centīgiem studentiem. Normalizēt zinātnieku un augstskolu pasniedzēju darba apstākļus.
- Valdības prēmijas par labu mākslas darbu un grāmatu radīšanu un izdošanu, svarīgu tēmu

māksliniecisku risinājumu teātros, pareizas un skaistas latviešu valodas kopšanu.

– Regulāras valsts valodas prasmes pārbaudes visiem, kas apkalpo iedzīvotājus.

Drošības un tiesību aizsardzības jomā

– Palielināt algas policijā, prokuratūrā un tiesās. Atbrīvoties no nejēgām, slaistiem un kukuļņēmējiem.

– Iznīdēt korupciju visos varas līmeņos, panākt tās apkarotāju neatkarību.

– Uzlabot iedzīvotāju drošību.

– Stiprināt Latvijas armiju un zemessardzi.

– Nodrošināt visiem brīvu pieeju jūrai, upēm un ezeriem.

Kur ņemsim līdzekļus?

– Apkarosim kontrabandu. Iekasēsim akcīzes, muitas un citus nodokļus, kā tolaik, kad G. Krasts bija premjerministrs un R. Zīle - finanšu ministrs. Īpaši stingri vērsīsimies pret lielajiem nodokļu nemaksātājiem.

– Mazinoties nodokļiem un pieaugot saimnieciskajai rošībai, bezdarbnieki kļūs ražotāji, nodokļu nemaksātāji - maksātāji.

Rīgā 2002. gada 29. jūnijā

Rīgas vēlēšun apgabala deputātu kandidāti: *Guntars Krasts, Māris Grīnblats, Ģirts Valdis Kristovskis, Roberts Zīle, Inese Vaidere, Aida Prēdele, Ivars Puksts, Dzintars Rasnačs*

Apvienība “Tēvzemei un Brīvībai”/LNNK 9.Saeimas priekšvēlēšanu programma

Latviešu tautas interešu aizsardzība ir Apvienības galvenais uzdevums. To apliecina Apvienības izstrādātie Pilsonības un Repatriācijas likumprojekti, kuru mērķis ir veicināt okupācijas un kolonizācijas seku novēršanu. Tie paredz izbeigt naturalizāciju, ievērojami sašaurināt pilsonības pretendentu loku, rūpīgi pārbaudīt valsts valodas prasmi, vienkāršot pilsonības atņemšanu tiem, kas nav lojāli Latvijas valstij, kā arī palīdzēt aizbraukt no Latvijas tiem, kas nevēlas iekļauties mūsu sabiedrībā. Jāpāriet uz mācībām tikai latviešu valodā mazākumtautību skolās.

Apvienības mērķis ir plaša un pārtikusi ģimene, kas dzīvo savā mājoklī. Lai to sasniegtu, piedāvājam jaunu sociāli ekonomisku programmu un likumprojektus tās ieviešanai. Nav taisnīgi, ka no algas ir jāmaksā nodokļi, bet par ienākumu no kapitāla un spekulatīvajiem darījumiem ar nekustamo īpašumu - nē. Tikai apliekot šos darījumus ar nodokli, būs iespējams samazināt nodokļus algota darba veicējiem, un ģimenēm būs pieejams savs mājoklis, nepadarot tās gadu desmitiem par dārgu kredītu vergiem.

Lai iedzīvotāju ienākuma nodokļa samazināšanu reāli sajustu personas ar zemiem un vidējiem ienākumiem, kā arī ģimenes ar bērniem, arī ar vidējiem ienākumiem, mēs piedāvājam: ģimenēm, kurās ir vismaz trīs bērni un vecāku ienākumi nepārsniedz divas vidējās algas, nodokļa maksājumus tuvu nullei;

straujāku neapliekamā minimuma pieaugumu, to saistot ar vidējo algu, nevis fiksētu summu; atvieglojumus par apgādībā esošu personu - neapliekamā minimuma līmenī; likmes samazināšanu par diviem procentiem par katru apgādībā esošu bērnu; pirmā mājokļa pircējiem piemērot atvieglojumus hipotekārā kredīta procentu maksājumiem;

neapliekamos izdevumus par izglītību palielināt tā, lai studiju maksa Latvijas augstskolā netiktu aplikta ar nodokli.

Lai aizsargātu mazturīgos un vidēji turīgos nodokļu maksātājus, lielāku nekustamā īpašuma nodoklis jāmaksā tiem, kas var atļauties dārgus īpašumus vai īpašumus, kas netiek izmantoti, nosakot:

kārtību, kas novērs darījumu vērtību apzinātu samazināšanu vai paaugstināšanu; labvēlīgāku nodokļu līmeni pirmā mājokļa pircējiem un tiem, kas šajos mājokļos dzīvo; vispārējās likmes samazināšanu no 1,5% uz 0,5% no īpašuma kadastrālās vērtības; ar nodokli aplikt tikai dzīvojamo ēku (dzīvokļu) vērtības daļu, kas pārsniedz 100 tūkstošus latu un tai piemērot progresīvu nodokļa likmi - jo dārgāka ēka (dzīvoklis), jo lielāks nodoklis; zemāko likmi piemērot īpašumam, kas deklarēts kā īpašnieka dzīvesvieta; palielināt likmi mājokļiem, kuros nav deklarēties neviens iedzīvotājs; ierobežot nodokļa pieaugumu, ja kadastrālā vērtība strauji mainās tirgus ietekmē; samazināt nodokli par vēstures un kultūras pieminekļiem, ja īpašnieki tos restaurē vai renovē, kā arī par zemi īpaši aizsargājamās dabas teritorijās, ja to atbilstoši apsaimnieko;

ieņēmumu samazinājumu pašvaldībām kompensēt ar papildu ienākumiem no nekustamā īpašuma nodokļa.

Lai atbalstītu pirmā mājokļa pircējus, kā arī mazinātu fiktīvu vērtību uzrādīšanu darījumos ar nekustamo īpašumu, maināma nodeva par mājokļa reģistrāciju zemesgrāmatā, paredzot: samazināt likmi par pirmo mājokli;

ievieš progresīvu likmi dārgiem mājokļiem;

nodevu ieskaitīt nevis valsts, bet pašvaldības budžetā;

pašvaldībām dot tiesības kontrolēt nodevas atbilstību darījuma patiesajai vērtībai.

Lai mazinātu sociālo noslāņošanos, noteinātu uzņēmējdarbību Latvijas reģionos un sabiedrības viduslāņa veidošanos, nepieciešams:

ievieš un regulāri pārbaudīt ienākumu ikgadējo deklarāciju, ja ienākumi pārsniedz 20000 latu gadā, kā arī ja personai pieder vērtīgi īpašumi, uzņēmumi vai to daļas;

noteikt kapitāla nodokli par ienākumiem no akcijām, vērtspapīriem, izņemot ienākumus no depozīta ieguldījumiem un sava mājokļa pārdošanas, ja tajā nodzīvoti vismaz 5gadi, saglabājot principu, ka par vienu ienākumu nodoklis jāmaksā tikai vienreiz;

radīt labvēlīgus nosacījumus vietējo enerģētisko resursu izmantošanai;

izveidot valsts fondētu finansējumu ar vecāku līdzmaksājumiem bērnu mācību uzsākšanai vispārīgglītojošā skolā un augstskolā;

palielināt ar nodokli neapliekamo pensijas daļu, panākt iespēju priekšlaikus pensionēties politiski represētajiem un kaitīga darba veicējiem;

noteikt invaliditātes pensiju ikgadējo indeksāciju;

finansāli atbalstīt uzņēmumus, kas nodarbina invalīdus;

kultūras un sporta finansēšanai novirzīt ieņēmumus no azartspēļu un izložu nodevām.

Apvienības priekšlikumi lauku attīstības, kultūras, enerģētikas, vides un citās jomās skatāmi www.tb.lv.

Raitis Ābelnieks, Rolands Arturs Bebris, Gaidis Bērziņš, Mārtiņš Birks, Ralfs Birkis, Juris Boldāns, Sanita Breikša, Guntis Brenčāns, Normunds Broks, Ģirts Burvis, Einārs Cilinskis, Juris Dobelis, Karīna Doždjonoka, Aivars Draudiņš, Zigurds Eglītis, Modris Eikšteins, Aigars Eniņš, Sarmīte Fišere, Aija Fleija, Anita Gaigala, Irma Gertnere, Ansis Grantiņš, Mārtiņš Graudums, Juris Griķis, Māris Grīnblats, Ance Gulbe, Romāns Ibragimovs, Emīls Jakrīns, Edgars Jansons, Uldis Jansons, Ilgonis Jēcis, Guntis Jēkabsons, Imants Kalniņš, Raimonds Kašs, Vilnis Kazāks, Ērika Keivomeģe, Imārs Kiršbaums, Māris Klismets, Gatis Konrads, Jānis Atis Krūmiņš, Inga Kulmane, Janīna Kursīte-Pakule, Rišards Labanovskis, Gunārs Laicāns, Andris Lasmanis, Guntis Libeks, Juris Liepa, Gunta Liepiņa, Dainis Locis, Arnis Ludboržs, Imants Mantīņš, Vilnis Mauliņš, Raimonds Meikša, Andrejs Mežmalis, Lāsma

Millere, Jānis Mūrnieks, Arvīds Platpers, Erna Pormeistere, Uģis Prauliņš, Sandis Puks, Ivars Puks, Māris Pūķis, Juris Puriņš, Inguna Raituma, Dzintars Rasnačs, Arvīds Ratnieks, Dagnija Reimane, Paulis Rubenis, Anna Seile, Gita Siliņa, Jānis Siliņš, Atis Valfrīds Skalbergs, Edgars Skreija, Elfa Sloceniece, Vineita Stolere, Jānis Straume, Jurijs Strods, Pēteris Tabūns, Aigars Tampe, Jānis Tomels, Jānis Trupovnieks, Valters Valge, Edvīns Vecelis, Krista Veīta, Kaspars Vidiņš, Andris Vilks, Ilze Viņķele, Agra Zaķe, Vilnis Zariņš

6. saraksts

Tautas saskaņas partija

Dokumenti Centrālajā vēlēšanu komisijā reģistrēti
1998. gada 31. jūlijā ar CVK lēmumu nr. 44

Priekšvēlēšanu programma

Latvijas sabiedrības pamatā jābūt:

– sociālai un ekonomiskai stabilitātei, cilvēktiesību konsekventai ievērošanai, cilvēka drošībai – saliedētai politiskai nācijai, kas uz demokrātijas un taisnīguma pamata apvienotu visus Latvijas cilvēkus neatkarīgi no viņu tautības – līdzsvarotai ārpolitikai, vērstai uz sadarbību ar valstīm gan Austrumos, gan Rietumos.

Mēs izvirzam savas vēlēšanu platformas centrā pasaulē atzītās pamatvērtības:

cilvēktiesības, demokrātisku etnopolitiku, sociālo taisnīgumu.

Par demokrātiskās Latvijas valsts pamatu jāklūst **mūsdienu cilvēktiesību principiem**, kas ietverti starptautiskajos līgumos. Tie attiecināmi uz jebkuru Latvijas iedzīvotāju neatkarīgi no dzimuma, tautības un dzimtās valodas. Par visasāko problēmu cilvēktiesību jomā mēs uzskatām to, ka Latvijā joprojām ir liels skaits cilvēku bez pilsonības, jo pilsonība - tās ir "tiesības uz tiesībām". Mēs iestājamies par **kardinālu bezpilsonības jautājuma risinājumu**. Lai sasniegtu šo mērķi, mēs atbalstam visus pasākumus, kas sekmēs nepilsoņu skaita samazināšanu. Mēs esam par pilsoņu un nepilsoņu tiesību atšķirību atcelšanu ekonomikas un sociālajā jomā, kā arī par tiesībām nepilsoņiem piedalīties pašvaldību vēlēšanās.

Mēs iestājamies par **dažādu tautību Latvijas iedzīvotāju integrāciju**, pamatojoties uz neatkarīgas un demokrātiskas Latvijas valsts ideju, veidojot Latvijā multikulturālu sabiedrību, kur valda savstarpējā cieņa, iecietība, kur tiek noraidīts rasisms un ksenofobija, kur garantētas latviešu valodas un kultūras attīstība un uzplaukums, kur katrai etniskai, valodas un reliģiskai grupai nodrošinātas iespējas saglabāt savu identitāti un izglītību dzimtajā valodā. Nekavējoties jāratificē Eiropas konvencija par minoritāšu tiesību aizsardzību un jāizveido mehānisms tās principu īstenošanai dzīvē, ieskaitot minoritāšu valodu oficiālo atzīšanu un lietošanu vietās, kur kompakti dzīvo etniskās un lingvistiskās minoritātes.

Latviešu valodas nostiprināšanās nav panākama ar administrēšanu un soda mēru lietošanu. Jāveido labvēlīgi apstākļi latviešu valodas apgūšanai. Krasi jāuzlabo latviešu valodas apmācības kvalitāte skolās ar citu mācību valodu un kvalificētu skolotāju kadru gatavošana. Mēs uzskatām, ka latviešu valodas apgūšanas uzlabošana skolās ar citu mācību valodu ir jāpanāk, palielinot latviešu valodas stundu skaitu tajās, nevis pārējot uz vispārizglītojošo priekšmetu pasniegšanu latviešu valodā, kā rezultātā pazeminātos cittauniešu vispārējās izglītības līmenis. Jāatjauno 1919.g. likuma par mazākumtautību skolu iekārtu darbība.

Spēja risināt savas sociālās un ekonomiskās problēmas ir atkarīga ne tikai no cilvēka gribas, bet pirmām kārtām no ekonomiskā stāvokļa valstī kopumā un no īpašuma sadales sabiedrībā.

Mēs vēlamies izveidot Latvijā **sabiedrību bez nabagiem** ar skaitliski dominējošu vidusslāni, sabiedrību, kurā garantētas darba ņēmēja tiesības.

Īpašuma formu attiecības jānosaka saskaņā ar to ekonomisko lietderīgumu sabiedrības interesēs. Mēs uzskatām, ka valstij jāveic ne tikai ekonomisko procesu netieša regulēšana ar nodokļu un tirgū palīdzību, bet arī aktīvāk jāpiedalās ekonomiskajā dzīvē:

- saglabājot kontroli par dabiskajiem monopoliem, kā arī sociālo un tranzīta infrastruktūru;
- efektīvi apsaimniekojot valstij piederošos uzņēmumus;
- investējot līdzekļus tautsaimniecības attīstībai svarīgajos projektos;
- stimulējot eksporta attīstību un panākot Latvijas ražotāju atgriešanos austrumu tirgos un pakāpenisku rietumu tirgu apgūšanu.

Par valsts ekonomiskās politikas prioritāti jāklūst lauksaimniecības subsidēšanai un kredītēšanai uz atvieglotiem noteikumiem.

Lata kurss jānodrošina ar ekonomikas attīstību, nevis ar mākslīgi radītu maksāšanas līdzekļu deficītu. Nepieciešams plānot pieļaujamo un neizbēgamo budžeta deficīta līmeni.

Valstij jāveicina iedzīvotāju līdzekļu iesaistīšana investīciju projektos, jānodrošina iedzīvotāju noguldījumu drošība komercbankās.

Jāpanāk stingra sabiedrības kontrole pār privatizācijas procesiem.

Jānodrošina katram Latvijas cilvēkam iespēja mitināties cilvēka cienīgos apstākļos. Jāpieņem likums par īrnieku tiesībām. Jānoverš masveidīga izlikšana no dzīvokļiem, arī no denacionālizētajām mājām. Jāparedz dotācijas visām ģimenēm, kurām īres un komunālo maksājumu apjoms pārsniedz 25% no ģimenes budžeta. Jāpaplašina pašvaldību dzīvojamais fonds.

Politisko organizāciju (partiju) Apvienība "Saskaņas centrs" **9.Saeimas priekšvēlēšanu programma**

LATVIJĀ, KURĀ IR VIETA KATRAM

Mēs izvēlamies, kādā Latvijā dzīvosim. "Saskaņas Centrs" savu izvēli izdara, balstoties uz Eiropas sociālām vērtībām: brīvību, taisnīgumu, solidaritāti.

Mums nav pieņemama sabiedrība, kurā izdzīvo stiprākais. Mēs izvēlamies iekļaujošu un sociāli taisnīgu sabiedrību, kuras pamats ir vesels, izglītots un sociāli aizsargāts cilvēks.

Mēs nevēlamies dzīvot valstī, kas eksportē lētas darba rokas un smadzenes. Mēs izvēlamies Latviju, kas kļūst bagāta, pateicoties zināšanās un modernās tehnoloģijās balstītai dinamiskai ekonomikai.

Mums nav pieņemama valsts, ko šķēļ nacionālās nesaskaņas. Mēs izvēlamies vienotu un daudzveidīgu sabiedrību, kura ciena ikvienu neatkarīgi no tautības, dzimtās valodas, dzimuma, politiskajiem uzskatiem un ienākumu līmeņa. Mēs esam pret jebkāda veida nacionālismu.

Mums nav pieņemama valsts, kurā politikā un ierēdņi mūsu vārdā risina savas problēmas. Mēs izvēlamies atbildīgu, taisnīgu un efektīvu valsti, kas iegulda cilvēkā, garantē sociālo drošību, atbalsta godīgu uzņēmējdarbību.

MŪSU IZVĒLE IR LATVIJA – 21.GADSIMTA LABKLĀJĪBAS SABIEDRĪBA.

TĒRĒT VALSTS NAUDU AR PRĀTU

Izglītības un darba iespējas katram ir sociālās drošības garantija. Jaunatnei- perspektīvu

Latvijā. Mūsu prioritāte- sociālo apstākļu veidošana katra bērna sekmīgai apmācībai, skolotāju alga – vismaz ierēdņu algas līmenī.

Brīvība – būt brīvam no nabadzības. Visneaizsargātākajām iedzīvotāju grupām- bezmaksas sociālie pakalpojumi. Ar nodokli neapliekamais algas minimums un mazo pensiju apmērs jāpaaugstina līdz reālajam iztikas minimumam, pensiju indeksācijai jāapsteidz inflācija.

Medicīna – cilvēku labā, nevis peļņas iegūšanai. Efektīva ārstēšana visiem neatkarīgi no ienākumiem un dzīvesvietas. Jāpaaugstina veselības aizsardzības finansēšana no valsts budžeta, jāpaplašina bezmaksas medicīniskā aprūpe un zāļu subsīdēšana, jāsamazina pacienta iemaksas.

Valsts sociālā politika- vienota minimālo algu, pensiju, sociālo pabalstu pieauguma sistēma, vadoties no iztikas minimuma palielināšanās. Pilnībā izmantot sociālā budžeta resursus iedzīvotāju sociālajai aizsardzībai.

IESPĒJAS PELNĪT– IKVIENAM

Ceļš uz labklājību – ar zināšanām un modernām tehnoloģijām. Kvalitatīva augstākā izglītība un zinātne ir galvenā investīcija Latvijas nākotnē. Valsts līdzekļus – augstskolu un zinātnisko centru attīstībai neatkarīgi no īpašuma formas. Informāciju tehnoloģijas- visiem.

Aktīva, efektīva un godīga valsts- nevis tikai biznesa uzraugs, bet arī partneris un godīgas konkurences garantis, Latvijas uzņēmēju aizstāvis ES un pasaulē, inovāciju virzītājs un nodokļu vides un atskaišu sistēmas sakārtotājs.

Latvija- bez nabadzīgiem reģioniem. Latvijas reģionu atpalicība ir cilvēku nevienlīdzības avots. ES fondi prioritāri jāvirza uzņēmējdarbības, izglītības un veselības aizsardzības attīstībai depresīvajos reģionos.

Latvija – spēcīgā, atvērtā un sociālā Eiropas Savienībā. Latvijai ir jā[k]ūst par iniciatoru Eiropas Savienības ekonomiskajai un politiskajai sadarbībai ar Krieviju un NVS (Neatkarīgo Valstu Savienību).

CIENĪT VIENAM OTRU

Latvijas kultūru un valodu daudzveidība- vērtība un sabiedrības vienotības priekšnosacījums. Valsts pārvalde jāpielāgo sabiedrības kultūru daudzveidībai. Latvijas iedzīvotājiem- vairāku valodu prasmes. Jāpanāk latgaliešu valodas atzišana. Jānodrošina brīva valodu izvēle izglītībā.

Sabiedrības integrācija ir iela ar abpusēju kustību. Jāizveido efektīva un pieejama bezmaksas valsts valodas apguves sistēma. Valsts atbalsts nepilsoņu naturalizācijai. Nepilsoņiem – tiesības vēlē pašvaldības, jāatceļ profesiju un amatu ierobežojumi.

Korupcijas apkarošana sākas ar pērķamu ierēdņu atlaišanu. Valsts pārvalde – ne ierēdņu, bet iedzīvotāju interesēs.

Latvijas drošību nosaka nevis militārais potenciāls, bet sociālā un ekonomiskā stabilitāte, cilvēktiesību ievērošana, attīstīta ekonomika, integrācija starptautiskajās struktūrās un cilvēku dzīves kvalitāte.

NEIZVĒLIES CITU VALSTI. IZVĒLIES CITU LATVIJU!

Dagmāra Abramova, Valērijs Agešins, Aleksandrs Barbakadze, Vladimirs Barinovs, Juris Barkanovs, Martijans Bekasovs, Aleksandrs Beknazarovs, Tatjana Beļikova, Aivars Bergers, Aivars Birulis, Anatolijs Bobrovs, Fridijs Bokišs, Sergejs Bratkovs, Boriss Cilevičs, Aivars Dātavs, Oļegs Denisovs, Sergejs Dikterjovs, Sergejs Dolgopolovs, Leonids Fedosejevs, Viktors

Fedotovs, Sergejs Fjodorovs, Vladimirs Frolovs, Ainārs Galviņš, Jeļena Garbuzova, Viktors Gluhovs, Aleksandrs Golubovs, Oļegs Hļebņikovs, Aleksejs Holostovs, Sergejs Hristoļubovs, Anatolijs Iljins, Bronislavs Ivanovskis, Voldemārs Īvulis, Anita Jākobsons, Māris Kalve, Edmunds Karaļuns, Ivans Klementjevs, Andrejs Klementjevs, Elīta Kosaka, Nadežda Krūze, Leonīds Kurdjumovs, Līga Lapinska, Jānis Lapinskis, Arnolds Lavrinovičs, Ilmars Lešinskis, Aigars Līdaks, Oļegs Mihaļevičs, Aleksandrs Mirskis, Sergejs Mirskis, Aleksandrs Mirvis, Vitālijs Orlovs, Anatolijs Pešehonovs, Igors Pimenovs, Kārlis Plūmiņš, Vera Pondina, Ivans Ribakovs, Mihails Rogals, Orlando Rozens, Artūrs Rubīks, Aleksandrs Sakovskis, Aivars Saliņš, Juris Silovs, Sergejs Simčaks, Igors Solovjovs, Ļubova Sparāne, Leonards Sprukts, Valerijs Strigins, Eduards Svatkovs, Gunta Šagbazjana, Oļegs Ščipcovs, Renārs Špade, Jānis Tutins, Jānis Urbanovičs, Nils Ušakovs, Guntars Valants, Olga Veidiņa, Aleksejs Vidavskis, Biruta Višņevska, Arnis Začs, Nikolajs Zaharovs, Svetlana Zeiliša, Mihails Zemļinskis, Anatolijs Zolotovskovs, Igors Zujevs, Jānis Žauna

2. saraksts

Politisko organizāciju (partiju) apvienība "Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā"

Kandidātu saraksts reģistrēts
Centrālās vēlēšanu komisijas
2002. gada 25. jūlija sēdē ar lēmumu Nr. 8

Priekšvēlēšanu programma

Programma tiek publicēta iesniedzēju tiešā redakcijā. - "Latvijas Vēstnesis"

Mēs esam triju partiju:

Tautas saskaņas partijas, Latvijas Sociālistiskās partijas un partijas "Līdztiesība" savienība
Mēs esam par efektīvu ekonomiku un taisnīgu sociālo politiku, sabiedrības integrāciju un konsekventu cilvēktiesību ievērošanu.

Mēs sevi neesam kompromitējuši ar korupciju un dalību nelikumīgā privatizācijā. Mēs strādājam Rīgas un citu pašvaldību vadībā, risinot problēmas, ko labējās partijas ir uzkrājušas desmit gadu laikā.

Būs jāatlīdzina zaudējumus, kas nodarīti Latvijas tautai nepārdomāto un netaisnīgo reformu rezultātā, jāatdod parāds pensionāriem, maznodrošinātajiem, zemniekiem, skolotājiem, mediķiem u.c., uz kuru rēķina notika sāpīgās reformas.

Tautsaimniecība

Valstij ir jāizvēlas perspektīvas rūpniecības un lauksaimniecības nozares un jāsniedz tām ilglaicīgs atbalsts.

Mazajiem uzņēmumiem un firmām, kas rada augstu pievienoto vērtību, izmantojot Latvijas zinātnes potenciālu, ienākuma nodoklis jāsamazina līdz 10%.

Lauksaimniekiem - līdztiesīgus ražošanas un realizācijas nosacījumus ar Eiropas Savienības dalībvalstīm.

Mūsu valdība:

– īstenos valsts programmu jaunu darba vietu radīšanai, samazinot reālo bezdarbu divas reizes

– palielinās dotācijas tradicionālajām lauksaimniecības nozarēm un garantēs valsts iepirkumu vietējai produkcijai

– ievieš valsts monopolu alkohola un tabakas izstrādājumu tirdzniecībā

– izveidos ministra amatu Latgales attīstībai

Sociālā politika

Valsts sociālā palīdzība - individuāla un pietiekama, lai aizsargātu trūcīgos cilvēkus. Pabalsti ģimenēm, kurām komunālie maksājumi pārsniedz 1/3 no ienākumiem.

Mēs esam par iedzīvotāju ienākumu nodokļa progresīvajām likmēm.

Mēs esam pret pensijas vecuma palielināšanu un diskriminējošu attieksmi pret pensionāriem – nepilsoņiem.

Mūsu valdība:

- palielinās minimālās darba algas un pensijas līdz iztikas minimumam - 90 latiem
- noteiks krīzes iztikas minimumu bērnu pabalstu un citu sociālo pabalstu aprēķināšanai
- veselības aprūpes budžetam piešķirs 6-8% no valsts iekšējā kopprodukta.
- noteiks bezmaksas medicīniskās aprūpes minimumu

Sabiedrības integrācija

Mēs veidosim sabiedrību, kuru vieno patriotisms un savstarpēja cieņa, kur visiem Latvijas iedzīvotājiem neatkarīgi no sociālās izcelšanās, tautības, dzimtās valodas vai dzimuma būs vienlīdzīgas iespējas.

Latvijai bez atrunām jāratificē un godīgi jāiedzīvina Vispārējā konvencija par nacionālo minoritāšu aizsardzību.

Jāpiešķir oficiāls statuss krievu valodai tajās pašvaldībās, kurās šī valoda ir dzimtā vismaz 20% iedzīvotāju.

Mēs atbalstām Latvijas pilsonības beznosacījumu piešķiršanu visiem nepilsoņiem, kuri to vēlas, sākot ar Latvijā dzimušajiem un pilsoņu ģimenes locekļiem. Jāvienkāršo naturalizācijas process.

Tiesības vēlēt pašvaldības – visiem valsts pastāvīgajiem iedzīvotājiem.

Mēs – par politisko ierobežojumu atcelšanu 90-to gadu sākuma parlamenta opozīcijai.

Izglītība, zinātne un kultūra

Valsts ir atbildīga par Latvijas multikulturālās sabiedrības mantojuma saglabāšanu.

Mūsu valdība:

- nodrošinās valsts finansētu vidējo izglītību mazākumtautību valodās arī pēc 2004. gada
- noteiks pedagogiem un zinātniekiem valsts civildienesta algas un sociālās garantijas
- atbalstīs kultūru un sportu tautas veselībai un jaunās paaudzes audzināšanai

Valsts ārpolitika un drošības politika

Integrācija Eiropas Savienībā sekmēs Latvijas demokrātisku attīstību.

Latvijas ārpolitika – līdzsvarota Rietumos un Austrumos, labas attiecības ar visām kaimiņvalstīm.

Veidojot attieksmi pret integrāciju starptautiskajās drošības struktūrās, ņemsim vērā jaunās realitātes pasaules drošības politikā.

Sekmēsīm Latvijas iekļaušanos Austrumu - Rietumu un Dienvidu - Ziemeļu transporta koridoros.

Mūsu valdība:

- veicinās sadarbību ar Baltijas jūras reģiona valstīm
- vienkāršos vīzu režīmu un robežu šķērsošanu
- samazinot militāros izdevumus, palielinās policijas un tiesu finansējumu
- apkaros noziedzību, lai paaugstinātu iedzīvotāju drošību

Valsts pārvalde

Mēs esam par godīgumu un atklātumu valsts un pašvaldību iestādēs, par iedzīvotāju tiesību ieviešanu.

Teritoriālā un reģionālā reforma – brīvprātīga un iedzīvotāju interesēs.

Jāpalielina vēlētu pašvaldību finansiālā neatkarība un nozīme valsts pārvaldē.

Mūsu valdība:

– pilnā apjomā īsteno Eiropas vietējo pašvaldību hartu

– uzsāks reālu cīņu pret korupciju, sākot ar korupciju valsts pārvaldē

Rīgas vēlēšanu apgabala deputātu kandidāti: *Jānis Jurkāns, Vladimirs Buzajevs, Nikolajs Kabanovs, Aivars Dātavš, Boriss Čilevičs, Natālija Jolkina, Juris Sokolovskis, Viktors Ivanovs, Sergejs Hristoļubovs, Jakovs Pliners, Andrejs Klementjevs, Aleksandrs Ivanovs, Jānis Urbanovičs, Aleksandrs Sakovskis, Gaļina Rešina, Andrejs Jakovļevs, Modris Lujāns, Viktors Fedotovs, Sergejs Mirskis, Maksims Margoliņš, Irēna Meclanga, Tatjana Boguševiča, Valērijs, Karpuškins, Antoņina Ignatāne, Žanna Kareļina, Zoja Gorbunova, Marks Dubovskis, Dainis Turlais*

Politisko organizāciju apvienība “Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā” 9.Saeimas priekšvēlēšanu programma

PCTVL – 17 gadi politikā: pieredze un enerģija

PCTVL – tā ir cerība uz taisnīgu varu un visas Latvijas tautas labklājību. PCTVL biedru skaits pastāvīgi pieaug, partija apvieno sevī profesionāļu pieredzi un jaunatnes enerģiju. Pašvaldībās, Saeimā un Eiroparlamentā partiju pārstāv 31 deputāts. Tai pieder vara četrās valsts pilsētās.

Tautas labklājība

Latvijā PCTVL nodrošinās darba algu un sociālo garantiju paaugstināšanu līdz Eiropas līmenim, investējot līdzekļus izglītībā, infrastruktūrā, enerģētikā, kā arī ieviešot nodokļu atvieglojumus, atbalsfīdama vidējo un mazo uzņēmējdarbību, attīstīdama tranzītu un tūrismu, samazinādama militāros izdevumus un atsacīdamās no “gaismas piļu” celtniecības. 4 gadu laikā minimālā alga, pensijas apmērs un ar nodokli neapliekamais minimums tiks pacelti līdz reālajam iztikas minimumam.

Vesels cilvēks – veselīga nācija

PCTVL iestājas par kvalitatīvu medicīnisko aprūpi visiem, par bērnu, pensionāru un invalīdu bezmaksas ārstēšanu. Strādājošajiem tiks paredzēta jaukta medicīnas pakalpojumu sistēma (valsts garantētais minimums plus obligātā medicīniskā apdrošināšana uz iekasēto nodokļu rēķina). Veselības aprūpes finansējums - ne mazāks par 8% no iekšzemes kopprodukta.

Ikvienam – cilvēka cienīgu mājokli

PCTVL palielinās valsts dotācijas municipālo mājokļu celtniecībai un to programmu īstenošanai, kas paredz mājokļa problēmu risināšanu - pirmām kārtām denacionalizēto namu iemītniekiem un jaunajām ģimenēm. Valsts nodrošinās iedzīvotāju aizstāvību no namīpašnieku patvaļas. Mēs panāksim kārtības ieviešanu dzīvojamā fonda apkalpošanas sfērā.

Par efektīvu pārvaldi bez korupcijas

Likumi un pārvaldes lēmumi ir jāpieņem atklāti. Atklātības princips jāievēro, sadalot valsts

pasūtījumus, nosakot tarifus, noslēdzot darījumus ar valsts īpašumu. Jāpazemina sliekšņa līmenis valsts pasūtījumam, kas tiek sadalīts uz konkursa pamata. Obligāti ir jāņem vērā to personu viedoklis, kurām ir adresēts konkrētais lēmums. Korumpēto ierēdņu un politiķu vieta – cietumā. Patiesa neatkarība partijām jānodrošina, aizliedzot to privātfinansēšanu.

Ģimene – svarīgākā vērtība

PCTVL ir par efektīvas dzimstības sistēmas stimulēšanu un par palīdzību ģimenēm ar bērniem. Valsts attīstīs sabiedrībā pozitīvu attieksmi pret laulību, daudzbērnu ģimeni, sekmēs, lai sievietes dzemdē pirmo bērnu jaunības gados.

Par drošu dzīvi!

Valsts, sadarbojoties ar sabiedrību, izskaudīs ielu noziedzību, narkomāniju un tirdzniecību ar cilvēkiem. Jānovērš starptautiskās noziedzības iekļūšana valstī.

Ārpolitikā - labas kaimiņattiecības

Valdība, kuras sastāvā būs PCTVL, atrisinās šādus uzdevumus: pilnībā normalizēs attiecības ar Krieviju un Baltkrieviju; atgriezīs Austrumu tranzītu; panāks savstarpēji izdevīgas ekonomiskās vienošanās.

Latvijas iedzīvotāju kontakti ar kaimiņvalstu iedzīvotājiem tiks maksimāli atviegloti. Mūsu valdība nodrošinās pilnvērtīgu iestāšanos Šengenas zonā. Latvija nepedalīsies militārajās operācijās ārpus Eiropas robežām.

Nācijai jābūt gudrai

Vidējai izglītībai jāklūst obligātai, bet profesionālajai - orientētai uz maksimālas nodarbinātības nodrošināšanu. Izdevumiem izglītībai jābūt ne mazāk par 3% no IKP, bet zinātnēi - ne mazāk par 1,5% no IKP. Tuvākajos gados par prioritārām jāklūst tehniskajām specialitātēm un dabaszinātnēm. Mācību iestādes pašpārvaldei brīvi jāizvēlas apmācības modeļi un valodas. 2015. gadā ir jānodrošina pāreja uz bezmaksas augstāko izglītību.

Krievu valodai – oficiālu statusu

Krievu valoda līdzās latviešu valodai jālieto visu līmeņu izglītības sistēmā, kā arī iedzīvotāju kontaktos ar varas institūcijām, tai skaitā ar tiesu. Tajās pašvaldībās, kur krievvalodīgi iedzīvotāji sastāda ne mazāk par 20%, krievu valodai jāklūst par oficiālu.

Piecpadsmit bezpilsonības gadi – pietiek!

Masu bezpilsonība bremzē demokrātijas attīstību. Visiem violeto pasu īpašniekiem jāpiešķir zilās pilsoņu passes. Nepilsoņiem nekavējoties jāpiešķir balsstiesības pašvaldību vēlēšanās. Jāatceļ visas nepolitiskās pilsoņu un nepilsoņu atšķirības.

Tira vide – Latvijas nākotnes ķīla!

Mēs esam par dabas resursu saudzīgu izmantošanu. Zemes izmantošanas mērķu izmaiņa un ekoloģiski bīstamu objektu būvniecība jāveic tikai, saņemot iedzīvotāju piekrišanu un attiecīgu kompensāciju, pēc plaša mēroga aptauju vai reģionālo referendumu rīkošanas.

Mūsu lozungs: Viens likums, viena taisnība visiem!

Pilna PCTVL rīcības programma lasāma mājaslapā www.pctlv.lv

Jurijs Aleksejevs, Vjačeslavs Altuhovs, Irina Andrejeva, Valdis Bēniņš, Valērijs Buhvalovs, Vladimirs Buzajevs, Nataļja Čehova, Elīna Čujanova, Antoņina Demorī, Sergejs Deņisovs,

Viktors Dergunovs, Gaļina Fjodorova, Vadims GailiĶs, Maksims Galkins, Andrejs Golubevs, Ivo Golubkovs, Deniss Gorba, Valērijs Gorins, Aleksejs Gromovs, Viktors GuĶĶins, Aleksandrs IljuĶenoks, Tatjana Ivakina, Jekaterina Ivanova, Aleksandrs Ivanovs, Andrejs Jakovļevs, Andrejs Jegorovs, Natālija Jolkina, Viktors Jolkins, Nikolajs Kabanovs, Anna Kaleri, Žanna Kareļina, Dmitrijs Kirejevs, Genadijs Kotovs, Žanna Kozlova, Andrejs Kozlovs, Vitālijs KrugļeĶovs, Modris Krūze, Žanna KupĶika, Vladimirs KupĶiks, Jevgenija KuĶĶa, Vadims Ņetko, Vladimirs Maksimovs, Neļa Maliha, Aleksandrs MalnaĶs, AĶots Mamikonjans, Mirosļavs Mitrofanovs, Irina Novohatjko, Tatjana Ņikitenko, Ilga OziĶa, Vladimirs Pedāns, Svetlana Pētersone, Valērijs Petrovs, Juris Petrovs, Jakovs Pliners, Aleksandrs Prutkovs, Ludmila Rodionova, Gagiks Sarkisjans, Aleksejs SavĶenko, Aivars SkerĶkāns, Juris Sokolovskis, Sergejs Solovjovs, Igors Sorokins, Sergejs Stolarovs, Andris TolmaĶovs, Jeļena UĶaikina, Ludmila UĶakova, Arvids Valainis, Aleksejs Vasiļjevs, Valerijs VilĶinskis, Vladimirs Vlasovs, Ksenija Zagorovska

Sociālā taisnīguma partija 9.Saeimas priekšvēlēšanu programma

Ieejot politikā, mēs nodrošināsim atbildību un taisnīgumu. Latvijā 75% iedzīvotāju dzīvo bez ceirības uz labāku dzīvi. Tautas dzīves līmenis neuzlabojas.

Lai uzlabotu visu Latvijas iedzīvotāju dzīves līmeni, veiksīm sekojoĶo:

- IevieĶisīm taisnīgu valsts pārvaldes sistēmu.
- Veiksīm izmaiņas Satversmē:
- Noteiksīm deputātu atsaukšanas kārtību;
- Jaukto vēlēšanu sistēmu;
- Deputātu drīkst ievēlēt Sacimā tikai 2 termiņus pēc kārtas;
- Saeimas deputāts, mainot partijas piederību, zaudē deputāta mandātu;
- Visas tautas vēlēts prezidents.
- Atjaunosīm deviņdesmitajos gados izpostīto ekonomiku.
- Sakārtosīm pensiju aprēķināšanas kārtību. Pensijai vai pabalstam jānodroĶina cilvēka cienīga iztīka.
- NodroĶināsim invalīdiem normālu dzīvesveidu, darbu, medikamentus, aprīkojumu, un visos rajonu centros jābūti speciālām maĶinām invalīdu pārvaldāšanai ratiņķ krēsls.
- Palielināsim ģimenes ārstu skaitu, lai uzlabotu slimnieku apkalpošanu, uz slodzes samazināšanas rēķina. Mediķiem, kuri strādā neatliekamās medicīniskās palīdzības dienestā, attālo pagastu ģimenes ārstiem un vidējam medicīniskajam personālam noteiksīm papildu piemaksas un izdienas pensijas par nostrādātajiem gadiem. Mediķu un rezidentu algas tuvināsim Eiropas algām.
- Uzlabosīm rūpniecisko un lauksaimniecisko ražošanu. Panāksīm mūsu viesstrādnieku atgrieĶanos mājās. Konsekventi un strauji veiksīm plaĶas izmaiņas atbilstošos likumos un normatīvajos aktos, kas paĶlaik būtiski apgrūtīna uzņēmejdarbību vidējā un mazā biznesa pārstāvjiem.
- IevieĶisīm labāko Īrijas un citu valstu ekonomiska rakstura problēmu risināšanas pieredzi vidējo un mazo uzņēmeķu darbības atbalstam, ņemot vērā Latvijas īpatnības.
- IevieĶisīm uzņēmeķdarbībā un zemnieku saimniecībās veicinoĶu, taisnīgu nodokļu sistēmu. Samazināsim ienākuma nodokli mazajiem uzņēmumiem un zemnieku saimniecībām pirmos 3 gadus.
- NodroĶināsim valsts garantētus kredītus uzņēmeķdarbības atbalstam ar nodokļu likmi, nepārsniedzot 2,5% gadā.

– Palielināsim darba apmaksu Iekšlietu ministrijas iestāžu amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm, Ieslodzījuma vietu pārvaldes darbiniekiem, paredzot piemaksas amatpersonām paaugstināta riska apstākļos.

– Zinātnei dosim fiksētus 2% no budžeta. Konsekventi īstenosim zinātnē strādājošo algu paaugstināšanu.

– Ārpolitikā, turpinot aktīvi strādāt ES un NATO ietvaros, attīstīsim efektīvu ekonomisko sadarbību ar NVS valstīm, Āziju, Āfriku un Dienvidameriku.

– Izveidosim specializēto jaunatnes militāro vidējo mācību iestādi pilnīgā valsts apgādībā, lai dotu iespējas nostabilizēties dzīvē jauniešiem no maznodrošinātām ģimenēm un sagatavotu pilnvērtīgu maiņas papildinājumu armijai, policijai un robežsardzei.

– Pārtrauksim lauku skolu slēgšanu. Valstij jānodrošina to uzturēšana un skolotāju ieinteresētība ar piemaksu un izdienas pensiju palīdzību. Īstenosim skolotāju algu pielikumu.

– Nodrošināsim obligāto bezmaksas vidējo un profesionālo izglītību. Valstij nepieciešamo specialitāšu studentiem jānodrošina budžeta vietās, bezmaksas kopmītnēs, ēdināšana un stipendijas, kas atbilst tā brīža dārdzības līmenim.

– Reģionālajā politikā – tikai pamatota, brīvprātīga pagastu apvienošana, saglabājot nepieciešamo infrastruktūru un sadzīves objektus. Depresīvajos reģionos, visos pierobežas pagastos – attīstīsim uzņēmējdarbību, piešķirsim kredītus uz izdevīgiem noteikumiem, nodrošināsim nodokļu atlaides un mājokļus.

– Realizēsīm dzīvē “Latgales atdzimšanas”, “Čigānu minoritātes – Romu – attīstības” un “Līvu krasta saglabāšanas” programmu.

– Latvijas kultūras dzīvē pie varas jānāk kompetentiem kultūras pārstāvjiem. Naudai, kas domāta kultūrai, arī kultūrai jākalpo.

– Pieprasīsim pamatot īpašuma rašanās likumību. Aprēķināsim valstij nodarītos zaudējumus, sākot no neatkarības atgūšanas. Pārskatīsim dzīvojamo namu denacionalizācijas likumību.

– Nodrošināsim speciālo uzdevumu vienību līmeņa celšanu iekšējās drošības interesēs. Mainīsim likumu par Zemessardzi. Ar likumu piešķirsim Zemessardzei palīgpolīcijas funkcijas. Visiem pensijas vecuma, arī ārrindas zemessargiem, piešķirsim papildu pensiju par nodienētajiem gadiem Zemessardzē kopš 1991. gada. Zemessarga bruņojumam jāglabājas mājās vai maksimāli tuvu viņa dzīvesvietai.

Atbildība un sociālais taisnīgums – visas tautas interesēs!

Sanita Auniņa, Signe Avena, Sintija Batkovska, Ināra Bauska, Jānis Dambītis, Māris Druva, Tatjana Elksniņa, Leons Frīdenbergs, Arts Gabruševs, Leons Gindra, Jānis Grigālis, Andris Jermaks, Edmunds Kačinskis, Guna Liepa, Jēkabs Liepiņš, Juris Ļabis, Skaidrīte Marčēnoka, Leons Mežeckis, Astrīda Mūrniece, Vladimirs Nadeždins, Linards Laimonis Ozols, Aivars Prikulis, Vineta Pukste, Ilva Ruķete, Vera Saleniece, Solvita Sprudzāne, Daniels Stankevičs, Skaidrīte Staņeviča, Sergejs Stepanovs, Ksenija Šmite, Čārlijs Šmits, Voicehs Teivāns, Aleksandrs Vasiļjevs, Sergejs Zmitrovičs, Aleksandrs Zoļins.

Cik Vācijā vidēji nopelna dažādu profesiju pārstāvji

Nr. p.k.	Profesija	Vācija ¹ (Bavārija)
		Mēneša vidējā izpeļņa (eiro)
1.	Pilots	6927
2.	Uzņēmuma vadītājs	6106
3.	Landtāga deputāts	5804
4.	Advokāts	5506
5.	Mašīnbūves inženieris	5202
6.	Fiziķis	5163
7.	Matemātiķis	5163
8.	Iestādes vadītājs	5109
9.	Tiesnesis	5043
10.	Skolotājs (skola)	4959
11.	Meteorologs	4483
12.	Būvinženieris	4349
13.	Skolotājs (pieaugušo izglītība)	4123
14.	Ugunsdzēsējs	4053
15.	Tulks	4053
16.	Lidmašīnu mehāniķis	3791
17.	Bankas darbinieks	3628
18.	Fotogrāfs	3616
19.	Grāmatvedis	3427
20.	Zootehniķis	3384
21.	Redaktors	3283
22.	Kapteinleitnants	3188
23.	Miesnieks	3092
24.	Slimnīcas ārsts	3040
25.	Autoatslēdznieks	2859
26.	Finansists	2852

¹ Stern, 29/2007, S. 50 – 51

1	2	3
27.	Smalkmehāniķis	2828
28.	Viesmīlis	2762
29.	Pastnieks	2650
30.	Elektriķis	2633
31.	Vecu cilvēku apkopējs	2533
32.	Mūrnieks	2533
33.	Psihoterapeits	2493
34.	Autobusa šoferis	2493
35.	Kravas mašīnas šoferis	2465
36.	Slimu cilvēku apkopējs	2405
37.	Policists	2375
38.	Galdnieks	2342
39.	Krāsotājs	2339
40.	Diētas asistents	2292
41.	Elektromontieris	2264
42.	Konditors	2182
43.	Maiznieks	2164
44.	Zobārsta palīgs	2068
45.	Dārznieks	2005
46.	Ārsta palīgs	1963
47.	Apakšvirsnieks	1907
48.	Pārdevējs	1841
49.	Drēbnieks	1722
50.	Frizieris	1178

DZĪVES LĪMENIS LATVIJĀ¹

(2007. GADS)

- **Iztikas minimums Latvijā 133,58 lati.**
- **Vecuma pensiju zem iztikas minimuma saņem 86 procenti Latvijas pensionāru.**
- 90,5 procenti ģimenes ar trijiem un vairāk bērniem dzīvo zem iztikas minimuma.
- **19 procenti Latvijas iedzīvotāji dzīvo zem krīzes iztikas minimuma.**
- Kopš 2007. gada sākuma iztikas minimums Latvijā ir pieaudzis par 9,25 latiem, tas ir, 7,4 procenti.
- **Latvijā zem iztikas minimuma dzīvo apmēram 70 procenti iedzīvotāju.** Šis procents ir mainīgs, jo mainās iztikas minimuma un strādājošo ienākumi.
- www.statistika.lv
- www.delfi.lv
- www.apollo.lv

¹ Dati: 2007. g. septembris

LITERATŪRA

1. Almond, Gabriel; Powell, G.Bingham (1976): Vergleichende Politikwissenschaft – ein Überblick. In Stammen, Theo (Hrsg.): Vergleichende Regierungslehre. Beiträge theoretischen Grundlegung und exemplarische Einzelstudien. Darmstadt.
2. Bojārs, Juris (2002): Politiskās stratēģijas māksla un demokrātija. Rīga.
3. Catlaks, Guntars; Iktens, Jānis (2003): Politika un tiesības. Rīga.
4. Die EU-Staaten im Vergleich: Strukturen, Prozesse, Politikinhalt (1994). Oscar W.Gabriel; Frank Brettschneider (Hrsg.), Opladen.
5. Die politischen Systeme Osteuropas. 2. Auflage (2004). Ismayr, Wolfgang (Hrsg.). Wiesbaden.
6. Der Sinn der Politik. Bd.3. (2002). Müller, Michael; Raufer, Thilo; Zifonum, Darius (Hrsg.), Konstanz.
7. Easton, David (1978): Grunkategorien zur Analyse politischer Systeme. Türk.
8. Handwörterbuch zur politischen Kultur der Bundesrepublik Deutschland (2002). Greiffenhagen, Martin; Greiffenhagen, Sylvia (Hrsg.), Wiesbaden.
9. Hättich, Manfred (1969): Lehrbuch der Politikwissenschaft. Bd.2: Theorie der politischen Ordnung, Mainz.
10. Latvijas valsts atjaunošana (1986 – 1993). R., 1998.
11. Latvijas Tautas fronte. R., 1998.
12. Latvijas vēsture. 20.gadsimts. R., 2005.
13. Pelinka, Anton (2005): Vergleich politischer Systeme. Wien-Köln-Weimar.
14. Politiskā enciklopēdija. R., 1987.
15. Schmidt, Manfred G. (1995): Wörterbuch zur Politik. Tübingen.
16. Schreyer, Bernhard; Schwarzmeier, Manfred (2002): Grunkurs Politikwissenschaft: Studium der politischen Systeme, Wiesbaden.
17. Tauriņš, Gunārs. Vēstures filozofija. R., 1996.
18. Tauriņš, Gunārs. Politika I – III. R., 1999 – 2002.
19. Tauriņš, Gunārs. Pēcpadomju demokrātija Latvijā. Rīga – Štutgarte, 2005.
20. Vergleichende Politikwissenschaft. In Berg-Schlösser; Stammen; Theo (2003): Einführung in die Politikwissenschaft, München.

* * *

Laikraksti: Diena, Neatkarīgā Rīta Avīze.

Žurnāli: Nedēļa, Republika.lv

Internets: www.diena.lv, www.nra.lv, www.politika.lv, www.saeima.lv

SATURS

Priekšvārds	3
Preface	7
Ievads	11
I nodaļa. POLITISKĀS SISTĒMAS UN POLITISKĀS KULTŪRAS PAMATI	22
1. Politiskā sistēma	23
a) kas ir politika	24
b) politiskā sistēma un valsts	24
c) politiskās sistēmas struktūra un funkcijas	28
– starpniecības aģentūras: mediji, partijas, interešu grupas (28)	
– politiskā komunikācija un politiskā tolerance (34)	
– sistēmas politiskais process: <i>input</i> un <i>output</i> (37)	
– politiskās sistēmas stabilitāte un rīcībspēja (38)	
d) politiskās sistēmas uzdevumi: politiskā socializācija, rekrutēšana, politiskā komunikācija	38
e) politiskā procesa (<i>politics</i>) uzdevumi	40
f) politiskā procesa un politiskā rezultāta demokrātija ..	40
g) politiskās sistēmas iespējas un robežas, stabilitāte un gatavība pārmaiņām	41
h) demokrātisku politisko sistēmu orientācija	43
2. Politiskā kultūra un tās vieta politikajā sistēmā	44
a) kas ir politiskā kultūra?	45
b) politiskās kultūras elementi un tipi	46
– vērtības (46)	
– politiskā orientācija un politiskā uzvedība (49)	
– domas, uzskati, atziņas (49)	
– politiskās kultūras tipi (50)	
c) politiskās kultūras vēsturiskās formas	50
d) politiskās kultūras resocializācija un vēsturiskā apziņa ..	51
– resocializācija (52)	
– vēsturiskā apziņa (53)	
e) demokrātiska politiskā kultūra un tās vērtību sistēma ..	54
– pamatvērtības (55)	
– vērtību sistēma (55)	
f) politiskā morāle	57
3. Politiskā socializācija un politiskā resocializācija ...	58

a) sabiedrības politiskā socializācija	59
– primārā un sekundārā politiskā socializācija (59)	
– mediālā politiskā socializācija (60)	
b) sabiedrības politiskās apziņas un uzvedības daudzveidība	61
c) demokrātiskas personības tapšana politiskās socializācijas procesā	62
d) politiskā resocializācija un vēsturiskā apziņa	63
e) politiskā tolerance un plurālistiska demokrātija	64
– politiskā tolerance (65)	
– plurālistiska demokrātija (65)	
f) konflikts – kompromiss – konsenss	66
– konflikts (66)	
– kompromiss (68)	
– konsenss (69)	
g) konfliktu līnijas	70
II nodaļa. PSRS POLITISKĀS SISTĒMAS SABRUKUMS UN DEMOKRĀTISKĀS POLITISKĀS SISTĒMAS TAPŠANA LATVIJĀ	71
1. Kāpēc sabruka PSRS	74
2. Kādu politisko, ekonomisko, sociālo un garīgo mantojumu atstāja PSRS sabrukums Latvijā	77
3. Pēcpadomju demokrātijas politiskās sistēmas tapšana	79
4. Politiskā resocializācija	81
5. Politiskās sistēmas un politiskās kultūras pretrunas	84
6. Vai nākotni var zināt, vai nākotni var paredzēt?	87
III nodaļa. DEMOKRĀTISKĀS POLITISKĀS KULTŪRAS TAPŠANAS SPECIFIKA LATVIJĀ (1991 – 2007)	89
1. Pēcpadomju demokrātijas politiskās kultūras vēsturiskās formas tapšana	90
a) <i>Trešās Atmodas</i> politiskā kultūra	90
b) politiskās kultūras specifika pēc <i>Atmodas</i>	93
2. Politiskās kultūras pamattipi, vērtības un to specifika	97
a) kādu politiskās kultūras mantojumu atstāja PSRS sabrukums?	98
b) politiskās kultūras tipi pēc PSRS sabrukuma	100
c) politiskās kultūras vērtības	103
d) kādas politiskās kultūras vērtības pauda partijas 8. un 9.Saeimas priekšvēlēšanu programmās?	105

– Jaunais laiks (106)	
– Tautas partija (107)	
– Zaļo un Zemnieku savienība (108)	
– Latvijas ceļš (109)	
– Latvijas Pirmās partijas un partijas “Latvijas ceļš” vēlēšanu apvienība (110)	
– Apvienība “Tēvzemei un Brīvībai” un LNNK (110)	
– Tautas saskaņas partija (111)	
– Politisko organizāciju apvienība “Saskaņas Centrs” (111)	
– Politisko organizāciju apvienība “Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā” (111)	
e) partiju programmas demokrātiskas politiskās sistēmas vērtību skatījumā	113
f) partiju programmas demokrātiskas politiskās kultūras vērtību skatījumā	116
3. Politiskās resocializācijas temati, problēmas un šķēršļi	119
a) vēstures politizācija un depolizācijas aktualitātes šodien	120
– Latvijas vēstures politizācija padomjlaikā un pēc neatkarības atjaunošanas (121)	
– notikumi Tallinā (25.04.–21.05.2007.) un Rīgā (9.05.2007) (125)	
– neatkarīgā Latvijas Republika politizētās vēstures važās (126)	
– politizētās vēstures recidīvs 9.Saeimā padomjlaika garā (129)	
– vēstures politizācija un starptautiskais terorisms patlaban (129)	
b) nepilsoņi Latvijā	132
c) tautas labklājība un attieksme starp tautu un valsts varu	133
d) demokrātiskas personības veidošana un audzināšana	136
e) politiskā tolerance <i>Saeimā</i> un valdībā	137
f) formāli demokrātiska politiskā sistēma, kur valsts vara nepieder tautai	138
g) J.Raiņa un J.Jurkāna atziņas par politiku, politiķiem un sabiedrību	140

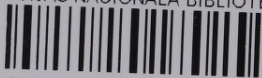
4. Vēlētāji, 9.Saeima, A.Kalvīša valdība un Valsts prezidenta vēlēšanas	144
a) sabiedrības politiskā socializācija un 9.Saeimas vēlēšanu rezultāti	144
b) kādu Saeimu esam ievēlējuši un kādi esam mēs paši?	147
c) pozīcijas tapšanas politiskā morāle	151
d) A.Kalvīša valdības stabilitātes problēmas un demokrātijas perspektīva Latvijā	152
e) konfidencialās vienošanās un drauga – ienaidnieka attiecību tapšana	155
f) Valsts prezidenta vēlēšana (31.05.2007.) un tās rezultāts	158
– situācija Valsts prezidenta vēlēšanas priekšvakarā (158)	
– Valsts prezidenta kandidātu izvēles dilemma: partejisks vai bezpartejisks (159)	
– kandidātu izvēle vēstures politizācijas gaisotnē: ko tu darīji padomjlaikā (160)	
– kandidātu politiskās pieredzes un kompetences nepieciešamība? (161)	
– <i>pateicības aplokšņu</i> aktualizācija pirms zvēresta <i>Saeimā</i> (165)	
Nobeiguma vietā	168
Instead of conclusion	171
Saīsinājumi	174
Pielikums	
Politiskās iekārtas tipi un sabiedrības politiskās kultūras vēsturiskās formas (175)	
Politiskās sistēmas funkcionēšana pēc Olmonda (<i>Almond</i>) un Povela (<i>Powell</i>) (176); <i>Das politische System und seine Funktion nach Almond und Powell</i> (177);	
Istona (<i>Easton</i>) politiskā procesa plūsmas modelis (178); <i>Easton Flussmodell des politischen Prozesses</i> (179);	
Molotova – Ribentropa pakta slepenais papildprotokols (krievu valodā) (180); <i>Deklarācija par Latvijas okupāciju</i> (181); Partiju 8. un 9.Saeimas priekšvēlēšanu programmas (182–206):	
<i>Jaunais laiks</i> (182); <i>Tautas partija</i> (185); <i>Zaļo un Zemnieku savienība</i> (187); <i>Latvijas ceļš</i> (189);	
<i>Latvijas Pirmā partija</i> (191); <i>Latvijas Pirmās partijas un Latvijas ceļa vēlēšanu Apvienība</i> (192);	

Apvienība “Tēvzemei un Brīvībai” un Latvijas Nacionālā neatkarības kustība (194); Tautas saskaņas partija (198); Politisko partiju apvienība ”Saskaņas Centrs” (199); <i>Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā</i> (201); <i>Sociālā taisnīguma partija</i> (205)	
Cik Vācijā vidēji nopelna dažādu profesiju pārstāvji ...	207
Labklājības līmenis Latvijā	208
Literatūra	210

7. 32

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

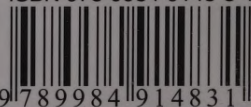
0308062539

2008-3
L 116

Aktuāli temati publiskajai diskusijai 9. Saeimā un sabiedrībā

1. Latvijas vēstures politizācija un depolitizācija.
2. Latvijas Republikas politiskās sistēmas vērtības.
3. Sabiedrības politiskās kultūras vērtības šodien.
4. Politiskā morāle 9. Saeimā.
5. Politiskā konflikta pamatlīnijas 9. Saeimā un sabiedrībā.
6. Oligarhi – *tumsas spēki* un nelaime tautai vai spējīgākie uzņēmēji un politiķi.
7. Kam šodien pieder valsts vara Latvijā?
8. Vai valdība īsteno Latvijas izaugsmes modeli:
Cilvēks pirmajā vietā.

ISBN 978-9984-9148-3-1

9 789984 914831